

การสื่อสารทางการเมืองที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น
“ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง”
ของ อัครศิริ ธรรมโชติ

เจน สงสมพันธุ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาโทสาขาวรรณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2548

ISBN : 974-9746-65-1

THE POLITICAL COMMUNICATION THAT APPEARS IN COLLECTED
SHORT STORIES “KUNTHONG, YOU WILL RETURN AT DAWN”
WRITTEN BY ASSIRI DHAMMACHOTE

JANE SONGSOMPUN

0180875

เลขทะเบียน.....	0180875
วันลงทะเบียน- 9 พ.ย. 2548	
เลขเรียกหนังสือ.....	วท 308.232 (648ก) [2549] ค 1

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Communication Arts
Department of Communication Arts
Graduate School, Dhurakij Pundit University

2005

ISBN 974-9746-65-1

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
ปริญญา นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต

ชื่อวิทยานิพนธ์ การสื่อสารทางการเมืองที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น “ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง”
ของ อัครศิริ ธรรมโชติ

เสนอโดย นาย เจน สงสมพันธุ์

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์ กลุ่มวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.อัครวิน เนตรโพธิ์แก้ว

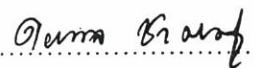
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

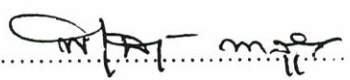

..... ประธานกรรมการ
(รศ.ดร.บุญเลิศ ศุภดิลก)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผศ.ดร.อัครวิน เนตรโพธิ์แก้ว)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.อุษา บิ๊กกินส์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ดวงกมล ชาติประเสริฐ)

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร.พีรพันธุ์ พาลุสุข)

วันที่ 31 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2548

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสื่อสารทางการเมืองที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ของ อัครศิรีธรรมโชติ
ชื่อนักศึกษา	เจน สงสมพันธุ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครวิน เนตรโพธิ์แก้ว
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์
ปีการศึกษา	2547

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาการสื่อสารทางการเมืองที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ของ อัครศิรี ธรรมโชติ นักเขียนเรื่องสั้นรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ แห่งอาเซียน(ซีไรต์) ประจำปี พ.ศ.2524 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และกลยุทธ์ ที่ใช้ในการสื่อสารทางการเมือง ในช่วงเวลา ที่อัครศิรี ธรรมโชติ เขียนเรื่องชุดนี้

ผลการศึกษาพบว่า อัครศิรี ธรรมโชติ ได้ใช้เรื่องสั้นเพื่อการสื่อสารทางการเมือง เพื่อบอก ถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 รวมไปถึงการชี้ให้เห็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ที่ทำให้คนในสังคมประสบชะตากรรมต่าง ๆ ด้วยการใช้ภาษาที่ทำให้จินตภาพ โดยโยงเอารหัสทางวัฒนธรรม ความเชื่อ คติชน มาใช้เพื่อโยงความสัมพันธ์ของตัวละครให้สอดคล้องตาม

อัครศิรี ธรรมโชติ เป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ เขาได้ทำหน้าที่สื่อสารทางการเมือง ไปยังผู้อ่านโดยการคำนึงว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นความรับผิดชอบของนักหนังสือพิมพ์ ที่ต้องการนำเสนอความจริง เพื่อเสรีภาพและสันติภาพ

Thesis Paper Title   The Political Communication That Appears in Collected
Short Stories “Kunthong, You Will Return At Dawn”
Written by Assiri Dhammachote

Name   Jane Songsompun

Thesis Advisor   Assistant Professor Dr.Asawin Nedpogaeo

Department   Communication Arts

Academic Year   2004

ABTRACT

This thesis aims to study the political communication that appears in collected short stories “Kunthong, You Will Return At Dawn”, written by Assiri Dhammachote who won the SEA Write Award in 1980. Its objective is to describe the economic, social, political situations and the strategy used for political communication during the times Assiri wrote these stories.

The study discovers that Assiri used short stories for political communication in order to tell about the October 14, 1973 and October 6, 1976 incidents, including the economic, social and education problem, which affected the people negatively. The language used was an imaginary that linked cultural codes, beliefs and folklore, connecting the related messages for appeal.

Assiri is a writer and journalist. He has communicated politics to the readers, considering that political communication is a responsibility of a journalist, which is required to present the truths for liberty and peace.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้นั้น ผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณต่อ รศ. ดร.พีระ จิโรโสภณ ซึ่งได้สูญเสียน้องชายไปขณะปฏิบัติงานเป็นนักข่าว อันเป็นผลมาจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ได้ช่วยให้คำปรึกษาในการนำเสนอเนื้อหาในวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำทางวิชาการ เพื่อให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

อนึ่ง หากวิทยานิพนธ์นี้มีคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจ ผู้เขียนขออุทิศให้แก่ผู้สูญเสียจากเหตุการณ์ความไม่เป็นธรรมทางการเมืองในทุกยุคสมัย หากมีข้อบกพร่องผิดพลาดใด ๆ ผู้เขียนขอรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

เจน สงสมพันธุ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๘
กิตติกรรมประกาศ.....	๙
สารบัญภาพ.....	๑๑
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. ปัญหาในการวิจัย.....	10
3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	11
4. ขอบเขตการวิจัย.....	11
5. นิยามศัพท์ทั่วไป.....	11
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
1. ทฤษฎีการสื่อสารกับการเมือง.....	13
2. ทฤษฎีสัญญาวิทยา.....	14
3. แนวคิดเรื่องวาทกรรม.....	16
4. ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม.....	19
5. แนวคิดลักษณะและเทคนิคของเรื่องสั้น.....	20
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	23
1. กำหนดเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ.....	23
2. ขอบเขตของงานวิจัย.....	24
3. มิติทางด้านเวลา.....	25

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. การวิเคราะห์เนื้อหา.....	27
1. การสื่อสารทางการเมือง.....	27
2. การสื่อสารด้วยเทคนิคเรื่องสั้น.....	61
3. การสื่อสารทางการเมืองด้วยวาทกรรมและสัญลักษณ์.....	76
5. การรับพิตชอบต่อสังคม.....	82
6. โลกทัศน์ของอัศศิริ ธรรมโชติ.....	85
5. สรุปและข้อเสนอแนะ.....	88.
ข้อเสนอแนะ.....	89
บรรณานุกรม.....	90
ภาคผนวก.....	94
ประวัติผู้เขียน.....	129

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. รวมเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3	2
2. หน้าแรกของหนังสือรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง”	2
3. เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีซีไรต์ ถูกขนานนามว่ากวีรัตนโกสินทร์	5
4. อัศศิริ ธรรมโชติ กับเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	5
5. เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	6
6. เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 บริเวณถนนราชดำเนิน	6
7. เหตุการณ์ที่ถนนราชดำเนินเมื่อ 13 ตุลาคม 2516	28
8. จิระ บุญมาก นักศึกษาปริญญาโทสถาบันพัฒนบริหารศาสตร์	28
9. แนช, สติลลิส, ครอสบี้ และยังก์	30
10. วงดนตรีคาราวาน	30
11. รวมเรื่องสั้นอาเซียน ในภาษามาลาเลย์ พิมพ์เมื่อ ค.ศ.200	37
12. เรื่องสั้น “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน” ในภาษามาลาเลย์	37
13. การชุมนุมขับไล่จอมพลประภาส จารุเสถียร ณ ธรรมศาสตร์	39
14. ภาพข่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ	40
15. ศพที่กองเรียงรายจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519	42
16. ดอก-อก! ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519	43
17. ตำรวจปิดล้อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนายตำรวจศรั้อยโทกำลังยิง	44
18. การอำพรางตนโดยการใช้นามปากกา ของอัศศิริ ธรรมโชติ	47
19. เครื่องหมายรางวัลซีไรต์ในปัจจุบัน	125
20. บัตรเชิญเข้าร่วมงานพระราชทานรางวัลซีไรต์	125
21. อัศศิริ ธรรมโชติ	128

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อเปิดหน้าแรกของหนังสือรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ที่เขียนโดย อัครศิรี ธรรมโชติ (ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ประจำปี พ.ศ.2524 และ อัครศิรี ธรรมโชติ เป็นนักเขียนเรื่องสั้นคนแรกที่ได้รับรางวัลนี้) ก็พบกับคำว่า

“แต่....

ทุกคนที่เป็นคนดี

และชื่อเสียงของประเทศชาติ”

ด้วยวิธีการเขียนคำอุทิศที่ต่างไปจากคำอุทิศในแบบแผนทั่วไป ซึ่งมักอุทิศให้กับบุคคลที่มีส่วนทำให้งานเขียนบรรลุผลเป็นเล่มขึ้นมา หรืออุทิศให้กับสิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิิดงานชิ้นนั้น ๆ แต่คำอุทิศของอัครศิรี ธรรมโชติ กลับอุทิศให้กับ “ทุกคนที่เป็นคนดี และชื่อเสียงของประเทศชาติ”

ผู้เขียนมีนัยประหวัดสิ่งใดที่ต้องแสดงคำอุทิศเช่นนั้น

คำอุทิศที่แปลกไปจากขนบเดิมที่กระทำกัน มิใช่จะไม่มี แต่ในงานเขียนระดับโลกบางชิ้นได้ก่อเกิดคำอุทิศที่มีนัยทางปรัชญาหรือนัยทางการเมืองเอาไว้ อย่างเช่นงานเขียนในช่วงของการเกิดสงครามโลก ทั้ง 2 ครั้งได้เกิดคำอุทิศเพื่อมนุษยชาติขึ้น นั่นอาจเป็นเพราะผู้เขียนต้องการสื่อสารความรู้สึกไปยังบุคคลอื่นโดยใช้เนื้อหาทางวรรณกรรมเป็นสาร

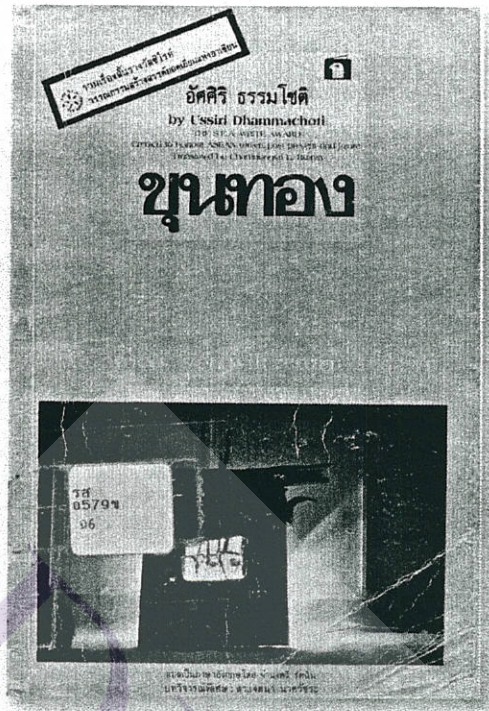
เมื่อมาพิจารณางานเขียนในรวมเรื่องสั้นทั้งหมดของอัครศิรี ธรรมโชติ โดยเริ่มจากคำอุทิศที่มีคำว่า “คนดี” “ชื่อเสียง” และ “ประเทศชาติ” ทั้ง 3 คำนี้ เป็นการแสดงวิธีการสื่อสารไปยังผู้อ่านโดยนัยหรือไม่

ในส่วน of คำว่า “ประเทศชาติ” หากตีความเป็นเป้าหมายการสื่อสารทางการเมืองย่อมชัด ได้ว่าผู้เขียนใช้กลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมืองตั้งแต่หน้าแรก ๆ ของรวมเรื่องสั้น ที่มีตัวนักเขียนเป็นผู้ส่งข่าวสาร ผ่านไปยังผู้รับสารที่เป็นคนอ่าน โดยเริ่มส่งเนื้อหาของสารจากหน้าอุทิศเป็นต้นไป

ความน่าสนใจในการใช้กลยุทธ์ของผู้เขียนจึงเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่หน้าแรก ๆ ซึ่งยังไม่ได้เข้าสู่เนื้อหาของเรื่องสั้นโดยตรง ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าคนที่ได้อ่านรวมเรื่องสั้นชุดนี้จะต้องสะดุดใจเริ่มตั้งแต่คำอุทิศของนักเขียนคนนี้

หนังสือรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกเมื่อเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ.2521 โดยสำนักพิมพ์พี.พี. และเมื่อได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งอาเซียน (ซีไรต์) เมื่อปี พ.ศ. 2524 จึงได้จัดพิมพ์เป็นครั้งที่ 2 และมีการตีพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง ภายในรวมเรื่องสั้นเล่มนี้ ประกอบด้วย เรื่องสั้นทั้งหมด 13 เรื่อง เป็นเรื่องที่เคยตีพิมพ์ตามทีต่าง ๆ มาก่อนหน้า จะมีการนำเอามารวมเล่มแล้วทุกเรื่อง เรื่องสั้นทั้งหมดถูกเขียนขึ้นและได้รับการตีพิมพ์ (ก่อนนำมารวม

ภาพที่ 1 รวมเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3

ภาพที่ 2 หน้าแรกของหนังสือรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ซึ่งคำอุทิศเสมือนเป็นการสื่อนัยบางประการ ที่สามารถนำไปตีความเชิงสัญลักษณ์ได้ว่าเป็นการสื่อสารทางการเมืองของนักเขียนคนนี้

เล่ม)ในระหว่างปี พ.ศ.2516-พ.ศ. 2521 ซึ่งในห้วงเวลาดังกล่าวสภาพการณ์ของบ้านเมือง อยู่ในยุค “สงครามเย็น” อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ทางการเมืองในยุค 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 อัครศิรี ธรรมโชติ เป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ที่ได้ร่วมรู้เห็นในเหตุการณ์ใหญ่ทั้งสองครั้งที่ได้กล่าวมา จึงได้เขียนเรื่องสั้นที่สะท้อนภาพสังคมโดยช่อนนัยการสื่อสารทางการเมืองเอาไว้ โดยใช้กลวิธีของภาษาคำประพันธ์ ตั้งแต่เริ่มต้นกำหนดชื่อเรื่องโดยใช้คำว่า “ขุนทอง” เพื่อให้คนประหวัดคิดไปถึง “เจ้าขุนทอง” ตัวแทนของสามัญชนผู้รักชาติ ในตำนานนักสู้ของชนภาคกลาง

เพราะ “เจ้าขุนทอง” มาจากตอนหนึ่งของเพลงกล่อมเด็กที่มีชื่อว่า “วัดโบสถ์” ซึ่งเป็นเพลงร้องกล่อมเด็กของคนภาคกลาง ที่ใช้ร้องกล่อมลูกหลานมาหลายชั่วอายุคน เนื้อร้องตอนหนึ่งมีอยู่ว่า

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	มีตาลโตนดเจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น	บ้านฉะนี้ไม่เห็นมา
คดข้าวออกใส่ห่อ	ถ่อเรือออกมาหา
เขาก็เล่าลือมา	ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
ถือแต่กระดุกแก้ว	เมียรักจะไปปลง
ขุนศรีจะถือฉัตร	ยกกระบัตร์จะถือธง
ถือท้ายเรือหงส์	ไปปลงศพเจ้าพ่อนา

ขยายความเนื้อเพลงได้ว่า เจ้าขุนทอง เป็นสามัญชนคนบ้านนอก มีอาชีพปาดตาล ในขณะที่พม่ายกทัพมารุกรานบ้านเมือง เจ้าขุนทองคว่ำดาบหายไปจากหมู่บ้าน มันไปต่อสู้กับพม่าปกป้องรักษาบ้านเมืองจนตัวตาย ด้วยความกล้าหาญและรักชาติเช่นนี้ พระเจ้าแผ่นดินจึงพระราชทานเพลิงศพถึงขั้น “ขุนศรี” จะถือฉัตร ยกกระบัตร์จะถือธง ถือท้ายเรือหงส์ ไปปลงศพเจ้า พ่อนา”

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สุจิตต์ วงศ์เทศ ได้แต่งบทกวี “เจ้าขุนทอง” บทใหม่ใส่ทำนองเพลงไทยเดิม ให้วงเจ้าพระยา และวงต้นกล้า ซึ่งเป็นวงดนตรีไทยเพื่อชีวิตขับร้อง ความว่า

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ตาลโตนดเจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น	บ้านฉะนี้ไม่เห็นมา
คดข้าวใส่ห่อ	ถ่อเรือไปตามหา
เขาก็รำลือมา	ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
.....	.....
เจ้าออกจากบ้าน	เมื่อตะวันเรืองรอง
แล้วหันมาสั่งน้องน้อง	ว่าพี่จะไปหลายวัน
ไปเพื่อสิทธิเสรี	เพื่อศักดิ์ศรีชาวบางระจัน
ไอ้เจ้านกเขาขัน	แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือน
สะพายย่ามหาคดเสี้ยว	ซึ่งใส่หนังสือแสงเดือน
ทั้งสมุดที่ลบเลือน	ด้วยรอยน้ำตาแต่เมื่อคืน
ขุนทองเจ้าร้องไห้	อยู่ในเรือนจนตีกิน
ว่าดอกจำปีเจ้าถูกปืน	ตายอยู่เกลื่อนเจ้าพระยา
ลูกเอ๋ยหนอลูกเอ๋ย	เจ้าอย่าเฉยเชื่อนชา

แม่มาร้องเรียกหา	นี่ พ่อมาตั้งตาคอย
เจ้ามิใช่่นักรบ	ที่เคยประสปรวีรรอย
รูปร่างก็น้อยน้อย	เพราะเรียนหนังสือหลายปี
แม่อีกี่รู้ว่าลูกรัก	นั่นมีความภักดี
พ่ออีกี่รู้ว่าลูกมี	กตัญญูต่อแผ่นดิน
แต่ใครเขาจะรู้	เพราะเขามีใช้พระอินทร์
มนุษย์อาจได้ยิน	แต่อำนาจมาบังตา

.....

นอกจากนั้นแล้วกวีรุ่นใหม่ได้นำเอาสัญลักษณ์ “เจ้าขุนทอง” มาใช้ในการบอกถึงความเป็นนักสู้สามัญชนของเจ้าขุนทอง อย่างเช่นกวีนิพนธ์ชื่อ “เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่นำเอาเจ้าขุนทองมาจินตนาการเข้ากับเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองยุค 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 เป็นความคิดที่ใกล้เคียงกับของ สัจจิตต์ วงษ์เทศ เพราะ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นหัวหน้า วงดนตรี “ต้นกล้า” ซึ่งได้ร่วมบรรเลงเพลง “เจ้าขุนทอง” ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยบทกวีบทนี้ รวมอยู่ในหนังสือรวมบทกวี “เพลงขลุ่ยเหนือรวงข้าว” แต่พิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ “พาที” ฉบับเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2520 เนื้อหาของบทกวีบทนี้มีอยู่ว่า

“วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ปลุกตาลโตนดอยู่เจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น	บ้านนี้ไม่เห็นมา ฯ”
ขลุ่ยช้าครวญทวนไทยระโยยโอด	พิโรธนาการสะท้านพร่า
เป่าคำหอมเหินลิ่วขึ้นปลิวฟ้า	แล้วทอดข้า เจื้อยฉ่ำประจำยาม

.....

ใบข้าวพลั่วรีวระเนนเป็นคลื่นข้าว	ใบตาลกราวกรากลมระงมถิ่น
กระท่อมค่อมคร่ำคร่าอยู่อาจิดน	หอมกลิ่นข้าวใหม่มาจางจาง
คดข้าวใส่ห่อไปรอรับ	ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง
เพลงขลุ่ยแผ่วครั้นสะอื้นคราง	ไม่มีร่างไม่มีเงาเจ้าขุนทอง
ตะวันรุ่งเรือแรงจนแดงเลือด	แผ่นดินเดือดตุน้ำก็คล้ำหมอง
เพลงขลุ่ยขาดห้วงท่วงทำนอง	เสียงตะโกนกู่ก้องมาไกลไกล

เป็นไปได้ว่าแม้บทกวีบทนี้จะไม่บอกเรื่องราวทางการเมืองให้ชัดเหมือนเพลง “เจ้าขุนทอง” ที่ สัจจิตต์ วงษ์เทศ ประพันธ์ไว้ (เช่นคำว่า ไม่มีร่างเจ้าขุนทอง มีแต่รัฐธรรมนูญ) แต่นั่นอาจเป็นเพียงเทคนิคการสื่อเพื่อแยกออกมามีให้เกิดความซ้ำซ้อนกัน และเพื่อเลี่ยงข้อครหาการครอบงำทางความคิดกันและกัน ระหว่าง สัจจิตต์ วงษ์เทศ กับ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซึ่งใกล้ชิดร่วมงานกัน

ภาพที่ 3 เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีซีไรต์ และเป็นผู้ที่ถูกขนานนามว่ากวีรัตนโกสินทร์
ผู้เขียน “เพลงขลุ่ยเหนือรวงข้าว”

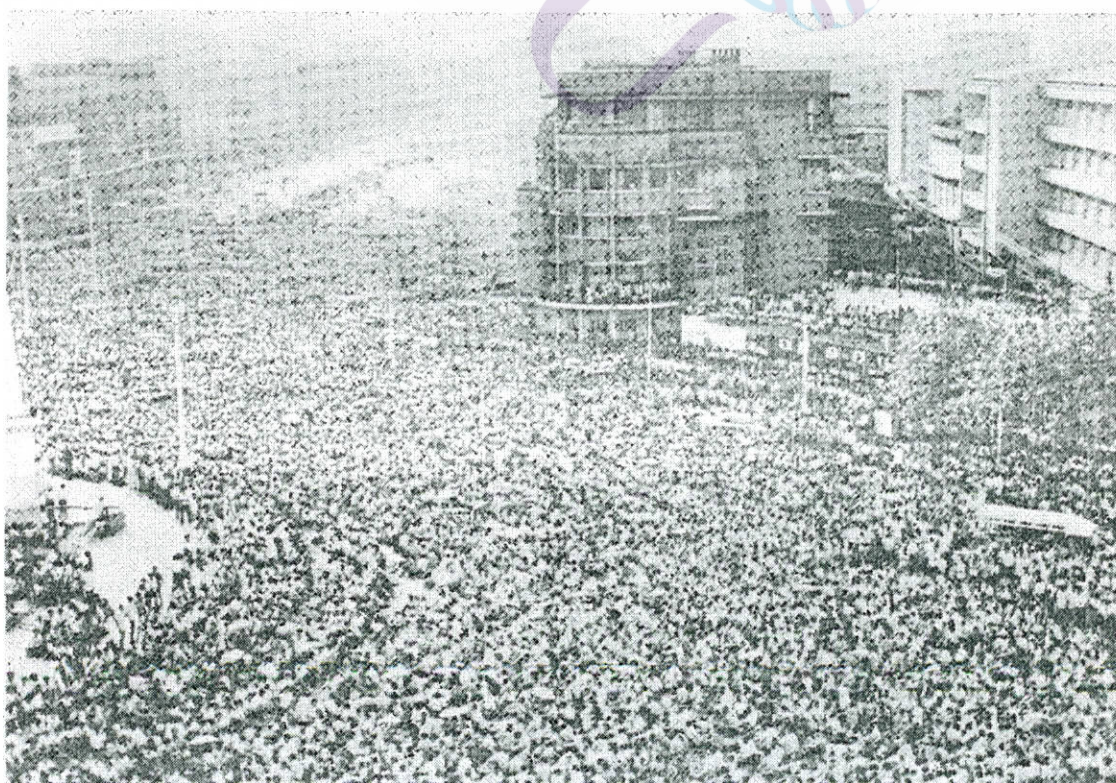
ภาพที่ 4 อัศศิริ ธรรมโชติ อยู่ตรงกลางกับเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ที่ยืนล้ำมาด้านหน้า

ภาพที่ 5 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ภาพที่ 6 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 บริเวณถนนราชดำเนิน

ความคิดเรื่องเจ้าขุนทองของนักเขียน-กวี ทั้งสองคน (สุจิตต์ วงษ์เทศและเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์) ล้วนได้มาจากผลของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผนวกกับเรื่องราวทางคติชนของภาคกลางเรื่องเจ้าขุนทอง แต่อย่างไรก็ดีในช่วงเวลานั้นบรรยากาศทางการเมืองมิได้เปิดให้มีการพูดถึงประชาธิปไตย เสรีภาพ และความเป็นธรรม เพราะอยู่ในช่วงรัฐประหารที่ปกครองโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน การสื่อสารทางการเมืองจึงซ่อนสัญลักษณ์ต่าง ๆ เอาไว้ แทนที่จะสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา

หลังเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 บ้านเมืองเต็มไปด้วยบรรยากาศประชาธิปไตย มีการเผยแพร่ ประชาธิปไตยโดยนิสิต นักศึกษา ในทุกพื้นที่ของประเทศ การปฏิวัติโดยกำลังประชาชนที่เข้ายึดอำนาจรัฐ ด้วยมือเปล่าเมื่อเดือนตุลาคม 2516 ซึ่งมีนักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็นแกนนำ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายไปตามความต้องการของประชาชน แต่มิได้มีการเตรียมสรรหารัฐบาลไว้ก่อนไม่ ศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยที่เป็นแกนนำในการเรียกร้องประชาธิปไตยด้วยการขับไล่รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้สำเร็จ เมื่อยึดอำนาจมาได้แล้ว ก็ทำได้จัดตั้งรัฐบาลเองไม่จนมีการเสนอชื่อ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี นั้นหมายถึงว่าแม้ยึดอำนาจได้แล้ว แต่กลุ่มอำนาจเก่าและเผด็จการยังมีได้ถูก ถอนรากถอนโคนเหมือนการปฏิวัติโดยทั่วไป จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์นองเลือดครั้งที่ 2 ในเวลาไม่นานนัก นั่นคือเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ทำให้ปัญญาชน นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และผู้รักความเป็นธรรมจำนวนหนึ่งต้องหลบหนีภัยทางการเมืองไปต่อสู้อยู่ในเขตป่าเขา โดยการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ด้วยหวังจะปลดแอกประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตยด้วยแนวทางสังคมนิยม

อย่างไรก็ตาม ความคิดทางการเมืองที่ส่งผ่านวรรณกรรม มิได้เริ่มต้นเกิดขึ้นในระยะนี้ แต่มีมาก่อนมาจากความคิดของกลุ่ม“วรรณกรรมเพื่อชีวิต” อย่างเช่นงานเขียนของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่มีชื่อว่า “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” หรือ บรรจง บรรเจิดศิลป์ เรื่อง“ชีวิตกับความไม่ฝัน” เป็นต้น กลุ่มศิลปะเพื่อชีวิตและวรรณกรรมเพื่อชีวิตมองว่า “..ศิลปะเพื่อชีวิตในทัศนะของประชาชน คือศิลปะที่ส่งผลสะท้อน อันมีคุณประโยชน์ไปยังชีวิตทางสังคมของมวลประชาชน คือศิลปะที่เปิดโปงให้ประชาชนมองเห็นความเลวร้ายของชีวิตในสังคม คือศิลปะที่ชี้แนะให้ประชาชนมองเห็นทางออกของชีวิตอันถูกต้อง และพร้อมกันนั้น ก็ช่วยให้มวลประชาชนต่อสู้และเคลื่อนไหวไปสู่จุดหมายปลายทางที่ดีกว่า ดังนั้น, ศิลปะเพื่อชีวิตคือศิลปะที่ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อมีบทบาทอันเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประชาชนส่วนรวม คือศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้ ชีวิตทางสังคมของมวลชน มิใช่สร้างเพียงเพื่อให้เป็นศิลปะเฉย ๆ โดยอยู่เหมือนหัวตออันไม่ยอมมีบทบาท ใด ๆ ในสังคม..” (ทีปกร, 2517 : 121-122)

แนวทางวรรณกรรมเพื่อชีวิตเจริญก้าวหน้ามากขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองก่อนหน้านั้น ทำให้นักคิดนักเขียนเข้ามามีบทบาทในการชี้แนะ เสนอความคิดทางการเมือง นักเขียนคนสำคัญของยุคเพื่อชีวิต อย่างเช่น นายผี, เสนีย์ เสาวพงศ์, ศรีบูรพา, บรรจง บรรเจิดศิลป์, เปลื้อง วรรณศรี และจิตร ภูมิศักดิ์ และภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 วรรณกรรมเพื่อชีวิตได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว มีนักเขียนในแนวนี้นี้เด่น ๆ มากมายอย่างเช่น วิทยากร เชียงกูร, รวี โคมพระจันทร์, วิสา คัญทัพ, ประเสริฐ จันดำ, สุรัชย์

จันทิมาธร, จิระนันท์ พิตรปรีชา, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์, สุวัฒน์ ศรีเชื้อ, วินัย อุกฤษณ์, สมคิด สิงสง, วัฒน์ วรलयงกูร, ศรีดาวเรือง, สถาพร ศรีสังข์, ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, รอ. จันทศิริ ฯลฯ

และเมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นักเขียนเหล่านี้ส่วนหนึ่งได้หลบหนีภัยการเมือง เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ต่อสู้กับรัฐบาลในเขตป่าเขา ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับที่ จิตร ภูมิศักดิ์ และ นายผี ได้กระทำมาก่อนหน้านั้น พร้อมกันนั้นรัฐบาลได้ประกาศหนังสือต้องห้ามในจำนวนนั้นมี หนังสือวรรณกรรมเพื่อชีวิตรวมอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก นั้นหมายถึงว่าวรรณกรรมแนวการเมืองมีบทบาทที่น่ากลัวในมุมมองของผู้ปกครอง เพราะเป็นสื่อความคิดทางการเมืองไปยังประชาชนผู้เสพ และวรรณกรรมประเภท “ซอกรบ” กับรัฐบาลถูกปิดกัน ถูกตรวจสอบมากขึ้น มีประกาศคณะปฏิรูป ฉบับที่ 42 ให้อำนาจเจ้าพนักงานการพิมพ์ตรวจสอบหนังสือพิมพ์และสื่ออื่น ๆ

แต่สิ่งที่เป็นสากลอย่างหนึ่งในเรื่องการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและประชาธิปไตย นั่นคือ แม้ว่าอำนาจรัฐจะควบคุมสื่ออย่างไร แต่สื่อหนังสือพิมพ์มักเป็นสื่อหนึ่งที่ยังพอมีอิสระในการเคลื่อนไหว เหมือนดังการเคลื่อนไหวในอารยะประเทศ เพียงแต่เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองไม่เอื้ออำนวยให้มีการนำเสนอข่าว การสื่อสารทางการเมืองจึงอาศัยช่องทางสื่อด้วยวิธีการอื่น เช่นที่อัศศิริ ธรรมโชติ นำเสนอเรื่องราวและแนวคิดทางการเมืองผ่านเรื่องสั้น เป็นต้น

ในขณะที่นักเขียนคนอื่นหลบหนีภัยการเมืองเข้าไปอยู่ในเขตป่าเขา แต่อัศศิริ ธรรมโชติ ยังคงทำงานที่หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ที่มี *ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช* อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นเจ้าของ หนังสือพิมพ์ สยามรัฐเองมีจำนวนหน้าไม่กี่หน้า การเป็นนักข่าวในสมัยนั้นเป็นการทำงานข่าวแบบ “ไม่มีสายข่าว” ไม่มีสายข่าวการเมือง สายข่าวบันเทิง สายข่าวกีฬา ทำข่าวแบบรวม ๆ กันไป เนื่องจากภาวะของหนังสือพิมพ์ในยุคนั้นเหมือน “อยู่บนเส้นด้าย” เสนอข่าวโลดโผนไม่ได้ด้วยมีคำสั่งที่เรียกว่าประกาศคณะปฏิรูปการปกครอง แผ่นดินฉบับที่ 42 (ปร.42) ซึ่งมีอำนาจถึงขั้นสั่งปิดหนังสือพิมพ์ ได้อย่างเบ็ดเสร็จโดยไม่มีการผ่านกระบวนการยุติธรรม อัศศิริ ธรรมโชติ ใช้เวลาที่ว่างจากการทำหนังสือพิมพ์ เขียนเรื่องสั้นส่งไปลงในนิตยสารต่าง ๆ โดยได้เขียนเรื่องสั้นออกมาจำนวนมากในช่วงปี พ.ศ.2520-2521 จนเกิดเป็นรวมเรื่องสั้นคัสสรรเล่มแรก ในชีวิตของเขาชื่อ “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง”

กล่าวโดยเฉพาะเรื่องสั้นที่มีชื่อว่า “ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับเดือนกันยายน 2520 ใช้การเดินเรื่องที่มี “นัยทางการเมือง” หรือการซ่อนรูป มิได้สื่อสารโดยตรง แต่สื่อแบบเดียวกับที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ สื่อออกมาเป็นบทกวีในเพลงไทยเดิม สื่อแบบเดียวกับที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สื่อออกมาในแบบกวีนิพนธ์ แต่ อัศศิริ ธรรมโชติ สื่อออกมาในแบบเรื่องสั้น

“ขุนทอง” น่าจะเป็นการสื่อให้เห็นว่านี่คือผู้กล้ายุค 14 ตุลาคม 2516 เหมือนกับที่สุจิตต์ วงษ์เทศ และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เคยสื่อสารผ่านบทกวี

แต่ “ขุนทอง” ของ อัศศิริ ธรรมโชติ “สะพายย่าม..มือไม่เคยจับดาบ จับแต่หนังสือหนังสือ” เป็นสัญลักษณ์ของคนหนุ่มปัญญาชน ซึ่งในตอนท้ายของเรื่อง อัศศิริ เขียนไว้ว่า

“เขาตายแล้วละ ! เด็กหนุ่มคนหนึ่งบอกแม่

แม่ร้องไห้.. ขุนทองตายเสียแล้ว !

“เจ้าพบศพเขารึ ?” แม่ถาม

“ไม่-ไม่ใช่ศพเขา พบตัวเขานั้นแหละ เขาให้บอกแม่ว่าเขาตายแล้ว” เด็กหนุ่ม

คนนั้นว่า

“เขาอยู่กับดาบนะซี ! ดาบเบื่อนเลือด.. รอยคราบของความชิงชัง !” เด็กหนุ่มตอบ

(อัศศิริ ธรรมโชติ, ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง : 139)

เป็นได้หรือไม่ว่าเรื่องนี้มุ่งเน้นการต่อสู้ทางความคิด ความกล้าหาญ มุ่งมั่นในอุดมการณ์ ใน เรื่อง “เธอยังมีชีวิตอยู่..อย่างน้อยก็ในใจฉัน” เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เสนอบรรยากาศเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ที่มีดราม่าในใจของคนไทยผู้รักความเป็นธรรม โดยผ่านการบรรยายในตัวเรื่องสั้น ที่บอกนัยว่า แม้ตัวละครที่เป็นนักศึกษาคณะหนึ่งจะตายไป แต่เธอคนนั้นยังคงมีชีวิตอยู่อย่างน้อยในใจของนักข่าวคนหนึ่ง และหาก “ฉัน” นั้นถูกมองขยายว่าความถึง “คนไทย” หรือผู้รักความเป็นธรรม การสื่อสารอย่างนี้น่าจะขยายผลได้กว้างขวางขึ้น

สิ่งที่น่าสนใจก็คือการตีความหมายของคำว่า “ขุนทอง” ในแต่ละยุค และการสื่อสารคำว่า เจ้าขุนทองของแต่ละคน มีการเปลี่ยนแปลงนัย และมีการเปลี่ยนแปลงเชิงสัญลักษณ์ตลอดเวลา

นัยประหวัดของการสื่อสารในยุคหลัง 6 ตุลาคม 2519 มักมีการใช้สัญลักษณ์ “นก” อันตีความได้ถึง “ปีกแห่งเสรีภาพ” ไม่ว่าจะเป็น “นกสีเหลือง” ที่เป็นบทกวีของ วินัย อุกฤษ, “นกบินหลา” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา ทำให้ตีความได้หรือไม่ว่า “ขุนทอง” หากเป็นชื่อทั่วไปก็คือชื่อของนกตัวหนึ่ง ที่มีปากเสียง มีวาจา ที่จะฟ้องร้องเอาทั้งสังคม อัศศิริ ธรรมโชติ มีนัยของการสื่อแบบเดียวกับสัญลักษณ์ร่วมสมัย เหมือนอย่างการสื่อสารแนวสัญลักษณ์ของนักเขียนแนวเพื่อชีวิตคนอื่นที่เข้าไปต่อสู้ในเขตป่าเขา-ด้วยหรือไม่

ยุรฉัตร บุญสนิท ได้เขียนไว้ในวารสาร “ภาษาและหนังสือ” ซึ่งจัดทำโดยสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในฉบับรวมบทความว่าด้วยเรื่องสั้น พ.ศ.2475-2540 ในหน้า 173 ตอนหนึ่งว่า.. อัศศิริ ธรรมโชติ ได้ทำหน้าที่ทางการเมืองของเขาบุกเบิกเส้นทางที่ทำให้มองเห็นว่าแม่จะกล่าว ว่า หลังเหตุการณ์ ตุลาคม 2519 วรรณกรรมเพื่อชีวิตได้ปิดฉากลง แต่เราคงจะต้องยอมรับว่า กระแสธารของวรรณกรรมเพื่อชีวิตยังคงไหลรินตกตะกอนกลายเป็นผลึกทางวรรณกรรม หล่อหลอมให้ความคิดของนักเขียนในยุคต่อมาได้สะสม เก็บเกี่ยวประสบการณ์ชีวิต เสนอความคิดเห็นด้วยโลกทรรศน์ที่กว้างขวางขึ้น จึงไม่น่าแปลกใจที่นักเขียนซีไรต์ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันจะคงแก่นเรื่องไว้กับความยุติธรรมในสังคม ผลักดันให้ชีวิตมีคุณภาพเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะความเป็นอยู่ในสังคมอย่างไร

เนื่องจากรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งอาเซียน หรือรางวัลซีไรต์ เป็นรางวัลที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงสำหรับประเทศไทย การที่ อัศศิริ ธรรมโชติ เป็นนักเขียนเรื่องสั้นคนแรกที่เป็นผู้ได้รับรางวัลนี้ น่าจะเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณา โดยตัวของนักเขียนและตัวรางวัล ได้มีผลต่อการกำหนดแนวทางของวรรณกรรมในแนวสร้างสรรค์อย่างไรด้วย ประเด็นที่นักวิชาการอย่างยุรฉัตร บุญสนิท มองไว้มีความเป็นจริงแค่ไหน หากเป็นจริงดังว่า นั้นแสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นที่มีนัยทางการเมือง

และวรรณกรรมเพื่อชีวิตมีนัยต่อสังคมไทยและนักเขียนไทยในยุคนี้ด้วย

อย่างไรก็ดีกระแสวรรณกรรมสะท้อนจิตสำนึกทางสังคม (Stream of conciesness) ส่วนหนึ่ง มาจากบรรยากาศทางสังคมด้วยในเวลาเดียวกัน นักเขียนเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ตั้งแต่ยุคของ อิศศิริ ธรรมโชติ จนกระทั่งถึงยุคกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ล้วนแต่ผ่านห้องเรียนเดือน “ตุลาคม” และ “พฤษภาคม” มาทั้งสิ้น บรรยากาศทางการเมืองมีเพียงการบอกถึงอำนาจรัฐ แต่งานของอิสศิริ ได้บอกถึงปัญหาความ ด้อยโอกาสในหลายด้าน ไม่ว่าทางด้านสาธารณสุข ปัญหาปากท้อง ปัญหาเหล่านี้ ล้วนสะท้อนอยู่ในเรื่องสั้นของอิสศิริ ภาพที่อิสศิริเสนอออกมาอาจมองได้ว่าเกิดจากการหล่อหลอมด้วยความคิดเอาใจใส่ต่อระบบการเมือง ทำให้เรามองเห็นปัญหาที่กระจายอยู่ทั่วไปในรอบด้าน โยงไปสู่ปัญหาทางสังคม ในประเด็นต่อมา อิศศิริได้เสนอสภาพบ้านเมืองที่น่าเศร้า ตัวละครที่เป็นชนชั้นล่างที่มีทางเลือกอันน้อยนิด แม้จะเป็นทางเลือกที่ไม่สดใสก็ตาม (อย่างที่สะท้อนออกมาในเรื่อง “บนท้องน้ำ ยามค่ำ” หรือ “นิยายกลางคืน” เป็นกรณีตัวอย่าง) เรื่องสั้นของอิสศิริ โดยส่วนใหญ่จะปล่อยปัญหาให้เดิน ทางเข้าไปในใจคนอ่าน พร้อมคำถามว่าศัตรูของประชาชนอยู่ที่ใด ทำอย่างไรที่ศัตรูของประชาชนจึงจะ ถูกกำจัด

นอกจากนั้นแล้ว วิธีการทางวรรณศิลป์ ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่บอกถึงความเชี่ยวชาญในการสื่อสารทางการเมืองผ่านเรื่องสั้น เพราะเรื่องสั้นคือเรื่องแต่ง เป็นเรื่องบันเทิงคดี เพียงแต่วรรณกรรมที่มีเทคนิคทางความงามของภาษาย่อมมีส่วนเสริมจิตสำนึกทางการเมืองให้การสื่อสารทางการเมืองมีความสิ้นไหลได้ดีกว่าทฤษฎีการโค่นล้มอำนาจรัฐ งานเขียนของอิสศิริ ธรรมโชติ มีใช้งานแบบ “ชูธง” ที่มุ่งไปสู่จุดลูกฮือ เหมือนวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่กำเนิดขึ้นในห้วงเหตุการณ์เดือนตุลาคม ในเรื่องสั้น ทั้งหมด 13 เรื่อง มีหลายเรื่องที่ไม่ได้ใช้บรรยากาศทางการเมือง แต่ต้องมาพิเคราะห์กันว่า กรณี ของการไม่ใช้บรรยากาศทางการเมืองเดินเรื่องนั้น มีการซ่อนประเด็นทางการเมืองไว้ด้วยหรือไม่ ใช้ เทคนิคทางวรรณศิลป์และกลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมืองอย่างไร

พร้อมกันนี้ ในปี พ.ศ.2546 เป็นวาระครบรอบ 25 ปี ของการก่อตั้งรางวัลซีไรต์ มีการเฉลิมฉลอง โดยหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยจัดงานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยดำเนินการ มาตั้งแต่ต้นปี 2546 การนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวนี้จึงน่าจะเป็นการสอดคล้องกับกระแสของการเฉลิมฉลองนี้ด้วย

และในปี พ.ศ. 2546 คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นวันสำคัญของชาติ โดยให้เป็นวัน “14 ตุลาคม วันประชาธิปไตย” และให้มีการเฉลิมฉลองเนื่องในวาระครบรอบ 30 ปีของเหตุการณ์ดังกล่าว การนำเสนองานวิจัยชิ้นนี้จึงสอดคล้องกับกระแสเหตุการณ์ทางการเมือง ในช่วงนี้อีกทางหนึ่งด้วย

2. ปัญหาการวิจัย

หนังสือรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ของ อิศศิริ ธรรมโชติ เป็นการสื่อสารทางการเมือง โดยใช้วิธีการสื่อสารผ่านเรื่องสั้นอย่างไร?

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่ออธิบายสภาพเศรษฐกิจ-สังคม-การเมือง ในช่วงเวลาที่ผู้เขียนทำงานว่ามีสภาพการณ้อย่างไร และมีผลต่อการตัดสินใจเลือกสื่อสารแนวคิดทางการเมือง โดยผ่านรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง”

2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองจากหนังสือรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ของ อัครศิริ ธรรมโชติ

4. ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยนี้เน้นศึกษาด้วยการวิเคราะห์ที่เนื้อหาของรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” และส่วนที่เกี่ยวข้องกับรวมเรื่องสั้นเล่มนี้เป็นหลัก

2. การวิจัยนี้เน้นไปที่การศึกษาแนวคิดทางการเมือง สภาพสังคม การเมือง ในช่วงเวลาที่ผู้เขียนได้ทำงานเขียน รวมไปถึงเทคนิคทางวรรณศิลป์ที่เน้นเฉพาะการสื่อสารทางการเมือง

5. นิยามศัพท์ทั่วไป

1. “การสื่อสารทางการเมือง” คือกระบวนการของการถ่ายทอดสารเรื่องราวทางการเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับรัฐและความเป็นอยู่ของประชาชนภายใต้อำนาจการปกครองจากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสารไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสารโดยผ่านสื่อ (ปรมะ สตะเวทิน, 2529 : 17)

ในที่นี้หมายถึงการแสดงสารทางการเมืองไปยังผู้อ่าน ที่ปรากฏในหนังสือชุดรวมเรื่องสั้น ‘ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง’

2. “เรื่องสั้น” คือประเภทหนึ่งของเรื่องแต่งที่มีความยาวน้อยกว่านวนิยาย โดยส่วนใหญ่มีโครงเรื่องเพียงเหตุการณ์เดียวหรือเค้าโครงเดียว (A S Hornby, 2534 : 1174) ในเรื่องของความยาวอาจมีข้อถกเถียงกัน อย่างเช่นนวนิยายมีความยาวประมาณ 50,000 คำขึ้นไป ส่วนนักวิชาการไทยอย่างเช่น ศาสตราจารย์หม่อมหลวงดูย ชุมสาย ถือว่าความยาวตั้งแต่ 20,000 คำ ก็เป็นนวนิยายได้แล้ว แต่ตัวเลขนี้ก็อาจไม่จำเป็น และนักวิชาการบางคนก็ถือว่าเรื่องสั้นมักมีขนาดความยาวไม่เกิน 15,000 คำ บางคนก็ว่าไม่ควรเกิน 10,000 คำ (วิภา กงกะนันท์, 2540 : 206) เรื่องสั้นต้องมีโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน มุ่งเน้นที่เวลาและสถานที่แห่งการกระทำของตัวละคร 1-3 ตัว และพยายามเสนอสิ่งเหล่านั้นออกมา ในวิกฤตการณ์เดียวของช่วงชีวิตตัวละครเหล่านั้นมากกว่าที่จะติดตามเรื่องการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการ อันเป็นผลจากประสบการณ์นานาชนิดที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านไป (Carl H. Grabo, 2504 : 6 อ้างจาก จิตรลดา สุวัติกุล, 2526 : 29)

ในที่นี้เรื่องสั้นคือรวมเรื่องสั้นภายในหนังสือชุดรวมเรื่องสั้น ‘ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง’

3. “รางวัลซีไรต์” หมายถึงรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน รางวัลนี้ เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ.2522 โดยโรงแรมโอเรียลเต็ลได้ริเริ่มขึ้นด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการจะสนับสนุนนักเขียนรุ่นใหม่ของประเทศแถบอาเซียนที่มีผลงานวรรณกรรมดีเด่น(ยุรฉัตร บุญสนิท, ภาษาและหนังสือ, 2542: หน้า 160)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับการเมือง
2. ได้เห็นเทคนิคการสื่อสารทางการเมืองผ่านรูปแบบวรรณกรรม ในยุคที่บ้านเมืองอยู่ในยุคมืด ด้วยลีลาและภาษาของนักเขียนที่เป็นนักหนังสือพิมพ์
3. สามารถศึกษาชีวิตผู้คนในสังคมในยุคสมัยนั้น โดยผ่านมุมมองของเรื่องสั้น ซึ่งงานด้านวิชาการ อาจจะไม่สามารถฉายภาพที่มีเลือดเนื้อและวิญญาณออกมาได้ดีเท่าวรรณกรรม

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีการสื่อสารกับการเมือง

การสื่อสารกับการเมืองมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิด การสื่อสารเป็นพื้นฐานของศาสตร์สาขาต่าง ๆ ส่วนการเมืองเป็นเรื่องการใช้และการควบคุมอำนาจ แนวคิดทางการเมืองผูกพันกับการสื่อสารอย่างแยกกันไม่ออก

แนวคิดที่สำคัญที่สุดในทางรัฐศาสตร์คือแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจหรืออิทธิพล “การเมืองเป็นเรื่องการใช้และควบคุมอำนาจ” แนวคิดนี้นอกจากแยกไม่ออกกับประเด็นที่ได้กล่าวมาแล้ว ประเทศหนึ่งยังไม่อาจมีอำนาจเหนือประเทศอื่นได้หากไม่มีการสื่อสาร การสื่อสารที่ใช้อาจมีลักษณะง่าย ๆ โดยตรงและเปิดเผย หรืออาจมีความซับซ้อน โดยอ้อมหรือปกปิดก็ได้ ปัญหาต่าง ๆ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร (เสถียร เขยประทับ, 2540 : 2-3)

การเสนอข่าวสารของสื่อบางครั้งอาจไม่บอกนัยการเมือง แต่หากมีการตีความเป็นประเด็นการเมืองการสื่อสารนั้นถือว่าการสื่อสารทางการเมืองเช่นเดียวกัน

ในระดับผู้ส่งสารจะประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 2 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรกคือ แหล่งข่าวซึ่งอาจจะเป็นรัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดันฝ่ายประชาชน ฯลฯ และอีกกลุ่มหนึ่งคือ สื่อมวลชนเอง ในบางกรณีสื่อมวลชนอาจจะทำหน้าที่เป็นช่องทางนำเสนอข่าวสารข้อมูลที่แหล่งข่าวส่งมาให้ แต่ในหลายกรณีที่สื่อมวลชนเองก็สามารถจะแสดงบทบาทเป็นผู้ส่งข่าวสารทางการเมืองได้ เช่น ในรูปแบบการวิเคราะห์ทางการเมือง การตั้งฉายานาม เป็นต้น

สำหรับเนื้อหาของข่าวสารนั้นจะมีลักษณะพิเศษเฉพาะคือเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในความหมายของการจัดสรร การต่อสู้ แย่งชิง ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ คุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของเนื้อหาทางการเมืองก็คือ เป็นเรื่องราวที่อยู่ในปริมนทลของสาธารณะ (Public affairs) เช่น เรื่องการเลือกตั้ง การแก้ไขกฎหมาย การทำงานของหน่วยงานของรัฐ ฯลฯ ตัวบุคคลที่อยู่ในข่าวสาร จึงเป็นบุคคลสาธารณะ (Public figures) และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็เป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม (Public interest)

ช่องทางสำหรับการได้มาซึ่งข่าวสารและการเผยแพร่ข่าวสารนั้นเป็นไปตามหลักการของการสื่อสารมวลชนโดยทั่วไป กล่าวคือ มีทั้งรูปแบบที่เป็นแบบฉบับเป็นทางการเช่น พรรคการเมืองเปิดแถลงข่าว นายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์ ฯลฯ รวมทั้งรูปแบบที่ไม่เป็นทางการซึ่งสื่อมวลชนสามารถควบคุมช่องทางได้มากขึ้น เช่น การเจาะข่าวด้วยการค้นคว้าเอกสารหรือเลือกสัมภาษณ์ข้าราชการชั้นผู้น้อยที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับเหตุการณ์ เป็นต้น

คุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการสื่อสารทางการเมืองก็คือ เป้าหมายของการส่งข่าวสารดังที่กล่าวมาแล้วว่า “การเมือง” เป็นเรื่องของการใช้อำนาจ มาจัดการกับสถานะที่เป็นอยู่ให้เป็นไปตามเจตจำนงของผู้กระทำการ ดังนั้นการสื่อสารทางการเมืองย่อมเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้

อำนาจเช่นนั้น ลักษณะของการสื่อสารทางการเมืองจึงต้องเป็นรูปแบบหนึ่งของ “การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ”

ด้วยคุณลักษณะดังกล่าวทำให้ภาพลักษณ์ของการสื่อสารทางการเมืองในสายตาของประชาชน โดยทั่วไปมักมีลักษณะเป็น “การสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อการครอบงำ” (Manipulative purpose) ซึ่งดูติดลบไปยิ่งกว่าการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวเสียอีก และอาจจะเนื่องมาจากคุณลักษณะดังกล่าวนี้เอง ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งมีปฏิกิริยาตอบโต้กับการสื่อสารทางการเมืองอยู่ 2 แบบ แบบแรกคือกลัวและหลีกเลี่ยงที่จะสื่อสาร อีกแบบหนึ่งคือทำให้คนเบื่อกและเลิกติดตามข่าวสารทางการเมือง ปฏิกริยาทั้งสองแบบนี้ นับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีเงื่อนไขเบื้องต้นคือ ประชาชนต้องตัดสินใจเองและปกครองตัวเองด้วยการติดตามข่าวสารทางการเมืองอย่างเพียงพอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2542 : 190-200)

อันที่จริงแล้ว การสื่อสารทางการเมืองมีได้ทั้งโดยผ่านภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนกับโดยผ่านช่องทางที่ไม่ใช้ภาษา สำหรับช่องทางที่ไม่ใช้ภาษามีได้หลายรูปแบบ อาทิเช่น การชูธงชาติหรือเครื่องหมายสัญลักษณ์สนับสนุน การร่วมชุมนุมหรือเดินขบวนสนับสนุนหรือคัดค้าน การประท้วงไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การประท้วงไม่ใช้สินค้า การบริจาคเงินช่วยการรณรงค์ทางการเมือง หรือแม้กระทั่งการเสนอทัศนคติผ่านภาพการ์ตูนการเมือง เป็นต้น (นฤมิตร สอดสุข, ในวารสารอักษรศาสตร์, 2545 : 66)

ในรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” เมื่อผู้ประพันธ์ต้องการสื่อสารเหตุการณ์และเรื่องราวทางการเมืองที่เกิดขึ้นสมัย 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 อันเป็นเหตุการณ์นองเลือดครั้งใหญ่ในสังคมไทย และเป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง เรื่องสั้นอย่าง ‘ขุนทอง... เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง’ ‘ดอกไม้...ที่เธอถือมา’ ‘เธอยังมีชีวิตอยู่อย่างน้อยใจฉัน’ ล้วนเป็นเรื่องสั้นที่ได้บันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองที่ผู้เขียนต้องการส่งความคิดไปยังผู้อ่าน โดยผ่านช่องทางของตัวอักษรเป็นวิธีสื่อสารการเมืองโดยแท้จริง

2. ทฤษฎีสัญญาวิทยา

สัญญา (Sign) หมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมาย (Meaning) แทนของจริง แทน ตัวจริง (Object) ในตัวบท (Text) และในบริบท (Context) หนึ่ง ๆ ตัวอย่างเช่น “แหวนหมั้น” เป็นสัญญานแทนความหมายความผูกพันระหว่างหญิงชายคู่หนึ่งในบริบทของสังคมตะวันตก และหากเปลี่ยนสัญญานไปเป็น “แหวนแต่งงาน” ก็จะใช้แทนความหมายของความผูกพันในระดับสูงขึ้นและลึกซึ้งกว่าการหมั้นหมาย

สิ่งที่นำมาใช้เป็นสัญญานนั้น อาจจะเป็นวัตถุสิ่งของดังที่ได้ยกตัวอย่างมา อาจจะเป็นรูปภาพและสัญญานที่เรารู้จักกันมากที่สุดก็คือ ภาษา ถึงแม้ว่าสัญญาน จะเป็นเพียงตัวแทนความหมายของความเป็นจริง แต่นั่นก็ได้หมายความว่าสัญญานจะมีความสำคัญลดลง ตัวอย่างเช่นในเรื่อง “สามก๊ก” เราทราบทั่วกันว่า จิวหยี่นั้นถึงกับกระอักโลหิตจนเสียชีวิตเพียงเพราะได้ยินคำพูดที่เป็นเพียงลมปากของซงเบ้งหรือตัวหนังสือในสนธิสัญญานั้นที่จริงเป็นเพียงรอยเบื่อนบนกระดาษ แต่ก็สามารถชี้เป็นชี้ตายให้

แก่ชีวิตคนได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2542 : 80-81)

ความแตกต่างระหว่างสัญวิทยาวิทยากับกลุ่มวิชาทางภาษาศาสตร์นั้น ฮ็อก (Hawkes) ได้กล่าวว่า ในขณะที่วิชาภาษาศาสตร์โดยทั่วไปนั้นสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำ (Words) กับความหมายของคำนั้น ๆ แต่สัญวิทยาบอกยังไม่ได้ว่ามีความหมายใด หรือยังบอกความหมายที่แน่นอนไม่ได้ จนกว่าจะพิจารณาอย่างสัมพันธ์กับคำอื่น ๆ

วิธีการแบบนี้เรียกว่าเป็นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง (Synchronic structural) ที่ให้ความสนใจ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยย่อย ๆ (Part) ที่เข้ามารวมกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543 : 11)

ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ เกิดความตระหนักว่า ภาษามีได้เป็นระบบสื่อความหมายเพียงระบบเดียวที่มนุษย์นำมาใช้ โซซูร์จึงตั้งความฝันว่าในอนาคตจะมีศาสตร์ที่ศึกษากระบวนการสื่อความหมายทุกชนิดในชีวิตสังคม ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นักวิชาการจำนวนหนึ่งได้นำเอาความฝันนี้มาสานต่อ โดยการนำเอาวิธีสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของผู้คนมาศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารผ่านการกิน การแต่งกาย การแต่งบ้าน ยานพาหนะ ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ จึงเกิดการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่สื่อความหมาย โดยพิจารณาเงื่อนไขที่ทำให้ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นไปได้ รวมถึงโครงสร้างที่เอื้อต่อการก่อรูปของความหมายดังกล่าวด้วย

ในด้านวรรณกรรมนั้น ภาษาเป็นระบบสื่อความหมายในตัวอยู่แล้ว โรลิ่งด์ บาร์ทส์ ผู้บุกเบิกสัญศาสตร์วรรณกรรม (Literary semiotics) ได้เน้นย้ำว่า การสื่อความหมายด้วยทฤษฎีวรรณกรรมนั้นอิงกับระบบความหมายแฝงที่รับรู้กันในสังคม กล่าวคือความหมายในตัวบทหมายถึงความหมายตรงส่วนกระบวนการทำงานเชิงวรรณกรรมจะเกิดขึ้นตามข้อตกลงร่วมโดยนัยหรือสัญญนิยม (Convention) เมื่อผู้อ่านได้นำเอาความรู้และคติความเชื่อทางวัฒนธรรมเข้ามาจับความหมายในอีกระดับหนึ่ง บาร์ทส์ได้นำเอารหัสความหมายมาใช้ในการวิเคราะห์ความหมายแฝงของวรรณกรรม 5 ประเภท ได้แก่

- รหัสการเดินทางเรื่อง
- รหัสพฤติกรรมมนุษย์
- รหัสสัญลักษณ์
- รหัสอ้างอิงทางวัฒนธรรม
- รหัสเชิงอรรถลักษณะ

(ัญญา สังขพันธานนท์, 2538 : 58)

อัศศิริ ธรรมโชติ ได้แฝงสัญลักษณ์ต่าง ๆ เอาไว้ในภาษาเรื่องสั้นเขาไว้จำนวนมาก เป็นภาษาจินตภาพที่มีรหัสสั้นต่าง ๆ นับตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่องอย่างเช่น 'ดอกไม้.ที่เธอถือมา' 'แล้วหญ้าแพรกก็แหลกลาญ' 'บนเส้นทางของหมาบ้า' ในส่วนของรหัสวัฒนธรรมได้บอกถึงความเชื่อ ความดี ความรักชาติ ยังเป็นรหัสทางพฤติกรรมอัศศิริได้ใช้ลีลาทางภาษาที่ให้จินตภาพโยงข้ามไปยังภาพอื่น ๆ ที่ไกลออกไป

อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์เนื้อหาจะใช้แนวคิดดังกล่าวนี้รวมเข้ากับแนวคิดเรื่องวาทกรรม ทั้งนี้เพื่อจะโยงความสัมพันธ์ของทั้งสองเรื่องนี้เข้าด้วยกัน เพื่อให้ง่ายและกระชับขึ้น

3. แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse)

“วาทกรรม หมายถึงระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (Valorize)... ขณะเดียวกันวาทกรรมก็ทำหน้าที่เก็บกด/บดขยี้เพื่อให้เอกลักษณ์ และความหมายของบางอย่างเกิดขึ้น (Subjugate) หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายของบางอย่างที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมเลื่อนหายไปพร้อมๆ กันด้วย (Displace)”

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault, 1926-1984) นักคิดชาวฝรั่งเศส เป็นผู้ให้ความหมายของวาทกรรมข้างต้นนี้ ซึ่ง ดร.ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า วาทกรรมในทัศนะของฟูโกต์ เป็นมากกว่าเรื่องของภาษา คำพูด หรือการตีความ ภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรม (Discursive practice) จะรวมเอาจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ไว้ด้วย นอกจากนี้มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้คำอธิบายความหมายของวาทกรรมว่า หมายถึง “ภาษาที่ถูกนำมาใช้” ซึ่งหมายความว่า ผู้คนในสังคมต้องทำตามที่วาทกรรมกำหนดในชีวิตประจำวันโดยที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ภาษาที่ใช้กันในชีวิตประจำวันไม่ได้หมายถึง เฉพาะในการพูดหรือเขียนเท่านั้น พฤติกรรมของคนก็น่าจะถือว่าเป็น “ภาษา” ชนิดหนึ่งได้เช่นกัน

ฟูโกต์มองว่าสิ่งที่เป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์และความหมายให้เกิดขึ้นก็คือ จารีตปฏิบัติและกฎเกณฑ์ของสังคมซึ่งอยู่ในรูปของวาทกรรมและภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมนั่นเอง ดังนั้นเอกลักษณ์และความหมายจึงมีลักษณะที่สั่นไหวเปลี่ยนแปลงไปตามวาทกรรมที่สร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา ไม่นั่นอนตายตัว หรือหยุดนิ่ง เพราะฉะนั้นในจุดนี้จึงทำให้มองว่า วาทกรรมเกี่ยวข้องกับความจริง ซึ่งกระทำต่อสรรพสิ่งที่ภาคปฏิบัติของวาทกรรมได้บังคับหรือยึดยึดให้กับโลกของความเป็นจริง เพราะมันได้สร้างเหตุการณ์และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมาบังคับใช้กับสรรพสิ่งนั่นเอง

ดังนั้นวาทกรรมของฟูโกต์จึงเป็นเรื่องของอำนาจและความรุนแรงที่แสดงออกมาในรูปของภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมในสังคม การผลิตวาทกรรมนั้นจะถูกควบคุม คัดสรร จัดระบบและแจกจ่าย ภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งแหล่งที่สร้างกฎเกณฑ์เหล่านี้ที่สำคัญในสังคมนั้นก็คือ “อำนาจ” (Power) โดยภาพรวมแล้วเราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมมักจะมองว่า “อำนาจ” กับ “ความรู้” นั้นเป็น เรื่องที่แทบจะไม่เกี่ยวข้องกันเลย เนื่องจาก “ความรู้” ควรเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงและความจริงเป็นสิ่งที่ปลอดจากคุณค่า อคติ และความลำเอียงใด ๆ ในขณะที่ “อำนาจ” เป็นเรื่องของคุณค่า อคติ และความลำเอียง แต่ “อำนาจ” ของฟูโกต์นั้นมิใช่อำนาจในรูปแบบดิบ เช่น การใช้กำลังเข้าบังคับ แต่เป็นอำนาจ ที่ได้รับการขัดฟอกจนขาวสะอาดในรูปของ “ความรู้” (Knowledge) และเป็นความรู้แบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของอำนาจนั้นก็เนื่องมาจากว่า มันสามารถปกปิดธาตุแท้ของมันได้ ความสำเร็จของอำนาจจึงอยู่ที่ความสามารถในการปกปิดอำพรางกลไกในการทำงาน ซึ่งกลไกที่สำคัญในการทำงานของอำนาจก็ไม่ใช่อำนาจอย่างที่ผู้คนมักจะเข้าใจกัน แต่เป็นกฎเกณฑ์จารีตปฏิบัติต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎเกณฑ์และจารีตปฏิบัติของบรรดาผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายในรูปของวาทกรรมเฉพาะหรือวาทกรรมวิชาการว่าด้วยเรื่อง

นั้น ๆ พูโกต์ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “ความรู้” และความอยากรู้เป็นเรื่องของความรุนแรงและการทำลายล้างมากกว่าที่จะเป็นเรื่องของความสงบสุข เพราะสำหรับความรู้แล้วไม่มีอะไรที่ถือว่าเป็นความสูญเสียหรือความเสียหายที่ยิ่งใหญ่ ความรู้จึงมีความสำคัญสูงสุด เพราะแม้แต่มนุษย์เราเองก็สามารถถูกลดทอนลงเป็นเพียงวัตถุหรือสิ่งที่ถูกศึกษา เพื่อตอบสนองความอยากรู้ของความรู้ได้ ดังนั้นเราสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ความรู้นั้นคือโฉมหน้าที่แยบยลของอำนาจ เพราะสุดยอดของอำนาจก็คือการทำให้มองไม่เห็นว่ามันนั้น ๆ เป็นเรื่องของอำนาจ แต่เป็นเรื่องของความรู้หรือความจริงซึ่งเป็นสิ่งที่ปลอดภัยจากอคติและคุณค่ามันเอง

ในการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ของพูโกต์ก็คือ การพยายามศึกษาและสืบค้น กระบวนการ ขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์ และรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ในการสร้างเอกลักษณ์และความหมายให้กับสิ่งที่ห่อหุ้มเราอยู่ในรูปของวาทกรรมและภาคปฏิบัติการของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีการต่อสู้ช่วงชิงการนำ (Hegemony) ในการกำหนดกฎเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ อย่างไรบ้าง มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคล สถาบัน สถานที่ เหตุการณ์อะไรบ้าง และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการสร้าง รวมถึงตลอดถึงการเก็บกด/ปิดกั้น สิ่งเหล่านี้ของวาทกรรมมีอยู่อย่างไร ดังนั้นในตัวของวาทกรรมจึงมีอำนาจอยู่ด้วย และอำนาจแห่งวาทกรรมนั้นมีแนวโน้มจะตอกย้ำความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ดำรงอยู่แต่เดิมแล้ว ถ้าวาทกรรมที่ว่านี้เรียกว่า **วาทกรรมกระแสหลัก** (Dominant-Discourse) วาทกรรม ที่ก้าวขึ้นมาท้าทายวาทกรรมชนิดแรกก็จะเรียกว่า **วาทกรรมทวนกระแส** (Counter-Discourse)

หัวใจของการวิเคราะห์วาทกรรมอยู่ที่การพิจารณาค้นหาว่า ด้วยวิธีการหรือกระบวนการใดที่สิ่งต่าง ๆ ในสังคมถูกทำให้กลายเป็นวัตถุเพื่อการศึกษาหรือเพื่อการพูดถึงของวาทกรรม ซึ่งก็คือการพิจารณาถึงภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมนั่นเอง ภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมที่พูโกต์ให้ความสนใจนั้น ไม่ใช่เป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรมโดยทั่ว ๆ ไปในชีวิตประจำวัน แต่เป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรม เฉพาะด้านที่สำคัญ ๆ ในสังคม นั่นก็คือวาทกรรมของบรรดาผู้เชี่ยวชาญในแขนงวิชาต่าง ๆ ภาคปฏิบัติการของวาทกรรม จะเป็นตัวกำหนดขอบเขตสิ่งที่พูด สิ่งที่ศึกษาว่าจะพูดอย่างไร พูดเรื่องอะไร ใครเป็นผู้พูด จึงจะได้ความหมายสื่อสารกันรู้เรื่องและเป็นที่ยอมรับในสังคม ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมยังสถาปนาผู้พูด ให้มีอำนาจหรือความชอบธรรมในการพูดถึงเรื่องนั้น ๆ อีกด้วย เช่น แพทย์มีอำนาจหรือความชอบธรรม ในการพูดถึงเรื่องความเจ็บป่วยของคนไข้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้พูดเหล่านี้สามารถพูดอะไรก็ได้หรือมีอิสระเสรีในการพูดตามใจชอบ แต่ต้องพูดตามหรือภายใต้กฎเกณฑ์ของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ สำหรับการวิเคราะห์วาทกรรมแล้ว มนุษย์เราซึ่งเป็นผู้พูดจึงเป็นเพียง “**ร่างทรง**” หรือผู้ที่กระทำตาม **ตอกย้ำ ผลิตซ์อักกฎเกณฑ์ของสิ่งที่พูด** มากกว่าคิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่เพราะนั่นอาจจะทำให้สื่อสารกับผู้คนในวงการไม่เข้าใจ ดังนั้นวาทกรรมจึงเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ว่าใครจะเป็นผู้พูด พูดอะไร พูดเมื่อไร และพูดอย่างไร ประโยคคำพูดเดียวกัน หากพูดโดยบุคคลที่มีฐานะทางสังคมแตกต่างกัน ต่างโอกาส ต่างสถานที่ ความหมายก็จะไม่เหมือนกัน ประเด็นสำคัญของการวิเคราะห์วาทกรรมนั้นไม่ได้อยู่ที่ว่า คำพูดนั้น ๆ เป็นจริง หรือเป็นเท็จ แต่อยู่ที่กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่เป็นตัวกำกับให้การพูดนั้น ๆ เป็นไปได้มากกว่าจะเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง วาทกรรมจึงไม่ใช่เป็นเพียงผลลัพธ์ซึ่งเกิดจากการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบของการครอบงำ แต่วาทกรรมในตัวของมันเอง

นั่นคือการต่อสู้และการครอบงำ...

ส่วนตัวอย่างอำนาจของวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารโดยตรงนั้น รุ่งทวี เฉลิมศรี-ภิญโญรัตน์ (2540) ได้วิเคราะห์วาทกรรมของสื่อมวลชนไว้อย่างชัดเจนว่า สื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งที่มีอำนาจ หรือมีความชอบธรรมในการพูดความเป็นจริงของสังคม ซึ่งความเป็นจริงนี้มีได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่ง คงตัว แต่มีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สื่อมวลชนจึงเข้ามาทำหน้าที่รายงานสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งตามหลักทฤษฎีแล้วสื่อมวลชนจะต้องคงไว้ซึ่งความเป็นกลางในการเสนอข่าว แต่ในการเสนอข่าวนั้นมุมมองของการเสนอข่าวแต่ละข่าวก็ย่อมต้องขึ้นอยู่กับสื่อมวลชนว่าจะมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยกรอบความคิดของวาทกรรมแบบใด ความเป็นจริงที่ถูกรายงานจึงเป็นความเป็นจริงที่อยู่ภายใต้การกำกับของวาทกรรมรูปแบบหนึ่งเท่านั้น และมีใช่เป็นการรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นจริงแบบง่าย ๆ ตรงไปตรงมา แต่ได้ผ่านกระบวนการปรุงแต่งโดยผ่านวาทกรรมของสื่อมวลชนไปเรียบร้อยแล้วนั่นเอง..

กาย คุก (Guy Cook, 1992) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ทำให้คำนิยามของ “วาทกรรม” เพื่อใช้ในการศึกษา เขานิยามว่า **วาทกรรม** คือปฏิสัมพันธ์ระหว่างบทกับบริบท (Text & Context) ในลักษณะที่ผู้ร่วมการสื่อสารรับรู้ความหมาย ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์วาทกรรมก็คือ การอธิบายหรือพรรณาปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาโดยทั่วไปและสิ่งสำคัญที่อยู่ในปรากฏการณ์เหล่านั้นด้วย

ในการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) นั้น Guy Cook กล่าวว่ามันไม่ได้เกี่ยวข้องกับภาษาแต่เพียงอย่างเดียว ยังวิเคราะห์ไปถึงบริบทของการสื่อสาร (The Context of Communication) ว่าใครกำลังติดต่อกับใคร, ทำไม, และอยู่ในสถานการณ์และสังคมรูปแบบใด ผ่านสื่อประเภทใด และการพัฒนาการติดต่อสื่อสารนั้นแตกต่างกันในรูปแบบและการกระทำอย่างไร รวมถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกันและกัน...

ดร.ศิริชัย ศิริภายะ (2535) อธิบาย Discourse (วาทกรรม) ว่าคือการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง Text (เนื้อหาหรือบท) กับ Context (บริบท) ในลักษณะของการสร้างความหมายให้เกิดขึ้นและกิจกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะในแต่ละวาทกรรมนั้น ๆ กล่าวคือดูที่ Act of Communication และการวิเคราะห์ Text ภายใต้ Context ที่มีความสัมพันธ์กัน ในการสร้างความหมายในวาทกรรมนั้นๆ ต้องอยู่ภายใต้บริบททางการสื่อสาร ซึ่งการสื่อสารในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นในท่าเลหรือที่ตั้งและในสถานการณ์ทางสังคมบางอย่าง บริบทเหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลต่อความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการสื่อสาร ความหมายของคำที่ใช้สถานที่ และภาษาที่ใช้ดังต่อไปนี้

1. **Substance** ได้แก่ รูปวัตถุทางกายภาพหรือตัวถ่ายทอด Text มีผลกระทบต่อความหมายของวาทกรรม

2. **Picture** ภาพประกอบที่ดีจะต้องช่วยในการสื่อสารและสร้างความหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้น

3. **Para Language** (บริภาษา) สิ่งที่เกิดขึ้นแนบเนื่องกับภาษาพูดหรือภาษาเขียน ในขณะที่เราพูดบริภาษาก็คือสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับคำพูดของเรา ในขณะที่เราเขียนบริภาษาก็คือ สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับตัวหนังสือที่เราเขียนหรือพิมพ์ บริภาษาเป็นสิ่งที่สามารถแสดงหรือบ่งบอกลักษณะของการพูดและการเขียนได้ว่าเป็นอย่างไร ตัวอย่างของบริภาษาในการพูด ได้แก่ การเปล่งเสียง ความค่อย

ความดังของเสียง การตะโกน การจาม การกระแอม เป็นต้น โดยปกติบริบทในการพูดของเรามักจะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติยากแก่การปกปิด จึงแสดงความหมายของความรู้สึกและอารมณ์ที่แท้จริงของผู้พูดได้ดีกว่าคำพูด ส่วนตัวอย่างบริบทของการเขียน ได้แก่ การกำหนดขนาดของตัวหนังสือต่าง ๆ กัน วรรคตอน ย่อหน้า การเว้น ช่องไฟ เป็นต้น บริบทเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความหมายทั้งสิ้น

4. Situation คือ เหตุการณ์ที่ครอบคลุมตัว Text ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของผู้ร่วมอ่านหรือฟังวาทกรรม

5. Co-Text คือ บริบทที่กล่าวถึงหรืออ้างถึงสิ่งที่มาก่อนหรือตามมาภายหลังตัว Text ที่นำมาวิเคราะห์ เช่น การอ้างถึงคนหรือสถานที่

6. Intertext คือ วาทกรรมนั้นเกิดจากการมีประสบการณ์ร่วมตัว Text ที่ผู้ร่วมการสื่อสารรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมอื่นหรือวาทกรรมที่เคยผ่านมาก่อนแต่มีความสัมพันธ์กับตัว Text ที่ต้องการศึกษาตัว Text อันนี้มีผลต่อการตีความ

7. Participation คือ ความต้องการของผู้ร่วมทำการสื่อสารที่ต้องการมีส่วนร่วมในวาทกรรม รวมทั้งความเชื่อ ความรู้ และทัศนคติ ที่มีต่อวาทกรรมนั้นๆ

8. Function คือ หน้าที่ของวาทกรรมนั้นทำหน้าที่อะไร เช่น การได้ความรู้หรือข้อมูลใหม่ ๆ การเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ เป็นต้น (ัญญา สังขพันธ์านนท์ : 2540 : 91-97)

เนื่องจากสภาพสังคมในขณะที่ยึดศรัทธาธรรมโศคติ ทำงานชุดนี้ การเมืองอยู่ในสภาพความขัดแย้ง มีการควบคุมสื่อต่าง ๆ มิให้เผยแพร่ข่าวสารได้อย่างอิสระ การนำเสนอเนื้อหาทางการเมืองที่ผ่านเรื่องสั้น จึงใช้วิธีพาดพิงเพื่อให้ตีความบริบทด้วยวาทกรรมต่าง ๆ

4. ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม

หลักการนี้มาจากข้อเขียนของคณะกรรมการว่าด้วยเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ร่วมกันเขียนทฤษฎีขึ้น โดยใช้พื้นฐานของทฤษฎีอิสรภาพนิยม เมื่อโลกพัฒนาเทคโนโลยีไปอย่างรวดเร็วปัญหาต่าง ๆ ซับซ้อนมากขึ้น ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมจึงตระหนักว่ามนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ ต้องมีข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน จึงจะให้เหตุผลและตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับความจริง สื่อมวลชนต้องเฝ้าหาลงจะสมบูรณ์ที่แท้จริงซึ่งซ่อนอยู่ภายใต้ปรากฏการณ์ทางสังคมการเมืองที่สับสน (วิลเลียม อีฮ็อคกิง อ้างจากรรณิกา นิยมไทย, 2533 : 15)

จากแนวความคิดทางด้านเสรีนิยมหรืออิสรภาพนิยมนี้ ได้ก่อกำเนิดมาจากการที่มนุษย์ได้ค้นพบทางด้านวิทยาศาสตร์และภูมิศาสตร์ ซึ่งทำให้มนุษย์พบว่าทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลที่สามารถพิสูจน์ได้ รู้ได้ เข้าใจได้ ด้วยการนำหลักของเหตุผล

จากแนวความคิดเสรีภาพนิยมนี้ หน้าที่ของสื่อมวลชนหรือสิ่งพิมพ์จะต้องแสวงหาลงจะในการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง เศรษฐกิจหรือสังคม ในการทำหน้าที่ดังกล่าวเพื่อบรรลุเป้าหมาย สื่อมวลชนจะต้องปลอดจากการควบคุมของรัฐ และมีอิสระในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น หรือเสนอข่าว ซึ่งจะไม่เข้าไปควบคุมหรือก้าวกายหรือการดำเนินงานของสื่อมวลชน

นอกจากนี้สื่อมวลชนยังมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของรัฐ ให้รัฐดำเนินการในขอบข่ายของความยุติธรรม และสื่อมวลชนสามารถวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลได้ในหลาย ๆ ด้าน (ดรุณี หิรัญรักษ์, 2539 : 12)

แนวคิดของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม เริ่มก่อกำเนิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 โดยมีสาเหตุจากการที่สื่อมวลชนได้ใช้เสรีภาพที่ตนได้รับไปในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายเดือดร้อนต่อบุคคลและองค์กร หลาย ๆ ฝ่ายสื่อมวลชนตกอยู่ในอำนาจของผู้เป็นนายทุนหรือองค์กรธุรกิจใหญ่ ๆ สื่อมวลชนขาดความรับผิดชอบ เสนอเนื้อหาสาระที่เป็นอันตรายและมีผลกระทบต่อศีลธรรม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนตีพิมพ์ในสิ่งที่ไร้สาระและไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน จึงทำให้มีแนวคิดที่ว่า สื่อมวลชนจะต้องมีขอบข่ายของความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของตน ซึ่งความรับผิดชอบดังกล่าวจะอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐ และจรรยาบรรณในวิชาชีพของตน สื่อมวลชนต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนสังคม เสนอข่าวสารและเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์และเพื่อการพัฒนาประเทศในหลาย ๆ ด้าน (ดรุณี หิรัญรักษ์, 2539 : 12-13)

ในหนังสือชื่อ “Mass Communication” ที่เขียนโดย *Charles R. Wright* (2502) กล่าวถึงหน้าที่ของนักหนังสือพิมพ์ว่าไว้ว่า

- เป็นผู้พิทักษ์ ดูแล ระแวดระวังผลประโยชน์ของสังคม โดยรวบรวม ถ่ายทอด รายงาน ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมให้ประชาชนได้รับทราบอย่างรวดเร็ว

- เป็นสื่อความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร โดยวิธีการรายงาน อธิบาย ถ่ายทอด วิเคราะห์ และประเมินพฤติกรรมต่าง ๆ ในกรณีเกี่ยวกับสาธารณะอย่างเป็นธรรม ตลอดจนให้ความกระจ่างชัดต่อเหตุการณ์และปัญหาที่สับสนให้ประชาชนเข้าใจ

- สืบทอดค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อถือ และมรดกของสังคมไปสู่บุคคลรุ่นต่อไป

- ให้ความบันเทิงที่ไม่เป็นพิษเป็นภัย (มาลี บุญศิริพันธ์, 2531 : 4)

เนื่องจากอัศศิริ ธรรมโชติ เป็นนักหนังสือพิมพ์ แต่ในภาวะที่บ้านเมืองเกิดปัญหาทางการเมืองเมืองไม่สามารถสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ โดยตรงได้ จึงใช้การสื่อสารเรื่องสั้นซึ่งถือได้ว่าทำหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยเฉพาะเรื่องสั้นบางเรื่องที่มีตัวละครเอกเป็นนักหนังสือพิมพ์ อัศศิริได้บรรยายความรู้สึกในการรับผิดชอบและภาวะอึดอัดใจที่การทำหน้าที่เสนอความจริง ความถูกต้อง ถูกควบคุมโดยระบบการเมือง ในยุคเผด็จการ

5. แนวคิดลักษณะและเทคนิคของเรื่องสั้น

เรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมแบบหนึ่งของชาวตะวันตก ที่คนไทยรับเข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ เรื่องสั้นมีลักษณะพิเศษเฉพาะที่น่าสนใจ เพราะมีศิลปะการแต่งคิดไปจากเรียงความประเภทอื่น คือ เรื่องสั้นจะมีจุดหมายซึ่งแสดงความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงข้อเดียว

ลักษณะเฉพาะของเรื่องสั้น

1. เรื่องสั้นจะต้องมีโครงเรื่อง โครงเรื่องคือกลวิธีแห่งการสร้างเรื่องให้สนุกสนาน โดยมีข้อขัดแย้ง ระหว่างตัวละคร และจบลงด้วยผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

2. มีจุดมุ่งหมายอย่างเดี่ยว และมีผลสรุปอย่างเดี่ยว
3. ใช้เวลาน้อย
4. มีตัวละครน้อย
5. มีขนาดสั้น ต้องเขียนด้วยการประหยัดถ้อยคำตรงไปตรงมา ขนาดพอเหมาะอยู่ระหว่าง 4,000-5,000 คำ หรืออ่านจบในเวลา 15-50 นาที
6. มีความรัดกุมในการใช้โวหาร รัดกุมในการสร้างฉาก (จิตรลดา สุวัตติกุล, 2526 : หน้า 29-30)

ชนิดของเรื่องสั้น

1. ชนิดผูกเรื่อง (Plot Story) คือมีเค้าเรื่องสลับซับซ้อน ผู้อ่านคาดไม่ถึง แล้วจบลงโดยมีการสร้างปมไว้ต่อไป
2. ชนิดมุ่งแสดงลักษณะตัวละคร (Character Story) คือเรื่องที่ยึดลักษณะของตัวละครเป็นใหญ่ว่า ดุร้าย อ่อนโยน สวย ฯลฯ
3. ชนิดถือฉากเป็นส่วนใหญ่ (Setting, Atmosphere Story) คือเขียนบรรยายสถานที่แห่งหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ซึ่งมีตัวละครเกี่ยวพันอยู่กับฉาก
4. ชนิดที่แสดงแนวความคิดเห็น (Theme Story) คือเรื่องที่ต้องการแสดงอุดมคติ หรือชี้ให้เห็นความจริงของชีวิต ซึ่งวางไว้ให้ผู้อ่านเกิดความคิดความรู้สึกได้เอง

เทคนิคการเขียนเรื่องสั้น

1. ต้องมีการระบายสภาพและบรรยากาศ (Local Colour) หมายถึงการพรรณนาภาพอันใดอันหนึ่ง เพื่อนำความคิดของผู้อ่านให้ซาบซึ้งในท้องเรื่อง ให้เห็นฉากที่เราวาดด้วยตัวอักษรนั้นชัดเจน
2. การวางเค้าเรื่อง (Plot) มีหลักใหญ่ ๆ อยู่สองแบบดังนี้

แบบที่ 1 คือเริ่มนำเรื่องอย่างใดอย่างหนึ่งที่จุด ก. แล้วพาผู้อ่านเกิดความพิศวงตามเส้น ก. ข. โดยจัดเรื่องให้มีความยุ่งยาก เกิดความฉงนขึ้นทุกที่จนถึงปลายยอดที่ ข. ซึ่งในภาษาการประพันธ์ เรียกว่าไคลแมกซ์ (Climax) และจบเรื่องลงโดยเร็ว ให้ผู้อ่านโล่งใจ เข้าใจ สะเทือนใจอย่างใดอย่างหนึ่ง และจบลงในจุด ค.

แบบที่ 2 เป็นแบบสองชั้น คือเริ่มต้นด้วยเหตุการณ์สำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วย้อนต้น กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญนั้นว่ามีมูลเหตุเป็นมาอย่างไร จากจุด ก. มาถึงจุด ข. แล้วดำเนินเรื่องต่อไปยังจุด ค. เช่นเดียวกับแบบที่ 1 โดยขมวดปมไปตามระยะทาง ข. ค. สร้างความฉงนสนเท่ห์ จนถึงจุด ค. ซึ่งเป็น ไคลแมกซ์ของเรื่อง และจบลงในจุด ง. โดยเร็ว

3. การจัดตัวละครและให้บทบาท เรื่องสั้นจะมีตัวละครน้อย จะต้องมิตัวหนึ่งซึ่งเป็นตัวสำคัญของเรื่องตัวละครนี้จะต้องมีบทบาทเพื่อแสดงลักษณะนิสัยอย่างหนึ่งอย่างใด ก่อให้เกิดเรื่องราวขึ้น

4. การบรรยายเรื่อง มี 2 วิธี วิธีแรก ให้ข้าพเจ้าหรือผู้เขียนเข้าไปอยู่ในเรื่องอีกวิธีให้บุรุษที่สาม ได้แก่ ตัวละครแสดงบทบาทของตนเองเป็นวิธีที่ดีเพราะจะไม่เป็นการนำเสนอความคิดของผู้เขียนยัดลงในคำพูดตัวละครนั้น ๆ

5. การเปิดเรื่อง เรื่องสั้นไม่ควรเปิดเรื่องให้อืดอาดยืดยาว มีวิธีเปิดเรื่องดังนี้

- ก. เปิดเรื่องโดยให้ตัวละครพูดกัน

ข. โดยการบรรยายตัวละคร

ค. โดยการวางฉากและการบรรยายตัวละครประกอบ

ง. โดยการบรรยายพฤติกรรมและตัวละคร

จ. เปิดเรื่องโดยขมวดแนวคิด วิธีเปิดไม่บังคับตายตัวตามแต่ผู้เขียน

6. บทเจรจา หรือคำพูดของตัวละคร (Dialogue) ต้องเขียนให้เป็นภาษามนุษย์พูดกัน และต้องให้เหมาะกับบทบาทและเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับตัวละคร

7. ต้องมีความแน่น (Compresion) คือพูดให้ตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย ไม่ใช้คำฟุ่มเฟือย

8. ต้องทำตัวของเราให้ชัดเจน คือก่อนเขียนต้องจินตนาการลักษณะตัวละครให้ชัดเจนก่อน แล้วเขียนตามที่เราเห็นจึงจะทำให้คนอ่านเห็นตามด้วย

9. การให้ชื่อตัวละครและชื่อเรื่อง การตั้งชื่อตัวละคร ควรตั้งชื่อให้ใกล้เคียงกับชื่อคนจริง ๆ ส่วน ชื่อเรื่องควรพยายามตั้งชื่อเรื่องให้ผู้อ่านเกิดความอยากอ่าน โดยใช้คำสั้น ๆ เพียง 2-3 คำ แต่ให้น่าฟัง

10. การทำบท คือการบรรยายให้ตัวละครแสดงบทบาทเช่นเดียวกับการแสดงละคร ต้องพรรณนา ถึงกิริยาท่าทาง อากักรำพึงรำพัน ฯลฯ

(สมบัติ จำปาเงิน และ สำเนียง มณีกาญจน์, 2536 : 92-93)

เนื่องจากตัวสารเป็นตัวเรื่องสั้น จึงต้องเอาเทคนิคการประพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ มาใช้ เช่น เทคนิคการเรียงลำดับเรื่อง เทคนิคการเปิดเรื่อง เทคนิคการสร้างจินตภาพ เป็นต้น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจากเรื่องสั้นเป็นเรื่องราวทางภาษา การวิเคราะห์เนื้อหา โดยตัวบทและบริบทมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์ว่าผู้เขียนต้องการสื่อสารอะไร เรื่องใด มุ่งหวังอะไร ผู้เขียนใช้เทคนิคในการเปรียบเทียบ โยงใย ตั้งประเด็นโครงเรื่องอย่างไร

การวิเคราะห์เนื้อหาจึงต้องใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. กำหนดเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

1.1 การวิเคราะห์เนื้อหา

ก. วิเคราะห์จากเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง ว่ามีกลุ่มความคิดแบบไหน สะท้อนเรื่องใดออกมา และใช้กลยุทธ์ในการสื่อสารแบบใด

ข. การสรุปภาพรวมของกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองในรวมเรื่องสั้น

1.1.1 เนื้อหาการสื่อสารทางการเมืองโดยผ่านความคิดแนวมานุษยวิทยา

เนื่องจากประเด็นการสื่อสารทางการเมือง โดยการวิเคราะห์การสื่อสารผ่านลีลา การนำเสนอในแบบเรื่องสั้น โดยรวมเรื่องสั้นดังกล่าวเป็นรวมเรื่องสั้นที่ถูกคัดเลือกเป็นเรื่องสั้นสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นเรื่องราวของการเขียนแนวมานุษยวิทยา ที่ส่วนหนึ่งคือการนำเอาชีวิตประสบการณ์ของผู้เขียนมาถ่ายทอดในแบบเรื่องสั้น

เนื่องจากผู้เขียนเป็นนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ เป็นผู้ที่มิถุนีหลังจากต่างจังหวัด ดังนั้น จึงมีมุมมองของการถ่ายทอดที่สามารเข้าไปเห็นถึงความเป็นไปของคนชั้นล่างได้ จากการที่เป็นนักเขียน ซึ่งมาจากครอบครัวชาวประมงที่เป็นคนชั้นล่าง เพียงแต่ได้รับการศึกษาในมหาวิทยาลัย และมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุค 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 การศึกษาแนวความคิดแบบมานุษยวิทยา หากเอาวิธีการวิจัยแบบคุณภาพไปจับย่อมทำให้ได้ค้นพบแนวคิดนี้ได้ง่ายกว่างานวิจัยเชิงปริมาณ

1.1.2 เนื้อหาการสื่อสารทางการเมืองโดยผ่านแนวคิดสัญวิทยา

ผู้เขียนพยายามแฝงความหมายเชิงสัญวิทยาเอาไว้ ตั้งแต่การตั้งชื่อเล่ม ตั้งชื่อเรื่องสั้น เช่นตั้งชื่อเชิงสัญลักษณ์ว่า “ขุนทอง” เพื่อให้เห็นนัยประวัติไปถึง “ขุนทอง” ที่มาจากความเชื่อในความกล้าหาญของคนชั้นสามัญ ในแบบคติชนของคนภาคกลาง

นอกจากนั้นแล้วในช่วงที่มีการควบคุมสื่อมวลชนในยุคของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ทำให้การเสนอข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นไปได้อย่างลำบาก จึงทำให้งานเขียนเพื่อการสื่อสารทางการเมืองต้องเขียนแบบซ่อนความหมาย มีสัญลักษณ์ต่าง ๆ แฝงเอาไว้มากมาย

ความคิดที่สื่อออกมาเป็นสัญลักษณ์หรือสัญยะแบบนี้จึงต้องอาศัยการตีความงานวิจัยในแบบคุณภาพสามารถที่จะเข้าไปตีความได้ ในขณะที่งานวิจัยแบบปริมาณทำการวัดหรือชี้วัด

ทำให้ตีความหมายเชิงจิตวิญญาณได้ค่อนข้างยาก

1.1.3 เนื้อหาการสื่อสารทางการเมืองโดยผ่านกลวิธีทางวาทกรรม

งานเขียนนับเป็นวาทกรรม การตีความและวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรม เป็นกุญแจหลักของการวิเคราะห์งานเขียน ประสานกับการใช้ประโยชน์แนวคิดทางภาษาและสัญชัญญะไปพร้อม ๆ กัน วาทกรรมให้การประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ จากภาษาที่ใช้ลีลาที่ใช้การอุปมาอุปไมย สำนวนโวหาร คำบรรยาย ฉาก บรรยายความคิดภายในของตัวละคร รวมไปถึงการใช้สำนวนโวหารสร้างความ สะเทือนใจ สัมผัสใจ

วาทกรรมยังเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดมุมมอง (Point of view) ที่ผู้เขียนต้องการ นำเสนอว่าจะใช้มุมมองโดยสายตาแบบใด ใช้สายตาของนักสังเกตการณ์ หรือใช้สายตาของ พระผู้เป็นเจ้าของ หรือใช้สายตาโดยผ่านมุมมองของตัวละครนั้น ๆ

1.2 การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เขียน

เบื้องหลังของงานแต่ละเรื่อง ว่ามีความต้องการเสนอแนวคิด ทางการเมืองหรือไม่ อย่างไร แบบใด

1.3 การสัมภาษณ์บุคคลเกี่ยวข้อง

สัมภาษณ์พุดคุยนักเขียน นักอ่าน นักวิจารณ์ ร่วมสมัย เพื่อให้เห็นบริบทโดยรวมในโลกทัศน์ และ ชีวิตทัศน์ของตัวนักเขียน

- สัมภาษณ์ อัครศิริ ธรรมโชติ

- สัมภาษณ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีซีไรต์ เพื่อนรุ่นพี่ที่อัครศิริใกล้ชิด และได้แรงบันดาลใจเรื่อง 'ขุนทอง' มาจากบทกวีชื่อ 'เพลงขลุ่ยเหนือรวงข้าว'

- สัมภาษณ์ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ นักเขียนเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ บรรณาธิการนิตยสาร ไรเตอร์ ในฐานะนักเขียนเรื่องสั้นแนวเพื่อชีวิตและบรรณาธิการ

- สัมภาษณ์ ไพวรินทร์ ขาวงาม กวีซีไรต์ เพื่อนนักเขียนรุ่นน้องที่ร่วมงานที่หนังสือ 'สยามรัฐ' ด้วยกัน

- สัมภาษณ์ คำสิงห์ ศรีนอก หรือ ลาวคำหอม ศิลปินแห่งชาติ นักเขียนเรื่องสั้น นักเขียน นักหนังสือพิมพ์อาวุโสที่อยู่ร่วมเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519

1.4 ค้นคว้าจากเอกสาร

ค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอัครศิริ ธรรมโชติ, สถานการณ์และแนวคิดทางการเมือง ในระยะนั้น

2. ขอบเขตงานวิจัย

2.1 วิเคราะห์เนื้อหาเรื่องสั้นทั้ง 13 เรื่อง จาก "ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง" ของ อัครศิริ ธรรมโชติ

2.2 เอกสารประกอบอื่น เช่นบทสัมภาษณ์ บทวิเคราะห์

2.3 การสัมภาษณ์ *อัศศิริ ธรรมโชติ* และบุคคลในวงการวรรณกรรมตั้งที่ได้กล่าวไปในหัวข้อ

3.1.3

3. มิติทางด้านเวลา

แสดงช่วงเวลาเหตุการณ์ทางการเมือง ในช่วงปี พ.ศ.2518 ถึงปี พ.ศ.2521 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อัศศิริ ธรรมโชติ ได้เขียน-ชดเชลาเรื่องสั้นทั้ง 13 เรื่อง ซึ่งได้มารวมอยู่ในรวมเรื่องสั้นชุด “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” โดยเฉพาะการเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519 และความคลี่คลาย เป็นภาคตัดกับการนำเสนอเรื่องราวของเรื่องสั้น

เรื่องสั้นทั้ง 13 เรื่องในรวมเรื่องสั้นชุดดังกล่าว เขียนขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2518-2522 แต่มีข้อสังเกตว่า เรื่องจำนวนมากที่นำมารวมเล่มไว้ เป็นการเขียนในช่วงปี พ.ศ.2520-2521 ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าการรวมเรื่องสั้นเป็นการ “คัดสรร” งานเขียนชิ้นแรก ๆ ส่วนหนึ่งเป็นงานเขียนของนักเขียนหน้าใหม่ ความชัดเจนของการเขียนยังมีไม่พอ ผู้เขียนมีโอกาสนำเสนอโครงร่างเรื่องเดิมในกลวิธีใหม่ได้ในเวลาต่อมา เมื่อบรรยากาศทางการเมืองคลี่คลายลง อัศศิริ ธรรมโชติ มีเวลาในการเขียนและชดเชลาอีกครั้ง ก่อนการรวมเป็นเล่ม ทั้งระบบบรรณาธิการก่อนการพิมพ์รวมเล่มสามารถทบทวนแก้ไขให้สื่อออกมาอย่างชอ่นเร้น สามารถเอาตัวรอดจากการถูกคุกคามในภาวะการเมืองในยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้

เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองในยุคนั้น พอจะกล่าวอย่างย่อไว้ในตอนนี้อย่างเช่น

- การเมืองในยุค 14 ตุลาคม 2516 เป็นบรรยากาศการเรียกร้องประชาธิปไตย มีกลุ่มผลประโยชน์ออกมาเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานเป็นจำนวนมาก บรรยากาศทางการเมืองในยุคนี้เป็นยุคที่มีการเดินขบวนเรียกร้องมากที่สุด

- 26 ธันวาคม 2517 จอมพลถนอม กิตติขจร ผู้เป็นชนวนของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 พร้อมด้วยคณะเดินทางเข้าประเทศไทย 2-3 วันต่อมาได้มีการจัดตั้งแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ เพื่อคัดค้านการกลับมาของจอมพลถนอม โดยจัดชุมนุมคัดค้านที่ลานโพธิ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จน 29 ธันวาคม 2517 จอมพลถนอม กิตติขจร พร้อมด้วยคณะเดินทางออกนอกประเทศ

- 26 มกราคม 2518 มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ พรรคประชาธิปัตย์ได้เสียงข้างมากและได้จัดตั้งรัฐบาลในเวลาต่อมา โดยมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ในวันที่ 6 มีนาคม ปีเดียวกัน รัฐบาลเสนีย์แพ้มติไว้วางใจในสภา ทำให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับการสนับสนุน ให้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อมา

- 12 มกราคม 2519 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ประกาศยุบสภาเนื่องจากถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กัดดัน พร้อมประกาศให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 4 เมษายน 2519 และทำให้ พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งมากที่สุด แต่ไม่อาจจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้ ต้องจัดตั้ง รัฐบาลผสม โดยมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี การเลือกตั้ง ในครั้งนี้พรรคที่มีแนวทาง สังคมนิยม ได้รับการเลือกตั้งเพียง 2 ที่นั่งเท่านั้น

- 16 สิงหาคม 2519 จอมพลประภาส จารุเสถียร หนึ่งในสามตัวการสำคัญของการทำให้

เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และถูกขับออกนอกประเทศไปพำนักอยู่ในไทเป ได้หวั่น ได้เดินทางเข้าประเทศไทย เกิดการประท้วงครั้งใหญ่ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง จนในที่สุดจอมพลประภาสต้องเดินทางออกนอกประเทศเมื่อ 22 สิงหาคม 2519

- 16 กันยายน 2519 จอมพลถนอมบวชเป็นสามเณรเดินทางกลับเข้าประเทศไทย และพำนักอยู่ที่วัดบวรนิเวศ บางลำพู กรุงเทพฯ เกิดการต่อต้านจากกลุ่มพลังต่าง ๆ มากมาย และเกิดความขัดแย้งทางความคิดอย่างหนัก จนในที่สุด ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ประกาศลาออกกลางสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ 23 กันยายน 2519 เนื่องจากไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์บ้านเมือง ได้เกิดการชุมนุมขับไล่ครั้งใหญ่ที่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งแต่วันที่ 4 ตุลาคม 2519

-6 ตุลาคม 2519 คณะนายทหารนำโดย พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ เข้ายึดอำนาจ ประกาศยุบสภา ยกเลิกรัฐธรรมนูญ และแต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี(มาจากสายพระราชวัง)

-30 ตุลาคม 2520 คณะนายทหารนำโดย พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ ปฏิวัติล้มรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่ตนเองเคยสนับสนุน แต่งตั้ง พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2521

ในภาคตัดขวางทางเวลา จึงสามารถนำเอาเหตุการณ์จริงที่มีการเปลี่ยนดุลอำนาจทางการเมือง และบริบทต่าง ๆ ทางสังคม มาเปรียบเทียบกับเนื้อหาของเรื่องสั้นเหล่านี้ เพื่อบอกถึงกลวิธีในการสื่อสารทางการเมืองของนักเขียนคนหนึ่งผ่านชุดความคิดในรวมเรื่องสั้นทั้งหมดของเขา

บทที่ 4 การวิเคราะห์เนื้อหา

จากการศึกษาถึงการสื่อสารทางการเมืองในรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ได้แยกประเด็นในการวิเคราะห์ออกเป็น 5 ประเด็นคือ

1. การสื่อสารทางการเมือง
2. การสื่อสารด้วยเทคนิคของเรื่องสั้น
3. การสื่อสารทางการเมืองด้วยวาจากรรมและสัญลักษณ์
4. ความรับผิดชอบต่อสังคม
5. โลกทัศน์ของอัศศิริ ธรรมโชติ

1. การสื่อสารทางการเมือง

1.1 การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสื่อถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นับเป็นเหตุการณ์ของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในระบอบการปกครองประชาธิปไตยของไทย เสน่ห์ จามริก ได้เขียนถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ไว้ว่า...ถึงแม้ขบวนการตุลาคมจะไม่ใช้ขบวนการปฏิวัติ แต่เหตุการณ์เดือนตุลาคมนับได้ว่าส่งผลปฏิวัติผลักดันระบบชีวิตการเมืองไทยให้เข้าสู่ช่วงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอีกช่วงหนึ่งหลัง จากการปฏิวัติ 2475 เหตุการณ์ตุลาคมเริ่มต้นด้วยกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญเพียงไม่กี่คน แต่ขยายลุกลาม กระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวและสนับสนุนนักเรียน นักศึกษา และประชาชนจำนวนมากครั้งก่อนล้านร่วมชุมนุมกัน ในท้องถนนกรุงเทพมหานคร รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา ประชาชนท้องที่ต่าง ๆ เกือบทั่วประเทศ ความพร้อมเพรียงพร้อมใจของมวลชนซึ่งอุบัติขึ้นอย่างฉับพลันทันใดในช่วงระยะเวลาอันสั้นเช่นนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่ควรบอกอะไรได้มาก...

(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, 2544 : 2)

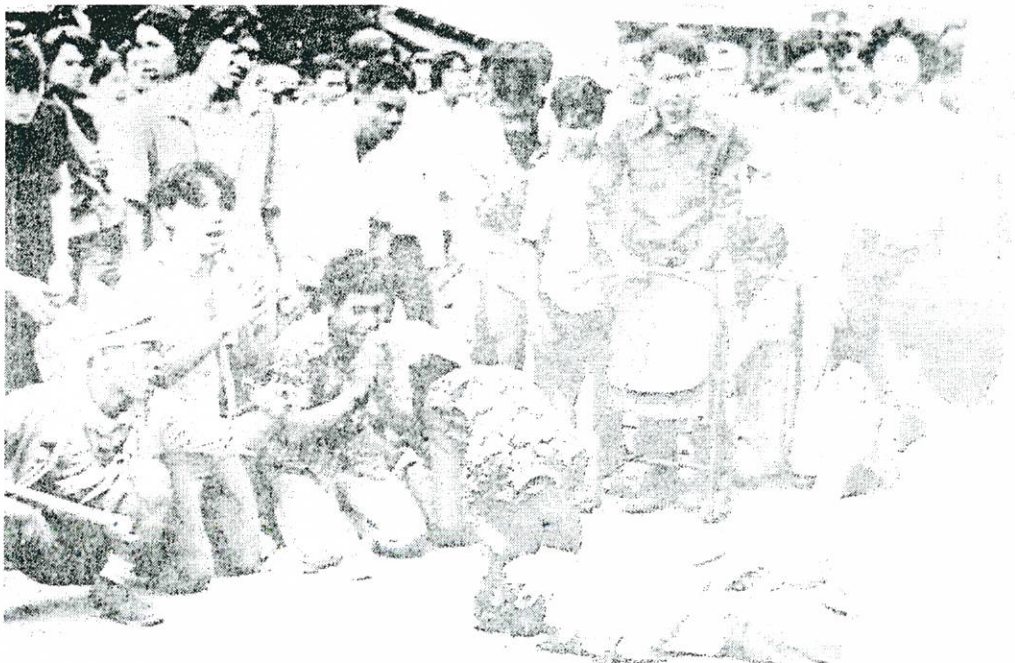
1.1.1 การกำหนดตัวละครเป็นนักศึกษา

เรื่องสั้น “ดอกไม้ที่เธอถือมา” ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกใน “นิสิตนักศึกษา” ฉบับเดือนธันวาคม 2516 ซึ่งยังอยู่ในช่วง ประชาธิปไตยเบ่งบาน หลังผ่านวันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 เรื่องสั้นเรื่องนี้ เป็นเรื่องสั้นที่มีความยาวไม่มากนัก เป็นเรื่องสั้นแบบไม่มีพล็อต(Anti-plot) นำเสนอในภาพของโวหารให้เห็นภาพความสดใสไร้เรงของเด็กนักเรียนที่มีความรู้สึกดี ๆ ต่อสังคม ด้วยการถือดอกไม้ ฮัมเพลง ไปตลอดทาง เพื่อไปร่วมเหตุการณ์ทางการเมืองในเวลานั้น ด้วยหวังว่าดอกไม้คืออาวุธในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ ด้วยความเชื่อมั่นว่าดอกไม้คือสัญญาณแห่งการต่อสู้ และเธอคนนั้นก็มา ตกเกลือกกลางกลางดิน กลางกลิ้งเลือด ควันป็น

ภาพที่ 7 เหตุการณ์ที่ถนนราชดำเนินเมื่อ 13 ตุลาคม 2516
(ภาพจากหนังสือขบวนการประชาชนตุลาคม 2516 พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2517)

ภาพที่ 8 จิระ บุญมาก นักศึกษาปริญญาโทสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์
เป็นผู้ถือธงชาติเดินเข้าไปขอร้องไม่ให้ทหารยิงประชาชนที่หน้ากรมประชาสัมพันธ์
แต่กลับถูกยิงกระสุนปืนเจาะหมับซ้ายเสียชีวิตทันที
(ภาพจากหนังสือขบวนการประชาชนตุลาคม 2516 พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2517)

เรื่องสั้นเรื่องนี้เขียนขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผ่านไปไม่นาน แน่นนอนว่า เหตุการณ์ทางการเมืองตอนนั้นยังใหม่และสดอยู่ การเขียนถึงเหตุการณ์จึงสะท้อนอารมณ์ที่ครุครุ่น ณ เวลานั้น เริ่มจากเปิดเรื่องว่า..

ด้วยลักษณะการ และศรัทธาอันพิสุทธ์...เธอมุ่งหน้าออกจากบ้าน

เธอว่า

“แม่จ๋า ฉันจะกลับมาพร้อมด้วยชัยชนะ”

เธอเดินหน้าไปทางสวนดอกไม้ ที่ซุช้อลล์ลอมอยู่กลางแสงสีหม่นของยามเช้า ประกายดาวจากแวนตาของเธอมองแวบด้วยความเชื่อมั่น ดอกไม้นานาพันธุ์นั้นคือสัญญาของการต่อสู้

“จะเป็นไปได้อย่างไรนะ ?” แม่ว่า

เธอตีหน้าสงสัย

“ดอกไม้จะทำอะไรได้ การต่อสู้ไม่ใช่เรื่องดอกไม้ ดอกไม้มีแต่ประดับโลก อ่อนโยนไร้เดียงสา”

“ไม่จริง ! ไม่จริงดอก” เธอคัดค้าน

(หน้า 97)

การเปิดโอกาสทางการศึกษา โดยการเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาของตะวันตก อย่างเช่น การเปิดประเทศสู่การลงทุนของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ความต้องการเทคโนโลยีทำให้เกิด การจัดการศึกษาแบบใหม่ที่จริงแล้วก็เพื่อไปรองรับภาคอุตสาหกรรมที่เป็นทุนข้ามชาติ การเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ และสภาพพัฒนาฯ ก็มาจากหลักการนี้ แต่สิ่งที่ตามมาคือการ.. ปลดปล่อยตนเองจาก อิทธิพลของพวกปฏิกริยาภายใน และต่างประเทศ..(เสถียร เขยประทับ, พ.ศ.2531 : 176) การปฏิวัติที่นำโดยปัญญาชนจึงเกิดขึ้นในประเทศโลกที่สามในช่วงเวลานี้ เพียงแต่ในประเทศไทยเกิดขึ้นโดย นักศึกษาเป็นแกนหลัก และบัณฑิต ฤทธิธกล ผู้สร้างภาพยนตร์ “สิบสี่ตุลา สงครามประชาชน” ได้กล่าวว่า การเกิดปฏิวัติโดยนักศึกษา เป็นครั้งแรกของโลก..(บัญญัติ ฤทธิธกล, พ.ศ.2544, งานแถลงข่าว) ในประเทศกรีก เมื่อเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคมขึ้น ได้ส่งผลต่อกระบวนการ นักศึกษาที่นั่น ทำให้ขบวนการศึกษากรีกร้องตะโกนคำว่า **ไทยแลนด์ ๆ ๆ ๆ** ประหนึ่งจะแปลว่า **เสรีภาพ ๆ ๆ ๆ** ในการประท้วงขับไล่รัฐบาลอำนาจนิยมของตน.... (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พ.ศ. 2539 : 66)

การเลือกใช้ภาพของนักเรียนเป็นตัวละครเพื่อบอกเล่าเหตุการณ์ ทางหนึ่งก็เพื่อบอกถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่มีเยาวชนเป็นแกนนำในการเปลี่ยนแปลงจากเรื่อง “ดอกไม้..ที่เธอถือมา” นี้

1.1.2 การสื่อสารข้ามโลก จากกระแสโลกสู่กระแสไทย

กระแสของวรรณกรรมเพื่อชีวิตเป็นกระแสที่เกิดขึ้นในทศวรรษ 2500 แล้วยังทำให้เกิด เพลงเพื่อชีวิตขึ้นมาด้วย **สุรชัย จันทิมาธร** ผู้ก่อตั้งวงดนตรี “คาราวาน” ได้นำเอาเพลงตะวันตก ซึ่งเป็น เพลงของบรูพาซัน ที่กล่าวถึงสงครามอินโดจีนมาใช้เป็นเพลงในเวทีประท้วงและอภิปราย และนั่นเอง ที่ทำให้เพลงเพื่อชีวิตอุบัติขึ้น เพลงของจอห์น เลนนอน, โจอัน บาเอซ, เดวิด ครอสบี้, นีล ยังก์, บ็อบ ดีแลน ฯลฯ ได้ถูกบรรเลงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป จากเดิมที่รู้จักกันเพียงในแวดวงบรูพาซัน(ฮิปปี หรือพวก 5 ย.)เท่านั้น

ภาพที่ 9 แนช, สติลล์ส, ครอสบี้ และยังก์ ผู้ทำให้วลี “ดอกไม้ ดีกว่ากระสุนปืน”
แพร่หลายในหมู่นักดนตรีไทย (ภาพจาก ฟีเพลง : 2544)

ภาพที่ 10 วงดนตรีคาราวาน กวีในเสียงผู้ขับขานเรื่องราว “ดอกไม้ ดีกว่ากระสุนปืน”
ก่อนจะมาถึงเรื่องสั้น ดอกไม้...ที่เธอถือมา ของ อัศศิริ ธรรมโชติ
(ภาพจาก ประวัติ บทเพลงคาราวาน : 2543)

วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2513 ในช่วงปลายสงครามเวียดนาม ได้มีการชุมนุมประท้วงที่ มหาวิทยาลัยเคนท์ รัฐโอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา นักศึกษาหญิงคนหนึ่ง..เธอได้นำดอกไม้สีขาว ไปเสียบไว้ในลำกล้องปืนไรเฟิลของทหารยามนายหนึ่ง พร้อมกับพูดว่า.. “ดอกไม้ ย่อมดีกว่ากระสุนปืน”...(สิเหร่-นามแฝง, 2544 : 105) สื่อมวลชนได้ตีพิมพ์ภาพการเสียบดอกไม้ที่ปลายกระบอกปืน และเป็นภาพยอดเยี่ยมของปี พ.ศ.2513 ที่ได้รับรางวัลภาพข่าวยอดเยี่ยมพูลิตเซอร์ หลังจากนั้น 2-3 ชั่วโมง เธอเป็นหนึ่งในสี่ของนักศึกษาที่ถูกสังหาร

คำว่า “ดอกไม้ ย่อมดีกว่ากระสุนปืน” เป็นวลีที่ก้องไกล และได้แพร่เข้ามาในประเทศไทย รวมทั้งยังเข้ามากับเพลง Ohio ในอัลบั้มพิเศษของครอสบี้, สติลลส์, แนช แอนด์ ยังก์ และเพลงที่ตั้ง กระทั่งประเทศไทยในการประท้วงที่มาจากเพลงตระกูลนี้ต่อมาก็คือเพลง “**ราคาแห่งเสรีภาพ**” หรือ Find The Cost of Freedom ในการประท้วงที่สนามหลวงเมื่อปี พ.ศ. 2515 วงดนตรีคาราวานต้องการ สื่อสารกับกรรมกรที่ไม่อาจสื่อด้วยเพลงภาษาอังกฤษ จึงแต่งคำร้องเป็นเพลง “**सानแสงทอง**”...

(ประวัติ-บทเพลงคาราวาน, 2543 : 232)

โดยตัวอัศศิริ เองก็ได้รับอิทธิพลในกรณีดังกล่าวนี้มา จึงเลือกถ่ายทอดออกมาในแง่มุมที่มี ฉากละครเป็นสังคมในช่วง 14 ตุลาคม 2516 ดังเช่นที่ว่า

“ดอกไม้จะทำอะไรได้ การต่อสู้ไม่ใช่เรื่องดอกไม้ ดอกไม้มีแต่ประดับโลก อ่อนโยน ไร้เดียงสา”

“ไม่จริง ! ไม่จริงดอก” เธอคัดค้าน

(หน้า 98)

หรือ ...เมื่อดอกไม้บานสะพรั่งรวมกันแล้วเหลือคนจะนับได้ ดูอ่อนพลิ้วไสวเหมือนดวงดอกไม้ ในความฝันบรรเจิดจ้ายู่กลางตะวัน และเปลวแดดร้อนแรง บรรยากาศครอบข้างเต็มไปด้วยความหวัง การต้อนรับสนับสนุน มีแต่รอยยิ้มอันอบอุ่นและความเมตตาปรานีในแววตาจับจ้อง

บนถนนที่ปราศจากละอองควัน ทั้งวัตุน้ำใจไหลเทมาให้เธอไม่ขาดสาย เธอถือดอกไม้ผ่านไป ครั้งแล้วครั้งเล่า เหมือนแม่น้ำไหลผ่านเข้าเมือง

“ดอกไม้ในมือเรา จะยื่นให้ทุกคน !”...

(หน้า 99)

..กลางกลิ่นธูปควันไฟ มีมาลาดอกไม้จรุงกลิ่นลอยละล่องอยู่เหนือสิทธิเสรีภาพที่เธอ **ปรารถนา** อยู่เหนือกาลเวลา และเหนือน้ำตาอาลัย

เธอคือดอกไม้อนรรฆมา เกิดจากความรัก ความศรัทธา ความเชื่อมั่นจากหัวใจบริสุทธิ์ และ รูปลักษณ์อันละมุนละไม เธอได้นำมาร้อยเรียงไว้อยู่ในใจของทุกคน ตราบนิจนิรันดร์

ดอกไม้เจ้า...ใครจะรู้ว่า เธอต้องมาหักล้มตกเกลือกกลางดินกลางกลิ่นเลือด ควันปืน เธอผู้ถือดอกไม้ และเป็นส่วนหนึ่งของดอกไม้มันนั้น... เธอจะตายไปจากความทรงจำของใคร ได้หรือ?

(หน้า 100)

1.1.3 การสื่อสารเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ที่กำหนดว่าผู้รับสารคือนักศึกษา

เรื่อง ดอกไม้...ที่เธอถือมา เป็นเรื่องราวการเชิดชูวีรกรรมของนักเรียน นักศึกษา หากพิจารณาโดยทฤษฎีการสื่อสารที่ง่ายที่สุดคือทฤษฎี SMCR จะมองภาพการวิเคราะห์การสื่อสารได้อย่าง แจ่มชัด

ก. ผู้ส่งสาร(Source หรือ Sender) คือตัวของอัศศิริ ธรรมโชติ สถานภาพตอนนั้นเขาคือนักศึกษา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แนนอนเขาต้องการสื่อสารเพื่อสวดตีความกล่าวหาของนักศึกษา ซึ่งเป็นสถานะทางชนชั้นที่เขาดำรงอยู่ หลักการสื่อสารทั่วไปย่อมต้องสนองตอบตนเองเป็นอันดับแรก การเสนอเรื่องสั้นในยุคแรก ๆ และเป็นเรื่องสั้นเรื่องแรกสุดที่ได้รับการรวมเล่มย่อมต้องการสนองความรู้สึก ตนเองเป็นลำดับแรก

ข. สารที่ส่ง(Message) เนื่องจากผู้เขียนมีความใส่ใจการเขียนเรื่องสั้น และในปี พ.ศ.2515 ได้ส่งเรื่องสั้นประกวดภายในมหาวิทยาลัย ได้รางวัลที่ 3 ทำให้ผู้เขียนได้แรงบันดาลใจให้ทำงานเขียนต่อมา เรื่องสั้นดังกล่าวจึงถูกเขียนขึ้นเพื่อบอกเล่าถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

อัศศิริกล่าวว่า...ตอนเกิด 14 ตุลา ผมยังเรียนปี 4 อยู่ที่นิเทศศาสตร์จุฬาฯ ผมเรียนซ้ำกว่าคนอื่น เพราะเพิ่งสอบเข้าไปเรียนภายหลัง(ทำงาน) ตอนนั้นจวนจบแล้ว เกิดเหตุการณ์ขึ้นเราก็เขียนตามความรู้สึก รู้สึกอย่างไรก็เขียนไปอย่างนั้น ตั้งใจเขียนให้มันเป็นลำนำร้อยแก้ว เหมือนกับที่ 'รัตนะเยาวประภาส' เขียนเอาไว้ และเป็นที่ยอมรับของนักศึกษา เป็นรำพึงรำพันแบบไทย เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องหนักจึงเขียนออกมาในแนวนี้ พอเอามารวมเล่มแล้วในตัวเนื้อหาแล้วมันพอไปกันได้..

ส่วนประเด็นของวลี ดอกไม้ที่เธอถือมา คิดได้จากเหตุใด อัศศิริกล่าวว่ามันเป็นวลีที่ได้มาจากวงอภิปรายทางการเมืองที่เขาได้เข้าร่วมรับฟัง มีผู้อภิปรายคนหนึ่งบอกว่า..ในขณะนี้มีตำรวจ ทหาร ล้อมหอประชุมนี้อยู่ ถ้าเรา(นักศึกษา)ออกไป เราก็จะยื่นดอกไม้ให้ เป็นความหมายว่าเราเองต้องการสันติภาพ เราเรียกร้องสันติภาพ.. แต่ยุคนั้นเป็นยุคของเผด็จการสันติภาพที่ต้องการจึงไม่เกิด เกิดเป็นเหตุการณ์ร้ายขึ้น จึงเขียนออกมาเป็นลำนำ รำพึง รำพัน

ค. ช่องทางการสื่อสาร(Channel) เรื่องสั้นดังกล่าวได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือ "นิสิตนักศึกษา" ฉบับเดือนธันวาคม 2516 หนังสือดังกล่าวเป็นหนังสือของปัญญาชนและนักศึกษาฝ่ายก้าวหน้าในสมัยนั้น ได้รับความนิยมนำอ่านในหมู่นักศึกษาและปัญญาชน

ง. ผู้รับสาร(Receiver) คือนักเรียน นักศึกษา เพราะวิเคราะห์ได้ว่าจากหัวหนังสือ "นิสิตนักศึกษา" คือหนังสือที่จำหน่ายแจกในแวดวงคนในมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่

นั่นหมายถึงว่าการเขียนเรื่องสั้นเรื่องนี้ อัศศิริ ธรรมโชติ ได้จำเพาะเจาะจงกลุ่มคนที่จะสื่อสารเอาไว้แล้ว การสื่อสารทางการเมืองจึงตรงไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษา หากถือว่าในขณะนั้นนักศึกษาคือหัวหอกสำคัญทางความคิดในการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ ที่ตั้งงามให้กับประเทศชาติ หากคิดว่านักศึกษาคือ ความหวังในการเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองให้ดีขึ้น ด้วยพลังบริสุทธิ์ที่ไม่ติดขัดกับกลุ่มผลประโยชน์ใด ๆ

1.1.4 การสื่อสารเหตุการณ์ทางการเมืองโดยแฝงสัญลักษณ์ความรักชาติของคนหนุ่มสาว

เมื่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีจุดเริ่มมาจากนักศึกษา ปัญญาชน ทำให้การเคลื่อนไหวของแนวความคิดขยายวงออกจากมหาวิทยาลัย วรรณกรรมและศิลปวัฒนธรรมถือเป็น 'แนวรบ' อีกด้านหนึ่งของขบวนการนักศึกษา ในยุคนั้นวรรณกรรมและงานศิลปวัฒนธรรมได้ถูกนำมาเพื่อปรับใช้ให้เข้ากับระบบคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคม นักศึกษาออกไปร่วมเรียนรู้กับชาวไร่ ชาวนา กรรมกร และคนจนเมือง การปรับตัวโดยนำเอาศิลปวัฒนธรรมมาใช้เพื่อการสื่อสารทางการเมืองจึงถูกนำมากล่าวถึง

และนำไปสู่การปฏิบัติ ในมหาวิทยาลัยนอกจากองค์การนักศึกษาจะทำหน้าที่เคลื่อนไหวทางการเมืองแล้ว หน่วยงานวัฒนธรรมต่างก็มีบทบาทเด่น เช่น การพิมพ์หนังสือแนวคิดต่าง ๆ วรรณกรรมเพื่อชีวิตเพื่อประชาชน การเกิดวงดนตรีเพื่อชีวิต ในสถานการณ์ทางการเมืองที่ปลูกเร้าให้ปัญญาชนออกไปรับใช้ประชาชนได้ทำให้ศิลปะเพื่อชีวิตกลายเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับงานการเมือง และขยายตัวออกไปในปริมณฑลกว้าง

การศึกษาศิลปะเพื่อชีวิตในช่วง 14 ตุลาคม บทบาทของเพลงพื้นบ้านได้รับการกล่าวถึงมากขึ้น ด้วยกระแสรักชาติ เช่น การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น การต่อต้านสินค้าอเมริกา รวมไปถึงการเรียกร้องให้นักศึกษา ปัญญาชน ลงไปสัมผัสความจริงของสังคมให้มากขึ้น การก่อตัวของกลุ่มสหภาพนาโดม กลุ่มนักเขียน กลุ่มนักดนตรีเพื่อชีวิต ล้วนเกิดจากปฏิกิริยาเร่งเร้าทางการเมืองในช่วงนั้น แม้แต่วงดนตรีไทยยังมีการนำเอาเนื้อเพลงในแบบเพื่อชีวิตใส่เข้าไป เช่นเดียวกับ “เพลงวัดโบสถ์” ซึ่งเป็นเพลงกล่อมเด็กของคนภาคกลางก็ได้ กลายเป็นสัญลักษณ์ในการต่อสู้ของคนหนุ่มสาวผู้รักชาติในเวลาต่อมา เนื้อเพลงเดิมมีว่า

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์ มีตาลโตนดอยู่เจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น ป่านฉะนี้ไม่เห็นมา
คดข้าวใส่ห่อ จะถ่อเรือไปตามหา
เขาก็เล่าลือมา ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
ถือแต่กระดุกแก้ว เมียรักจะไปปลง
ขุนศรีถือฉัตร ยกกระบัตร์จะถือธง
ถือท้ายเรือหงส์ ไปปลงศพเจ้าพอนา (ของเก่า)

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้เขียนบทกวี “เจ้าขุนทอง” และได้ทำเป็นเพลงไทยเดิมบรรเลงโดยวงเจ้าพระยา(ของสุจิตต์ วงษ์เทศ และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์) และวงต้นกล้า(ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์) โดยขุนทองที่ตีความใหม่โดยสุจิตต์ วงษ์เทศ มีความว่า

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ตาลโตนดเจ็ดต้น
เจ้าขุนทองจะไปปล้น	ป่านฉะนี้ไม่เห็นมา
คดข้าวใส่ห่อ	ถ่อเรือไปตามหา
เขาก็รำลือมา	ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
นั่งรถยนต์ไร	นั่งรถไฟจนแก้ว
ส่งเสียงแจ้วแจ้ว	ว่าเจ้าขุนทอง เจ้าขุนทอง
เจ้าออกจากบ้าน	เมื่อตะวันเรืองรอง
แล้วหันมาส่งน้องน้อง	ว่าพี่จะไปหลายวัน
ไปเพื่อสิทธิเสรี	เพื่อศักดิ์ศรีชาวบางระจัน
ไอ้เจ้านกเขาขัน	แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือน
สะพานยามหาดเสี้ยว	ซึ่งใส่หนังสือแสงเดือน
ทั้งสมุดที่ลบเลือน	ด้วยรอยน้ำตาแต่เมื่อคืน

ขุนทองเจ้าร้องไห้
ว่าดอกจำปีถูกปิ่น
ลูกเอ๋ยหนอลูกเอ๋ย
แม่มาร้องเรียกหา
เจ้ามิใช่รัก
รูปร่างก็น้อยน้อย
แม่อีกี่รู้ว่าลูกรัก
พ่ออีกี่รู้ว่าลูกมี
แต่ใครเขาจะรู้
มนุษย์อาจได้ยิน

อยู่ในเรือนจนตึกตื่น
ตายอยู่เกลื่อนเจ้าพระยา
เจ้าอย่าเฉยเชื่อนชา
นี่พ่อมาตั้งตาคอย
นี่เคยประสปรัก
เพราะเรียนหนังสือหลายปี
นั่นมีความภักดี
กตัญญูต่อแผ่นดิน
เพราะเขามีใช้พระอินทร์
แต่อ่านาจาบังตา...

(สุจิตต์ วงษ์เทศ, บทกวี-เพลง'เจ้าขุนทอง')

นั่นชี้ให้เห็นว่า “เจ้าขุนทอง” ของสุจิตต์ วงษ์เทศ หมายถึงนักศึกษาในยุคหนึ่ง ยุคที่บุปผาชนกำลังเดินเคลื่อนเมืองด้วยการแต่งกาย 5 ย. ในบทกวีชิ้นนี้สุจิตต์ได้บอกบุคคลิกสะพายย่ามหาตเสี้ยวใส่หนังสือ แสงเดือน อันสะท้อนรูปลักษณะของนักศึกษาผู้รักชาติในยุคก่อนและหลัง 14 ตุลาคม 2516 เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ได้รจนาบทกวีที่ได้สืบทอดความคิดเจ้าขุนทองลงในหนังสือ “พาทิ” (หนังสือในค่ายสยามรัฐ) ในบทกวีชื่อ “เพลงขลุ่ยเหนือรวงข้าว” และเป็นหนึ่งในบทกวีที่บรรจุไว้ในรวมเล่ม “เพียงความเคลื่อนไหว” ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งชาติ (ซีไรต์) เนื้อหามีว่า

“วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ปลุกตาลโตนดเจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น	บ้านฉะนี้ไม่เห็นมา ฯ”
ขลุ่ยชำครวณทวนโทยระโอยโอด	พิโรธนาการสะท้านพรา
เป่าคำหอมเหินลิ้วขึ้นปลิวฟ้า	แล้วทอดข้า ฉ่อยฉ่ำประจายาม
พอพระพายชายพัดก็ซัดขึ้น	ทุกถ้อยคำย้ายืนไม่ขึ้นขาม
“ทุ่งนี้ นานี้ มีนาม / ของหวง เขตห้าม อย่าข้ามกัน / ข้าวงาม น้ำดี ทุกปีมา /	
แผ่นดินข้า ช้ำรัก หนักมัน / ปูย่า พ่อลูก ผูกพัน / เลือดเนื้อ ทั้งนั้น ที่ในดิน”	
ใบข้าวพลิวรีระเนนเป็นคลื่นข้าว	ใบตาลกราวกรากลมระงมถิ่น
กระท่อมค่อมคร่ำคร่าอยู่อาจิด	หอมกลิ่นข้าวใหม่มาจาง
คดข้าวใส่ท่อไปรอรับ	ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง
เพลงขลุ่ยแผ่วครื้นสะอื้นคราง	ไม่มีร้างไม่มีเงาเจ้าขุนทอง
ตะวันรุ่งเรือแรงแดงเลือด	แผ่นดินเดือดตุน้ำก็คล้าหมอง
เพลงขลุ่ยขาดท่วงท่วงทำนอง	เสียงตะโกนกู่ก้องมาไกลไกล

(พาทิ, พฤษภาคม, 2520)

ถวิล มนัสน้อย บรรยายความหมายของเพลงพื้นบ้านบทนี้และความเกี่ยวข้องกับเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ของอัศศิริ ธรรมโชติ ว่า...

...“เจ้าขุนทอง” เป็นสามัญชนคนบ้านนอก มีอาชีพปาดวงตาล เพื่อไปทำน้ำตาลขาย ในขณะนั้น พม่ายกทัพมารุกรานบ้านเมืองอย่างหนัก เจ้าขุนทองคว้าดาบหายไ้จากหมู่บ้าน รำลือ และวิเคราะห์วิจารณ์กันว่า มันไปต่อสู้กับพม่าปกป้องรักษาบ้านเมืองจนตัวตาย พระเจ้าแผ่นดินจึงพระราชทานเพลิงศพถึงชั้น “ขุนศรีจะเถื่อนฉัตร ยกกระบัตระจะเถื่อน ถึงท้ายเรือหงส์ ไปปลงศพเจ้าพ่อนา” นั้นเทียว...

(ถวิล มนัสน้อย, เจ้าขุนทอง-บทพรรณนาธิการ : 42)

รหัส(Code)ของคำ ขุนทอง, ขุนทองไปปล้น, (แม่)คุดข้าวใส่ท่อ, (แม่)ถ่อเรือตามหา, เขาก็เล่าลือมาว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว ล้วนแต่เป็น “ต้นเค้า” (Root)ของเรื่องสั้นเรื่องนี้ ผมวกเข้ากับตำนานเล่าขานว่า ขุนทองเป็นคนรักชาติ มีดาบเป็นอาวุธประจำกาย

แต่ขุนทองในยุคของอัศศิริ ธรรมโชติ มิได้ต่อสู้กับพม่า แต่ได้ต่อสู้กับความไม่เป็นธรรม และได้หายตัวไป ขุนทองต่อสู้กับอำนาจรัฐ อัศศิริ จึงขึ้นต้นเรื่องสั้นของเขาว่า... รำลือกันมาตั้งแต่ต้นฝน เข้าพรรษาว่า เจ้าขุนทองมันจะได้กลับมาบ้านมาเป็นพลเมืองอย่างถูกต้องอย่างเพื่อนบ้านคนอื่นได้ ก็เห็นจะคราวนี้แหละ ! ... (หน้า 183) โดยรูปลักษณะของเจ้าขุนทองที่ใส่รหัสโดยอัศศิริ มีรูปลักษณะ... มันสะพายย่าม ทิ้งเรือพายกลับไปตั้งเตากลางฤดูฝน ปีที่แล้ว.....ข้าวมืดคนเห็นมันกลับสะอื้นไปคนเดียวด้วย สองมือเปล่าเข้าไปปากวังอันอ้างว้าง-มืดมน... (หน้าเดิม) อัศศิริ ได้ใส่อาวุธทางความคิดให้ขุนทองต่อไปว่า ..

“ดาบล่ะ ! เอ็งไม่เอาไปด้วยหรือ ?” คนสวนทางถาม

“ไม่ต้อง ข้าไปหาเอาข้างหน้าได้”

(หน้า 183)

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ปัญญาชนจำนวนหนึ่งได้เดินทางเข้าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ในเขตป่าเขา และหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มีปัญญาชนจำนวนมากที่‘หนีตาย’ ทะลักเข้าร่วมการต่อสู้ด้วยอาวุธกับรัฐบาลเป็นจำนวนมาก ขุนทอง ของอัศศิริจึงกลายเป็นพลเมืองที่อยู่คนละฝั่งกับรัฐบาลที่ต่อเนื่องนับแต่รัฐบาลหลัง 14 ตุลาคม 2516 จนถึงหลัง 6 ตุลาคม 2519 โดยนัยการจับดาบที่เป็นอาวุธซึ่งไปหาเอาข้างหน้า ย่อมหมายถึงนักศึกษาที่เข้าป่าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ในป่ากว้างซึ่งยังไม่รู้ว่าอนาคตนั้นจะเป็นอย่างไร แน่นอนเมื่อคนเหล่านี้ประกาศตัวเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐเขาย่อมเป็น **พลเมืองที่ไม่ถูกต้อง**

คำสิงห์ ศรีนอก ได้เล่าถึงบรรยากาศทางสังคมที่คนหนุ่มสาวจำนวนหนึ่ง เดินทางเข้าสู่เขตป่าเขาว่า แม้ขบวนการประชาชนเหมือนจะได้รับความช่วยเหลือ แต่ในความเป็นจริงนั้นส่วนหนึ่งเป็นเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น ท่ามกลางความขัดแย้งอันแหลมคมในหมู่ชนชั้นนำของไทยที่สะสมมานานด้วยความล้มเหลวในการหักหลังต่าง ๆ เต็มไปหมด ในขบวนการนักศึกษาเองก็มีความขัดแย้งอย่างมากเช่นเดียวกับรัฐบาลมุ่งการแบ่งแยกและทำลายขบวนการประชาชนตลอดเวลา การลอบสังหารผู้นำประชาชนเกิดขึ้นตลอดเวลา ทั้งยังมีคนเชื่อว่าการที่รัฐบาลกล้าตัดสินใจปราบปรามนักศึกษาประชาชนอย่างโหดร้าย ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคมนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการที่กรรมการ‘ศูนย์นิสิตนักศึกษา’ ยอมตกเป็นเครื่องมือ

ของรัฐบาลทำให้รัฐบาลมั่นใจว่านโยบายแบ่งแยกของตนเองได้รับความสำเร็จ สามารถทำให้ศูนย์นิสิตฯ ออกประกาศที่ทำให้ประชาชนเข้าใจว่าผู้ที่ถูกรัฐบาลปราบปรามนั้นเป็นพวกมือที่สาม แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ยังไม่มีข้อยุติ

นอกจากนั้นแล้ว *วิทยากร เชียงกูล* ได้ตั้งข้อสังเกตเรื่องการแตกแยกในขบวนการนักศึกษาว่า เนื่องจากขบวนการนักศึกษาเป็นขบวนการที่หลวม ๆ ของกลุ่มนักศึกษาที่มีพื้นฐานความรู้ทางการเมืองและความคิดที่แตกต่างกัน ภายหลังจึงเกิดความขัดแย้งภายใน โดยเฉพาะการลาออกของ *เสกสรรค์ ประเสริฐกุล* ประชาสัมพันธ์ของศูนย์นิสิตฯ ที่ออกไปตั้งกลุ่มใหม่ที่มีชื่อว่า *สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย* ทั้งยังมีตัวแทนชนชั้นปกครองมายุ่งเกี่ยวกับการทำงานของศูนย์นิสิตฯ มากขึ้น รวมทั้งคณะกรรมการอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ ความหวังแห่งการเปลี่ยนแปลงที่หมายว่าจะนำไปสู่สิ่งใหม่ที่ดีกว่า จึงดูเหมือนยังไม่เกิดขึ้น นักศึกษาที่มีอุดมการณ์แรงกล้าจำนวนหนึ่ง จึงเลือกเดินเข้าสู่เขตป่าเขา เพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธ ยิ่งเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ขึ้นมาอีก ประชาชนและนักศึกษาจึงหนีภัยการเมือง เลือกแนวทางต่อสู้ด้วยอาวุธเป็นจำนวนมาก

ใน “*ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง*” อัศศิริได้บรรยายความรู้สึกทวงใยผ่านละครที่เป็นแม่ว่า ..*ยิ่งนึกถึงตอนที่ขุนทองมันร้องไห้ ในวงันเกิดเหตุใหญ่ แล้วแม้อยิ่งใจหายหนัก! ยังจำได้ว่า ก่อนมันจะหายหน้าไป มันนอนร้องไห้รำพันอยู่ในเรือนนอนจนดิ๊กดิ๊ก*

แม่ว่า ขุนทองมันโกรธ มันน้อยใจ-แต่มันน้อยใจใคร โกรธใคร จนบ้านนี้ แม่ไม่รู้ อดนึกย้อน สะท้อนใจ สงสัยไปถึงความโกรธความน้อยใจของเจ้าขุนทองมันไม่ได้ว่า ทำไมหนอ มันถึงได้มากมาย ถึงกับมันต้องตัดใจทิ้งถิ่นฐาน บ้านช่อง และทิ้งแม่ไปได้-ทั้งความสุข ในชายคาบ้าน ไปเคี้ยวคว้างอยู่กลางป่า เป็นปฏิปักษ์ต่อบ้านเมืองให้กฎหมายลงทัณฑ์

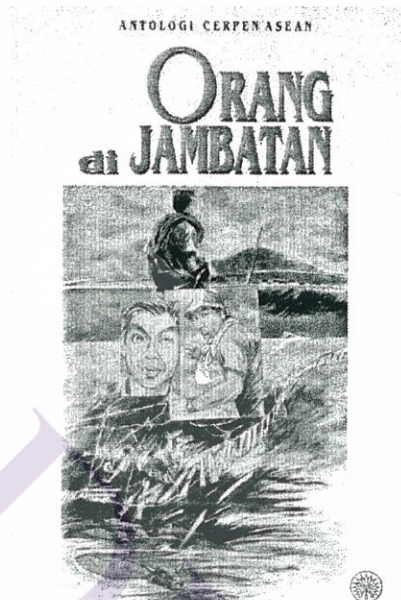
และนี่ขุนทองมันจะแลกรับบ้านแลกรแม่ เพียงเท่านั้นแหละหรือ...? ไม่น่าเป็นไปได้ ! แม่ร้องค้ำอยู่ในใจ... (หน้า 184)

เมื่อถามว่าทำไมอัศศิริ จึงใช้ตัว ‘ขุนทอง’ อัศศิริกล่าวให้สัมภาษณ์ว่า *ในภาวะการเมืองแบบนั้น คนหนุ่มสาวที่มีความคิดก้าวหน้า ย่อมคิดถึงสังคม ผมจึงสื่อออกไปแบบนั้น บอกว่าต้องการสื่อสารทางการเมืองใหม่ บอกว่าใช่..* เขายังต่อด้วยว่า *“..ในภาวะเช่นนั้นหากเราไม่คิดแบบนั้นก็คิด ขวาจัดไปเลย บ้านเมืองในตอนนั้นมันแยกข้างกันง่าย ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้มันซับซ้อน เราไม่รู้เลยว่า ไทชนวา ไทชนชาย และเมื่ออ่านบทกวี ‘เพลงขลุ่ยเหนือรวงข้าว’ ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แล้วมันได้สัจจะ มันมีนัยเอาอันนี้แหละ เพราะไม้นั้นถ้าเอา-นกสีเหลือง นกสีแดง นกพิราบ มันพื้นๆ และมันโจ่งแจ้ง เป็นภาษาฝ่ายซ้ายตรง ๆ เลยมันดูแข็งไป... เอาขุนทองนี่แหละ..”* เพราะขุนทองให้ความหมายของผู้รักชาติที่มีท่าทีบริสุทธิ์ไม่เอนเอียง ไปทางซ้ายสุดแบบวรรณกรรมเพื่อชีวิต และส่วนหนึ่งอัศศิริเองก็บอกว่าในใจของเขาเองมีความรู้สึกจริง เช่นนี้ จึงไม่แสแสสร้างที่จะทำให้ตัวละครเอียงซ้ายสุด แต่ให้หมายถึงคนหนุ่มสาวที่รักชาติแบบบริสุทธิ์ แบบไม่เป็นฝ่ายขวา

1.2 การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสื่อถึงการเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นับเป็นเหตุการณ์ใหญ่ที่เกิดขึ้นติดต่อกันในเวลาที่ไม่ห่างกันมากนัก โดยเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นเหตุการณ์ที่เกิดจาก

ภาพที่ 11 รวมเรื่องสั้นอาเซียน ในภาคภาษามาลาเลย์เซีย “Orang di Jambatan” หรือ คนบนสะพาน ที่จัดพิมพ์โดยสถาบันวัฒนธรรมแห่งชาติ เดวาน เมื่อปี ค.ศ.2001 มีงานเรื่องสั้น ‘เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยใจใจฉัน’ ของ อัศศิริ ธรรมโชติ รวมอยู่ด้วย หมายถึงเรื่องนี้มีคุณค่า ทางสากลที่สื่อข้ามวัฒนธรรมได้

ภาพที่ 12 เรื่องสั้น “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน” ในภาคภาษามาลาเลย์เซีย จากรวมเรื่องสั้น อาเซียน “Orang di Jambatan”

Ussiri Dhammachote

**DIA MASIH HIDUP SEKURANG-KURANGNYA
DALAM HATIKU**

SEMENJAK akhir bulan September, situasi politik kian kritikal dan kritikal. Kata orang bulan Oktober merupakan bulan celaka, bulan yang membawa masalah yang tidak berpenghujung dan keganasan yang tidak dapat dielakkan akan meletus tidak lama lagi. Setiap orang membuat ramalan dan membincangkan situasi tersebut sama seperti mereka meramalkan hujan lebat yang akan turun apabila awan gelap menghitam di angkasa.

Pada masa demokrasi berada di puncaknya, pelbagai kumpulan pendesak dan para aktivis bergerak cergas dan penuh pengharapan. Namun aku tidak pula berperasaan begitu. Aku melihat bayangan kekecewaan dan merasa aura aneh kesedihan pada wajah-wajah yang berlalu.

Hari-hari awal bulan Oktober bermakna hampir berakhirnya musim hujan, tetapi cuaca begitu panas seperti api yang tidak kelihatan sedang marak dalam jarak yang tidak begitu jauh. Hujan turun juga seperti titisan air mala yang mengalir licin di pipi gadis sunti. Ini akan menambahkan kesunyian dan kesedihan.

Aku menggulung dua atau tiga helai kertas yang nipis, menyumbatkannya ke dalam saku dan berjalan keluar dari rumah sewaku yang sesempit pembakar arang yang layak menjadi rumah kucing. Aku berjalan keluar sebagai lelaki

นักศึกษา ประชาชนได้เดินขบวนขับไล่รัฐบาลที่นำโดยจอมพลถนอม กิตติขจร, จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจร ซึ่งในตอนนั้นถูกเรียกว่า 3 ทหาราช และต้องเดินทางออกนอกประเทศ นับเป็นการยุติอำนาจการปกครองเผด็จการเบ็ดเสร็จที่เริ่มมาตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงในตอนนั้น

แต่อย่างไรก็ดี บุคคลเหล่านี้ได้พยายามลอบเข้าประเทศ เช่นการลอบเข้าประเทศของ จอมพลประภาส จารุเสถียร เมื่อ 16 สิงหาคม 2519 จนทำให้เกิดการเดินขบวนต่อต้านการกลับมา จนเกิดเหตุการณ์นองเลือดโดยมีผู้เสียชีวิต 1 คน บาดเจ็บ 28 คน และในวันที่ 19 กันยายน 2519 จอมพลถนอมได้บวชเป็นสามเณรเดินทางเข้าประเทศไทย ท่ามกลางการประท้วงคัดค้าน และกลายเป็นชนวนหลักของการเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ในเวลาต่อมา

1.2.1 การสื่อให้รู้วาทันคือเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม

ในเรื่องสั้น “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยในใจฉัน” ของอัศศิริ ธรรมโชติ ที่จัดเรียงไว้เป็น เรื่องแรกในรวมเรื่องสั้นชุดนี้ ได้นำเสนอเรื่องราวที่นำไปสู่เหตุการณ์นองเลือดในครั้งนั้น เริ่มต้นด้วย

สถานการณ์ทางการเมืองได้เลวร้ายลงตามลำดับนับแต่ปลายเดือนที่แล้ว ใคร ๆ ต่างก็ พุดกันว่าเดือนตุลาคมนั้นเป็นเดือน“อาถรรพณ์” จะนำความยุ่งเหยิงมาไม่รู้จักจบ ความรุนแรงจะอุบัติ ขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในไม่ช้านี้ ต่างก็พากันคาดคะเนและวิพากษ์วิจารณ์ไปด้วยความมั่นใจคล้าย กับการทำนายดินฟ้าอากาศเมื่อยามเห็นเมฆฝนตั้งเค้าทะมึนมืดมัว

บรรยากาศบ้านเมืองอยู่ในช่วงประชาธิปไตย ความเคลื่อนไหวของชนแต่ละกลุ่มเป็นไปอย่าง คึกคัก ตรงกันข้ามกับความรู้สึกอันวังเวงซ่อนลึกลอยอยู่ในใจผม ใบหน้าของคนที่พบพานผ่านไปมา ผมแล เห็นวีรกรรมหม่นหมองอมความทุกข์อย่างประหลาด

อากาศต้นเดือนตุลาคมนี้อากาศดีแล้ว แต่ก็ร้อนอบอ้าวมีความระอุคุกรุ่นเหมือนได้ รับชะมัวจากเปลวไฟซึ่งแอบเลียลามไหม้อยู่ไม่ไกลออกไปนัก ก่อนหน้านั้นมีฝนตกมาบ้างเหมือนกัน โปรยละองบางเบาให้หล่นลงมา **ดูไม่ผิดหยดน้ำตาบนใบหน้าของหญิงสาว มันให้ความรู้สึกซึมเศร้า เจียบเหงา ว้าเหว และรันทด** (หน้า 47, 48)

เพราะเดือนตุลาคม 2516 เคยเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองมาครั้งหนึ่งแล้ว จึงถือว่าเดือน ดังกล่าว เป็นเดือนอาถรรพณ์เป็นเดือนที่จะนำความยุ่งยากยุ่งเหยิงทางการเมืองให้เกิดขึ้น

อัศศิริเปิดเรื่องสั้นเรื่องนี้เอาไว้โดยโยงเอาหลักแห่งความเชื่อมาไว้ในเรื่องสั้น เช่นเชื่อว่า เดือนตุลาคม เป็นเดือนอาถรรพณ์ และสำคัญด้วยภาษาที่ดูขลิบขลิบเสมีอนักพยากรณ์กำลังทำนาย ความเป็นไปของเหตุการณ์ โดยให้น้ำเสียงอย่างเช่น ความรุนแรงจะอุบัติขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในไม่ช้านี้ หรือบรรยายเปรียบเปรยกับลักษณะดินฟ้าอากาศเช่นเห็นเมฆฝนตั้งเค้าทะมึนมืดมัว ก่อนที่จะเกลี่ยความ รู้สึกในย่อหน้าหน้าต่อมา ให้เป็นความรู้สึกของตัวละครที่เป็น“ผม”ซึ่งมองเห็น ใบหน้าของคนที่พบพาน ผ่านไปมา..หม่นหมอง อมความทุกข์อย่างประหลาด.. และปิดฉากด้วยย่อหน้าที่ 3 ก่อนตัดเข้าสู่เรื่องราว ต่อไปด้วยทำที่ที่ผ่อนคลายกว่า 2 ย่อหน้าแรก แต่ก็ยังเต็มไปด้วยความหดหู่ด้วยข้อความ..ก่อนหน้านั้น มีฝนตกลงมาบ้างเหมือนกัน โปรยละองบางเบาให้หล่นไหล ลงมา**ดูไม่ผิด หยดน้ำตาบนใบหน้าของ หญิงสาว มันให้ความรู้สึกซึมเศร้า เจียบเหงา ว้าเหวและรันทด..** ทั้งหมดนั้นเพื่อขยายให้เห็น

เหตุการณ์ในเดือนตุลาคมว่ามีความสำคัญต่อการให้คนอ่านติดตามเรื่องราว

เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องสั้นที่ดำเนินเรื่องจากตัวละครที่เป็น “ผม” ซึ่งมีอาชีพเป็นนักข่าวหนังสือพิมพ์ ที่บังเอิญได้พบกับเด็กสาวคนหนึ่งซึ่งชอบโปสเตอร์ใบปลิวต่อต้านการกลับเข้ามาของอดีตนักการเมือง ที่เคยถูกขับไล่ออกไปจากประเทศ เธอกำลังถูกตามไล่ไม่ให้ติดโปสเตอร์จนต้องทำให้กลุ่มของเธอต้องวิ่งหนีไปคนละทาง “ผม” ได้รู้ชื่อของเธอคนนั้น หลังจากนั้นอีก 2 วันได้เกิดเหตุนองเลือดขึ้นเมื่อเหตุการณ์คลี่คลายลง “ผม” จึงได้พบรายชื่อของเธอคนนั้นเป็นหนึ่งในผู้เสียชีวิต “ผม” เกิดความสับสนไม่กล้าแสดงทัศนคติสนับสนุนหรือคัดค้าน แต่เชื่อว่าความคิดของเธอที่เธอได้พบนั้นเป็นความคิดบริสุทธิ์ และเขาทำได้เพียงเก็บชีวิตเธอเอาไว้ในใจ เพราะนักหนังสือพิมพ์อย่าง “ผม” ซ้ำชาติและอับอายเกินกว่าจะทำอะไรได้มากกว่านี้..

อัศศิริบรรยายภาพของเด็กสาวที่เป็นนักศึกษา ซึ่งอาสาปิดโปสเตอร์ต่อต้านการกลับมาของอดีตนักการเมืองไว้ว่า

..ในมือขวาเรียวงามเบือนประอะไปด้วยกาวเหนอะเหนียว แขนบอบบางข้างซ้ายแนบลำตัวไว้แน่นด้วยกระดาษใบปลิวปีกหนึ่ง ดวงหน้างามสะอาด ไร้การตกแต่งใด ๆ เกลี้ยงเกลาเฉิดฉายอยู่ในเสื้อดำและกางเกงยีนส์มอมแมม.. (หน้า 49)

อัศศิริได้บรรยายถึงโปสเตอร์ต่อต้านอดีตนักการเมืองที่เด็กสาวจะนำมาติดมีความว่า

ภาพที่ 13 ภาพการชุมนุมขับไล่จอมพลประภาส จารุเสถียร
ณ สนามฟุตบอลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เมื่อ 21 สิงหาคม 2519
(ภาพจากนิทรรศการตุลาประชาชน, 2544)

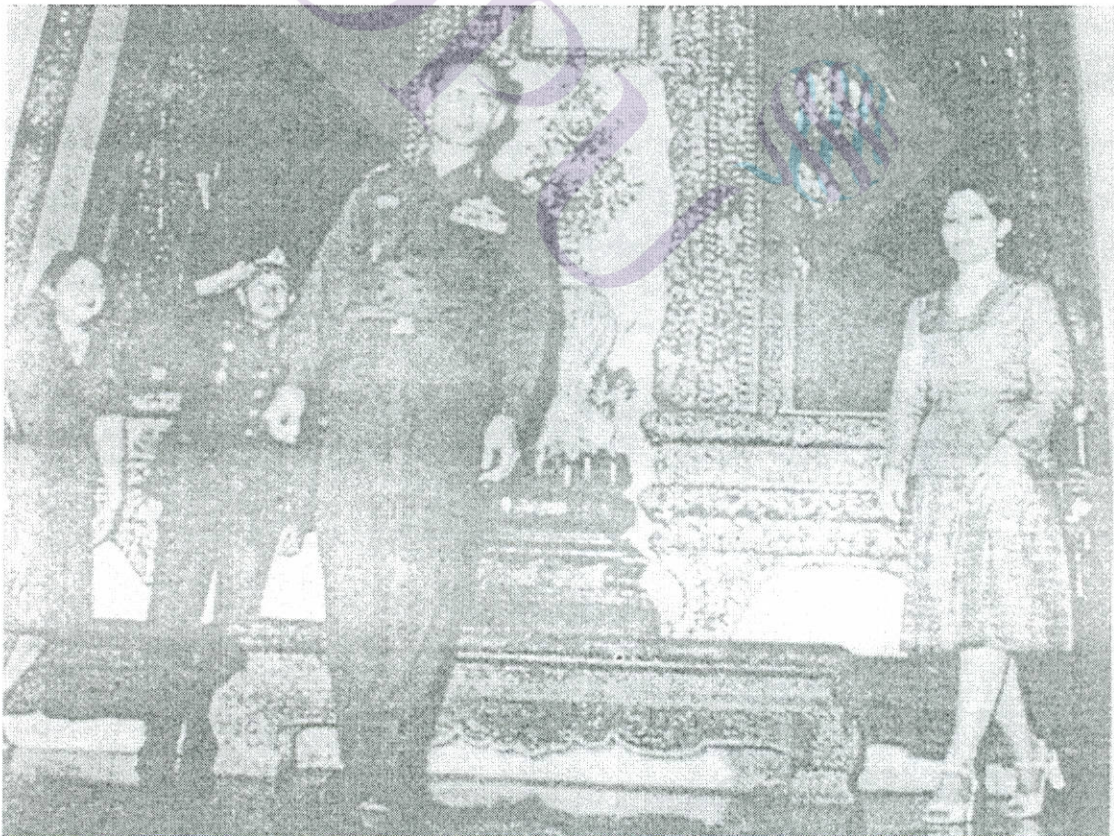
...รูปอดีตนักการเมืองถูกล้อมกรอบลีเหลียมดำสะกดเด่นอยู่บนแผ่นปลิวนั้น ได้ภาพบรรยาย
ข้อความต่อต้านการกลับมา ด้วยถ้อยคำกราดเกรี้ยว มากไปด้วยศัพท์คูนที่อยู่ในยุคประชาธิปไตย
เรียกร้อง เชิญชวนให้ทุกคนออกมาขับไล่อดีตนักการเมืองผู้เคยยิ่งใหญ่ในกรอบภาพนั้นออกไปจาก
ประเทศ.. (หน้าเดิม)

เมื่อเกิดเหตุการณ์นองเลือดขึ้นเขาได้บรรยายเรื่องสั้นเรื่องนี้ไว้ว่า

.. ผมรับรายงานข่าวเช้าวันนี้เหมือนกับที่กล่าวมาแล้วนั้นแทบทุก บรรทัดมีความตายด้วย
หยาดน้ำตาเรียงรายไหลเป็นทางอยู่ในที่แห่งนั้น ! ... (หน้า 51, 52)

ทั้งพยายามย้อนภาพกลับไปเปรียบเทียบกับภาพเด็กสาวที่เขาบรรยายไปในหน้าที่ 49 ที่ได้
ยกตัวอย่างไปแล้วเหมือนจะย้ำล้อคำบรรยายเดิมว่า

ภาพที่ 14 ภาพข่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนิน ไปยังวัดราชบพิธ ซึ่งเป็นที่พำนักของพระถนอม
(ภาพจากหน้า 1 ของหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ฉบับวันที่ 24 กันยายน 2519)

..และใบหน้าอันงามสะอาด ไร่การตกแต่ง แยมยัมบริสุทธ์จะส่อแววปวดร้าว ตกใจ ก่อน
หมดลมหายใจ-เป็นอย่างนั้นหรือไม่ ผมอยากรู้จัก !.. (หน้า 53)

สุภัทร สวัสดิรักษ์ นักเขียนและบรรณาธิการหนังสือสกุลไทย ได้กล่าว'พันธ'ลงไปว่าเรื่อง
สั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องสั้นที่บอกได้เลยว่ามาจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 โดยได้เขียนไว้ในบทกล่าวนำ
ของหนังสือรวมเรื่องสั้นชุดนี้ตอนหนึ่งว่า

...อัศศิริ ธรรมโชติ สวมวิญญาณนักเขียนด้วยคุณลักษณะทำนองเดียวกับที่กล่าวมา เรื่อง
"เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน" เผยให้เห็นบรรยากาศของวันที่ 6 ตุลาคม ซึ่งเหมือนฟ้ามืดอึมครึม
อยู่ในใจของคนไทยผู้รักความเป็นธรรม แม้ว่าผู้เขียนจะไม่ระบุ พ.ศ.2519 ออกมา แต่โดยศิลปะการ
เขียนและความจริงที่ยากจะมีผู้ใดลืม ทำให้สื่อความเข้าใจถึงผู้อ่านได้ง่ายดาย..

(คำกล่าวนำหน้า 18)

1.2.2 เหตุการณ์ทางการเมือง กับเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องสั้น

การที่ สุภัทร สวัสดิรักษ์ ชี้ให้เห็นว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้คือบรรยากาศของเหตุการณ์ 6 ตุลาคม
ทั้งที่อัศศิริเพียงบอกว่ามันเป็นเดือนตุลาคมเท่านั้น แต่สามารถทำให้คนที่มีประสบการณ์ร่วมสามารถ
ตีบริบทออกได้ว่า นี่คืบรรยากาศของเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเรื่องนี้สามารถเทียบเคียง
เหตุการณ์ในช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ได้ดังต่อไปนี้

1.2.2.1 การเดินทางเข้ามาของพระถนอม กิตติขจร เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2519

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 บุคคลที่ถูกเรียกว่า 3 ทหารราช คือ จอมพลถนอม
กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจร ต้องเดินทางออกนอกประเทศ
และจอมพลถนอม ได้บวชเป็นสามเณรเดินทางเข้าประเทศไทยท่ามกลางการประท้วงคัดค้าน และเป็น
ชนวนหลักของเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 (ก่อนหน้านั้นจอมพลประภาสเคยลอบเข้าประเทศมาครั้ง
หนึ่ง และมีการประท้วงเสียชีวิตโดยมีผู้บาดเจ็บ 28 คน เสียชีวิต 1 คน) ดังภาพข่าวจากรูปที่
14

อัศศิริได้บรรยายถึงโปสเตอร์ต่อต้านอดีตนักการเมือง ที่เด็กสาวจะนำมาติดมีข้อความ
ว่า ...รูปอดีตนักการเมืองถูกล้อมกรอบสีเหลี่ยมดำสะดุดเด่นอยู่บนแผ่นปลิวนั้น ได้ภาพ บรรยายข้อความ
ต่อต้านการกลับมาด้วยถ้อยคำกราดเกรี้ยว มากไปด้วยศัพท์คั้นทออยู่ในยุคประชาธิปไตย เรียกร้องเชิญ
ชวนให้ทุกคนออกมาขับไล่อดีตนักการเมืองผู้เคยยิ่งใหญ่ในกรอบภาพนั้นออกไปจากประเทศ..

(หน้า 49)

วีรศักดิ์ สุนทรศรี นักดนตรีของวงคาราวาน ได้บันทึกความทรงจำของเขาในเหตุการณ์
ที่พ้องกับเรื่องนี้ในหนังสือ "ที่อยู่, ที่ยืน ของเพื่อชีวิต" ไว้ตอนหนึ่งว่า

ช่วงเดือนธันวาคม 2517 มีข่าวลือเรื่องการยึดอำนาจรัฐประหารกันหลายกระแส
บ้างก็ว่า สามทหารราชจะกลับมาครองอำนาจอีกครั้งโดยการสนับสนุนของบริวารที่ยังมีอำนาจอยู่อย่าง
กว้างขวาง ข่าวลือนั้นมีมูล ในเช้ามีดของวันที่ 27 ธันวาคม 2517 เวลาประมาณ 4.20 น. จอมพลถนอม
กิตติขจร และบริวารมาถึงสนามบินดอนเมืองอย่างเงียบ ๆ โดยมีพลเอกบุญชู จันทร์เกษไปรับตัว
(ครั้งแรกจอมพล ถนอมเข้ามาด้วยการอ้างมาเยี่ยมบิดาที่กำลังป่วยหนัก ครั้งที่สองบวชเข้ามา-ผู้เขียน)

ทันทีที่ข่าวถนอมกลับเมืองไทยเป็นที่ยืนยัน นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนต่าง

เคลื่อนไหวรวมตัวกันอย่างกว้างขวาง หนังสือพิมพ์ลงข่าวครึกโครม กลุ่มพลังและพรรคการเมืองต่าง
ประณามรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ว่ามีพฤติกรรมทรยศต่อประชาชน เรียกร้องให้จับกุมถนอม
ในกรณีบงการฆ่านักศึกษาประชาชนโดยทันที นักเรียนนักศึกษาออกติดโปสเตอร์ และนำรถส่งกระจาย
เสียงไปตาม ที่ต่าง ๆ เรียกร้องให้ทุกคน พณีกำลังกันต่อสู้..

(วีรศักดิ์ สุนทรศรี, 2541 : 58)

แสดงให้เห็นว่าการติดโปสเตอร์ เป็นภารกิจสำคัญในการสื่อสารทางการเมืองไปสู่
ประชาชนได้อย่างเร็วและแพร่หลายได้ยาวนาน บริเวณสนามหลวงหรือป้ายรอรถเมล์ใหญ่ ๆ จึงมีการ
ทำซุ้มดอกเห็ดเป็นสถานที่เพื่อการติดโปสเตอร์ จำลองภาพมาจากหนังสือพิมพ์กำแพงที่เป็นโปสเตอร์
ข่าวสารของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย *ปริดา ชั่วบ่อ* แกนนำคนหนึ่งของนักศึกษามหาวิทยาลัยราม
คำแหง เห็นว่า งานติดโปสเตอร์มีความสำคัญอย่างมากในการเคลื่อนไหวมวลชน แต่เป็นงานที่เสี่ยง
อันตรายเหมือนกับที่ตัวละครของอัศศิริต้องประสบ จึงพยายามหาวิธีปลุกใจคนติดโปสเตอร์ให้เกิด
ความกล้า โดยการนำเสนอว่า ควรมีเพลงมาร์ชเกี่ยวกับโปสเตอร์ และวงดนตรีกรรมาชนได้สนองความ
คิดนี้ในเวลาต่อมา โดยเพลงโปสเตอร์ มีคำร้องว่า

ภาพที่ 15 ศพที่กองเรียงรายจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519
(ภาพจากนิตรสารการตุลาประชาชน, 2544)

ภาพที่ 16 ตอก-อก ! ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519
(ภาพจากนิทรรศการตุลาประชาชน, 2544)

ภาพที่ 17 (บน)กำลังตำรวจปิดล้อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในคืนวันที่ 5 ต่อเนื่องถึงวันที่ 6 ตุลาคม มิให้ผู้ชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ออกมา เพื่อการล้อมปราบด้วยอาวุธสงคราม ที่มีปืนติดลำกล้องและปืนต่อสู้รถถัง (ล่าง)นายตำรวจยศร้อยตำรวจโทคนหนึ่งกับการฆ่าอย่างมีความสุข ด้วยการสูบบุหรี่ไปด้วยยิงไปด้วย ภาพนี้ยังมีการบันทึกเหตุการณ์เป็นภาพยนตร์ซึ่งมีคำพูดหัวเราะไปยิงไป (ภาพจากนิทรรศการตุลาประชาชน, 2544)

มาติดโปสเตอร์กันมา มาเร็วมา มาช่วยกัน
โปสเตอร์ยิ่งติดยิ่งมัน ข่าวสารเร็วพลัน ข่าวของมวลชน

.....
.....
กลางคืนอดหลับอดนอน มิได้พักผ่อนต้องออกทำงาน
เสียดสละเพื่ออุดมการณ์ โปสเตอร์นำสารของมวลประชา

(เพลงโปสเตอร์ แต่งโดยกุลศักดิ์ เรื่องคงเกียรติ, บรรเลงโดยวงดนตรี 'กรรมาชน')

วีรศักดิ์ สุนทรศรี นักเพลงเพื่อชีวิตจากวงดนตรีคาราวาน วงดนตรีเพื่อชีวิตซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะต้นแบบเพลงเพื่อชีวิต ได้บันทึกเรื่องการปิดโปสเตอร์เอาไว้ว่า.. แม้แต่การปิดโปสเตอร์ตามสถานที่ต่าง ๆ ถ้าไม่มีการเตรียมกำลังป้องกันหรือขาดความระมัดระวัง ก็อาจเป็นอันตราย ถูกกลุ่มอันธพาลการเมืองกระทิงแดงทำร้ายเอาถึงขั้นบาดเจ็บได้ นักศึกษาบางคนท้อแท้ไม่กล้าออกไปติดโปสเตอร์ในที่เปลี่ยวหรือยามวิกาล วงดนตรีกรรมาชนจึงคิดแต่งเพลง'โปสเตอร์'ขึ้นมาเพื่อปลุกเร้าให้เพื่อนๆ มีจิตใจไม่กลัวความยากลำบาก... (วีรศักดิ์ สุนทรศรี, 2541 : 139)

การปิดโปสเตอร์นอกจากสะท้อนภาพสังคม ข่าวสาร ในเวลานั้นแล้ว หากเอากาการกิจของฝ่ายนักศึกษามาพิจารณา ก็ถือว่าเป็นภารกิจแห่งชาติทีเดียว

1.2.2.2 ความอ่อนแอของรัฐบาลพลเรือน ที่นำโดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น

การเกิดเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2519 ส่วนหนึ่งเกิดจากความอ่อนแอของรัฐบาลในขณะนั้น กรณีของข้อเรียกร้องให้ขับจอมพลถนอมออกไปจากประเทศ รัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช บอกว่า..ข้อเรียกร้องของกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่ให้ขับพระถนอม กิตติขจร ออกนอกประเทศว่า รัฐบาลทำไม่ได้เพราะขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ... (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, 2544 : 392)

อัศศิริ ได้เสนอเรื่องดังกล่าวไว้ในเรื่องสั้นว่า

..เคราะห์ร้ายเหลือเกินที่เราได้รัฐบาลที่ตัดสินใจอะไรแทบจะไม่ได้เลยนั้น มาเพิ่มความมืดดำเป็นเงาคลุมประชาธิปไตยก่อนสถานการณ์ให้ทรุดหนัก เลวและสับสนจนไร้ต้นปลายอันแท้จริงของเหตุการณ์.. (หน้า 51)

กรณีดังกล่าวนี้สามารถบอกให้ทราบได้ว่า ผู้เขียนน่าจะเอาเหตุการณ์และบรรยากาศทางการเมืองในระยะนั้นมาใช้อย่างแน่นอน

1.2.2.3 เหตุการณ์นองเลือด

ในเรื่องสั้นเรื่องเดิมอัศศิริได้บรรยายเอาไว้ว่า.. ผมรับรายงานข่าวเช้าวันนี้เหมือนกับที่กล่าวมาแล้วนั้นแทบทุกบรรทัดมีความตายด้วยหยาดน้ำตา เรียงรายไหลเป็นทางอยู่ในที่แห่งนั้น ! ...

(หน้า 51, 52)

หากไม่นับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แล้ว ก็มีเพียงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เท่านั้น ที่จะพบเห็นภาพนักศึกษาล้มตายเป็นจำนวนมาก มีหน้าซ้ำยังถูกจับแขวนคอหลังจากเสียชีวิต

จนมีการกล่าวว่าเหตุการณ์ครั้งนี้ คือ...*อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง...* (ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ, 2544, ชื่อปกหนังสือ)

ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นถือว่าสิ่งที่*สุภัทร สุวดีรักษ์* 'พินธง' ว่าเป็นบรรยายภาคของ 6 ตุลาคม 2519 ดูจะมีผิด ดังภาพเหตุการณ์บางส่วนที่ประมวลมาเป็นตัวอย่าง

1.2.2.4 สรุปเหตุการณ์สำคัญในช่วง พ.ศ. 2516-2521

เนื่องจากอัศศิริ ธรรมโชติ ต้องการการนำเสนอเรื่องราวของสังคมการเมืองในช่วง 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้น จึงให้ย้อนกลับไปทบทวนเหตุการณ์สำคัญ เพื่อสนับสนุนว่านี่คือการสื่อสารทางการเมืองเพื่อบอกเล่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 และเนื่องด้วยรวมเรื่องสั้นชุดนี้ได้รวบรวมเรื่องที่ตีพิมพ์เอาไว้จนถึงปี พ.ศ.2521 จึงต้องเอาบริบทความคลี่คลายความเป็นไปของเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ณ เวลานั้นมาประกอบดังเช่น

- การเมืองในยุค 14 ตุลาคม 2516 เป็นบรรยากาศการเรียกร้องประชาธิปไตย มีกลุ่มผลประโยชน์ ออกมาเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานเป็นจำนวนมาก บรรยากาศทางการเมืองในยุคนี้ เป็นยุคที่มีการเดินขบวนเรียกร้องมากที่สุด

- 26 ธันวาคม 2517 จอมพลถนอม กิตติขจร ผู้เป็นชนวนของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 พร้อมด้วยคณะเดินทางเข้าประเทศไทย 2-3 วันต่อมาได้มีการจัดตั้งแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ เพื่อคัดค้านการกลับมาของจอมพลถนอม โดยจัดชุมนุมคัดค้านที่ลานโพธิ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จน 29 ธันวาคม 2517 จอมพลถนอม กิตติขจร พร้อมด้วยคณะเดินทางออกนอกประเทศ

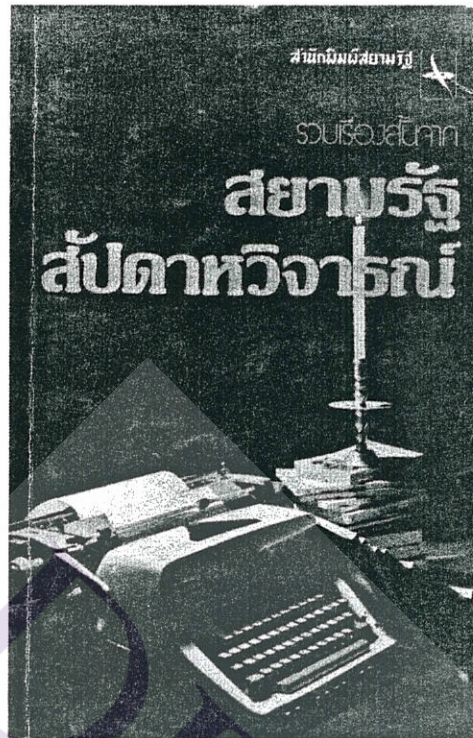
- 26 มกราคม 2518 มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ พรรคประชาธิปไตยได้เสียงข้างมากและได้จัดตั้งรัฐบาลในเวลาต่อมา โดยมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ในวันที่ 6 มีนาคม ปีเดียวกันรัฐบาลเสนีย์แพ้มติไว้วางใจในสภา ทำให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับการสนับสนุนให้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อมา

- 12 มกราคม 2519 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ประกาศยุบสภาเนื่องจากถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกดดัน พร้อมประกาศให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 4 เมษายน 2519 และทำให้พรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกตั้งมากที่สุด แต่ไม่อาจจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้ ต้องจัดตั้งรัฐบาลผสมโดยมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี การเลือกตั้งในครั้งนี้นั้นพรรคที่มีแนวทางสังคมนิยมได้รับการเลือกตั้งเพียง 2 ที่นั่งเท่านั้น

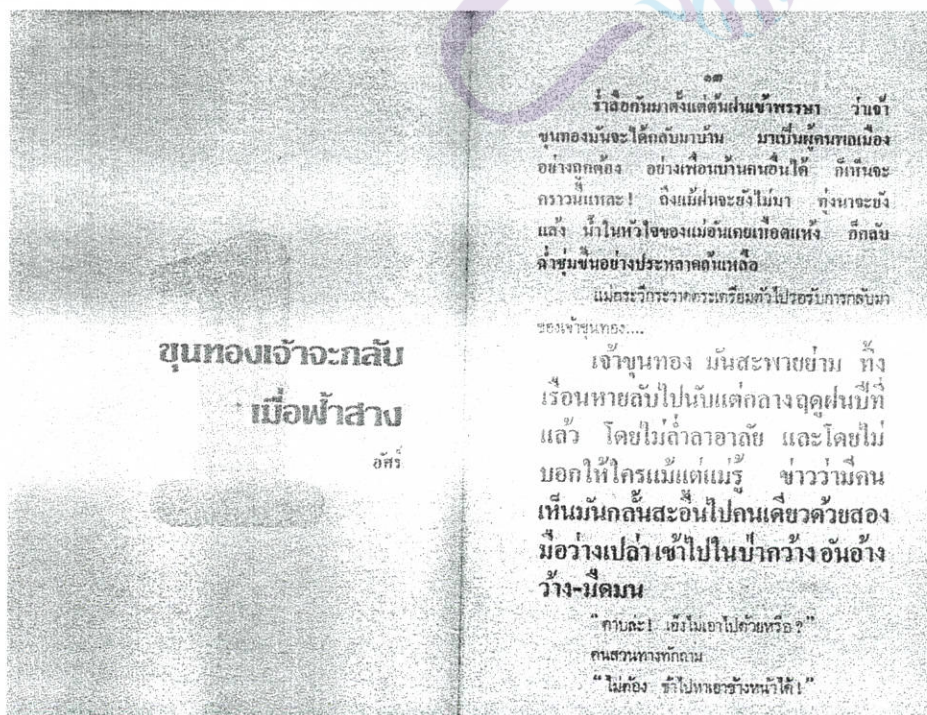
- 16 สิงหาคม 2519 จอมพลประภาส จารุเสถียร หนึ่งในสามตัวการสำคัญของการทำให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และถูกขับออกนอกประเทศไปพำนักอยู่ในไทเป ได้หวน ได้เดินทางเข้าประเทศไทย เกิดการประท้วงครั้งใหญ่ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง จนในที่สุดจอมพลประภาสต้องเดินทางออกนอกประเทศเมื่อ 22 สิงหาคม 2519

- 16 กันยายน 2519 จอมพลถนอมบวชเป็นสามเณรเดินทางกลับเข้าประเทศไทย และพำนักอยู่ที่วัดบวรนิเวศ บางลำพู กรุงเทพฯ เกิดการต่อต้านจากกลุ่มพลังต่าง ๆ มากมาย และเกิดความขัดแย้งทางความคิดอย่างหนัก จนในที่สุด ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ประกาศลาออกกลางสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ 23 กันยายน 2519 เนื่องจากไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์บ้านเมืองได้ เกิดการชุมนุมขับไล่

ภาพที่ 18 การอำพรางตนโดยการใช้นามปากกา ของ อัครี ธรรมโชติ

ก. ปกรรวมเรื่องสั้นจาก สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ที่จัดพิมพ์เมื่อธันวาคม 2521

ข. เรื่องสั้น "ขุนทองเจ้าจะกลับ เมื่อฟ้าสว่าง" เขียนโดย อัครี

ครั้งใหญ่ ที่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งแต่วันที่ 4 ตุลาคม 2519

- 6 ตุลาคม 2519 คณะนายทหารนำโดย พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ เข้ายึดอำนาจ ประกาศยุบสภายกเลิกรัฐธรรมนูญ และแต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี(มาจากสายพระราชวัง)

- 30 ตุลาคม 2520 คณะนายทหารนำโดย พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ ปฏิวัติล้มรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่ตนเองเคยสนับสนุน แต่งตั้ง พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2521

ในวงการทหารที่ชุมนุมกำลังเองก็มีความขัดแย้ง เกิดกลุ่มทหารประชาธิปไตย เกิดกลุ่มทหารหนุ่ม(ยังเติร์ก)ที่ต้องการยุติสงครามประชาชน จึงมีการเสนอแนวคิดนี้ผ่านผู้นำระดับสูงตั้งแต่สมัยของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นต้นมา และได้ประกาศนโยบาย 66/23 ในปี พ.ศ.2523 ในสมัยรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นิรโทษกรรมให้กับผู้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และยอมรับการมอบตัวเพื่อร่วมเป็น 'ผู้พัฒนาชาติไทย' ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ อัครศิธีธรรมโชติ เสมือนได้รายงานข่าวลวงหน้าเอาไว้ใน 'ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง'

1.2.3 การสื่อสารเพื่อทดแทนข้อจำกัดอื่น ๆ

อัครศิธีให้สัมภาษณ์ว่าเขาเองเชื่อมั่นในเสรีภาพคนทำหนังสือพิมพ์ แต่โดยบุคคลิกส่วนตัว แล้วเป็นคนที่ไม่ชอบชกไขไล่เรียงสัมภาษณ์บุคคล การเข้าทำหนังสือพิมพ์ก็เพื่อจะได้ไปเขียน หนังสือเป็นคนๆที่เข้าไปทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ และหนังสือพิมพ์สยามรัฐก็เป็นหนังสือที่ไม่ต้องทำข่าวอะไรมากนัก ต้องการคนเข้าไปทำหน้าที่นักเขียนมากกว่านักข่าว เป็นหนังสือพิมพ์ที่เน้นขายสติปัญญาความคิด และก่อนหน้าที่จะเข้าทำงานที่สยามรัฐอัครศิธีเคยเขียนวิจารณ์ภาพยนตร์ให้กับหนังสือ "ประชาชาติ" ยุคที่มี *สุจิตต์ วงษ์เทศ* เป็นบรรณาธิการ เมื่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เจ้าของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ลงเล่นการเมืองจนได้เป็นนายกรัฐมนตรี(เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 13 ดำรงตำแหน่งระหว่าง 14 มี.ค. 2518 - 20 เม.ย. 2519) ก่อนเปลี่ยนเป็นรัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช สมัยที่ 3 และ 4 (เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ขึ้นในสมัยรัฐบาลเสนีย์ 4) ดังนั้นจุดขายของหนังสือพิมพ์ดังกล่าว จึงต่างไปจากเล่มอื่นที่มีการกำหนดตำแหน่งให้เป็นเวทีแห่งคลื่นความคิด

จากจุดนี้เองที่ทำให้เวทีสยามรัฐกลายเป็นเวทีในการเพาะบ่มอัครศิธี จากข้อเขียนที่สลัดกันเขียนกลายเป็นคนเขียนคอลัมน์ประจำโดยใช้นามปากกา "ชะลอม" ที่นำมาจากชื่อพี่ชายคนโต ในเวลานั้นหนังสืออื่นโดนปิด เพราะอำนาจของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน แต่สยามรัฐอาศัยบารมีของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงมิได้ถูกปิดแม้บางครั้งจะ 'เล่นข่าว' ที่ล่อแหลมก็ตาม มีผลทำให้คนอ่านเพิ่มจำนวนมากขึ้น อัครศิธีกล่าวยืนยันว่าตอนนั้นหนังสือพิมพ์สยามรัฐขายดีมาก เพราะสะใจคนอ่านในการเสียดสี ล้อเลียนรัฐบาล

อัครศิธีกล่าวว่า.. "ยุคนั้นเป็นยุคของหนังสือวรรณกรรม ผมก็เริ่มถูกจัดเป็นนักเขียน ทั้งที่แต่ก่อน ก็เป็นเพียงคอลัมนิสต์ และในยุคนั้นถือว่าวรรณกรรมเป็นหัวหอมทางวัฒนธรรม บ้านเมืองถูกปิดกั้น การแสดงความคิดเห็นผ่านวรรณกรรมมันเอาความผิดยาก เอากฎหมายมาจัดการยาก จะด่ากันตรง ๆ ก็ไม่ใช่ หากด่าไปก็ด่าใครก็ไม่รู้ แต่มันได้อารมณ์มันสะใจ"

และเมื่อยังมีสยามรัฐสัปดาหวิจารณ์ เป็นหนังสือวิเคราะห์ข่าวรายสัปดาห์ในเครือของสยามรัฐอีกเล่มที่มีหน้าเรื่องสั้น 1-2 เรื่องในแต่ละสัปดาห์ ก็เป็นเวทีอีกเวทีหนึ่งที่อัศศิริได้มีโอกาสลงผลงาน ในทัศนะของอัศศิริเองจึงรู้สึกว่า.. 'โอกาสของพม่น่าจะมีมากกว่าคนอื่น อาจจะได้เปรียบนักเขียนคนอื่น' ตอนเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 อัศศิริเป็นคนหนึ่งที่ได้เข้าไปในธรรมศาสตร์ และเห็นคนตายเป็นจำนวนมากบังเกิดความสลดใจ จึงเขียนเป็นสารคดีเพื่อสะท้อนถึงว่าลูกหลานใครหนอที่มานอนตายอยู่ที่นั่น พ่อแม่จะรู้สึกอย่างไร เขียนเต็ม 1 หน้าหนังสือพิมพ์ แต่ปรากฏว่ารัฐบาลสั่งปิดหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ แต่ในความทรงจำครั้งนั้นอัศศิริได้นำมาเขียนเรื่องสั้น "ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ" ในคราวที่เกิดเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ"

'เธอยังมีชีวิตอยู่อย่างน้อยในใจฉัน' เป็นการผนวกเอาจากบ้านเช่าที่เขาเคยอยู่ในซอยพาณิชย์การธนบุรี ที่เห็นนักเรียนอาชีวศึกษาไล่ต้อนนักศึกษาที่ปิดโปสเตอร์ และต่อมาเขาได้รู้จักกับหญิงสาว คนหนึ่งที่เปิดเผยตัวเองว่าสมัยเป็นนักศึกษาเคยอาสาปิดโปสเตอร์และถูกนักเรียนอาชีวะไล่ตี ทว่าเป็นพวก 'หนักแผ่นดิน' ผนวกกับการเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา อัศศิริ กล่าวว่า.. 'ผมคิดว่าเด็กพวกนี้มีจำนวนไม่น้อยที่ตายไป พวกเขาไม่ใช่คนผิด เพราะพวกเขาต่อต้านคนที่เมื่อก่อนทุกคนก็ขับไล่ให้ออกนอกประเทศ แต่เรื่องนี้กลายเป็นชนวนทางการเมืองในเวลาต่อมา แต่ผมคิดว่าเด็กเขาต้องการความเป็นธรรม ผมไม่มองไปลึกว่าเขาเป็นคอมมิวนิสต์ และผมไม่ค่อยจะเชื่อว่านักศึกษาเป็นเช่นนั้น มันมาจากความเคียดแค้นมากกว่า ผมต้องการชี้ให้เห็นว่าเขาไม่ได้ทำอะไรเลวร้าย เขาต้องการความยุติธรรม ที่ผมตัดสินใจเขียนเป็นเรื่องสั้นเพราะในหนังสือพิมพ์นั้นมีแต่ข่าวมีแต่ตัวเลขจำนวนคนตาย มันไม่ได้บอกความรู้สึกการให้อารมณ์ของหนังสือพิมพ์โดยตัวข่าวมันทำไม่ได้..

..หนังสือพิมพ์อาจบอกได้ว่า 14 ตุลา 6 ตุลา เป็นอย่างไร คนตายกี่คน แต่บอกไม่ได้ว่าครอบครัว ญาติ พี่น้องเขาเป็นอย่างไร ความรู้สึกที่กระทบกระเทือนกับสังคมเป็นอย่างไรมันบอกไม่ได้ แม้ว่าเรื่องสั้นมันอาจจะไม่แพร่หลายมาก แต่คนอ่านเป็นประชาชนทั่วไป เป็นปัญญาชน เป็นครูบาอาจารย์ น่าที่จะนำเสนอถึงความแตกต่างหรือความแตกแยกที่เกิดขึ้น เรื่องสั้นก็น่าจะมีประโยชน์..

(สัมภาษณ์ 2 มีนาคม 2548)

อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่าการได้อยู่ภายใต้ชายคา'สยามรัฐ'จะปลอดภัยทั้งหมด เพราะต่างก็รู้ว่าการเมืองไม่มีความแน่นอน รูปแบบการนำเสนอเรื่องราวทางการเมืองจะต้องอาศัยหลบเลี่ยง อย่างเช่นการเลือกสื่อผ่านเรื่องสั้น รวมไปถึงการใช้นามปากกา เช่นเดียวกันเมื่อย้อนกลับไปดูการลงตีพิมพ์เรื่องสั้น อัศศิริ ธรรมโชติ มักใช้นามปากกา 'อัศร์' อย่างการเขียนเรื่อง 'ขุนทองฯ' เป็นตัวอย่าง ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงภัยการเมืองนั่นเอง

1.3 การเมืองหลัง 6 ตุลาคม 2519

การสื่อสารทางการเมืองของยุคหลัง 6 ตุลาคม 2519 ในที่นี้หมายถึงหลังเหตุการณ์ดังกล่าวจนถึงปี พ.ศ.2521 ที่ต้องตัดช่วงเพียงเท่านั้นเพราะรวมเรื่องสั้น "ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง" รวมเล่มพิมพ์ครั้งแรกในปี 2521

อย่างทีกล่าวก่อนแล้วว่า ในเรื่องสั้น 'ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง' เป็นการกล่าวถึงการตัดสินใจของคนหนุ่มสาวโดยใช้สัญญา 'ขุนทอง' เข้าป่าไปจับ 'ดาบ' สู้กับอำนาจรัฐ เรื่องสั้นดังกล่าวนี้เต็มไปด้วยความหวังของตัวละครที่เป็น 'แม่' ผู้รอคอยการกลับมาของขุนทอง

'แม่' ของอัศศิริ จะหมายถึงแม่โดยปกติ หรือจะหมายถึงความหวังโยของคนไทยทั้งประเทศ หรือจะหมายถึงความหวังโยของแผ่นดินหรือไม่ก็ตาม แต่ทั้งหมดนั้นมีความหวังว่าสันติสุขภายหลังความขัดแย้งในสังคมได้เปิดทางขึ้นแล้ว

'ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง' ตีพิมพ์ครั้งแรกใน "สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์" ฉบับกันยายน 2520 ถือได้ว่าการเมืองในเวลานั้นเริ่มเข้าสู่ทิศทางการผ่อนปรน อาศัยความเป็นสื่อมวลชนของผู้เขียน (อัศศิริ) จึงทราบเค้าความเป็นไปทางการเมืองได้อย่างรวดเร็ว ด้วยการผ่อนปรนนโยบายตรวจข่าวของรัฐบาลในเวลานั้น แต่สิ่งที่เป็นมูลเหตุใหญ่ก็คือความขัดแย้งภายในของรัฐบาลที่นำโดยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้วางนโยบายคืนประชาธิปไตยให้ประชาชนใน 12 ปี หลังจากทีคณะนายทหารนำโดยพล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ เข้ายึดอำนาจล้มรัฐธรรมนูญในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 และแต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ในวันที่ 20 ตุลาคม 2520 คณะนายทหารที่นำโดยพล.ร.อ. สงัด ชลออยู่ ได้ปฏิวัติล้มรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ประกาศให้พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี และต่อมาก็ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2521 ทำให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นในเวลาหลังจากนั้น

รัฐบาลธานินทร์ เป็นรัฐบาลที่ประกาศจะพัฒนาประชาธิปไตยในเวลา 12 ปี และถือว่าเป็นรัฐบาลในร่างเงาของกลุ่มขวาจัดที่ปกป้องให้ยืนอยู่ได้ด้วยระบบทหาร จึงถูกเรียกว่า **รัฐบาลทอย** แต่ต่อมากลุ่มทหารที่ก่อรูปเป็นนายทหารก้าวหน้าและกลุ่มทหารประชาธิปไตยมองเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองควรจะไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากในตอนนั้นนักศึกษาได้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ต่อสู้กับรัฐบาล ในเขตป่าเขาจำนวนมาก ทั้งยังมีการประกาศเขตพื้นที่สีแดงหรือพื้นที่ยึดครองเป็นจำนวนมาก สงครามประชาชนหรือสงครามเย็นขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งยังแทรกซึมเข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้น กลุ่มทหารหนุ่มจึงเข้าสนับสนุนพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ล้มรัฐบาลธานินทร์ ลงไป และจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้น

ทางหนึ่งเรื่องราวที่ปรากฏเสมือนความปิติที่บ้านเมืองกำลังเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เมื่อผ่านร่างเงาเผด็จการไปแล้ว 1 ปี (นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีระหว่าง 8 ต.ค. 2519 - 20 ต.ค. 2520) ดังจะเห็นได้จากการเปิดเรื่อง 'ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง' ที่เริ่มต้นว่า...
รำลึกกันมาตั้งแต่ต้นฝน เข้าพรรษาว่าเจ้าขุนทองมันจะได้กลับมาบ้าน มาเป็นพลเมืองอย่างถูกต้อง
อย่างเพื่อนบ้านคนอื่นได้ก็เห็นจะคราวนี้แหละ ! ... (หน้า 183)

โดยเน้นให้เห็นความหวังจาก ..แสงเรื่องราว สว่างสลัว พ้นขอบฟ้าเหนือ เวียงคลอง
เห็นไร่ไร่ข้างหน้า... (หน้า 184)

..ความโกรธแค้นนั้นแหม่นมาก ก็จะต้องหายไปได้ด้วยกาลเวลาลบเลือน ความสุขแต่หน
หลังจะหากย้อนตรายในป่าใหญ่จะหลักดันให้มันกลับ-เจ้าขุนทองจะต้องทิ้งดาบออกจากป่ามาบ้าน
และฟ้าสว่างวันนี้ มีหรือไม่มีมัน... (หน้า 186)

อัศศิริ กล่าวว่า...คือการข่าวที่เราได้มาในตอนนั้น มีการเสนอความคิดออกมาในเชิงการเจรจา เพื่อนิรโทษกรรมให้กับนักศึกษา เพื่อลดความรุนแรงทางการเมือง แต่มันก็ไม่มีอะไรคืบหน้า เมื่อผมอยู่กับข่าวได้รับข่าวการประชุมวงในอย่างนี้มา ก็เห็นว่ามันมีแสงสว่างบางอย่างขึ้นกับคนที่รอคอยลูกหลานที่หายไป ซึ่งเขาก็ไม่รู้ว่าคุณของเขาอยู่ที่ไหน ตายไปแล้วหรือยังอยู่ เลยกลายเป็นที่มาของขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง โดยยังคงสัญลักษณ์ฟ้าสว่างเอาไว้ให้ต่อเนื่องจากท้องฟ้าที่เคยมีด..

แม้ว่าในปี พ.ศ.2520 ที่อัศศิริเขียนเรื่องสั้นเรื่องนี้ บริบททางการเมืองยังไม่ปรากฏชัด แต่เมื่อกลุ่มทหารหนุ่มที่ใช้ชื่อว่า 'ยังเติร์ก' ได้เปลี่ยนมาสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ร่วมมือกับกลุ่มทหาร ประชาธิปไตยที่สนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ.2523 จึงเกิดนโยบายเพื่อยุติสงครามประชาชน เปิดโอกาสให้นักศึกษาออกมาขอตัวเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ตามนโยบาย 66/23

1.4 ภาคการเมือง ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา

1.4.1 ปัญหาโสภณ

อย่างน้อยเรื่องสั้น 2 เรื่องในรวมเรื่องสั้นชุดนี้คือ 'รถไฟครั้งที่ห้า' และ 'ถึงคราวจะหนีไกลไปจากลำคลองสายนั้น' ซึ่งเขียนขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2518-2520 อันเป็นช่วงของการเมืองมืดดำเกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง การเมืองในยุคหลัง 14 ตุลาคม 2516 แม้ว่าจะมีการโค่นอำนาจรัฐบาลเดิมลงแล้ว แต่วิกฤตเศรษฐกิจได้เข้ามาทำให้เกิดความระส่ำระสายในสังคมเหมือน เบนดิก แอนเดอร์สันเขียนไว้ว่า...*ระบอบที่เผด็จการได้ก่อไว้ ก็ตามกลับมาสนองตอบเอาในยุคเสรีนิยม นั่นคือภาวะการว่างงานที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในหมู่ผู้เรียนจบมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา แม้กระทั่งบัณฑิตมหาวิทยาลัย ความจริงก็คือภาวะการศึกษาบูม ซึ่งสร้างความหวังให้ผู้คน ว่าจะเป็นอย่างที่ไปสู่ฐานะและความมั่นคงในชีวิตพลันทรุดลง..*

(จาก 14 ถึง 6 ตุลา, 2544 : 117, 118)

ในภาวะ'ทรุดลง'เช่นนี้หากมองไปยังคนชั้นรากหญ้า ย่อมไม่ต่างหรืออาจยิ่งกว่า อัศศิริ ได้สื่อสารเรื่องราวเหล่านี้ให้เห็นว่าความขัดสนเงินทอง และความลำบากยากแค้นได้แพร่กระจายออกไปทุกหย่อมหญ้า ทางหนึ่งที่ครอบครัวที่มีลูกเป็นผู้หญิงสามารถทำได้คือการให้ลูกสาวไปขายตัวเพื่อหาเงินมาใช้ในครอบครัว เพียงหวังของพ่อคือ *"พ่อจะรอเงินของคำสร้อย มาเปลี่ยนมุ้งให้น้องใหม่"* (หน้า 159)

รถไฟได้พาคำสร้อยเข้าสู่เมืองหลวง โดยภายในตู้ขบวนรถไฟนั้นมีสภาพ..อ้างว่างคนโดยสาร เช่น ขบวนตู้ชั้นสามที่หลอนนั่งมาขณะนี้ มีคนไม่ถึงสิบคน.. (หน้าเดิม) ในขณะที่ภาพความแร้นแค้นในบ้านฉายออกมาว่า.. แม่ป่วยเป็นไข้และตายจากไปในวันอันยาวนานเหล่านั้น ไม่มีเพื่อนบ้านร้องไห้ เพราะเป็นความตายที่ชินชา ไม่มีพระสวดศพเพราะวัดร้างเสื่อมโทรม เราต่างเหงา ๆ ต่างเปล่าเปลี่ยวและขาดน้ำตาหล่อเลี้ยงไหลออกมาเหมือนคนอื่น.. (หน้า 164)

อัศศิริมีเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องกับการสะท้อนภาพโสภณหลายเรื่อง เกี่ยวกับประเด็นของโสภณที่อัศศิริ มีความเห็นว่า *"ความยากจนเป็นต้นเหตุของการนำพาไปสู่หลากหลายเรื่อง เช่น ความตายหรือตอนหลังๆ มันอาจผลักดันให้ผู้หญิงต้องเป็นโสภณ เขามีใช้คนที่คิดชั่วร้าย แต่สังคมมันพาไปเป็นผลกระทบของสังคมที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ การพัฒนาที่ไม่ทั่วถึงทำให้เขาเหล่านี้เหมือนตกร่องลงไป*

เมื่อเงินไม่มีการศึกษาไม่มี ที่มีก็เพียงรูปสมบัติ โสเภณีของผมจึงเป็นโสเภณีที่มาจากภาคเหนือที่มีรูปสมบัติ ไม่มาจากภาคใต้ที่ผิวดำและภาคใต้ในสมัยก่อนเศรษฐกิจก็ดีด้วย ความคิดความอ่านเข้มแข็ง แต่คนภาคเหนือความคิดความอ่านอ่อนแอด้วย พ่อแม่จูงไปก็ไป และในความอ่อนแออ่อนด้อย นั้นยังเกิดการเอารัดเอาเปรียบ อาจจะต่างไปจากโสเภณี ในตอนนี้ที่เป็นอาชีพ”

ในขณะที่ ‘ถึงคราที่จะหนีไกล ไปจากลำคลองสายนั้น’ ให้ภาพความแร้นแค้นเสื่อมโทรมของเมืองหลวง มีคนรยลันฟ้าวิ่งยวดยานราคาแพงบนท้องถนน แต่เพิงพักที่ไหวยววยาบตามแรงแพดก้องของเครื่องยนตร์รถนั้น เต็มไปด้วยผู้คนและเรื่องราวอันแร้นแค้นแปลกแยก..

“เข้าบ้านดีกว่า” หล่อนลุกขึ้นแล้วจูงลูกสาวตัวเล็ก ๆ เดินกลับบ้าน

เรียกมันว่าบ้านมานานหลายปีแล้ว นานจนรู้สึกไปว่ามันเป็นบ้านจริง ๆ อันที่จริงมันเป็นเพียงฟ้างกับสังกะสีกระเกะคร่ำปะติดปะต่อก่อขึ้นเป็นรูปทรงง่าย ๆ ซุกซ่อนอยู่ภายใต้ของสะพานน้ำคร่ำ

(หน้า 69)

กระท่อมขยับไหวเพราะแรงสะท้อนจากรถที่แล่นผ่านสะพานไป..

อากาศเมื่อค่ำโขยกลิ่นน้ำคร่ำของลำคลองให้เหม็นอับขึ้นไปทั่ว แสงไฟสลัวส่องลอดเข้าใต้สะพานนั้น กระทบน้ำเกิดเงามอยกับความมืด กระท่อมฟ้างกับสังกะสีเบื่อนสนิมประกอบเป็นรูปทรงง่าย ๆ สามสี่หลังยื่นเคียงกัน ดูตะคุ่มไปตามแนวของคลอง เสียงครืนครันจากความสะท้อนเบื้องบนเมื่อรถผ่านไปมา ทำให้สังกะสีกับฟ้างขยับเขยื้อนและส่งเสียง เสียงรวิ้งเสียงกดแตรรดและเสียงนกหวีดเป่าไกลออกไป เป็นเสียงคุ้นเคยที่ดังได้ยินภายในบ้านใต้สะพานของหล่อนและเพื่อนบ้าน..

(หน้า 70, 71)

แม้ว่าอัศศิริ ธรรมโชติ จะไม่ได้บอกว่าการเมืองที่เลวร้ายได้ก่อปัญหาสังคมให้เกิดขึ้นโดยตรง แต่หากเอาทฤษฎีวิพากษ์มาใช้อาจจะตีความโดยนัยลึกได้ เพราะโสเภณีอาชีพเกิดขึ้นมาพร้อมสงครามอินโดจีน หรือที่เรียกว่า “มรดกอเมริกา” การเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีส่วนหนึ่งที่ต่อต้านอเมริกาต่อต้านสงครามในเวียดนามและอินโดจีน(ดูจากเพลงอเมริกันอันตราาย) มีทหารอเมริกาในประเทศไทยเมื่อปีพ.ศ. 2511 เกือบ 50,000 คน มีฐานทัพ 8 แห่ง รวมทั้งที่ตั้งทหารย่อยอีกหลายสิบแห่ง (นิวยอร์กไทม์, พ.ศ.2511) ผู้นำของประเทศไทยไม่เพียงแต่ได้รับผลประโยชน์เสมือนบำเหน็จจากอเมริกาในรูปความช่วยเหลือต่าง ๆ แล้ว การเข้ามาของอเมริกันชน ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจและก่อรูปความคิดทุนนิยมขึ้นเป็นผล ติดตามต่อมาเมื่อระบอบถนอม-ประภาสเข้ามาเป็นผู้นำต่อจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำหน้าที่ ..ดูแลรับ ผิดชอบบ้านเมือง อยู่ในยุคที่โรงแรม ภัตตาคาร โรงภาพยนตร์ ซุปเปอร์มาร์เก็ต ไนต์คลับ และโรงอาบอบนวด ผุดขึ้นแพร่หลายราวดอกเห็ด อันเนื่องมาจากกระแสกิจกรรมทหารและนักท่องเที่ยวชาวผิวขาวทะเลลึก บ่าไหลเข้ามา.. (ข้อเขียนของเบนเนดิค แอนเดอร์สัน, แปลเป็นไทยบรรจุไว้ใน “บ้านเมืองเราลงแดง แง่มุมทางสังคมวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม” หน้า 106)

การสื่อสารเรื่องราวนี้ แม้ว่าจะไม่ได้บอกโดยตรงเกี่ยวกับการเกิดขึ้นโสเภณีว่ามาจากมูลเหตุใด แต่ อัศศิริก็ได้ฉายภาพสังคมว่าเกิดขึ้นจนเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม จนเป็นข่าวใหญ่ในหน้าหนังสือพิมพ์ซึ่งมีความพยายามจะจดทะเบียนอาชีพโสเภณี ดังที่ปรากฏว่า..

คำสร้อยหยิบหนังสือพิมพ์ของผู้โดยสารที่ลงไปแล้ว ที่วางทิ้งไว้กับที่นั่งตรงข้าม มองดูรูปต่างๆ บนหน้าหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น เพื่อคลี่คลายความเหงายอย่างไม่ตั้งใจนัก หัวคิ้วของหล่อนพลันขมวดเข้าหากันเมื่อสายตาตะลึงความพาดหัวข่าวเล็ก ๆ หล่อนพยายามอ่านซ้ำ ๆ ด้วยความระมัดระวัง เพราะอ่านหนังสือไม่สะดวก

“คัดค้านการออกกฎหมายโสเภณี กลัวจะเป็นตราบาปกับลูกผู้หญิง”

ตราบาป? คำสร้อยวางหนังสือพิมพ์ลง และขบวนรถไฟก็ค่อย ๆ เคลื่อนวิ่งออกไปด้วยความเร็ว.. (หน้า 163)

อัศศิริ กล่าวว่าการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ “มันเป็นภาพพ้องและเป็นทางระบายอย่างหนึ่งของเขามันไม่มี อะไรทำในช่วงนั้น (ปีพ.ศ.2518-2521) มันหดหู่เพื่อนฝูงก็หนีเข้าป่าหมด เรามิเรื่องราวเยอะที่จะเขียนที่มีเรื่องราวเยอะ เพราะสังคมมันเลวร้ายเยอะมากในเวลานั้น มุมมองที่จะเขียนมีเป็นจำนวนมาก”.. (สัมภาษณ์) นั้นหมายถึงว่า อัศศิริต้องการสื่อสารเรื่องราวเหล่านี้ออกไปโดยใช้คำว่า “ระบาย” แทนคำว่า ต้องการสื่อสารทางการเมือง เพื่อให้เห็นว่าที่จริงแล้วปัญหาในเมืองมีมากมายเกินกว่าคาดหมาย เมืองหลวงมิใช่สวรรค์ตามที่จินตนาการดังความคิดที่ว่า

..เมืองหลวงคงมีอะไร ๆ ให้เราทำมาหาได้ ดีกว่าอาศัยมันอยู่ช่วยทำให้มันรวย แต่เราอาศัยอยู่ได้ไปวัน ๆ (หน้า 71)

1.4.2 ปัญหาช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยและการเอารัดเอาเปรียบกันและกัน

อัศศิริกล่าวว่า “คนในชนบทนอกจากจะมาเป็นโสเภณีในเมืองแล้ว ยังมีคนอีกจำนวนหนึ่งมาเป็นทนาย เร่งงานในโรงงาน ซึ่งคนทำหนังสือพิมพ์ได้สัมผัสเพียงแต่เรื่องราวของคนชนบทในสมัยนั้นยังไม่ค่อย มีใครพูดถึง เราจึงอยากพูดถึง เพราะทีวีในสมัยนั้นก็เ็นภาคบันเทิง ไม่ใช่สื่อที่จะมาสะท้อนภาพคนจนทีวีสมัยก่อนไม่ใช่สื่อข่าวสาร ผมต้องการเขียนเรื่องของคนชั้นล่าง เพราะคนเหล่านี้ไม่ค่อยมีคนกล่าวถึง”

ชะตากรรมของมนุษย์อันเนื่องมาจากความอยุติธรรมในสังคม และช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย อันเกี่ยวเนื่องกับผลพวงของการการพัฒนาสังคม-การเมือง ได้สร้างความปวดร้าวในใจให้บรรดาคนยากจน โดยเรื่องสั้น 2 เรื่องคือ ‘เมื่อเย็นย่ำของวันอันร้าย’ และ ‘เสียแล้วเสียไป’ น่าจะเป็นตัวอย่างของกรณีนี้ได้

เรื่องสั้น ‘เมื่อเย็นย่ำของวันอันร้าย’ เป็นเรื่องของความแตกต่างทางสังคมระหว่างคนจนกับคนรวย เมื่อสามีของเธอที่เป็นตัวละครของเรื่องถูกรถชนเสียชีวิต เธอคนนี้อาศัยอยู่ในสลัมฐานะยากจน ฝ้าเลี้ยงดูลูกโดยหวังว่าวันหนึ่ง ลูกของนางจะมีโอกาสเรียนหนังสือสูงๆ จะได้ทำงานมั่นคงเป็นครู เป็นหมอไม่ต้องเป็นคนกวาดขยะเทศบาลเหมือนพ่อ แต่เมื่อพ่อเสียชีวิตความฝันต่าง ๆ เหมือนพังไปสิ้น ส่วนคนที่ขับรถชนนั้นเป็นเด็กหนุ่มที่จะต้องเป็นตัวแทนของชาติในการสืบทอดฐานะของตระกูลที่มีอยู่ไม่กี่สืบทอดซึ่งเป็นผู้ดูแลคนสามัญอื่นในการเข้าไปแก้ปัญหาของประเทศ เมื่อไม่มีใครเห็นเหตุการณ์และราคารถกับราคาชีวิตคนที่น่าสนใจเข้ามาประเมินเข้าด้วยกัน ได้ข้อสรุปว่าเรื่องนี้เป็นเพียงเรื่องนิตเดียว ทุกอย่างจึงคลี่คลายสำหรับครอบครัวของผู้ที่ได้ชนคนตาย ในเย็นย่ำของวันนั้นจึงมีโศกนาฏกรรมในบ้านหลังหนึ่งในสลัม แต่เป็นคืนปกติในบ้านอีกหลังหนึ่ง

ชีวิตกำลังจะเริ่มต้น อะไรต่ออะไรกำลังจะดีขึ้น ความทุกข์ความเดือดร้อนกำลังจะหมดไป แทนด้วยความหวัง ความสุข ตามพอมีพอได้ เมื่อเขาได้งานประจำมั่นคงเป็นหลักฐาน เป็นคนงาน กวาดขยะของเทศบาล... “ถนนของฉันทันสะอาด เรียบร้อย” เขายังเคยอวดเธอ....

รถยนต์ของใครไม่รู้-ซ้อนร่างของเขาหลยล่องและร่วงและอยู่กับท้องถนนอันแสนสะอาดของเขา.. เธอหลับตาเห็นเลือดไหลออกจากเรือนกายของเขาเป็นสีแดงทาเประอะทั่วท้องถนน รถยนต์ของใครคนนั้น มันไม่เพียงแต่ขโมยชีวิตของเขาไปขณะกระทำหน้าที่ มันยังขโมยความสุข และลักพาชีวิตของครอบครัวเธอ ไปหมดสิ้น

เธอรำให้...อยู่ในความเขินย่ำ-ว่าเหวของบ้านสลัม... (หน้า 102, 103)

เมื่อฉากตัดกลับไปยังบ้านหลังหรุที่คุณนายทราบข่าวลูกชายขับรถชนคนตาย แม้คุณนายกับเธอเป็นสตรีเพศเหมือนกันแต่ในฐานะที่ต่างกัน จึงทำให้มีจิตสำนึกบุคคลแตกต่างกันตามฐานะและชนชั้น คุณนายจึงคิดว่า..

ชีวิตของเขามิได้เป็นธรรมดาเยี่ยงสามัญชนคนอื่น...เขาเป็นตัวแทนของชาติตระกูลแห่งฐานะอันครุฐานที่มีอยู่ไม่กี่สิบตระกูลในประเทศนี้ เขามีสิทธิ์ มีปัญญา อยู่เหนือคนอื่นอีกหลายเรือนล้าน...

ใครกันนะ? ที่ถูกรถราคาแพงของเขาชนล้มตายไปวันนี้.. ราคาชีวิตของคนนั้นกับราคา รถของลูกชาย ใครจะแพงกว่ากันแน่ ? ..เธอคิด

เอาละ ! เธอพรายยิ้มที่มุมปาก ปลอบโยนลูกให้คลายความหมองเศร้า... “เรื่องมันนิดเดียว นิดเดียวเท่านั้นเอง !” เธอว่า

เธอ-คุณนายสบายใจแล้ววันนี้...ที่ได้เห็นใบหน้าลูกชายเริ่มคลายความหมองเศร้า และคืนกลับมา เป็นปกติพลันเมื่อเขินย่ำของวันนั้นเอง... (หน้า 104)

ส่วนเรื่อง ‘เสียแล้วเสียไป’ ตัวละครเป็นหญิงสาวที่ต้องดิ้นรนทำงานในโรงงาน แต่พลาดทำโดนเครื่องจักรตัดมือข้างขวาไป 1 ซ้าง กลายเป็นคนพิการต้องกลับบ้านอย่างว่าเหว พร้อมเงินทำขวัญ 1 หมื่นบาท พอคนในหมู่บ้านรู้ว่านางได้เงินมาต่างรำลือไปทั่ว ในขณะที่ทุกคนในครอบครัวพยายามคิดอย่างตื่นเต้นว่า จะใช้เงินซื้ออะไรบ้าง และจะใช้เงินที่เหลืออย่างไร ผู้ใหญ่บ้านที่เคยมีประวัติโกงเงินลูกบ้าน ก็มาเสนอตัวเป็นคนเก็บเงินให้ด้วยเห็นว่าจะไม่ปลอดภัย จนต้องจำใจมอบเงินให้ไป ในคืนนั้นมีโจรเข้าปล้นบ้าน ฆ่าคนในบ้านรันคั้นเพื่อหาเงินก่อนล่าถอยไป

เมื่อ “โรงงาน” อันเป็นตัวแทนการ “การพัฒนา” ได้ทำร้ายตัวแทนคนชนบทคนหนึ่ง ให้กลายเป็นคนทุพพลภาพ เสียแขนไป 1 ซ้าง ต้องออกจากงาน เพียงแต่โรงงานจ่ายเงินชดเชยให้ 1 หมื่นบาท

เมื่อสังคมติดอยู่กับปัญหา “ความยากจน” เงิน 1 หมื่นบาทในสายตาชาวบ้านเป็นเงินจำนวนมาก ทำให้ลืมนึกไปว่าเงินนี้ได้พรากความสมบูรณ์ของชีวิตของคนคนหนึ่งไป ทุกคนในครอบครัวกำลังตื่นเต้นว่า เมื่อมีเงินแล้วจะใช้ซื้ออะไร ลูกหลานไปถึงคนนอกครอบครัวที่อยากเข้ามามีส่วนร่วม หากมีช่องให้เข้าหาผลประโยชน์จากเงินก้อนนี้

ตัวละครผู้ร้ายได้ฉายภาพออกมาว่า...

“ผู้ใหญ่ก็ไว้ใจไม่ได้ เอ็งไม่รู้” พ่อหันมาตุน้อง / “..ไ้กองมันฝากเงิน ไว้สามพันเมื่อปีที่แล้ว

ผู้ใหญ่โงง เอาจนหมด” / “เงินมันไม่ใช่บ่อย...” แม่ปรารภ ...

(หน้า 107)

และแล้วในคำของวันนั้น...

ผู้ใหญ่บ้านฝ่าลมหนาวยามค่ำ มาเยี่ยมนางถึงบ้าน แสดงความเสียใจที่นางประสบเคราะห์ร้ายอย่างหนักในชีวิต..

(หน้า 108)

ตัวผู้ร้ายมิเพียงแต่ผู้ใหญ่บ้าน, โจรที่เข้าปล้นและเครื่องจักรในโรงงานเท่านั้น แต่คนรอบข้างก็เป็นผู้ร้ายด้วย เพราะการที่นางสูญเสียมือไป แต่ได้เงินกลับมา พ่อบอกว่า...

“ทั้งโชคดี โชคร้ายเนาะ” .....

(หน้า 108)

พ่อโจรเข้าปล้น แต่เงินได้ฝากผู้ใหญ่บ้านเอาไว้ ทำให้เงินยังไม่สูญหายไป ... “โชคดีผู้ใหญ่มาช่วยเสียก่อน ไม่งั้นเงินจะสูญ” แม่บอกกับเพื่อนบ้านที่มาเยี่ยม สีนหน้าเศร้าลงไปบ้าง / “ทั้งโชคดี โชคร้าย คราวนี้” พ่อเสริม...

(หน้า 112)

อันหมายถึงเงินยังอยู่แต่โจรฆ่าญาติตายไป

ในส่วนตัวละครอื่นเมื่อเห็นเงินก็คิดการจะซื้อของสารพัด เช่น.. “ควรซื้อวิทยุไว้ฟังเพลงสักเครื่องหนึ่ง” น้องสาวของนางเสริม..... (หน้า 106) หรือ “จ้างเขาต่อเกวียนสักเล่ม ซื้อวัวสักตัว”.. (หน้า 107) หรือ “ฉันอยากได้สร้อยเล็ก ๆ สักเส้น” คราวนี้น้องสาวกล่าวเสียงอ้ออึ้ง... (หน้าเดิม) เมื่อยังไม่ถูกโจรชิงไปน้องสาวของนางจึงพูดว่าเมื่อเงินยังอยู่... “แม่สัญญาแล้วว่าจะซื้อสร้อยให้ฉัน”... (หน้า 112) โดยหากคิด ไม่ว่าเงินที่ได้นั้นนางต้องสูญเสียอวัยวะกลายเป็นคนพิการที่โรงงานไม่ให้ทำงานอีกต่อไปแล้ว

อัศศิริ ธรรมโชติ ได้กล่าวถึงการเขียนเรื่องนี้ว่า “เรื่อง‘เสียแล้วเสียไป’เป็นการฉายภาพให้ความโลภที่เกิดขึ้นในชนบทอยากได้เงินได้ทอง เพราะตัวละครที่ประสบชะตากรรมแสนขาดได้เงินชดเชยมา เรื่องนี้ผมได้แรงกระแทกจากข่าว ประกอบกับยุคนั้น(ที่เขียนเรื่องนี้)ความทุกข์ยากของคนชั้นล่างไม่ค่อยมีคนกล่าวถึง”

เมื่อถามต่อไปว่าการพูดถึงคนยากจน จะเรียกว่าเพื่อชีวิตได้หรือไม่ อัศศิริกล่าวต่อว่า “คือเรื่องนี้ นักเขียนจำนวนหนึ่งบอกว่าเป็นแนวเพื่อชีวิต ซึ่งเราก็อยากให้เป็นอย่างนั้น แต่เราไม่ออกไปโทษใคร ให้คนอ่านคิดเอาเอง แต่ความคิดแรกของการเริ่มต้นเขียนเรื่องนี้ มีความคิดว่าอยากร้องทุกข์แทน แต่ร้องทุกข์ด้วยบริบทอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่บอกว่าใครเป็นต้นเหตุทิ้งให้คิดพิจารณาเอาเอง”

ขณะในเรื่องนั้น ภาพโรงงานรกรกผุดพรายขึ้น ดังที่อัศศิริได้บอกในเรื่องนี้ว่ามันคือ

“เจ้าเงาปีศาจ”

นางสภในใจ ลูบท่อนแขนที่ขาดหาย แล้วร้องไห้สะอึกสะอื้น (หน้า 110)

หรือ..

มันตัดข้อมือขวาของนางขาดกระเด็น ด้วยเขี้ยวเล็บแหลมคม คล้ายคมดาบ ยังไม่ใส่ใจ มันยัง ล้วงหัวใจ ล้วงความรู้สึก ล้วงชีวิตวิญญาณของนางที่เหลือจนหมดสิ้น มันเขี่ยทิ้งทำลายได้ด้วย ความกระหายเลือดเจ้าปีศาจตัวนั้น...

(หน้าเดิม)

แม้ว่าทางออกในเรื่องสั้น 'นาง' จะทำได้เพียง.. ออกจากบ้านทำสวนมาเมื่อตะวันเย็น ย่ำท่ามกลาง หมอกควันกลางฤดูหนาว **รถเที่ยวสุดท้ายเปิดไฟวิ่งฝ่าผ้าขาวของสายหมอกไปเรื่อย ๆ** นางถามตัวเองว่าไปไหน แต่ก็ตอบไม่ได้ รู้แต่ว่าอยากหนีไกลไปจากบ้านและไม่หวนกลับมาอีก แล้ว...(หน้า 113) จนจบลงที่.. น้ำตาได้ร่วงพรูพรู ออกมามากตอนนี้ เพราะนางได้สกัดกั้นมันไว้ตั้งแต่ เมื่อตะวันเย็นย่ำของเมื่อแรกมาถึง.. (หน้าเดิม)

โดยนัยของคำว่า หมอกควัน(ของชีวิต) รถเที่ยวสุดท้าย(ของชีวิต) ฝ่าผ้าขาว(แห่งอดีต) ไปข้างหน้า เพราะขณะนี้น้ำบ้านที่เคยอยู่(เมื่อตะวันเย็นย่ำเมื่อแรกมาถึง) ได้กลายเป็นอย่างอื่นไปแล้ว ล้วนแต่เป็นจารึกที่ซ่อนนัยของข้อคำพ้องที่ร้องมาจากภายในของตัวละครทั้งสิ้น

นับเป็นความโหดร้ายที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา เป็นระบบสังคมใหม่ที่ขยับเคลื่อนจาก

คน-สู่-ภาคชนบท-สู่-ภาคอุตสาหกรรม-สู่-ภาคชนบท-กลับสู่-ผู้คน

โดยตัวของอัศศิริ ซึ่งพยายามบอกว่าเขาเป็นนักหนังสือพิมพ์ได้ทำหน้าที่บันทึกเป็นเสมือน ฎีกาฟ้องร้องต่อสังคม เพียงแต่เมื่อเวลาผ่านไป เรื่องราวเหล่านี้ยังคงเป็นฎีกาที่ยืนยาว ด้วยการที่เขา เลือกที่จะฎีกาผ่านเรื่องสั้น ในขณะที่หากเลือกการสื่อสารด้วยการทำเป็นข่าวลงหนังสือพิมพ์รายวัน ก็จะมีอายุของตัวสารเพียง 1 วันตามอายุของตัวสารที่ปรากฏบนแผงหนังสือ มิหนำซ้ำก็ไม่สามารถสื่อ ได้ถึงความคิด สัญญา และจิตสำนึกอันดีดีทำงาน ที่เป็นงานศิลปะดั่งเช่นการนำเสนอที่กระแทกใจ ในเรื่องสั้น

1.4.3 ความขัดแย้งเชิงวัฒนธรรม

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร ได้ชี้ความขัดแย้งทางค่านิยมที่ปรากฏในเรื่องสั้นไทย ในเอกสาร วิจัย โดย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2534 โดยเฉพาะได้กล่าวถึง “รถไฟครั้งที่ห้า” ไว้ว่า.. “เรื่องสั้นไม่เพียงเสนอแต่ความขัดแย้งทางค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งงานเท่านั้น แต่ยังเสนอแง่มุมความ ขัดแย้งที่รุนแรง และส่งผลกระทบต่อสังคมซึ่งดังที่ปรากฏในเรื่อง **รถไฟครั้งที่ห้า** ของอัศศิริ ธรรมโชติ (ชาวกรุง, 2522) เมื่อค่านิยมสองอย่างที่ขัดแย้ง กันอย่างตรงข้ามเรียกร้องให้ผู้หญิงดำเนินตาม บทบาทของค่านิยมแต่ละอย่างนั้น ค่านิยมแรกคือความกตัญญูต่อพ่อแม่และพันธะต่อครอบครัว ค่านิยมที่สองคือความประพฤติที่ไม่สำส่อนทางกาม คำสร้อย หญิงสาวชนบทผู้ยากจน ตัดสินใจอย่าง เดียวกับผู้หญิงอื่น ๆ ในหมู่บ้านของเธอ และอาจจะเป็นหมู่บ้านอื่น ๆ ด้วย คือยอมไปเป็นโสเภณีในเมือง เพื่อหาเงินมาต่อชีวิตให้ครอบครัวที่ใกล้จะอดตาย.. (ภาษาและหนังสือ, 2541 : 140)

แทนที่เธอจะได้รับการยกย่องว่าเป็นลูกกตัญญูของพ่อแม่ สังคมกลับประนามว่าเธอสำส่อน มีอาชีพที่สังคมรังเกียจ

“คัดค้านการออกกฎหมายโสเภณี กลัวจะเป็นตราบาปกับลูกผู้หญิง”

ตราบาป? คำสร้อยวางหนังสือพิมพ์ลง และขบวนรถไฟก็ค่อย ๆ เคลื่อนวิ่งออกไปด้วยความ ความเร็ว..

โสเภณีอย่างหล่อน คำหล้า บุญตาและสี่ไพล และรวมทั้งสาวอีกหลายคนด้วยกันในหมู่บ้าน

นั่นหรือ มีบาปที่จะต้องติดตรา.. คำสร้อยหูดหงิดอยู่ด้วยความเหงาในอารมณ์.... (หน้า 163)

ในสังคมชาวพุทธลูกชายของครอบครัวจะสร้างบุญให้แก่พ่อแม่อย่างสูงเมื่อได้บวช แม้ว่าการบวชจะไม่ทำให้ครอบครัวพ้นจากความอดตาย แต่สังคมก็ยกย่องเชิดชู-ชื่นชม ส่วนลูกสาวช่วยให้ครอบครัวพ้นจากความอดอยากแค้น ด้วยการยอมทุกข์ทรมาน สังคมกลับตีตราบาปให้ คำสร้อย-จึงงุนงงว่าเธอผิดบาปได้อย่างไร

อัศศิริ ได้ทำหน้าที่สื่อให้เห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าเศร้า.. นอกจากเมืองจะสูบเอาชีวิตไปจากชนบท แล้วยังโยนความผิดมาให้ชนบท รถไฟที่แล่นมาจากในเมืองนำเอาอาหารและทรัพยากรของชนบทกลับไปให้ชาวเมืองบริโภค แล้วอ้างว่านำความเจริญมาสู่ชนบท รถไฟนำเอาผู้คนจากชนบทไปในลักษณะเดียวกับสินค้า ให้ชาวเมืองบริโภค.. (สุวรรณา เกรียงไกรเพชร, เรื่องเดิม)

ราคาแห่งชีวิตเหล่านี้ อาจถูกตีค่าเพียง **สามสิบบาท** ต่อการใช้บริการหลับนอน 1 ครั้ง อย่างเป็นไป ในเรื่อง **“ถึงคราจะหนีไกล ไปจากลำคลองสายนั้น”** เมื่อโสเภณีปลดระวาง ต้องอาศัยเรือพายออกไปสนองแขกของหล่อนแทนโรงแรม หรือสถานอาบอบนวด

ในการอ้างความเจริญนั้น คนชนบทอย่างคำสร้อย น้าสีดา ฯลฯ จึงไม่ได้รับอะไรจากความเจริญที่อ้างขึ้นมานั้นเลย นอกจากตราบาปที่สังคมเมืองประทับไว้ และสิ่งที่เป็นตราบาปนี้ก็ยิ่งหลอกหลอนคนที่ลูกสาวกำลังจะเติบโตขึ้นมาในลำคลองสายที่มีการขายบริการราคาถูกนั้น เมื่อลูกสาวอยากทาปากสวย อยากพายเรือให้ดังมาอย่างน้าสีดา และลูกชายอยากเก็บเงินไว้มาก ๆ เพื่อพอที่จะไปนอนกับน้าสีดาได้ในเวลาต่อไป

หัวใจระหนกหัวนหวาดนั้น ทำให้หล่อนพวาเข้ามุ้งและดึงเอาลูกสาวกำลังหลับนั้นมากอดนอนแนบอก เสียงลูกร้องครางเบา ๆ ขณะสะพานไหวสั่น และกระท่อมริมน้ำสะท้อนส่งเสียงดังพร้อมด้วยเสียงรถแล่นผ่านไปด้วยความรวดเร็ว

“ฉันจะต้องไปจากที่นี่ พาลูกไปให้ไกลจากสิ่งนี้..ไกลแสนไกล”

(หน้า 75)

บทบาทความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่องนี้ เป็นความขัดแย้งที่มีได้มองเห็นด้วยสายตาระดับต้น แต่มันเป็นความขัดแย้งเชิงซ้อน ในสังคมที่เกิดการทับถมเหมือนกองขยะที่นับวันจะเพิ่มความเน่าเหม็น เหมือนสายน้ำคร่ำที่กำลังไหลออกไปสูมหาสมุทร เป็นปัญหาที่อาจขยายวงกว้างออกไปมากขึ้น มากขึ้น ทั้งยังเป็นปัญหาที่มีได้แก้ได้ง่าย เมื่อปัญหานั้นมาจากสังคมที่ด้อยโอกาส ขาดโอกาส สังคมที่คนยังมีความยากจน ไม่มีที่ทำกินหลับนอน ตัวละครรู้ว่าต้องออกไปจากที่ตรงนั้นให้ได้ ทั้งที่ยังไม่รู้เลยว่าจะไปทางไหน ด้วยวิธีการใด ในฐานะนักเขียนอัศศิริจึงได้ทำหน้าที่สื่อสารให้สังคมได้รับรู้ แม้ยังไม่พบทางออกก็ตาม และมีเชื่อว่านักเขียนต้องมีการกิจในการหาทางออกให้กับสังคม แต่สิ่งนักเขียนทำได้คือพูดทางวัฒนธรรม ที่บอกเล่าถึงภาพคิดและสังคม ที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่

1.4.4 ความล้มเหลวของการศึกษา

ปัญหาสำคัญของประเทศด้อยพัฒนา ย่อมโยงมาจากปัญหาสังคม การเมือง เศรษฐกิจและการศึกษา ในทศวรรษก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 การศึกษาไทยถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก จนมีหนังสืออย่าง ‘โรงเรียนตายแล้ว’ ออกมาอย่างมากมาย อย่างบทกวี ‘เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน’ หรือที่รู้จักกันในภายหลังว่า ‘ฉันจึงมาหาความหมาย’ ที่เขียนโดยวิทย์จักร เชียงกูร ได้กลายเป็นกวีวรรคทองที่คน

รุ่นใหม่ท่องจำได้ขึ้นใจว่า

ฉันเยาว์ ฉันเขลา ฉันทึ่ง
ฉันจึง มหา ความหมาย
ฉันหวัง เก็บอะไร ไปมากมาย
สุดท้าย ให้กระดาษ ฉันแผ่นดินเดียว

อัคริรีได้ฉายภาพความคิดทางการศึกษา ที่เป็นผลต่อเนื่องมาจากการปฏิรูปการศึกษาสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ต้องการเอาคนไปเป็นข้าราชการเป็นเจ้าของคนนายคนว่า.. “พ่อดีใจที่สุดที่ได้เป็นครูเป็นข้าราชการเป็นเจ้าของคนนายคนอย่างที่ไม่เคยนึกไปถึง” น้ำตาพ่อไหลระหว่างคำพูดอันล้นเกล้า..(หน้า 65)

แต่ตัวละครก็เผยความล้มเหลวของตนเองออกมาท่ามกลางกระแสแห่งธารเวลาเวลาที่ผ่านไป จากความเข้มแข็งไปสู่ความอ่อนแอ พ่ายแพ้... หมดความฝัน ดับสิ่งเหล่านั้นกลบหายไปกับกาลเวลาที่ผ่านไป ไม่เพียงแต่เด็กนักเรียนที่ฉันสอนที่ฉันลืมและทอดทิ้ง ฉันลืมตัวเองเหมือนกับที่คนอื่นเขาลืมฉันและทอดทิ้งฉันมานานแล้ว... (หน้า 66)

เรื่องราวของครูในชนบทและระบอบการศึกษา เหมือนเป็นสูตรสำเร็จหนึ่งของงานเขียนสะท้อนสังคม เรื่อง “ในกระแสธารแห่งกาลเวลา” เป็นการเสนอถึงความล้มเหลวของระบบการศึกษา โดยเริ่มมาจากมุมมองภาพคิดของเด็กน้อยที่เห็นครูกินเหล้ามาสอนหนังสือ โดยคาดหวังว่าหากตนเองเป็นครูจะไม่เป็นเช่นนั้น แต่ในวันที่ได้กลับมาเป็นครู ครูผู้ทำงานเพื่อชาติ..ชาติที่ยิ่งใหญ่ของฉัน..(หน้า 64 และ 68) ตัวฉันเองก็เหนื่อยล้ากับระบบและมีสภาพครูขี้เมาไม่ต่างไปจากครูคนก่อน

กิจกรรมของครูในชนบทมีเช่น...

ครูใหญ่ของฉันก็ยังคงยุ่งกับงานโรงสียังไม่ว่างพอที่จะปลีกตัวมาสอนเด็กได้ตอนเช้า ๆ ... (หน้า 65) และในบทบาทของครูคนหนึ่งของฉันจึงมีข้อสรุปว่า.. ฉันลืมนึกไปว่าฉันเป็นเพียงครูตัวเล็ก ๆ เป็นส่วนประกอบชิ้นหนึ่งที่ไร้ความหมายต่อปัญหาการศึกษาของชาตินั้น ปัญหาแม่ในหมู่บ้านอันเล็กและคับแคบนี้ ไม่เพียงโตใหญ่เท่ากับภูเขาที่ฉันคิด ที่จริงมันมีที่มาเหมือนท้องฟ้าที่ครูอย่างฉันก็ต้องถูกครอบงำเอาไว้ด้วย.. (หน้าเดิม)

“เอ็งต้องอ่านหนังสือให้ออกก่อน ต่อจากนั้นก็ช่างเถอะ ค่อยออกมาช่วยทำนา”... (หน้า 63) นั่นคือ คำพูดของพ่อที่บอกในทุก ๆ วัน ในขณะที่ตัวละคร‘ฉัน’คิดไปไกลมากกว่านั้น.. ใจแท้จริงของฉันแล้วไม่ยอมเรียนหนังสือแต่เพียงอ่านออกได้ ฉันอยากเรียนจนจบทุกชั้นที่มีอยู่ในหมู่บ้านนี้ และเรียนสูงๆ ขึ้นไปอีกจน สอนหนังสือคนอื่นได้ ฉันอยากเป็นครูเพราะฉันเกลียดครู-ครูที่ดุร้ายและเหลวไหลอย่างครูของฉัน... (หน้าเดิม)

ที่มองว่าครูใจร้ายเพราะครูขอบติคนที่อ่านหนังสือไม่ออกหรือไม่ค่อยไปเรียน แต่ครูเองกลับเหลวไหลเมาเหล้าขณะสอนนักเรียน นั่งหลับในเวลาทำงานด้วยความไม่สบอารมณ์ในตัวครู

..ฉันซ่อนความนึกคิดไว้เงียบ ๆ อายุที่จะบอกให้ใครรู้ ด้วยมันเป็นความนึกคิดที่ยิ่งใหญ่อยู่ไกล เหมือนกับภูเขาที่ติดปลายฟ้าโพ้น.. (หน้า 64)

หากความใฝ่ฝันนี้คือภาพชุดความคิดที่เรียกว่าอุดมการณ์ตามความคิดของเฮลิเกอร์ ที่ให้คำจำกัดความว่าชุดของความคิดที่มีความสอดคล้องกัน โดยมีลักษณะพื้นฐานร่วมกันคือ 1) โลกทัศน์

หรือภาวะแห่งสังคมที่ดำรงอยู่ 2) วิสัยทัศน์ ปราบปรามอนาคตว่าสังคมต้องเป็นอย่างไร 3) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบใด จึงจะไปสู่สิ่งที่พึงปรารถนา 4) ความยึดหยุ่นเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป ... (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544 : 4) ความคิดของตัวละครในเรื่องนี้เป็น 'ฉัน' ก็น่าจะถือได้ว่า เป็น การสื่อสารเรื่องอุดมการณ์ได้ คือตัวละครสามารถบอกได้ว่าระบบการศึกษาในขณะนั้นเลวร้ายอย่างไร ตนเองต้องการอะไร แล้วจะเปลี่ยนแปลงด้วยวิธีไหน อุดมคติหรืออุดมการณ์จึงเสมือนประกายแดด ที่เจิดจ้าท่ามกลางความมืดมิดของระบบการศึกษาของชาติที่เปรียบเสมือนธงชาติสีซีด ดังที่ว่า

ประกายแดดเริ่มร้อนแรงขณะที่ธงชาติสีซีดพัดพริ้วอยู่กับยอดเสา เสียงเพลงชาติจากปากน้อยๆ ดังเหมือนเพลงสวดที่เคยแว่วได้ยินจากโบสถ์สีทองของหมู่บ้าน

“ชาติที่ยิ่งใหญ่ของฉัน” ฉันโค้งคำนับแล้วค่อย ๆ เสียงออกจากบริเวณโรงเรียนมา .....

(หน้า 64)

หากคำว่าชาติถูกมองด้วยสายตาของลัทธิชาตินิยม ก็ต้องถือว่ามนุษย์โดยธรรมชาติเป็นสัตว์สังคม (Social being) ความเป็นสัตว์สังคมหมายความว่ามนุษย์ซึ่งอยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่าเป็นผู้กำหนดบทบาท (Role) ต่าง ๆ ที่พวกเขาจะใช้แสดงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มนุษย์จึงเป็นสัตว์โลกที่สร้างวัฒนธรรม (Culture producing creature) เป็นสำคัญ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือบุคคลในฐานะปัจเจกบุคคลไม่อาจสร้างบทบาทและวัฒนธรรมที่มีความหมายให้กับตนเองได้ ชีวิตของบุคคลจะมีความหมายจึงต้องขึ้นอยู่กับชุมชนที่เรียกว่าชาติ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544 : 75) ชาติในความหมายของเรื่องสั้นเรื่องนี้ หากพิจารณาถึงเป้าหมายที่ใหญ่ขึ้นไปมันคือฐานความคิดในแบบอุดมการณ์ที่ชัดเจน

อัศศิริ กล่าวให้สัมภาษณ์ว่าเรื่องราวเหล่านี้ยังคงแสดงความล้มเหลวอยู่เช่นเดิมแม้ในยุคปัจจุบัน ปัจจุบันนอกจากจะมีครูขี่เมา ครูเล่นหวย ครูขายประกันแล้ว ยังมีครูขายยาบ้าอีกด้วย นี่เองที่มีการเรียกร้องให้ปฏิรูปการศึกษาดังแรงขึ้น นั่นแสดงให้เห็นแล้วว่าปัญหาการศึกษามีใช่จะแก้ได้ด้วยใครคนใดคนหนึ่ง แต่ทุกองคาพยพที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องร่วมมือกัน เป็นงานระดับ “ชาติที่ยิ่งใหญ่ของฉัน” เหมือนดังคำเพื่อของตัวละครในเรื่องนี้

1.4.5 สังคมกองเกวียนในยุคจักรกล

หากหยิบยืมคำของสุรชัย จันทิมาธร มาอธิบายสังคมหลังการเดินทางออกมาของเหล่านิสิตนักศึกษา ประชาชน ที่เคยเข้าเป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์ เพื่อคืนสู่ 'เมือง' สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่การทุนอุตสาหกรรม ชีวิตผู้คนต้องดิ้นรน ขวายเพิ่มมากขึ้น วิถีชนบทเดิม ๆ เปรียบเสมือนเกวียนที่นับวันจะหักงอที่ได้ไค้ไฟฟ้า ชีวิตของคนภาคชนบทที่เดินเข้าสู่เมืองจึงเหมือน “กองเกวียนคนทุกซ์ในยุคจักรกล”

เช่นเดียวกัน จ้านงศรี รัตนิน ผู้ที่แปลรวมเรื่องสั้นชุดนี้เป็นภาคภาษาอังกฤษ ได้บอกว่าเป็นเรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ เป็นมุมมองของคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมือง แม้ว่าจะมีภูมิหลังเคยอยู่ในชนบทก็ตาม จ้านงศรี รัตนิน ได้เขียนบทวิจารณ์ “หมาบ้ากับเครื่องจักรกล ปีศาจร้าย หรือกลไกที่ไร้การควบคุม” วิเคราะห์ภาวะภายในของอัศศิริไว้ว่า

“บนเส้นทางของหมาบ้า” ตีพิมพ์ครั้งแรกในเดือนมกราคม พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นช่วงปีที่อัศศิริให้ความสนใจกับเครื่องจักรกล ในแง่ศักยภาพและอำนาจการทำลายล้างสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นคุณค่า

และความหมายของมนุษย์อย่างย่อๆ ความสนใจนี้ปรากฏให้เห็นในเรื่องสั้นถึง 3 เรื่องในรวมเรื่องสั้นชุดนี้คือ “รถไฟครั้งที่ห้า” “เมื่อเย็นย่ำของวันอันร้าย” และ “เสียแล้ว เสียไป” ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกในปี 2520 ทั้งสิ้น

หมาบ้าตัวนี้เหมือนเครื่องจักร ซึ่งเคลื่อนไหวตามพลังขับที่อยู่นอกอำนาจบังคับของตัวเอง มันเป็นกลไกที่เปี่ยมด้วยพลังอำนาจในการทำลายด้วยความไม่รู้ไม่คิด ไม่ผิดกับจักรกลในมือมนุษย์ที่ขาดจิตสำนึก อย่างเช่นรถยนต์ของหนุ่มลูกคนรวยที่ชนคนกวาดถนนในเรื่อง “เมื่อเย็นย่ำของวันอันร้าย”.... และก็ยัง เครื่องจักรโรงงานที่หญิงพิการในเรื่อง “เสียแล้ว เสียไป” ทำให้เหยื่อของมันต้องสูญเสียชีวิตอย่างแสนสาหัส..

(สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2542 : 188)

ในทัศนะของจำนงศรี มองว่าเรื่องสั้นที่สะท้อนภาพของจักรกลทั้ง 3 เรื่อง อัครศิริสร้างตัวละครเหมือนจะจับต้องได้ หากแต่แต่งตั้งขึ้นมาอย่างบางเบาเสมือนเงา ไร้ชื่อ(ยกเว้นตัวละครที่ชื่อคำสร้อยใน “รถไฟครั้งที่ห้า”) ไม่มีรายละเอียดเชิงรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นอายุ การแต่งกาย หรือรูปร่างลักษณะ หากแต่เป็นเงาเหมือนของนานาประเภทมนุษย์ที่วกเวียนอยู่ในวัฏจักรอารมณ์ อัครศิริใช้ความเจ็บปวดวิบวายเป็นเครื่องตอกเน้นความเลวร้ายของเจ้าปีศาจผู้ทำลายให้เด่นชัด.. (เรื่องเดิม, หน้า 189) เพราะเหตุที่จำนงศรีเป็นคนที่อยู่ในสังคมชั้นสูงของประเทศ เมื่อมาพินิจงานของอัครศิริจึงเห็นความแตกต่างว่า นักเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตคนนี้สนใจปัญหาภายในของปัจเจกใจ ไม่น้อยกว่าปัญหาทางสังคม เขาจึงไม่ซึ้นับรักษำว่าสิ่งใดหรือฝ่ายไหนคือเจ้าปีศาจร้าย เขาจึงสามารถนำเรา ไปสู่การคิดวิเคราะห์ที่มาของปัญหาด้วยสติและวิจารณ์ญาณ..(เรื่องเดิม, หน้าเดิม) สอดคล้องกับลักษณะส่วนตัวของอัครศิริเองที่บอกว่าโดยนิสัยส่วนตัวแล้วเขาไม่ชอบความรุนแรง งานของเขาจึงไม่ใช่งาน ‘ซุนง’ แบบวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่ต้องแยกมิตร แยกศัตรูอย่างชัดเจน

โดยพื้นฐานของเมืองและผู้เดินทางยังประเทศตะวันตกเมือง ๆ จึงทำภาพคิดของจำนงศรีมาจากกรอบวิธีคิดที่เปรียบเทียบเอาจากสังคมอุตสาหกรรม ปีศาจร้ายที่มาจากจักรกลจึงเหมือนการสื่อที่ ‘โดนใจ’ ในหนังสือเล่มเดิมเธอก็เขียนวิจารณ์ต่อมาว่า.. หญิงพิการโทษ “เจ้าปีศาจจักรกล” ว่ามันทำให้ “นางกลายเป็นคนพิการที่กลับบ้านอย่างว่าเหว้อแท้ ซ้ำเงินก้อนมหึมาที่นางได้รับเป็นค่าตอบแทนมือข้างที่หายไปนั้น ที่แท้มันคือเงาของปีศาจร้ายที่ตามมาทำลายนางถึงบ้าน” จำนงศรีมองภาพที่เกิดขึ้นในงานเขียนเปรียบเทียบกัน ว่าอัครศิริวาดภาพอาการโกลาหลภาวะทรมานของพ่อแม่และน้อง ๆ ว่านี่แหละคือหมาบ้าที่แท้จริง ดังที่ว่า..

พ่อแม่และน้อง ๆ เธอ น่าเกลียดน่าสะอิดสะเอียน โหด และเลวร้ายกว่าเจ้าปีศาจจักรกลเสียอีก ในขณะที่ตัวละครมองเจ้าหมาบ้าว่า “มันเป็นสัตว์ร้ายที่น่าขยะแขยง ชวนหวาดหวั่น และควรหลีกห่างไกลไว้” แต่อัครศิริก็ให้เราเห็นว่าสามเฒ่าที่ขึ้นราคา กับพ่อที่โหดสุราจนขาดสติที่จะควบคุมการกระทำของตนนั้นแหละ ที่ใช้ชีวิตอยู่บนเส้นทางของหมาบ้า พุดง่าย ๆ ว่าหมาบ้าในคราบมนุษย์.. (เรื่องเดิม, หน้า 189-190)

จำนงศรีได้ตั้งคำถามที่คมคายต่อมาว่า..หมาบ้าและเครื่องจักรกลเป็น “ปีศาจ” หรือตัวแทนของความเลวร้าย (Evil) จริงหรือ ในเมื่อมันไม่รู้ ไม่คิด ไม่จงใจ.. เมื่อใช้หลักภาษาวินิจฉัยมาอธิบาย

ถึงความ เป็นจักรกลอาจอธิบายได้ว่า

- หมาบ้า มีแรงขับเคลื่อนจากพิษโรคที่อยู่นอกเหนืออำนาจความนึกคิด จึงวิ่งไม่หยุดหย่อน และกัดทุกสิ่งที่อยู่ในเส้นทางของมัน

- เครื่องจักร ที่ตัดแขนหญิงในโรงงาน มีปัจจัยภายนอกเป็นตัวขับเคลื่อน หมาบ้าและเครื่องจักรกล ไม่ได้เป็นปีศาจ เป็นเพียงกลไกที่ไร้การควบคุม เพราะไม่ได้ขับเคลื่อนด้วย สำนึกและปัญญาควบคุมพฤติกรรมโดยตัวตนปกติของมัน

ในทัศนะนี้จึงมองได้ว่า มนุษย์ที่ขาดจิตสำนึกก็คือเครื่องจักรที่กลไกชำรุด จำนงศรีจึงตบท้ายว่า ..กลไกที่ชำรุดเหล่านี้มิใช่หรือ คือจุดกำเนิดของความเลวร้าย.. (เรื่องเดิม, หน้า 191)

และหากคิดว่า เมื่อมนุษย์คือผลผลิตของสังคม พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมชี้ให้เห็นพฤติกรรมแห่งสังคมในขณะนั้น ๆ ด้วย

ทั้งหมดนั้นแม้มิใช่การสื่อสารทางการเมือง แต่ได้เฉพพฤติกรรมมนุษย์ที่สังคมบีบให้คิด ในชีวิตคนสามัญที่ไม่ซับซ้อนนั้น เต็มไปด้วยเรื่องราวที่เดิมเข้าสู่ความคิดจนคนแทบจะเป็นบ้า ปัญหาจิตประสาทของคนที่เกิดความแปลกหน้ากับชีวิตหากตีความตามหลักความแปลกแยก ของเศรษฐศาสตร์การเมืองแล้ว ย่อมมาจากสิ่งเร้าของวัตถุ นั่นคือบริบททางสังคมในเวลานั้น ๆ ด้วยทางหนึ่ง

2. การสื่อสารด้วยเทคนิคของเรื่องสั้น

2.1 เทคนิคการลำดับเรื่อง

การจัดวางเรื่องนับเป็นกลวิธีหนึ่งที่ใช้ในการดึงความ สนใจของคนอ่านให้ติดตามการอ่านเรื่องต่อไปในเล่ม บรรณาธิการหรือนักเขียนที่จัดเจนมักวางแผนการจัดเรียงเรื่อง เพื่อให้สามารถร้อยเรื่องภายในเข้าด้วยกัน หรือจัดเรียงเพื่อหลอกล่อให้คนอ่านสามารถอ่านลึกเข้าไปในเรื่องต่อ ๆ ไปได้ตลอดทั้งเล่ม

การการจัดเรียงลำดับเรื่องในรวมเรื่องสั้นชุดนี้ใช้เรื่อง 'เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยในใจฉัน' เป็น 'เรื่องเปิดเล่ม' และ 'ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง' ซึ่งเป็นชื่อเล่มได้เรียงเอาไว้เป็นลำดับสุดท้าย นั้นหมายถึงว่าหากต้องการอ่านเรื่องสั้นที่เป็นชื่อเล่มต้องเปิดผ่านเรื่องอื่น ๆ ให้ผ่านสายตาไปก่อน

เรื่องสั้นที่เอาไว้เป็นเรื่องเปิดเล่มดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่มีความยาวไม่มากนัก แก่นเรื่องมีแก่นเดียว คือการที่นักข่าวคนหนึ่งได้พบกับเด็กสาวที่วิ่งหนีการตามไล่เนื่องจากเธอได้ต่อต้านการกลับมาของอดีต นักการเมือง ก่อนหน้าเหตุการณ์นองเลือดเพียง 2 วัน และเด็กสาวคนนั้นก็เป็นหนึ่งในผู้เสียชีวิตที่นักข่าว คนนั้นตรวจรายชื่อพบในเวลาต่อมา

ความตายและการพลัดพราก หรือวาระสุดท้ายสุดของชีวิต เป็นความอาดูรที่สามารถเรียกความประทับใจแก่คนทั่วไป เสมือนสีดำที่ให้ความหดหู่ในทันทีที่สัมผัสเห็น ตัวละครที่เป็นเด็กสาวซึ่งถูกสายตาของตัวละคร "ผม" ที่เป็นนักข่าวมองด้วยประสบการณ์ที่ตนเองอยู่ในวงการข่าวว่าเป็นผู้มีความคิดบริสุทธิ์ โดยผ่านลีลาวรรณศิลป์ให้เกิดความน่าเชื่อและคล้อยตามนั้น ทำให้เรื่องนี้เป็นฉากที่สร้างความประทับใจ อัศจรรย์ได้บรรยายภาพของเด็กสาวว่า

..ในมือขวาเรียงงาม เบือนเประอะไปด้วยกาวเหนอะเหนียว แขนบอบบางข้างซ้ายแนบ

ลำตัวไว้แน่น ด้วยกระดาษใบปลิวบิกหนึ่ง ดวงหน้างามสะอาด ไร้การตกแต่งใด ๆ เกลี้ยงเกลามาเฉิดฉาย อยู่ในเสื้อดำและกางเกงยีนส์ มอมแมม..

(หน้า 49)

..และใบหน้าอันงามสะอาด ไร้การตกแต่ง แยมยัมบริสุทธ์จะส่อแววปวดร้าว ตกใจ ก่อนหมด ลมหายใจ-เป็นอย่างนั้นหรือไม่ ผมอยากรู้จัก !..

(หน้า 53)

อัศศิริ ปิดเรื่องว่า...นักหนังสือพิมพ์อย่างผม ชี้ชลาด และอับอายเกินกว่าจะทำอะไรได้มากกว่านี้.. (หน้าเดิม) การปิดเรื่องโดยประนามตนเองว่าเป็นคนชี้ชลาดเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กสาวคนหนึ่ง ย่อมทำให้ ผู้อ่านได้รู้ระดับของตัวละครว่าควรจะเชิดชูตัวละครตัวใดมากเป็นพิเศษ การปิดเรื่องด้วยวิธีการดังกล่าว เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่สามารถ“ลาก”ผู้อ่านให้ติดตามข้อเขียนของตนในเรื่องลำดับต่อไป

เกี่ยวกับกลยุทธ์ในการจัดวางเรื่องโดยวิธีการนี้ บรรณาธิการอาวุโสของนิตยสาร “กุลสตรี” อย่าง สุภัทร สวัสดิรักษ์ ได้ให้ข้อสังเกตว่า.. การจัดลำดับเรื่องลงพิมพ์ จาก “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยในใจฉัน” จนถึงเรื่อง “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” เป็นความจงใจของผู้เขียนที่เรียงลำดับมาให้หรือเป็นความสามารถในทางวิเคราะห์วิจารณ์ของบรรณาธิการผู้พิมพ์ก็ตาม ผู้อ่านก็ได้มองเห็นแนวทางการคิดที่สะท้อนออกมาจากแต่ละเรื่องอย่างต่อเนื่อง...

(หน้า 19)

ต่อกรณีดังกล่าว อัศศิริ ได้ย้อนความเป็นมาให้ทราบ ว่า ตัวของเขาเองรวบรวมเรื่องสั้นที่คิดว่าพอจะพิมพ์รวมเล่ม ได้ทั้งหมด 17 เรื่อง แต่เมื่อคิดวางงานรวมเล่มครั้งแรก ควรคัดสรรเรื่องที่ตัวเองมั่นใจ ก็คัดสรร ในขั้นสุดท้ายได้ 15 เรื่อง แต่เมื่อพิจารณาแล้วมี 2 ที่เรื่องแตกต่างไปจากเรื่องอื่น ๆ (ซึ่งอัศศิริใช้คำว่า “คนละโทน”) จึงทำให้สุดท้ายแล้วคัดเรื่องเพื่อรวมเล่มเป็นรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” เพียง 13 เรื่อง ซึ่งเขาคิดว่าเพียงพอสำหรับการรวมเล่มเป็นหนังสือเล่มย่อม ๆ เล่มหนึ่งแล้ว วิธีการคัดสรรของอัศศิริคือ “เรื่องที่เอามารวม มีความเหมาะสมกับสังคมบ้านเมืองในเวลานั้น ตอนนั้นเป็นยุคสมัยของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เหตุการณ์บ้านเมืองมันคลี่คลายในบางอย่าง จึงรวมเอาเรื่องการเมืองเบา ๆ ไว้เรื่องสองเรื่อง”

วิธีการเรียงลำดับเรื่องในต้นฉบับของอัศศิริ เรียงจากลำดับเวลาในการเขียน โดยเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง ก่อนนำมารวมเล่ม ได้ผ่านการตีพิมพ์ในนิตยสารหรือหนังสือต่าง ๆ มาก่อนหน้านั้นแล้วทุกเรื่อง การผ่านการตีพิมพ์ในนิตยสารหรือหนังสือต่าง ๆ นั้น เท่ากับเป็นการคัดสรรเรื่องโดยบรรณาธิการของนิตยสารหรือหนังสือนั้น ๆ มาแล้วหนึ่งขั้น

ทั้ง 13 เรื่องเคยลงพิมพ์ตามที่ต่าง ๆ เรียงลำดับดังนี้

1. ดอกไม้...ที่เธอถือมา ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ‘นิสิตนักศึกษา’ ฉบับ ธันวาคม 2516
2. ถึงคราวจะหนีไกล ไปจากลำคลองสายนั้น ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ‘ชาวกรุง’ ฉบับ กันยายน 2518
3. เมื่อลมฝนผ่าน ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ‘ชาวกรุง’ ฉบับ กุมภาพันธ์ 2519

4. บนเส้นทางของหมาบ้า ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'ทางสามแพร่ง' ฉบับ มกราคม 2520
5. รถไฟครั้งที่ห้า ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'ทางสามแพร่ง' ฉบับ พฤษภาคม 2520
6. ในกระแสดารแห่งกาลเวลา ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'สภา' ฉบับ กรกฎาคม 2520
7. เมื่อเย็นย่ำของวันอันร้าย ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'สภา' ฉบับ กรกฎาคม 2520
8. ขุนทอง....เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์' ฉบับ กันยายน 2520
9. เสียแล้ว เสียไป ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'คลื่นเจ้าพระยา' ฉบับ ธันวาคม 2520
10. เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'พาที' ฉบับ กุมภาพันธ์ 2521
11. บนท้องน้ำยามค่ำ ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์' ฉบับ เมษายน 2521
12. แล้วหญ้าแพรกก็แหลกราญ ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'ภัย' ฉบับ พฤษภาคม 2512
13. เข้าต้นฤดูฝน ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 'หนุ่มสาว' ฉบับ มิถุนายน 2521

แต่ในขั้นตอนของการบรรณาธิการ บรรณาธิการประจำสำนักพิมพ์ พี.พี. คือ *คมศร คุณดิลก* ได้จัดลำดับเรื่องใหม่ เปิดด้วยเรื่อง *เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน* และปิดท้ายด้วยเรื่อง *ขุนทอง... เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง*

กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ นักเขียนเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ปี พ.ศ.2530 และเคยเป็นบรรณาธิการ นิตยสารรายเดือน "ไรเตอร์" ได้ให้ความสำคัญกับความคิดรวบยอด (Concept) และความมีเอกภาพของเรื่อง และการจัดเรียงลำดับเรื่อง ..ซึ่งถึงแม้ว่าในระยะแรกของการทำหน้าที่บรรณาธิการ ผู้ทำหน้าที่นี้มิได้ผ่านการศึกษาด้านวารสารศาสตร์โดยตรง แต่กลุ่มคนเหล่านี้มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ นอกจากเป็นกลุ่มที่สร้างบรรยากาศการอ่าน การเขียน การพิมพ์หนังสือ จากยุคเล่มละบาทแล้วยังตั้งกลุ่มวรรณกรรมขึ้นด้วย โดยกลุ่มที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในยุคหลัง 14 ตุลาคม 2516 คือกลุ่ม *พระจันทร์เสี้ยว คมศร คุณดิลก บรรณาธิการสำนักพิมพ์ พี.พี.* ก็คือ หนึ่งในสมาชิกกลุ่ม คนในกลุ่ม *พระจันทร์เสี้ยว* นับเป็นกลุ่มที่พยายามเดินเข้าหาความแม่นยำในการผลิตหนังสือ เน้นทั้งเรื่องรสนิยม รูปแบบและการนำเสนอ คนในกลุ่มนี้ที่มีชื่อเสียงในวงการหนังสืออย่างเช่น *สุชาติ สวัสดิ์ศรี วินัย อุกฤษ วิทยากร เขียวกรู เป็นต้น..*

หากคิดว่าเป็นตอนนั้น *อัศศิริ ธรรมโชติ* คือนักเขียนใหม่ที่เพิ่งจะมีรวมเล่มเป็นของตนเอง *คมศร คุณดิลก* คือบรรณาธิการหนุ่มที่ผ่านการทำงานสำนักพิมพ์ และงานละครเวที(คณะละคร 28) มาอย่างซ้ำของ ตั้งแต่สมัยเป็นนักศึกษา การเป็นนักศิลปะก็คือข้อได้เปรียบในการจัดวางเรื่องเพื่อนำเสนอต่อคนอ่านเหมือนดังที่บรรณาธิการอาวุโสของ 'กุลสตรี' *สุภัทร สวัสดิ์รักษ์* รู้สึกได้ว่าการวางเรื่องแบบนี้เป็นความสามารถที่ทำให้ ..ผู้อ่านได้มองเห็นแนวทางความคิดที่สะท้อนออกมาในแต่ละเรื่องอย่างต่อเนื่อง..

ต่อกรณีของการบรรณาธิการ *อัศศิริ* กล่าวว่า "การเรียงเรื่องก็มีความสำคัญ คุณนิรันดร์ สุขวัฒน์ และคุณคมศร คุณดิลก เป็นคนเรียงเรื่องมาตุ๊กกันก่อนว่าควรเอาเรื่องอะไรไว้ก่อนไว้หลัง

การเรียงเรื่อง “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” หากไม่เรียงไว้หน้าสุด ก็ต้องเอาไว้หลังสุด แต่หากมาวางหน้าสุด คนอ่านจะอ่านยากมาก เพราะหากไม่คุ้นเคยจะอ่านไม่รู้เรื่อง จึงตกลงเอาไว้หลังสุด เพราะพออ่านไปเรื่อย ๆ แล้วสรุปตอนท้ายว่าเรายังมีหวังว่าขุนทองจะกลับมา..”

2.2 เทคนิคการใช้ภาษาให้เกิดจินตภาพ

2.2.1 ภาษาแบบกวีเพื่อสื่อสารการเมือง

ในเรื่องสั้น ‘ดอกไม้..ที่เธอถือมา’ เรื่องที่เขียนขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผ่านไปไม่นาน แน่แน่นอนว่าเหตุการณ์ทางการเมือง ตอนนั้นยังใหม่และสดอยู่ การเขียนถึงเหตุการณ์จึงสะท้อนอารมณ์ที่ครุกรุ่น ณ เวลานั้น เริ่มจากเปิดเรื่องว่า..

ด้วยลักษณะการ และศรัทธาอันพิสุทธิ์...เธอมุ่งหน้าออกจากบ้าน

เธอว่า

“แม่จ๋า ฉันจะกลับมาพร้อมด้วยชัยชนะ”

เธอผินหน้าไปทางสวนดอกไม้ ที่ซุ้อล้อมอยู่กลางแสงสีหม่นของยามเช้า ประกายดาวจาก แววดาของเธอระวาววับด้วยความเชื่อมั่น ดอกไม้นานาพันธุ์นั้นคือสัญญาของการต่อสู้

“จะเป็นไปได้อย่างไรนะ ?” แม่ว่า

เธอตีหน้าสงสัย

“ดอกไม้จะทำอะไรได้ การต่อสู้ไม่ใช่เรื่องดอกไม้ ดอกไม้มีแต่ประดับโลก อ่อนโยนไร้เดียงสา”

“ไม่จริง ! ไม่จริงดอก” เธอคัดค้าน

(หน้า 97)

เพียงบรรทัดแรก ที่เป็นชุดข้อความจากปลายปากกาของอัศศิริ ธรรมโชติ ก็รู้ได้ถึง ความตั้งใจในการสื่อความหมายด้วยภาษากวีที่ให้ภาพใหญ่กว่าตัวเรื่อง (Text) เพื่อบอกถึงตัวตนของตัวละครเอกของเรื่องที่เป็นเด็กนักเรียนผู้หญิง เธอ ในความหมายของบริบท (Context) จึงสื่อความหมายให้การดำเนินเรื่องสั้นไหลต่อไป

ภาษากวี ช่วยให้เรื่องดำเนินไปอย่างสั้นไหล โดยมีผู้รับสารคือ นักศึกษา ปัญญาชน เพราะผู้เขียนเรื่องเลือกลงตีพิมพ์ในหนังสือที่อยู่ในแวดวงนิสิตนักศึกษา วาทกรรมของ อัศศิริ จึงเหมือน โศลกสดุดีวีรชน 14 ตุลาคม อย่างเช่น

...เมื่อดอกไม้บานสะพรั่งรวมกันแล้วเหลือคนาจะนับได้ ดูอ่อนพลิ้วไสวเหมือนดวงดอกไม้ ในความฝันบรรเจิดจ้อยู่กลางตะวัน และเปลวแดดร้อนแรง บรรยากาศรอบข้างเต็มไปด้วยความหวัง การต้อนรับสนับสุนน มีแต่รอยยิ้มอันอบอุ่นและความเมตตาปรานีในแววดาจับจ้อง

บนถนนที่ปราศจากละออควัน ทั้งวัดฤดูน้ำใจไหลเทมาให้เธอไม่ขาดสาย เธอถือดอกไม้ผ่านไป ครั้งแล้วครั้งเล่า เหมือนแม่น้ำไหลผ่านเข้าเมือง

“ดอกไม้ในมือเรา จะยื่นให้ทุกคน !” ...

(หน้า 99)

เธอคือดอกไม้อนรรฆค่า เกิดจากความรัก ความศรัทธา ความเชื่อมั่นจากหัวใจบริสุทธิ์ และรูปลักษณะอันละมุนละไม เธอได้นำมาร้อยเรียงไว้อยู่ในใจของทุกคนตราบนิจนิรันดร์

ดอกไม้จ๋า...ใครจะรู้ว่า เธอต้องมาหักล้มตกเกลื่อนกลิ้งกลางดินกลางกลิ้งเลือด ควันเป็น

เธอผู้ถือดอกไม้ และเป็นส่วนหนึ่งของดอกไม้... เธอจะตายไปจากความทรงจำของใครได้หรือ? (หน้า 100)

คุณหญิงจำนงศรี รัตนิ น ซึ่งได้แปลเรื่องสั้นของอัศศิริ เป็นภาษาอังกฤษ บอกว่าแปลเรื่องนี้ได้อย่างลื่นไหลก็เพราะชอบ ซึ่งบางอย่างเขาให้รายละเอียดได้ยาก เท่าที่อธิบายได้ง่าย ๆ และได้กล่าวถึงภาษาของอัศศิริว่า.. ร้อยแก้วของอัศศิริละเอียดละไม จนบางครั้งฟังเหมือนภาษากวี เป็นการใช้ภาษาที่ละเอียด เบาลาง.. (คำนำผู้แปล, หน้า 26)

ในทัศนะของ ดร.เจตนา นาควัชระ เกี่ยวกับเรื่องสั้นเรื่องนี้ ให้ความเห็นว่า...ดอกไม้ที่เธอถือมา เป็นกวีนิพนธ์มากกว่าเป็นเรื่องเล่า เป็น “lyric poetry” มากกว่าเป็น “story” หรือ “narrative” แต่เราก็คงเรียกว่าเป็น “กวีนิพนธ์ที่เขียนด้วยร้อยแก้ว”... (บทวิจารณ์พิเศษ, หน้า 12)

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีซีไรต์และศิลปินแห่งชาติ กล่าวว่า “ในกระบวนนักเขียนเรื่องสั้นยุคนี้ อัศศิริเขายืนอยู่ในแถวหน้า มีผลงานสม่ำเสมอและมีความประณีตในงานอย่างน่าอัศจรรย์ ผมเองชอบ สำนวนร้อยแก้วของเขาที่งามและให้ความสะเทือนใจราวบทกวี บางท่วงทำนองเหมือนจะเขยแต่ไม่เขย นี่คือความน่าอัศจรรย์ของอัศศิริ”

ในขณะที่ คำสิงห์ ศรีนอก หรือ ลาวคำหอม บอกว่า “งานของอัศศิริก็คืองานสะท้อนภาพสังคมการเมืองนั้นแหละ เพียงแต่ภาษาเขาสวย นุ่มนวล เขาเลือกที่จะสื่อสารเรื่องราวของคนจนคนชั้นล่าง งานแบบนี้ถือได้ว่าเป็นงานตระกูลเพื่อชีวิตนั้นแหละ เพียงแต่ในบ้านเมืองของเราพยายามที่จะให้งานเพื่อชีวิตแยกฝ่ายชัดเจน ซึ่งน่าจะเป็นความคิดที่คับแคบไปบ้าง และอย่าลืมว่าศิลปะแห่งภาษาที่ร้อยเรียงเป็นกวีนั้นคือภาษาที่สื่อสารได้สละสลวย หากงานการเมืองสามารถใช้ภาษาได้ดี การสื่อไปยังคนอ่านก็ทำได้ง่ายกระจายกว้าง และดูจริงจังจริงจัง”

วิธีการเขียนด้วยภาษากวี ซึ่งแสดงอารมณ์และให้ความมอปลั่งการ จึงช่วยให้งานของอัศศิริสื่อได้ดีขึ้น ในขณะที่มีนักเขียนแนวเพื่อชีวิตอื่น ๆ เกิดขึ้นมากมายในช่วงนั้น แต่ก็ไม่สามารถผ่านด่านขยายผลไปยังคนกลุ่มต่าง ๆ ได้เหมือนเช่นอัศศิริ นี่เป็นข้อเด่นของผู้เขียนเรื่องนี้

2.2.2 การย้าความหมาย

งานเขียนของอัศศิริ ธรรมโชติ ใช้การสร้างคำซ้อนคำเพื่อย้าความหมาย หรือนำเอาคำที่มีความหมายใกล้เคียงมาซ้อนกัน เพื่อทำให้น่าหนักคำเพิ่มมากขึ้น อย่างเช่น

...หากเสียงพายกระทบน้ำดังวังเวงอ้อยสร้อยเบาหวิวเคว้งคว้าง และเลื่อนลอยอยู่กับสายน้ำของกลางคืนนั้น หลอนนอนฟังติดต่อกันนับตั้งแต่ตีกิน...

(ถึงคราจะหนีไกล ไปจากลำคลองสายนั้น, หน้า 75)

..เสียงกึกก้องโกลาหลของเครื่องจักรในโรงงานดังอีกทีก็อยู่ในหูของนางประจุก เสียงถากถางของภูตผีปีศาจ มันตัดข้อมือขาของนางกระเด็นด้วยเขี้ยวเล็บแหลมคมคล้ายคมดาบ ยังไม่สาใจ มันยังล้วงหัวใจ ล้วงความรู้สึก ล้วงชีวิตวิญญาณของนางที่เหลือจนหมดสิ้น..

(เสียแล้วเสียไป, หน้า 110)

..เขาคิดว่าความเจ็บปวดนั้นเกิดมาทั้งร่างกายและจิตใจของเขา เขารู้สึกไม่เพียงว่าตัวเองกำลังเสียเลือดที่กำลังไหลออกจากร่าง แต่กำลังเสียลูก เสียเมีย และได้เสียเพื่อนไปแล้ว..

(แล้วหน้าแพรกก็แหลกราญ, หน้า 140)

งานเขียนหรือแม้แต่ข้อเขียนชิ้นเล็ก ๆ ย่อมประกอบด้วยรายละเอียดหลายส่วนรวมกัน เพื่อทำให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจนลึกซึ้ง เกิดความสะเทือนใจ ล้วนเป็นสัมพันธภาพเมื่อนำไปใช้ตีความและเกิด ความเข้าใจสาระสำคัญของเรื่อง

อัศศิริเขียนไว้ในคำนำในการพิมพ์ครั้งแรกว่า.. “ผมเขียนเรื่องสั้นทุกเรื่องด้วยความรู้สึกเหมือนเขียนหนังสือถึงเพื่อน ถึงญาติพี่น้องที่คุ้นเคยใกล้ชิด แน่นนอนคนเหล่านั้นเป็นชาวบ้านสามัญชนที่มีสถานะที่เสียเปรียบ ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ ผมอยากคิดอยากพูดแทนเขาบ้าง เขียนถึงเรื่องราว ของพวกเขาในบางจังหวะชีวิต เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ เข้าใจ และเห็นใจ”

(หน้า 25)

2.3 การนำเสนอเนื้อหาแบบวรรณกรรมเพื่อชีวิต

แนวทางวรรณกรรมเพื่อชีวิตเจริญก้าวหน้ามากขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองก่อนหน้านั้น ทำให้นักคิดนักเขียนเข้ามามีบทบาทในการชี้นำเสนอความคิดทางการเมือง นักเขียนคนสำคัญของยุคเพื่อชีวิต อย่างเช่น นายผี, เสนีย์ เสาวพงศ์, ศรีบูรพา, บรรจง บรรเจิดศิลป์, เปลื้อง วรรณศรี และจิตร ภูมิศักดิ์ และภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 วรรณกรรมเพื่อชีวิตได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว มีนักเขียนในแนวนี้เด่น ๆ มากมายอย่างเช่น วิทย์กร เชียงกร, รวี โดมพระจันทร์, วิสา คัญทัพ, ประเสริฐ จันดำ, สุรชัย จันทิมาธร, จิระนันท์ พิตรปรีชา, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์, สุวัฒน์ ศรีเชื้อ, วินัย อุกฤษณ์, สมคิด สิงสง, วัฒน์ วรรณยางกูร, ศรีดาวเรือง, สถาพร ศรีลัจจิง, ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, รอ. จันทรศิริ ฯลฯ

และเมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นักเขียนเหล่านั้นส่วนหนึ่งได้หลบหนีภัยการเมืองเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ต่อสู้กับรัฐบาลในเขตป่าเขา ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับที่ จิตร ภูมิศักดิ์ และนายผี ได้กระทำมาก่อนหน้านั้น พร้อมกันนั้นรัฐบาลได้ประกาศหนังสือต้องห้ามในจำนวนนั้นมีหนังสือวรรณกรรมเพื่อชีวิตรวมอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก นั้นหมายถึงว่าวรรณกรรมแนวการเมืองมีบทบาทที่นำกลัวในมุมมองของผู้ปกครอง เพราะเป็นสื่อความคิดทางการเมืองไปยังประชาชนผู้เสพและวรรณกรรมประเภท“ซบถ”กับรัฐบาลถูกปิดกั้น ถูกตรวจสอบมากขึ้น มีประกาศคณะปฏิรูปฉบับที่ 42 ให้อำนาจเจ้าพนักงานการพิมพ์ตรวจสอบหนังสือพิมพ์และสื่ออื่น ๆ

แต่สิ่งที่เป็นสากลอย่างหนึ่งในเรื่องการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและประชาธิปไตย นั่นคือแม้ว่าอำนาจรัฐจะควบคุมสื่ออย่างไร แต่สื่อหนังสือพิมพ์มักเป็นสื่อหนึ่งที่ยังพอมีสระในการเคลื่อนไหวเหมือนดังการเคลื่อนไหวในอารยะประเทศ เพียงแต่เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองไม่เอื้ออำนวยให้มีการนำเสนอข่าว การสื่อสารทางการเมืองจึงอาศัยช่องทางสื่อด้วยวิธีการอื่น เช่นที่อัศศิริ ธรรมโชติ นำเสนอเรื่องราวและแนวคิดทางการเมืองผ่านเรื่องสั้น เป็นต้น

ยุรฉัตร บุญสนิทได้เขียนไว้ในวารสาร “ภาษาและหนังสือ” ซึ่งจัดทำโดยสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในฉบับรวมบทความว่าด้วยเรื่องสั้น พ.ศ.2475-2540 ในหน้า 173 ตอนหนึ่งว่า.. อัศศิริ ธรรมโชติ ได้ทำหน้าที่ทางการเมืองของเขาบุกเบิกเส้นทางที่ทำให้มองเห็นว่าแม้จะกล่าวว่ หลังเหตุการณ์ตุลาคม 2519 วรรณกรรมเพื่อชีวิตได้ปิดฉากลง แต่เราคงจะต้องยอมรับว่ากระแสธารของวรรณกรรมเพื่อชีวิตยังคงไหลริน ตกตะกอนกลายเป็นผลึกทางวรรณกรรม หล่อหลอมให้ความคิด

ของนักเขียนในยุคต่อมาได้สะสมเก็บเกี่ยวประสบการณ์ชีวิต เสนอความคิดเห็นด้วยโลกทรรศน์ที่กว้างขวางขึ้น จึงไม่น่าแปลกใจที่นักเขียนซีไรต์ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันจะคงแก่นเรื่องไว้กับความยุติธรรมในสังคม ผลักดันให้ชีวิตมีคุณภาพเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะความเป็นอยู่ในสังคมอย่างไร

เนื่องจากรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งอาเซียน หรือรางวัลซีไรต์ เป็นรางวัลที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงสำหรับประเทศไทย การที่อัศศิริ ธรรมโชติ เป็นนักเขียนเรื่องสั้นคนแรกที่เป็นผู้ได้รับรางวัลนี้ น่าจะเป็นประเด็นที่ต้องเพ่งมองว่า โดยตัวของนักเขียนบวกกับรางวัล ได้มีผลต่อการกำหนดแนวทางของวรรณกรรมในแนวสร้างสรรค์อย่างไรด้วย ประเด็นที่นักวิชาการอย่าง *ยุรฉัตร บุญสนิท* มองไว้มีความเป็นจริงแค่ไหน หากเป็นจริงดังว่า นั้นแสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นที่มีนัยทางการเมืองและวรรณกรรมเพื่อชีวิต มีนัยต่อสังคมไทยและนักเขียนไทยในยุคนี้ด้วย

อย่างไรก็ดีกระแสวรรณกรรมสะท้อนจิตสำนึกทางสังคม (Stream of conciesness) ส่วนหนึ่งมาจากบรรยากาศทางสังคมด้วยในเวลาเดียวกัน นักเขียนเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ตั้งแต่ยุคของ อัศศิริ ธรรมโชติ จนกระทั่งถึงยุค *กนกพงศ์ สงสมพันธุ์* ล้วนแต่ผ่านห้องเรียนเดือน “ตุลาคม” และ “พฤษภาคม” มาทั้งสิ้น บรรยากาศทางการเมืองมีเพียงการบอกถึงอำนาจรัฐ แต่งานของอัศศิริ ได้บอกถึงปัญหาความต้อยโอกาสในหลายด้าน ไม่ว่าจะทางด้านสาธารณสุข ปัญหาปากท้อง ปัญหาเหล่านี้ล้วนสะท้อนอยู่ในเรื่องสั้นของอัศศิริ ภาพที่อัศศิริเสนอออกมาอาจมองได้ว่าเกิดจากการหล่อหลอมด้วยความคิดเอาใจใส่ต่อระบบการเมือง ทำให้เขามองเห็นปัญหาที่กระจายอยู่ทั่วไปในรอบด้าน โยงไปสู่ปัญหาทางสังคมในประเด็นต่อมา อัศศิริได้เสนอสภาพบ้านเมืองที่น่าเศร้า ตัวละครที่เป็นชนชั้นล่างที่มีทางเลือกอันน้อยนิด แม้จะเป็นทางเลือกที่ไม่สดใสก็ตาม (อย่างที่สะท้อนออกมาในเรื่อง “บนท้องน้ำยามค่ำ” หรือ “นิยายกลางคืน” เป็นกรณีตัวอย่าง) เรื่องสั้นของอัศศิริ โดยส่วนใหญ่จะปล่อยปัญหาให้เดินทางเข้าไปในใจคนอ่านพร้อมคำถามว่าศัตรูของประชาชนอยู่ที่ใด ทำอย่างไรที่ศัตรูของประชาชนจึงจะถูกกำจัด

ยุรฉัตร บุญสนิท ได้เขียนไว้ในวารสาร “ภาษาและหนังสือ” ต่อไปว่า.. อัศศิริ ธรรมโชติ ได้ทำหน้าที่ทางการเมืองของเขาบุกเบิกเส้นทางที่ทำให้มองเห็นว่าแม้จะกล่าวว่า หลังเหตุการณ์ ตุลาคม 2519 วรรณกรรมเพื่อชีวิตได้ปิดฉากลง แต่เราคงจะต้องยอมรับว่ากระแสธารของวรรณกรรมเพื่อชีวิต ยังคงไหลริน ตกตะกอนกลายเป็นผลึกทางวรรณกรรม หล่อหลอมให้ความคิดของนักเขียนในยุคต่อมาได้สะสม เก็บเกี่ยวประสบการณ์ชีวิต เสนอความคิดเห็นด้วยโลกทรรศน์ที่กว้างขวางขึ้น จึงไม่น่าแปลกใจที่นักเขียนซีไรต์ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันจะคงแก่นเรื่องไว้กับความยุติธรรมในสังคม ผลักดันให้ชีวิต มีคุณภาพเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะความเป็นอยู่ในสังคมอย่างไร

เนื่องจากรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งอาเซียน หรือรางวัลซีไรต์ เป็นรางวัลที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงสำหรับประเทศไทย การที่อัศศิริ ธรรมโชติ เป็นนักเขียนเรื่องสั้นคนแรกที่เป็นผู้ได้รับรางวัลนี้ น่าจะเป็นประเด็นที่ต้องเพ่งมองว่า โดยตัวของนักเขียนบวกกับรางวัล ได้มีผลต่อการกำหนดแนวทางของวรรณกรรมในแนวสร้างสรรค์อย่างไรด้วย ประเด็นที่นักวิชาการอย่าง *ยุรฉัตร บุญสนิท* มองไว้มีความเป็นจริงแค่ไหน หากเป็นจริงดังว่า นั้นแสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นที่มีนัยทางการเมืองและวรรณกรรมเพื่อชีวิตมีนัยต่อสังคมไทยและนักเขียนไทยในยุคนี้ด้วย

อย่างไรก็ดีกระแสวรรณกรรมสะท้อนจิตสำนึกทางสังคม (Stream of conciesness) ส่วนหนึ่งมาจากบรรยากาศทางสังคมด้วยในเวลาเดียวกัน นักเขียนเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ตั้งแต่ยุคของ อัครศิรี ธรรมโชติ จนกระทั่งถึงยุคคนกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ล้วนแต่ผ่านห้องเรียนเดือน “ตุลาคม” และ “พฤษภาคม” มาทั้งสิ้น บรรยากาศทางการเมืองมีเพียงการบอกถึงอำนาจรัฐ แต่งานของอัครศิรี ได้บอกถึงปัญหาความต้อโอกาสในหลายด้าน ไม่ว่าจะทางด้านสาธารณสุข ปัญหาปากท้อง ปัญหาเหล่านี้ล้วนสะท้อนอยู่ในเรื่องสั้นของอัครศิรี ภาพที่อัครศิรีเสนอออกมาอาจมองได้ว่าเกิดจากการหล่อหลอมด้วยความคิดเอาใจใส่ต่อระบบการเมือง ทำให้เรามองเห็นปัญหาที่กระจายอยู่ทั่วไปในรอบด้าน โยงไปสู่ปัญหาทางสังคมในประเด็นต่อมา อัครศิรีได้เสนอสภาพบ้านเมืองที่น่าเศร้า ตัวละครที่เป็นชนชั้นล่างที่มีทางเลือกอันน้อยนิด แม้จะเป็นทางเลือกที่ไม่สดใสก็ตาม (อย่างที่สะท้อนออกมาในเรื่อง “บนท้องน้ำยามค่ำ” หรือ “นิยายกลางคืน” เป็นกรณีตัวอย่าง)

คนใช้แรงงานปลูกแตงโมต้องใช้การผลิตมากขึ้นเป็น 2-3 เท่าจึงจะหาซื้อสินค้าที่มีหน้าที่ทางวัฒนธรรม(ความอบอุ่นของลูกสาว)เพื่อเสริมแต่งชีวิต...

“แตงโมเกือบเต็มลำ แต่ได้เงินมาเพียงน้อยนิดนั้น ทำให้หัวใจเขาห่อเหี่ยวนับแต่พายเรือออกจากท่าตลาดแล้ว”... (หน้า 147)

แต่เมื่อเทียบกับเสื้อผ้าลูกไม้ ราคาถูกที่เมียฝากซื้อ หรือตุ๊กตาของเล่นเด็กสักชิ้นก็ยังซื้อไม่ได้ เรื่องสั้นของอัครศิรี โดยส่วนใหญ่จะปล่อยปัญหาให้เดินทางเข้าไปในใจคนอ่าน พร้อมคำถามว่าศัตรูของประชาชนอยู่ที่ใด ทำอย่างไรที่ศัตรูของประชาชนจึงจะถูกกำจัด

อัครศิรี ได้ให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยว่า หากจะเอาวันเวลาที่ผ่านไปมาตริตตรง เขาสามารถชี้ลงไปได้อย่างแม่นยำ และสามารถยืนยันว่าในตอนนั้นเขาต้องการสื่อสารให้คนอื่นรับรู้ เพราะมีความเหงาเปลี่ยว.. เพราะผมเป็นคนบ้านนอก ก็อยากเสนอเรื่องราวของผมออกมา และในเวลานั้นเพื่อนฝูงหายไปอยู่ในป่าหมด ทางหนึ่งคือการระบายออกถึงความรู้สึก..(สัมภาษณ์ที่ร้านสกายโฮ, 6 มีนาคม 2545) เหมือนกับที่ตัวเขาเองยืนยันเอาไว้ในบทสัมภาษณ์ของหนังสือ “เรื่องสั้นอันเป็นที่รัก 10 เรื่องสั้น แล่นรักของ 5 นักเขียนซีไรต์” ว่า.. “การเขียนหนังสือนี้ก็เป็นการระบายอย่างหนึ่ง และบางเรื่องมันสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง ด้วย..” ... (ประยงค์ คงเมือง, 2538 : 24)

เมื่อถามประเด็นว่าการเขียนเรื่องสั้นเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองหรือไม่ อัครศิรีตอบว่า “เรื่องสั้นมิใช่มีหน้าที่ในการเสนอการต่อสู้ทางการเมือง มันเป็นเพียงเรื่องเล่า มันมีความเรีงรมย์อยู่ในตัวมัน เรื่องสั้นหรือ นิยายไม่เหมือนบทความที่เอาสาระกันเปรี้ยว ๆ โครม ๆ แต่มันนิ่มนวลกว่า มีลีลามีลูกเล่น แต่คนที่เขียนหากเขา อยู่ในสังคมแบบไหน ย่อมเสนอเนื้อหาของสังคมในขณะนั้นไม่มากก็น้อย เช่นเดียวกัน ในภาวะการเมืองแบบนั้น คนหนุ่มสาวที่มีความคิดก้าวหน้า ย่อมคิดถึงสังคม ผมจึงสื่อออกไปแบบนั้น บอกว่าต้องการสื่อสารทางการเมือง ไหมบอกมาใช้..” เขายังต่อด้วยว่า “..ในภาวะเช่นนั้นหากเราไม่คิดแบบนั้น ก็คิดขวาจัดไปเลย บ้านเมืองในตอนนั้นมันแยกข้างกันง่าย ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้นั้นซับซ้อน เราไม่รู้เลยว่า ไททชนชา ไททชนชา”

2.4 การบรรยายภาพและบรรยากาศให้เกิดสมจริง

2.4.1 อำนาจของวรรณกรรม

เสนีย์ เสาวพงศ์ กล่าวไว้ในบทความ “นักเขียนธรรมชาติศาสตร์กับการสร้างสรรค์วรรณกรรมไทย” ที่เขียนไว้ในหนังสือ “ปากกาโตม” ของสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่า .. “วรรณกรรม เป็น Social Sciencemograph คือเครื่องวัดความสัมพันธ์ของแผ่นดิน”... (เสนีย์ เสาวพงศ์, 2537 : 36) นั้นหมายถึงว่าวรรณกรรมต้องถ่ายทอดความจริงของสังคมออกมาในรูปของวรรณกรรม แต่นักวิจารณ์วรรณกรรมอย่างเจตนา นาควัชระ มีมุมมองต่างออกไปว่า.. “งานประพันธ์ มีทั้งส่วนที่เป็นประสบการณ์จริง และส่วนที่สร้างสรรค์ด้วยจินตนาการ การผสมผสานระหว่างปัจจัยทั้งสองนี้ เป็นสิ่งที่กำหนดไม่ได้ว่าเป็นสัดส่วนเท่าไร อย่างไร นักวิจารณ์บางคนลืมนึกไปว่า วรรณกรรมมิใช่กระจกที่ส่องชีวิตจริงไปหมดทุกแง่มุม วรรณกรรมมิใช่ภาพถ่าย เพราะผู้ประพันธ์ต้องเลือกเฟ้น กลั่นกรองประสบการณ์ เพื่อมาหล่อหลอมใหม่ให้เป็นงานศิลปะ แต่ในกระบวนการสร้างสรรค์นี้ จินตนาการก็มีบทบาทสำคัญอยู่มาก ความจริงกับความลวงกลมกลืนกันในวรรณกรรม และเกิดเป็น ‘ความจริง’ ประสบการณ์บางอย่างซึ่งอาจจะเป็นเรื่องจริง แต่ถ้าผู้ประพันธ์ไม่รู้จักถ่ายทอดออกมาด้วยวิธีการที่มีศิลปะแล้ว อาจจะขาด ‘ความสมจริง’ ก็ได้..”

(เจตนา นาควัชระ, 2542 : 38)

เสนีย์ เสาวพงศ์ ให้ความเชื่อมั่นต่อบทบาทและอำนาจของวรรณกรรมที่เอามารับใช้แนวคิดและการถ่ายทอดเรื่องราวของสังคมในช่วงเวลาต่าง ๆ ใกล้เคียงกับมุมมองของ สุภัทร สุวดีศรีภักดิ์ ที่มองว่า..

อังเดร บริงค์ นักเขียนแห่งแอฟริกาใต้เคยกล่าวไว้ว่า

“ด้วยความซื่อสัตย์ต่อความรู้สึกของนักเขียนนี้กระมัง แม้ว่าประวัติศาสตร์กำลังบันทึกภาพร่องเท้า บุกที่เหยียบกระที่ลงไปบนร่างของสังขรณ์ที่ทอดตัวลงกับพื้นดิน นักเขียนก็สามารถเข้าร่วมพวกเดียวกับผู้ที่ถูกกระทำดังกล่าวได้ ในโลกที่ค่าเท็จได้รับการสรรเสริญ นักเขียนกลับจะรักษาสัจธรรมไว้ แม้ว่าต้องเสี่ยงต่อการถูกล่ามโซ่คุมขัง เป็นเวลานานนับสิบ ๆ ปี นักเขียนก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงเพื่อการเปิดเผยสังขรณ์-ในเวลาใดเวลาหนึ่ง และวิธีใดวิธีหนึ่ง”

อัศศิริ ธรรมโชติ สวมวิญญาณนักเขียนด้วยคุณลักษณะทำนองเดียวกับที่กล่าวมา เรื่อง “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน” เผยให้เห็นบรรยากาศของวันที่ 6 ตุลาคม ซึ่งเหมือนฟ้ามีดอีมครึมอยู่ในใจของคนไทยผู้รักความเป็นธรรม แม้ว่าผู้เขียนจะไม่ระบุ พ.ศ.2519 ออกมา แต่โดยศิลปะการเขียนและความจริงที่ยากจะมีผู้ใดลืมน ทำให้สื่อความเข้าใจถึงผู้อ่านได้ง่ายดาย..

(คำกล่าวนำ, หน้า 18)

การที่คนอ่านมีความรู้สึกไปตามที่นักเขียนต้องการทำให้นักวรรณกรรมหลายคนให้คำจำกัดความว่านี่คือ **อำนาจวรรณกรรม** โดยเฉพาะนักวรรณกรรมอย่างสุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้เน้นย้ำในเรื่องอำนาจของวรรณกรรมอยู่บ่อยครั้ง ถึงแม้ว่าในหลายครั้งตัวของสุชาติ สวัสดิ์ศรี เองจะออกตัวว่าแม้เขาจะคิดว่า วรรณกรรมมีอำนาจในตัวเอง แต่วรรณกรรมก็ไม่สามารถทำให้คนลุกฮือขึ้นมาได้ ความเชื่อมั่นตั้งนี้จึงเป็น การเทศนาในสิ่งที่ตัวเองไม่เชื่อมั่น

เมื่อบริบททางสังคมอยู่ในภาวะมืดอับดังที่สุภัทร สวัสดิรักษ์ กล่าวไว้ ย่อมมีผลไม่มากนักน้อย ที่ทำให้นักเขียนคนหนึ่งต้องการสื่อสารทางการเมืองไปยังคนอ่านซึ่งเป็นผู้รับสาร โดยอาศัยช่องทางการส่งสารที่เป็นเรื่องสั้น นักคิดอย่าง Ruth Inglis (1938) เสนอว่าการทำความเข้าใจระบบสังคมสามารถศึกษาได้จากเรื่องแต่ง(Fiction)และเรื่องสั้น ในขณะที่ Milton Albrecht(1954) อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ทั้งหมดนั้นเป็นมิติที่ว่าวรรณกรรมร่วมสมัยสามารถเป็นกระจกที่ส่องสะท้อนสังคมที่ได้รับการยอมรับมานานแล้ว

แต่ข้อสังเกตของ เจตนา นาควัชระ ที่กล่าวถึงเรื่องสั้น “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน” ที่ว่า ...ภาษาของอัศศิริ ธรรมโชติ ในเรื่องเธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน เป็นภาษาสังคมศาสตร์ที่ยังไม่ได้รับการถกเถียง... (เจตนา นาควัชระ, 2530 : 116) รวมไปถึงการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความจริง และความสมจริงดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งให้เก็ทว่างานบางชิ้นของอัศศิริ ธรรมโชติ หากเอาหลักวรรณกรรมวิจารณ์มาวัดจะเห็นความอ่อนด้อยของชั้นเชิงลีลา แต่จุดเด่นของอัศศิริ ธรรมโชติ คือ

...ความสามารถของผู้แต่งที่จะแหวกแนวมาจาก “เรื่องสั้น” แบบประเพณีที่จำเป็นจะต้อง “เล่าเรื่อง” ที่น่าสนใจ เรามีนักเขียนเรื่องสั้นที่มีความสามารถในการ “เล่าเรื่อง” ได้อย่างดีเยี่ยมอยู่หลายคน เช่น อาจันต์ ปัญจพรรค์ แต่อัศศิริมิได้เขียนเรื่องสั้นในลักษณะนั้น..เราต้องเรียกว่าเป็นกวีนิพนธ์ที่เขียนโดยร้อยแก้ว... (เจตนา นาควัชระ, บทวิจารณ์พิเศษ : 12)

หรือที่สุภัทร สวัสดิรักษ์ กล่าวถึงอัศศิริไว้ สอดคล้องกับที่เจตนา นาควัชระ กล่าวไว้ดังปรากฏในบทกล่าวนำของหนังสือรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ว่า

... เรื่องสั้นของอัศศิริ เป็นเรื่องสั้นที่มีเนื้อความกระชับ ขวนให้ตีความ ลักษณะเด่นคือการใช้ภาษาได้รัดกุม ไพเราะบางช่วงบางตอนราวกับภาษากวี...

(สุภัทร สวัสดิรักษ์, บทกล่าวนำ : 22)

ดังนั้นในทัศนะของสุภัทร สวัสดิรักษ์ จึงชี้ลงไปในบทความเดียวกันว่า...วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ทางการเมืองประวัติศาสตร์และสังคม.. (เรื่องเดิม, หน้า 22)

เทคนิคการล้อความแบบนี้ทำให้เกิดการเปรียบเทียบซ้ำและย้ำความ นั้นหากเอาหลักการสื่อสารวาทกรรมมาพิจารณา ชุดข้อความดังกล่าวได้ถูกเน้นให้มีความเข้มข้นมากขึ้น เพื่อนำไปสู่สารที่ผู้เขียนพึงประสงค์

ในเรื่องอำนาจของวรรณกรรมนั้น อัศศิริให้สัมภาษณ์ทัศนะของเขาว่า

“ในแง่วรรณกรรมก็เข้ามามีบทบาทมาก อย่างเรื่องสั้นก็มีเยอะ มันมีความหลากหลาย หลังยุค 6 ตุลา หนังสือถูกเก็บกวาดไปจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นหนังสือลัทธิมาร์ก สังคมนิยม วรรณกรรมจึงมีบทบาทสูง ผมมองว่าวรรณกรรมได้เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาพลิกฟื้นสังคมไทยในภาวะคับขันเวลานั้น ในภาวะที่บ้านเมืองเกิดความแตกแยก ใครเขียนบทกวีสักประโยคที่ประทับใจ คนก็สามารถจดจำนำไปพูดขยายวงออกไป มันมีอำนาจเช่นนี้ ต่างไปจากปัจจุบันที่ปัจจัยต่าง ๆ เปลี่ยนไป”

2.4.2 เทคนิคการตัดต่อภาพ

อัศศิริ ใช้เทคนิคการเขียนแบบเดียวกับภาพยนตร์ โดยฉายภาพกลับไปมา ระหว่างครอบครัวคนจนกับครอบครัวคนรวย ให้เห็นข้อเปรียบเทียบในความแตกต่าง โดยใช้เทคนิคการเลียนล้อวาทกรรมกันและกัน เช่น เปิดเรื่องของคนจนมาว่า

... เธอโผล่หน้ามาจากเพิงพัก ซึ่งเป็นย่านอยู่อาศัยแถวสลัม..

(เมื่อเย็นย่ำ..ของวันอันร้าย, หน้า 101)

กับภาพคนรวยที่เปิดตัวละครขึ้นมาว่า

...คุณนายกลับถึงบ้านอันโอฬารของเธอ..

(เรื่องเดิม, หน้า 103)

เมื่อคนจนรู้ว่าสามีตนเองถูกรถชน เสียชีวิต จึงใช้จิตรำลึกในเรื่องของวัยว่า นับอายุดู เขาสามีของเธอ นั้นอายุร่วมสี่สิบปี.. โชคเขาร้ายเคราะห์เขาหนัก.. (หน้า 101) ตัดกลับไปดูตอนที่คุณนายรำพึงถึงวัยของลูกชายที่ว่า นับอายุดูเล่น เขาก็เกือบจะยี่สิบปีแล้วปีนี้- ทำอันใดผิดพลาดเขาก็ได้แต่ไหวหวั่น.. (หน้า 103)

หรือเมื่อตัดภาพไปที่ลูกชายคนจน แม่ของเขารำพึงว่า..

ถ้าไม่มีเขาแล้ว.. ลูกจะเป็นอย่างไร เธอนั่นเล่า ? จะไปไหน และจะพึ่งพาใครได้ในชีวิตนี้...

(หน้า 101)

กับอีกภาพคือ.. เขาอ่อนแอเหมือนยังไม่พ้นอ้อมอก.. ดุยังไม่เติบโตแข็งแรงอย่างที่เธออยาก จะเห็น ทั้งที่เธอได้ปูทางสร้างรอยทางอันยิ่งใหญ่ไว้ให้เขามานานแล้ว... (หน้า 103)

เทคนิคการตัดภาพไปมา ยังปรากฏใน ‘บนเส้นทางของหมาบ้า’ ที่เป็นเรื่องราวของชายชื่ าระวาง คิดว่าภรรยาจะนอกใจไปหาชายอื่น ในขณะที่ตัวเองมีอารมณ์ทางเพศรุนแรง ชี้เมา และเกรี้ยวกราด เมื่อสังคมไทยเป็นสังคมที่ชายเป็นใหญ่ พฤติกรรมแบบ‘หมาบ้า’จะถูกนำเข้ามาเปรียบเทียบ โดยการตัดภาพไปมาระหว่างหมาบ้ากับชายสามี

...นางโถมตัวเข้าปะทะโดยที่เขาเองก็ไม่คาดฝันจนเซหลุน ๆ ไปกระแทกเข้ากับฝาไม้ไผ่ตั้งโครมคราม นางไต่ยืนเขาสบด่าทอขณะที่วิ้งหลุดออกจากประตูบ้านมา

“ตายเถอะมึง”

.....
กำลังที่จะข้ามถนนไปฝั่งตรงข้ามหมายวังลงชายทุ่งไปนั้น นางกลับไต่ยืนเสียงตะโกนออกมาด้วยความตกใจเป็นอย่างยิ่ง

“หมาบ้า! หยุด-หยุด แถอย่าข้ามไปนั้นหมาบ้า !”

(หน้า 170)

หรือ... นางปล่อยให้สามีต่างวัยนั้นเกยก่ายอยู่อย่างไม่หวังอะไรมาก เหมือนได้รู้ล่วงหน้าว่า ถ้าเขาไปสู่จุดหมายปลายทางได้ก็จะต้องเป็นความมหัศจรรย์อย่างใหญ่หลวง...../.....นางจึงเขาลึกลงไป ในดวงตา.. นัยน์ตาคู่นั้นค้างว่างเปล่าเต็มไป ด้วยแววความปวดร้าว เลื่อนลอย..นัยน์ตาทหมาบ้า ! นางนึกถึงหมาที่วิ่งผ่านถนนลูกรังไปเมื่อสักครู่นี้... (หน้า 171)

หรือ.... มันส่งเสียงครางและหายใจพิศพาดด้วยอาการเหนื่อยหอบ น้ำลายไหลยัดออกมาทางขากรรไกรที่ว่างแข็ง... / เด็กน้อยมองพ่อที่กำลังคันของถูกกักอยู่กับหิ้ง และด้วยอาการอันลึกลับ ลึกลับอยู่นาน.... (หน้าเดิม)

บนเส้นทางของหมาบ้าเป็นเรื่องบรรยายอารมณ์ เขามีได้ใช้ความได้เปรียบเชิงวรรณศิลป์ ในการเล่าเรื่อง แต่ให้ภาพเป็นรูปธรรมเมื่อเปรียบเทียบตัวพ่อที่จิตใจใกล้เคียงสัตว์ **เขาจบเรื่องด้วยภาพเหมือนจิตรกรรม..** (เจตนา นาควัชระ, บทวิจารณ์พิเศษ : 11) ที่รวมเอาทั้งภาพคนและหมาบ้า ไว้ด้วยกัน

“ตะวันลับลงหลังทิวเขา ค่อย ๆ กลบดินฟ้าแดงเลือนหาย ทั้งสิ่งสรรพสารพันให้เป็นเงาดำ อยู่กับความมืดทั้งหมา-คน และถนนลูกรังเส้นนั้นก็ถูกลบเลือนเกลือนหายไปด้วยสายสัมพันธ์ แห่งกาลเวลา...” (หน้า 175)

สำหรับเทคนิคของการเขียนแบบตัดฉากกลับไปกลับมาที่ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นหลายเรื่องในชุดนี้ อัศศิริ กล่าวว่า “เอาจากการดูหนัง เริ่มตั้งแต่ที่เราอยู่บ้านที่หัวหินตอนเด็ก ๆ เขามีการบนบานศาลกล่าว ก่อนออกทะเล หรือจะทำการใหญ่ ๆ เมื่อเป็นไปตามที่หวังก็แก้บนด้วยหนังตะลุง ตอนเด็ก ๆ จึงเริ่มจากการแกะรูปตัวหนังตะลุง เล่นหนังตะลุงเอาสนุก แต่ผมเป็นคนขี้อาย เล่นได้แต่หากมีคนมาดูจะหยุดเล่น แต่มันทำให้เราชอบ เมื่อเรียนนิเทศศาสตร์ก็ชอบเทคนิคของภาพยนตร์ จึงเริ่มดูหนัง(ภาพยนตร์) อย่างเพื่อน ๆ ที่สนิทเรื่องนี้ก็มี โดม สุขวงศ์ ซึ่งต่อมาก็คือคนรวบรวมฟิล์มภาพยนตร์มาตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ งานเขียนก็เหมือนกันจะทำอย่างไรให้คนอ่านเห็นภาพ ภาพยนตร์มีเทคนิคการตัดต่อด้วยภาพด้วยฟิล์ม แต่งานเขียนเรา ตัดต่อด้วยภาษา จึงคนไปให้เห็นภาพอย่างที่เราต้องการ เมื่อใช้เทคนิคในการเขียนแบบนี้ทำให้งานของผมสั้น ๆ ไม่ยาว”

2.5 เทคนิคการสร้างตัวละครผู้ร้ายผู้ดี

“เสียแล้วเสียไป” ตัวละครเป็นหญิงสาวที่ต้องดิ้นรนทำงานในโรงงาน แต่พลาดทำโดนเครื่องจักรตัดมือข้างขวาไป 1 ข้าง กลายเป็นคนพิการต้องกลับบ้านอย่างว่าเหว่ พร้อมเงินทำขวัญ 1 หมื่นบาท พ่อคนในหมู่บ้านรู้ว่านางได้เงินมาต่างว่าสื่อไปทั่ว ในขณะที่ทุกคนในครอบครัวพยายามคิดอย่างตื่นเต็นว่าจะใช้เงิน ซื่ออะไรบ้าง และจะใช้เงินที่เหลืออย่างไร

วิธีการที่จะยกประเด็นใด ๆ ให้เด่นขึ้น กลยุทธ์การสร้างตัวละครที่มีลักษณะความตัดกัน (Contrast) แม้จะเป็นวิธีการพื้น ๆ แต่สามารถทำให้เป็นภาพความต่าง 2 ขั้วอย่างชัดเจน ตัวละครที่ต้องสูญเสียครั้งแล้วครั้งเล่า กับคนที่เอาเปรียบเบียดเบียน เป็นภาพที่ยังคงดึงความรู้สึกร่วมของผู้รับสารได้บ่อยครั้ง ลักษณะเยี่ยงนี้ถูกนำมาใช้ในละครโทรทัศน์ ละครเวที หรืออื่น ๆ อยู่เสมอ

ตัวละครที่เป็นผู้รับชะตากรรมมือขาดเคียงคอก ที่รำพึงออกมาว่า... นางสบถในใจ ลูบท่อนแขนที่ขาดหาย แล้วร้องไห้สะอึกสะอื้น / “เสียแล้วเสียไป” นางปลอบใจตัวเองอีกครั้งหนึ่ง...

(หน้า 110)

หรือในหน้าเดียวกัน ที่ว่า...

มันตัดมือนางขาดกระเด็นด้วยเขี้ยวเล็บแหลมคม คล้ายคมดาบ ยังไม่สาใจ มันยังล้วงเอาหัวใจ ล้วงเอาความรู้สึก ล้วงชีวิตจิตวิญญาณของนางที่เหลือจนหมดสิ้น มันเขี้ยวทั้งทำลายได้ด้วย ความกระหายเลือด...

ข้อความทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นโศกนาฏกรรมที่ผู้หญิงชนบทได้รับจากเมือง หรือเป็นผลแห่งความบิดเบี้ยวของการลากประเทศจากภาคเกษตรกรรม ไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรม (โดยเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่เริ่มต้นในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์)

เมื่อ “โรงงาน” อันเป็นตัวแทนการ “การพัฒนา” ได้ทำร้ายตัวแทนคนชนบทคนหนึ่ง ให้กลายเป็นคนทุพพลภาพเสียแขนไป 1 ข้าง ต้องออกจากงาน เพียงแต่โรงงานจ่ายเงินชดเชยให้ 1 หมื่นบาท

เมื่อสังคมติดอยู่กับปัญหา “ความยากจน” เงิน 1 หมื่นบาทในสายตาชาวบ้านเป็นเงินจำนวนมาก ทำให้ลืมนึกไปว่าเงินนี้ได้พรากความสมบูรณ์ของชีวิตของคนคนหนึ่งไป ทุกคนในครอบครัว กำลังตื่นเต้นว่า เมื่อมีเงินแล้วจะใช้ซื้ออะไร ลูกถามไปถึงคนนอกครอบครัวที่อยากเข้ามามีส่วนร่วม หากมีช่องให้เข้าหาผลประโยชน์จากเงินก้อนนี้

ตัวละครผู้ร้ายได้ฉายภาพออกมาว่า... “ผู้ใหญ่ก็ไว้ใจไม่ได้ เอ็งไม่รู้” พ่อหันมาดุน้อง / “..ไอ้กอง มันฝากเงินไว้สามพันเมื่อปีที่แล้ว ผู้ใหญ่โกงเอาจนหมด” / “เงินมันไม่ใช่บ่อย...” แม่ปรารภ .... (หน้า 107) และแล้วในคำของวันนั้น... ผู้ใหญ่บ้านฝ่าลมหนาวยามค่ำ มาเยี่ยมนางถึงบ้าน แสดงความเสียใจ ที่นางประสบเคราะห์ร้ายอย่างหนักในชีวิต.. (หน้า 108)

ตัวผู้ร้ายมีเพียงแต่ผู้ใหญ่บ้าน, โจรที่เข้าปล้น และเครื่องจักรในโรงงานเท่านั้น แต่คนรอบข้างก็เป็น ผู้ร้ายด้วย เพราะการที่นางสูญเสียมือไป แต่ได้เงินกลับมา พ่อบอกว่า... “ทั้งโชคดี โชคร้ายนะ”.....(หน้า 108) และพ่อโจรเข้าปล้น แต่เงินได้ฝากผู้ใหญ่บ้านเอาไว้ ทำให้เงินยังไม่สูญหายไป ... “โชคดีผู้ใหญ่มา ช่วยเสียก่อน ไม่งั้นเงินจะสูญ” แม่บอกกับเพื่อนบ้านที่มาเยี่ยม สีน้าเคราะห์ร้ายไปบ้าง / “ทั้งโชคดี โชคร้าย คราวนี้” พ่อเสริม... (หน้า 112) อันหมายถึงเงินยังอยู่แต่โจรฆ่าปู่ตายไป

ในส่วนตัวละครอื่นเมื่อเห็นเงินก็คิดการจะซื้อของสารพัด เช่น.. “ควรซื้อวิทยุไว้ฟังเพลง สักเครื่องหนึ่ง” น้องสาวของนางเสริม..... (หน้า 106) หรือ “จ้างเขาต่อเกวียนสักเล่ม ซื้อวัวสักตัว”.. (หน้า 107) หรือ “ฉันอยากได้สร้อยเล็ก ๆ สักเส้น” คราวนี้น้องสาวกล่าวเสียงอ้ออึ้ง... (หน้าเดิม) เมื่อยังไม่ถูกโจรชิงไป น้องสาวของนางจึงพูดว่าเมื่อเงินยังอยู่... “แม่สัญญาแล้วว่าจะซื้อสร้อยให้ฉัน”... (หน้า 112)

โดยหากคิดไม่ว่าเงินที่ได้นั้นนางต้องสูญเสียอวัยวะกลายเป็นคนพิการที่โรงงาน ไม่ให้ทำงานอีกต่อไปแล้ว

แม้ในเรื่องสั้นหลายเรื่องอัศศิริจะไม่ ‘ปั้น’ ตัวละครเลว-ร้ายอย่างชัดเจน แต่การสร้างตัวละครที่ซ่อนรูปเข้ามานับเป็นความลึกของการนำเสนอ อย่างใน ‘บนท้องน้ำยามค่ำ’ ที่ตัวละครต้องต่อสู้กับตัวเอง ว่าจะเป็นผู้ร้ายหรือผู้ดี เป็นการผูกปมภายในของละคร

อัศศิริ วางโครงเรื่องให้เดินด้วยตัวละครตัวเดียว ที่ต้องต่อสู้กับความคิดของตนเอง ต่อสู้กับความโลภในท่ามกลางฉากใน ‘ความมืด’ ขณะพายเรือทวนน้ำกลับบ้านหลังจากขายแดงโมแล้ว

ความมืด(หรือการเดินทางเข้าสู่ความเป็นผู้ร้าย)ในฉากที่ว่า..

...สุขุมพุ่มไม้ถูกกลืนอยู่ใต้เงาของกลางคืนจนหมดสิ้น บางครั้งนั่งกลางคืนตกใจส่งเสียงร้องบาดหู กระพือปีกสีดำแล่นถลาออกจากพงหญ้าที่ชุกช่อน...เสียงหึ่ง ๆ ของแมลงหลากหลายที่เรือพายเข้าใกล้ฟังคล้ายคนครวญครางนำรำคาญอยู่ใกล้หู หลายครั้งที่ความเปล่าเปลี่ยวแล่นเข้าจับหัวใจเขาพลัน.. (หน้า 149-150)

เพื่อโยงความมิดนั้นเข้ากับย่อหน้าต่อมาที่ว่า..

...ความรู้สึกเดียวดาย ณ ท้องน้ำยามนี้ ยามที่ไม่มีเรือผ่าน เป็นเพื่อนลึกลับหนึ่ง และยามที่สายน้ำไหลส่งเสียงระรวยรินคล้ายกับลมหายใจของคนใกล้ความตาย เขานึกถึงความตายพร้อมกับกลิ่นเหม็นเน่าลอยมากระทบจมูก... (หน้าเดิม)

ในทัศนะของอัศศิริเขากล่าวว่า “ความโลภเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ เขาต้องต่อสู้กับสิ่งเหล่านี้ในท่ามกลางความมิดดำ ความโลภเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ ผมเขียนเรื่องนี้เพื่อให้มองคนเป็นคนที่มีการต่อสู้ภายในใจ และมีความโลภบ้าง ยิ่งบรรยากาศสถานการณ์ให้ ตอนแรกอาจสลดใจกับเด็กที่ตกน้ำตาย แต่การที่จะทำให้คนอ่านเข้าใจมันต้องปูพื้นจากภายในของตัวละครก่อน เริ่มตั้งแต่ตุ๊กตา.. ตุ๊กตาตัวเดียวก็มีความหมายกับลูกต่อมาเขาได้พบสร้อยที่มีความหมายมากกว่า ในเบื้องต้นก็มีความขะเขย่งในศพ เศร้าสลดใจในชะตากรรม แต่การได้สร้อยสักเส้นหนึ่งที่มีมูลค่ามากกว่าสินค้าที่ตนเองปลุกขายหลายเท่า มันต้องเติมจินตนาการให้เห็นพัฒนาการความคิดของตัวละคร เรียกว่าต้องปั้นตัวละครจนคนอ่านรู้ว่า ชายคนนั้นต้องเอาสร้อยที่ติดมากับศพในที่สุด”

อัศศิริย้ำถึงวิธีการของการเขียนเรื่องนี้ต่อไปว่า การที่ตัวละครคุยกับตัวเอง ต้องให้มีทั้งเหตุและผลในเรื่องเขาพยายามฉายภาพตัวละครคิดว่า

..เขาเปรียบเสมือนเป็นคนแรกที่มาถึงที่ชุกซ่อนสมบัติ ต้องอยู่กับความ หวาดกลัว ผจญกลิ่นอันร้ายแรงอยู่โดยลำพังเดียวดาย สมบัตินี้ไม่มากก็จริงอยู่แต่มันก็มากกว่าแดงโม้ทั้งลำเรือ ของเขา ซ้ำลอย มาตามลำน้ำตามธรรมชาติของโชคชะตาที่ไม่มีใครอาจเสี่ยงได้-ภาพเสื้อลูกไม้ที่แขวนอยู่ตามร้านรวงในตลาด ลอยมาให้เมียเขาใส่...หรือ..ใบหน้าอันเบิกบานของเมียและแววตาอันตื่นของลูก แม้เป็นความสุขชั่วแว่น มันก็มีความหมายต่อชีวิต-ชีวิตอันเต็มไปด้วยความแห้งแล้งไม่ผิดทุ่งนาร้างฝน... (หน้า 151)

การแยกชั้ว-ตี ตัวเอกตัวโง่ นับเป็นการสร้างเรื่องที่ทำให้คนอ่านติดตาม

2.6 อิมเพรสชั่น

นักนิเทศศาสตร์คือนักเล่าเรื่อง และนักเขียนคือนักแสวงหาโดยการก้าวผ่านจินตนาการและอารมณ์.. (เจน สงสมพันธุ์ และคณะ, 2534 : 37) การเล่าเรื่องโดยสร้างฉากและตัวละครให้เกิดความสะเทือนอารมณ์หรืออิมเพรสชั่นนับเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่ง หากเป็นภาพยนตร์ชีวิต วิธีการสร้างความเศร้าสะเทือนใจมักจะเป็นรูปแบบที่หยิบยกมาใช้เสมอ ๆ

ในเรื่อง ‘เสียแล้ว เสียไป’ การกำหนดตัวละครเป็น “นาง” ที่มีเคราะห์กรรมโดนเครื่องจักรตัดมือ ยิ่งเกิดนาฏกรรมแห่งความเศร้าซ้ำซ้อนเข้าไปอีก และเมื่อนางได้เงินชดเชยจากโรงงานเป็นจำนวนมาก (ในสายตาของคนในหมู่บ้าน) คนในบ้านและคนนอกบ้านต่างพยายามเข้ามามีส่วนร่วมเสมือนว่าเงินนั้นได้ มาจากการเสี่ยงโชค ทั้งที่จริงแล้วมันได้มาจากการเอาชีวิตเข้าแลก และผลของการได้เงินมายังทำให้คนที่นางรักต้องจากไปอีกด้วย

นางจะทำอย่างไรได้นอกจากพรังพุดคำว่า..เสียแล้ว เสียไป..เท่านั้น

เช่นเดียวกับโคกนาฏกรรมของชีวิตคนกวาดถนนใน ‘เมื่อเย็นย่ำ..ของวันอันร้าย’

ชีวิตกำลังจะเริ่มต้น อะไรต่ออะไรกำลังจะดีขึ้น ความทุกข์ความเดือดร้อนกำลังจะหมดไป แทนด้วยความหวัง ความสุข ตามพอมือพอได้ เมื่อเขาได้งานประจำมันคงเป็นหลักฐาน

เป็นคณงานกวาดขยะของเทศบาล... “ถนนของฉันสะอาดเรียบร้อย” เขายังเคยवादเธอ....

รถยนต์ของใครไม่รู้-ซ้อนร่างของเขาลอยล่องและร่วงและอยู่กับท้องถนนอัน
แสนสะอาดของเขา..เธอหลับตา เห็นเลือดไหลออกจากเรือนกายของเขาเป็นสีแดงทาเประ
ทั่วท้องถนน รถยนต์ของใครคนนั้น มันไม่เพียงแต่ขโมยชีวิตของเขาไปขณะกระทำหน้าที่ มันยัง
ขโมยความสุข และลักพาชีวิตของครอบครัวเธอไปหมดสิ้น

เธอรำไ้...อยู่ในความเย็นย่ำ-ว่าแห้วของบ้านสลัม...

(หน้า 102, 103)

หรือภาพความสดใสของเด็กหญิงใน ‘ดอกไม้...ที่เธอถือมา’ ที่ใช้ภาษาทวีให้เกิดความ
สะเทือนใจในขณะที่ตัวเรื่องเป็นเหตุการณ์นองเลือด อย่างเช่นการบรรยายในตัวอย่าง

...เมื่อดอกไม้บานสะพรั่งรวมกันแล้วเหลือคนจะนับได้ คู่อ่อนพลิ้วไสวเหมือนดวง
ดอกไม้ในความฝัน บรรเจิดจ้าอยู่กลางตะวัน และเปลวแดดร้อนแรง บรรยากาศรอบข้างเต็มไปด้วย
ความหวังการต้อนรับสนับสุนน มีแต่รอยยิ้มอันอบอุ่นและความเมตตาปรานีในแววตาจับจ้อง

บนถนนที่ปราศจากละออควัน ทั้งวัตถุน้ำใจไหลเทมาให้เธอไม่ขาดสาย เธอถือดอกไม้
ผ่านไปครั้งแล้วครั้งเล่า เหมือนแม่น้ำไหลผ่านเข้าเมือง

“ดอกไม้ในมือเรา จะยื่นให้ทุกคน !”...

(หน้า 99)

..กลางกลิ่นธูปควันไฟ มีมาลาดอกไม้จรุงกลิ่นลอยละล่องอยู่เหนือสิทธิเสรีภาพที่เธอ
ปรารถนา อยู่เหนือกาลเวลา และเหนือน้ำตาอาลัย

เธอคือดอกไม้อนรรฆค่า เกิดจากความรัก ความศรัทธา ความเชื่อมั่นจากหัวใจบริสุทธิ์
และรูปลักษณะอันละมุนละไม เธอได้นำมาร้อยเรียงไว้อยู่ในใจของทุกคน ตราบนิจนิรันดร์

ดอกไม้เจ้า...ใครจะรู้ว่า เธอต้องมาหักล้มตกเกลือกกลางดินกลางกลิ่นเลือด ควันป็น
เธอผู้ถือดอกไม้ และเป็นส่วนหนึ่งของดอกไม้ นั้น... เธอจะตายไปจากความทรงจำ
ของใครได้หรือ?

(หน้า 100)

3. การสื่อสารทางการเมืองด้วยวาจากรรมและสัญลักษณ์

3.1 การใช้รหัสทางวัฒนธรรม

ความต้องการสื่อสารโดยหลัก Participation ของวาจากรรม ต้องการเสนอทั้งเรื่องความเชื่อ ความรู้ และทัศนคติ เพื่อหยั่งสู่การรับรู้ของคนอ่านที่เป็นผู้รับสาร รวมทั้งการใช้ปริภาษา(Para language) ให้เห็นความรันทนต์ หู เปรียบเทียบกับหยดน้ำบนใบหน้าของหญิงสาว ด้วยตัวละครเด่นในเรื่องคือเด็กสาวคนหนึ่งนั่นเอง วาจากรรมในงานเขียนชิ้นนี้จึงเป็นข้อความที่จัดระบบไว้แล้ว เพื่อให้ความหมายถึงสังคมที่มีดมัว ชีวิตคนที่ว่าเหววันทด

3.1.1 การใช้เรื่องความเชื่อ

ในเรื่อง “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยในใจฉัน” อัศศิริได้เปิดเรื่องสั้นเรื่องนี้ด้วยความว่า.. สถานการณ์ทางการเมืองได้เลวร้ายลงตามลำดับนับแต่ปลายเดือนที่แล้ว ใคร ๆ ต่างก็พูดกันว่าเดือนตุลาคมนั้นเป็นเดือน “อาถรรพณ์” จะนำความยุ่งเหยิงมาไม่รู้จักจบ ความรุนแรงจะอุบัติขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในไม่ช้านี้ ต่างก็พากันคาดคะเนและวิพากษ์วิจารณ์ไปด้วยความมั่นใจคล้ายกับการทำนาย ดินฟ้าอากาศเมื่อยามเห็นเมฆฝนตั้งเค้าทะมึนมีดมัว

บรรยากาศบ้านเมืองอยู่ในช่วงประชาธิปไตย ความเคลื่อนไหวของชนแต่ละกลุ่มเป็นไปอย่างคึกคัก ตรงกันข้ามกับความรู้สึกอันวังเวงซ่อนลึกอยู่ในใจผม ใบหน้าของคนที่ยพบพานผ่านไปมา ผมแล เห็นรวิรวรอย หม่นหมองอมความทุกข์อย่างประหลาด

อากาศต้นเดือนตุลาคมนี้เข้าปลายฤดูฝนแล้ว แต่ก็ร้อนอบอ้าวมีความระอุคุกรุ่นเหมือนได้รับชะง่อนจากเปลวไฟซึ่งแอบเลียลามไหม้อยู่ไม่ไกลออกไปนัก ก่อนหน้านั้นมีฝนตกมาบ้างเหมือนกันโปรยละอองบางเบาให้หล่นลงมา ดูไม่ผิดหยดน้ำตาบนใบหน้าของหญิงสาว มันให้ความรู้สึกซึมเศร้า เจ็บเหงา ว้าเหวและรันทนต์

(หน้า 47, 48)

การเปิดเรื่องสั้นในแบบนี้อัศศิริ ได้โยงเอาหลักแห่งความเชื่อมาไว้ในเรื่องสั้น เช่นเชื่อว่าเดือนตุลาคมเป็นเดือนอาถรรพณ์ และส่ำทับด้วยภาษาที่ดูซึมซึ้งเสมือนนักพยากรณ์กำลังทำนายความเป็นไปของเหตุการณ์ โดยให้น้ำเสียงอย่างเช่น ความรุนแรงจะอุบัติขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในไม่ช้านี้ หรือ บรรยายเปรียบเปรยกับลักษณะดินฟ้าอากาศเช่น เห็นเมฆฝนตั้งเค้าทะมึนมีดมัวก่อนที่จะเกลี่ยความรู้สึก ในย่อหน้าหน้าต่อมาให้เป็นความรู้สึกของตัวละครที่เป็น “ผม” ซึ่งมองเห็น ใบหน้าของคนที่ยพบพานผ่านไปมา.. หม่นหมอง อมความทุกข์อย่างประหลาด..

และปิดฉากด้วยย่อหน้าที่ 3 ก่อนตัดเข้าสู่เรื่องราวต่อไปด้วยท่าทีที่ผ่อนคลายกว่า 2 ย่อหน้าแรก แต่ก็ยังเต็มไปด้วยความ หดหู่ ด้วยข้อความ..ก่อนหน้านั้นมีฝนตกลงมาบ้างเหมือนกันโปรยละอองบางเบาให้ หล่นไหล ลงมาดูไม่ผิด หยดน้ำตาบนใบหน้าของหญิงสาว มันให้ความรู้สึกซึมเศร้า เจ็บเหงา ว้าเหวและ รันทนต์..

3.1.2 การใช้สื่อที่มาจากเรื่องคติชน สื่อสารในสิ่งที่คนคุ้นเคย

ช่วง 14 ตุลาคม บทบาทของเพลงพื้นบ้านได้รับการกล่าวถึงมากขึ้น ด้วยกระแส

รักชาติ เช่นการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น การต่อต้านสินค้าอเมริกา รวมไปถึงการเรียกร้องให้นักศึกษา ปัญญาชนลงไป สัมผัสความจริงของสังคมให้มากขึ้น การก่อตัวของกลุ่มสหภาพหน้าโดม กลุ่มนักเขียน กลุ่มนักดนตรีเพื่อชีวิตล้วนเกิดจากปฏิกิริยาเร่งเร้าทางการเมืองในช่วงนั้น แม้แต่วงดนตรีไทยยังมีการนำเอาเนื้อเพื่อชีวิตใส่ไว้ในเนื้อเพลง เช่นเดียวกับ “เพลงวัดโบสถ์” ซึ่งเป็นเพลงกล่อมเด็กของคน ภาคกลาง ก็ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ในการ ต่อสู้ของคนหนุ่มสาวผู้รักชาติในเวลาต่อมา เนื้อเพลงเดิมมีว่า

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์ มีตาลโตนดอยู่เจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น ป่านะนี่ไม่เห็นมา
คดข้าวใส่ห่อ จะถ่อเรือไปตามหา
เขาก็เล่าลือมา ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
ถือแต่กระตูกแก้ว เมียรักจะไปปลง
ขุนศรีถือฉัตร ยกกระบัตร์จะถือธง
ถือท้ายเรือหงส์ ไปปลงศพเจ้าพ่อนา

(ของเก่า)

ถวิล มนัสน้อม บรรยายความหมายของเพลงพื้นบ้านบทนี้และความเกี่ยวข้องกับ “ขุนทอง เจ้าจะกลับ เมื่อฟ้าสว่าง” ของอัศศิริ ธรรมโชติ ว่า...

...“เจ้าขุนทอง” เป็นสามัญชนคนบ้านนอก มีอาชีพปาดวงตาล เพื่อไปทำน้ำตาลขาย ในขณะนั้น พม่ายกทัพมารุกรานบ้านเมืองอย่างหนัก เจ้าขุนทองคิดว่าดาบหายไปจากหมู่บ้าน ร่ำลือและ วิเคราะห์วิจารณ์กันว่ามันไปต่อสู้อับพม่าปกป้องรักษาบ้านเมืองจนตัวตาย พระเจ้าแผ่นดินจึง พระราชทานเพลิงศพถึงขั้น “ขุนศรีจะถือฉัตร ยกกระบัตร์จะถือธง ถือท้ายเรือหงส์ ไปปลงศพเจ้า พ่อนา” นั่นเทียว...

(ถวิล มนัสน้อม, เจ้าขุนทอง-บทบรรณาธิการ, หน้า 42)

รหัส(Code)ของคำ ขุนทอง, ขุนทองไปปล้น, (แม่)คดข้าวใส่ห่อ, (แม่)ถ่อเรือตามหา, เขาก็เล่าลือมาว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว ล้วนแต่เป็น “ต้นเค้า” (Root)ของเรื่องสั้นเรื่องนี้ ผนวกเข้ากับ ตำนาน เล่าขานว่าขุนทองเป็นคนรักชาติ มีดาบเป็นอาวุธประจำกาย

แต่ขุนทองในยุคของอัศศิริ ธรรมโชติ มิได้ต่อสู้กับพม่า แต่ได้ต่อสู้กับความไม่เป็นธรรม และได้หายตัวไป ขุนทองต่อสู้กับอำนาจรัฐ อัศศิริ จึงขึ้นต้นเรื่องสั้นของเขาว่า...ร่ำลือกันมาตั้งแต่ต้นฝน เข้าพรรษาว่าเจ้าขุนทองมันจะได้กลับมาบ้าน มาเป็นพลเมืองอย่างถูกต้องอย่างเพื่อนบ้านคนอื่น ได้ก็เห็นจะคราวนี้แหละ ! ...

(หน้า 183)

โดยรูปลักษณะของเจ้าขุนทองที่ใส่รหัสโดยอัศศิริ มีรูปลักษณะ...มันสะพายยาม ทั้งเรือน หายลับไปตั้งแต่กลางฤดูฝนปีที่แล้ว.....ข้าวมืดคนเห็นมัน(เขาก็ร่ำลือมา-ผู้วิจัย) กลิ่นสะอื้นไปคนเดียวด้วย สองมือเปล่าเข้าไปปากว่างอันอ้างว้าง-มืดมน...

(หน้าเดิม)

อัศศิริ ได้ใส่อาวุธทางความคิดให้ขุนทองต่อไปว่า ..

“ดาบละ ! เอ็งไม่เอาไปด้วยหรือ ?” คนสวนทางถาม

“ไม่ต้อง ข้าไปหาเอาข้างหน้าได้”

(หน้า 183)

ตัวละครที่เป็นแม่ซึ่งถือเรือไปตามหา และมีคำรำลือมาว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว อัศจรรย์ถึงความสะเทือนใจจากคำว่า “แม่” อยู่หลายครั้งอย่างเช่น..ขุนทองมันหายลับ เข้าป่าไปนับแต่ปลายพรรษา ปีก่อน ปล่อยความทุกข์เข้า ครองเรือนครองหัวใจของแม่มันมานานแล้วหนักหนา.. (หน้า 185) หรือ..

นี่มันจะแลก บ้านแลกแม่ เพียงเท่านี้แหละหรือ...? ไม่น่าเป็นไปได้ ! แม่ร้องค้ำอยู่ในใจ...(หน้า 184)

แม่อยู่ได้ด้วยความหวังที่คอยชะโลมใจว่าวัน หนึ่งเจ้าของทองจะกลับมา ทั้งที่รำลือกันว่ามันตายแล้ว...

แม่เตรียมด้ายมาผูกมือรับขวัญและเตรียมข้าวของเครื่องใช้มาให้ขุนทองแล้ววันนี้...

(หน้า 186)

เป็นตัวอย่งการนำเอาสัญลักษณ์ของเก่ามารับใช้สัญลักษณ์ใหม่ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ เพื่อให้ผู้มิประสบการณ์ร่วมได้รู้ว่าคนเขียนต้องการสื่อสารเรื่องใด

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้เขียนบทกวี “เจ้าขุนทอง” และได้ทำเป็นเพลงไทยเดิม โดยขุนทองที่ตีความใหม่โดยสุจิตต์ วงษ์เทศ มีความว่า

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์

ศาลโตนดเจ็ดต้น

เจ้าขุนทองจะไปปล้น

บ้านฉะนี้ไม่เห็นมา

คดข้าวใส่ห่อ

ถือเรือไปตามหา

เขาก็รำลือมา

ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว

นั่งรถยนต์เรไร

นั่งรถไฟจนกแก้ว

ส่งเสียงแจ้วแจ้ว

ว่าเจ้าขุนทอง เจ้าขุนทอง

เจ้าออกจากบ้าน

เมื่อตะวันเรืองรอง

แล้วหันมาส่งน้องน้อง

ว่าพี่จะไปหลายวัน

ไปเพื่อสิทธิเสรี

เพื่อศักดิ์ศรีชาวบางระจัน

ไอ้เจ้านกเขาชั้น

แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือน

สะพายย่ามหาคดเสี้ยว

ซึ่งใส่หนังสือแสงเดือน

ทั้งสมุดที่ลบเลือน

ด้วยรอยน้ำตาแต่เมื่อคืน

ขุนทองเจ้าร้องไห้

อยู่ในเรือนจนดึกดื่น

ว่าดอกจำปีถูกปิ่น

ตายอยู่เกลื่อนเจ้าพระยา

ลูกเอ๋ยหนอลูกเอ๋ย

เจ้าอย่าเฉยเชื่อนชา

แม่มาร้องเรียกหา

นี่พ่อมาตั้งตาคอย

เจ้ามิใช่ันกรบ

นี่เคยประสบวีรรอย

รูปร่างก็น้อยน้อย

เพราะเรียนหนังสือหลายปี

แม่ก็รู้ว่าลูกรัก

นั่นมีความภักดี

พ่อก็รู้ว่าลูกรัก

กตัญญูต่อแผ่นดิน

แต่ใครเขาจะรู้
มนุษย์อาจได้ยิน

เพราะเขามีใช้พระอินทร์
แต่อ่านาจมาบังตา....

(สุจิตต์ วงษ์เทศ, บทกวี-เพลง'เจ้าขุนทอง')

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้รจนา กวีที่ได้สืบทอดความคิดเจ้าขุนทองลงในหนังสือ "พาที" (หนังสือในค่ายสยามรัฐ) ในบทกวีชื่อ "เพลงขลุ่ยเหนือรวงข้าว" เนื้อหามีว่า

“วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ปลูกตาลโตนดเจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น	บ้านฉะนี้ไม่เห็นมา ฯ”
ขลุ่ยเข้าครวญทวนโทยระโอยโอด	พิโรธธนาการสะท้านพร่า
เป่าคำหอมเหินลิวขึ้นปลิวฟ้า	แล้วทอดช้ำ เฉื่อยฉ่ำประจายาม
พอพระพายชายพัดก็ซัดขึ้น	ทุกถ้อยคำย่ำยีนไม่ขึ้นขาม
“ทุ่งนี้ นานี้ มีนาม / ของหวง เขตห้าม อย่าข้ามกัน / ข้าวงาม น้ำดี ทุกปีมา /	
แผ่นดินข้า ชำรึก หนักมัน / บู่ย่า พ่อลูก ผูกพัน / เลือดเนื้อ ทั้งนั้น ที่ในดิน”	
ใบข้าวพลั่วรีวระเนนเป็นคลื่นข้าว	ใบตาลกราวกรากลมระงมถิ่น
กระท่อมค้อมคร่ำคร่าอยู่อาจิด	หอมกลิ่นข้าวใหม่มาจางจาง
คดข้าวใส่ห่อไปรอรับ	ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง
เพลงขลุ่ยแผ่วครั้นสะอื้นคราง	ไม่มีร่างไม่มีเงาเจ้าขุนทอง
ตะวันรุ่งเรือแรงแดงเลือด	แผ่นดินเดือดดูน้ำก็คล้ำหมอง
เพลงขลุ่ยขาดห้วงท่วงทำนอง	เสียงตะโกนกู่ก้องมาไกลไกล

(พาที, พฤษภาคม, 2520)

ถวิล มนต์น้อม ได้ให้ความเห็นว่า ..อัคริธี ธรรมโชติ เขียน “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง” โดยนำเค้าโครงบทกวีชื่อ “เพลงขลุ่ยเหนือรวงข้าวของ” ในหนังสือชุด “เพียงความเคลื่อนไหว” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มาจินตนาการกับการต่อสู้ทางการเมืองยุค 14 ตุลาคม 2516 เขียนเรื่องสั้นที่โด่งดังเรื่องนี้ได้ อย่างประทับใจอีกรูปแบบหนึ่ง...

(บทบรรณาธิการ, หน้า 43)

หากวาทกรรม คือการผลิตหรือทำซ้ำข้อความหรือสัญลักษณ์ใด ๆ ขุนทองของอัคริธี ธรรมโชติก็น่าจะเป็นวาทกรรมเช่นที่กล่าวไว้ การที่เรื่องสั้นเรื่องนี้ได้รับการพูดถึงเพราะโดยบริบทของวาทกรรมมีความประหวัดถึงเรื่องราวของสังคมในเวลานั้น อัคริธีจึงได้จัดวางหน้าที่ของขุนทองให้มีหน้าที่ในบริบทแห่งวาทกรรมไว้แล้ว

3.2 รหัสแห่งอรรถลักษณะและองค์ความรู้

อรรถลักษณะ เป็นตัวสื่อความหมายแฝง(Connotator) เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ หรือวัตถุ ซึ่งความหมายที่สื่อนั้นมีฐานะเป็นคุณลักษณะบางประการที่ปรากฏอยู่ในรูปคุณศัพท์ วลีขยาย ในขณะที่อรรถลักษณะ นี้หากมองในมุมของฟูโกต์ เป็นเรื่องของอำนาจ หากตัวตนคนนั้นมืองค์ความรู้เขา

ย่อมมีอำนาจในวาทกรรมมากกว่าอำนาจนั้นอาจนำไปสู่การปิดบังกลไกบางอย่างก็ได้ นอกจากนั้นแล้ว วาทกรรมยังทำหน้าที่สะท้อน ว่าเชิดชูใคร กดทับใคร

ใน “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยในใจฉัน” อัคริรีเปิดตัวละครที่เป็น เด็กสาวที่ได้พบกับ“ผม” ซึ่งเป็นนักข่าว ในเวลาสั้น ๆ ที่ได้รู้จักกัน “ผม”ได้จดจำคำพูดของเด็กสาวคนนั้นที่ว่า ...ในประเทศของเรา นั้น เราต้องช่วยกันสร้างความถูกต้องและเป็นธรรม !... ซึ่งทำให้เห็นความรับผิดชอบต่อบ้าน เมือง

โดยฐานะของ‘ผม’คือนักข่าว ‘เด็กสาวคนนั้น’เป็นนักศึกษาที่อาสาปิดโปสเตอร์ต่อต้าน การกลับมาของอดีตนักการเมือง อันเป็นสาเหตุของการชุมนุมประท้วง ซึ่งให้เห็นว่าแม้จะเป็นงาน แบบใดก็ตาม หากเป็น เรื่องของการเรียกร้องเพื่อให้เกิดความชอบธรรมก็ต้องทำได้

จากคำพูดดังกล่าว เสมือนสิ่งที่ก้องอยู่ในความรู้สึก เมื่อ“ผม”ได้รายงานชื่อผู้เสียชีวิตและมีชื่อของเธอคนนั้นอยู่ด้วย อัคริรี ใช้การกล่าวถึงเธอคนนั้นว่า..

เธอ-ผู้เป็นเจ้าของคำพูดอันแสนจะธรรมดา “ในประเทศของเรา นั้น เราจะต้องช่วยกัน สร้างความถูกต้อง และเป็นธรรม” มีวันเวลาเกิดมาซึ่งถ้าจะคะเนกันแล้วก็ราวน้องสาวคนเล็กของผม ความผิดของเธอที่พอจะรู้ได้ โดยไม่ต้องใช้การวิเคราะห์ก็คือ เธอมีความคิดที่โตใหญ่เสียจน เป็นภัยต่อตัวเธอเอง

ผมไม่อาจจะแสดงทัศนะที่จะสนับสนุนหรือคัดค้านได้ว่า สิ่งที่ได้กระทำลงไปนั้น ผิดหรือถูก ? ชอบธรรมหรือไม่ ? แต่สิ่งที่ผมปักใจเชื่ออยู่ตลอดไป ไม่ว่าจะ วันนี้ วันไหน ก็คือเชื่อว่า **ความคิดของเธอบริสุทธิ์ สะอาด ไร้เล่ห์กลมารยา คล้ายที่ท่าและรอยยิ้มที่ได้พบเห็นวันนั้น**

(หน้า 52)

“ผม”ใครจะไปดูศพเธอที่โรงพยาบาล เพื่อดูว่า..แยมยิ้มบริสุทธิ์จะส่อแววปวดร้าว ตกใจ ก่อนหมดลม หายใจ-เป็นอยุ่อย่างนั้นหรือไม่.. แต่ในที่สุดแล้วเขาก็ไม่ได้ทำอะไรมากกว่าความคำนึง เพราะในย่อหน้าสุดท้าย ของ เรื่องอัคริรีได้ขมวดปมไว้ว่า.. นักหนังสือพิมพ์อย่างผมซี้ซาลาดและ อับอายเกินกว่าจะทำอะไรได้มาก ไปกว่านี้... (หน้า 53)

จึงเป็นที่มาของการ **หยิบเอาสี่แดง**ขีดทับลงบนชื่อของเธอแล้วเขียนเติมลงไปว่า..เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจของฉัน..

หากเอาหลักวาทกรรมเรื่องความรู้(Knowledge)ของฟูโกต์มาอธิบาย ตัวละครที่เป็นนักหนังสือพิมพ์คือตัวละครที่มี “อำนาจ” เป็นอำนาจที่มีความรุนแรง วาทกรรมของผู้เชี่ยวชาญในแขนงวิชาต่างๆ นับเป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรม ตัวผู้พูดหรือแสดงแสดงวาทกรรมจึงเป็นตัวอำนาจสำคัญ เช่นแพทย์มีอำนาจหรือความชอบธรรมในการพูดถึงความเจ็บป่วยของคนไข้ การพูดภายใต้กฎเกณฑ์แห่ง ความรู้เฉพาะของคนคนนั้นจึงมีอำนาจและ ‘ความแรง’ เมื่อเป็นเช่นนี้ การกำหนดตัวละครที่เป็นนักข่าว ย่อมหมายถึงการถึงด้วยข้อมูลและข่าวสารมากกว่าคนในแวดวงอื่น ความเห็นของตัวละครจึงเป็นความ เห็นที่อยู่ในระดับอำนาจชั้นนำที่รุนแรง สมจริง

จากเนื้องานในส่วนนี้สามารถตีความหมายได้ว่าอัคริรี ธรรมโชติ พยายามเชิดชูการกระทำของเด็กสาวคนหนึ่งขึ้นมา ผ่านสัญลักษณ์และวาทกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ

- อารรพณ์

- เมฆฝน
- ความซึ้งลาด
- ความถูกต้องชอบธรรม

เพราะทั้งหมดนั้นมาจากการเมืองที่เลวร้าย เพื่อยกภาพให้เธอให้โดดเด่นให้เห็นความกล้าหาญ ซึ่งกล้าหาญกว่าสื่อมวลชนผู้ทำหน้าที่บอกเล่าความจริงแก่ประชาชนเสียด้วยซ้ำ ดังข้อความที่ว่า

ผมไม่อยากจะใจต่อรัฐบาลประชาธิปไตยในขณะนั้น ไม่อยากแสบแกล่มพลังใด ๆ ต่อไปอีก และแม้แต่สื่อมวลชนเช่นหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นอาชีพของผม ผมก็อยากเหวี่ยงทิ้งออกไปเสียให้ไกล ๆ..ผมนึกถึงแต่มือเรียวลีเล็กที่เปื้อนเปราะอะเลอะกาว นึกถึงดวงหน้าอันสะอาดในเสื้อผ้าอมแมม และท่าทีตื่นตระหนกที่เราได้พบกันบนขอยเหงาอ้างว้างเมื่อเช้าตรู่ของวันนั้น-ปานนี้เธอจะรู้หรือไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับตัวเธอ.. (หน้า 51)

ในขณะที่ในเรื่อง“ดอกไม้..ที่เธอถือไว้” อัศศิริใช้เด็กนักเรียนผู้หญิงและดอกไม้เป็นตัวเดินเรื่อง

ทำไมอัศศิริจึงไม่ใช่เด็กนักเรียนผู้ชายเป็นตัวเดินเรื่อง เพราะเนื้อหาของเรื่องต้องการสื่อความประทับใจโดยมี “ดอกไม้” เป็นสัญลักษณ์บอกนัยทั้งหมดของเรื่อง นั่นเพราะเป็นสัญลักษณ์เสรีภาพของเสรีชน

...เมื่อดอกไม้บานสะพรั่งรวมกันแล้วเหลือคนจะนับได้ ดูอ่อนพลิ้วไสวเหมือนดวงดอกไม้ในความฝันบรรเจิดแจ่มอยู่กลางตะวัน และเปลวแดดร้อนแรง บรรยากาศรอบข้างเต็มไปด้วยความหวังการต้อนรับสนับสุนน มีแต่รอยยิ้มอันอบอุ่นและความเมตตาปราณีในแววดาจับจ้อง

บนถนนที่ปราศจากละออควัน ทั้งวัตถุน้ำใจไหลเทมาให้เธอไม่ขาดสาย เธอถือดอกไม้ผ่านไปครั้งแล้วครั้งเล่า เหมือนแม่น้ำไหลผ่านเข้าเมือง

“ดอกไม้ในมือเรา จะยื่นให้ทุกคน !”...

(หน้า 99)

..กลางกลืนรูปควันไฟ มีมาลาดอกไม้จรุงกลืนลอยละล่องอยู่เหนือสิทธิเสรีภาพที่เธอปรารถนา อยู่เหนือกาลเวลาและเหนือน้ำตาอาลัย

เธอคือดอกไม้อันรรมค่า เกิดจากความรัก ความศรัทธา ความเชื่อมั่นจากหัวใจบริสุทธิ์ และรูปลักษณ์อันละมุนละไม เธอได้นำมาร้อยเรียงไว้อยู่ในใจของทุกคน トラบจนนิจันรันดร

ดอกไม้จำ...ใครจะรู้ว่า เธอต้องมาหักล้มตกเกลื่อนกลิ้งกลางดินกลางกลืนเลือด ควันป็นเธอผู้ถือดอกไม้ และเป็นส่วนหนึ่งของดอกไม้มันั้น... เธอจะตายไปจากความทรงจำของใครได้หรือ?

(หน้า 100)

นอกจากนั้นแล้วในการเรียกร้องความเห็นใจในชะตากรรม อัศศิริกำหนดตัวละครเป็น คนชนบท อันเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของคนทุกซ์ หรือเพื่อร้องทุกซ์ให้เสียงร้องเหล่านี้มีพลังว่ามาจากความเป็นจริงในแผ่นดิน อย่างในเรื่อง เสียแล้ว เสียไป

3.3 การใช้บริภาษ

เมื่อการสื่อสารวรรณกรรมเป็นเรื่องภาษา การแสดงจังหวะอารมณ์จึงแสดงด้วยบริภาษ ในการเขียนเรื่องสั้นก็เหมือนกัน อัครศิริใช้บริภาษทั้งการย่อหน้า การใช้จุด การใช้ขีดคั่น การเว้นวรรค

การเว้นวรรค เพื่อให้เกิดจังหวะอารมณ์ แม้แต่ชื่อเรื่องอย่างเช่น *เธอยังมีชีวิตอยู่* อย่าง น้อยในใจฉัน, เสียแล้ว เสียไป และในชื่อเล่มอัครศิริใช้ว่า *ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง* ในขณะที่ชื่อ เรื่องสั้นเรื่องนี้ข้างในเขียนว่า *ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง* ซึ่งการเว้นวรรคทำให้ดูขึงขัง ในขณะที่การใช้จุดให้ความคลี่คลาย

การใช้จุด เพื่อให้เกิดจินตภาพเติมต่อ หรือเพื่อคลี่คลาย อย่างเช่นการตั้งชื่อเรื่อง *ดอกไม้... ที่เธอถือมา, ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง*

การย่อหน้า เมื่ออัครศิริใช้วิธีการเขียนแบบบทกวี และเทคนิคการตัดภาพไปมาทำให้ต้องขึ้นย่อหน้าใหม่ การขึ้นย่อหน้าใหม่เป็นการขมวดว่าจบไปหนึ่งประเด็น กล่าวกันว่านักเขียนที่ขึ้นย่อหน้าได้ดี คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม

โดยประวัติของ อัครศิริ ธรรมโชติ ในช่วงที่เขียนเรื่องสั้นชุดนี้จนปัจจุบัน ทำงานเป็นนักหนังสือพิมพ์ สิ่งหนึ่งที่นักหนังสือพิมพ์ต้องระมัดระวังคือการทำหน้าที่สื่อต้องมีความเที่ยงธรรม และมีคุณธรรม แม้ว่าในระยะแรก ๆ ของงานหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยไม่ค่อยมีผู้จบจากสาขานิเทศศาสตร์หรือวารสารศาสตร์ เพราะการเกิดของหนังสือพิมพ์เกิดก่อนการสอนเนื้อหาดังกล่าวนี้ในสถาบันการศึกษา แต่สำหรับอัครศิริเอง จบนิเทศศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2517 การจบการศึกษาในแขนงนี้แม้จะไม่สามารถวัดได้ว่าได้รับการปลูกฝัง หลักแห่งความรับผิดชอบต่อสังคม หรือหลักจริยธรรมสื่อสารมวลชนมากนักน้อยเท่าใด แต่ในระยะแรกเริ่มของการทำหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ได้มีการกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้มาโดยตลอด หลักการดังกล่าวนี้เป็นหลักการที่เพิ่มเติมมาจากทฤษฎีอิสรภาพนิยม เมื่อโลกได้พัฒนาทางเทคโนโลยีไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อน จึงต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ต้องไฟ่หาสัจจะสมบูรณ์ภายใต้ปรากฏการณ์สังคมการเมืองที่สับสน(วิลเลียม อี ฮ็อคกิง อ่างอิง จากวิทยานิพนธ์ของ วรณิภา นิยมไทย, 2533 : 15)

โดยหลักการนี้มุ่งไปสู่การที่สื่อมวลชนต้องยอมเสนอเรื่องราว หรือทัศนะที่ขัดแย้งแตกต่างจากตน ในขณะที่ตนเองก็ยังใช้สิทธิในการใช้เหตุผลข้อมูลยืนยันความคิดเห็นของตน สื่อมวลชนจะต้องพยายามเป็นตัวแทนในการนำเสนอทัศนะที่สำคัญจากทุกฝ่าย ไม่ใช่เพียงเผยแพร่แต่ทัศนะที่เจ้าของหรือผู้ดำเนินการ สนับสนุนหรือเห็นด้วยเท่านั้น (เล่มเดิม, หน้า 15)

ในท่ามกลางบรรยากาศของเหตุการณ์หลังวันที่ 6 ตุลาคม 2519 รัฐบาลได้มีประกาศคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 หรือที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า ปร.42 เพื่อควบคุมหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนอื่น ๆ ในการนำเสนอข่าวสารการเมือง หนังสือ “พาที” อันเป็นหนังสือรายเดือนในค่ายของสยามรัฐเป็นเวทีในการนำเสนอเรื่องสั้นเรื่องนี้ เพราะหนังสือดังกล่าวเน้นเรื่องบันเทิงเริงรมย์

เป็นหลัก จึงไม่มีใครมีหน่วยงานรัฐมาตรวจสอบนัก กรณีนี้ถือเป็นเทคนิคการหลีกเลี่ยงและหา
 เวทีในการนำเสนอ แม้ว่ากลุ่มคนอ่านจะไม่ใช่เป้าหมายทางการเมือง แต่ก็ถือว่าคนอ่านคือ “คอ
 หนังสือ” ที่เป็นปัญญาชนทั่วไป แม้ว่าคนที่มีการศึกษาเหล่านี้อาจจะไม่แสดงท่าทีทางการเมืองชัดเจน
 ก็ตาม แต่ถือว่าหนังสือ “พาที” คือตลาด หนังสือที่มีคนอ่านจำนวนไม่น้อยกว่า 5,000 คน

หน้าที่ของตัวละครที่เป็นนักข่าวคือหน้าที่..

ใช่! ผมรู้หน้าที่ที่จะต้องเฝ้าอยู่ ณ สถานศึกษาแห่งหนึ่งซึ่งมีผู้คนไม่ใช่ น้อยชุมนุมกันอยู่ที่นั่น
 โดยที่ผมจะต้องไปถึงที่นั่นและนั่งจับตามองนับตั้งแต่ตอนเช้า คอยดูความเคลื่อนไหวว่า
 ได้มีอะไรผิดแปลก ออกไปบ้าง..

(หน้า 48)

และต่อมาอีก 2 วันจึงได้..

ถูกสับเปลี่ยนหน้าที่ให้เข้าประจำอยู่แต่ใน โรงพิมพ์.

(หน้า 51)

แน่นอน “ผม” มิได้เข้าร่วมและได้เห็นเหตุการณ์ในวันนั้น แต่สำนักในหน้าที่ของ
 ประชาชนคนหนึ่ง ที่เห็นการเสียดสีของผู้คนซึ่งได้ฉายภาพนักศึกษาที่ถูกฆ่าในวันนั้นด้วย-
 โดยมีตัวแทนคือภาพเด็กสาวที่โสภริสุทธิ์ เทียบกับคนผู้ทำหน้าที่สื่อมวลชนอย่างตัว “ผม” นับ
 ว่าเธอคนนั้นกล้าหาญ แต่เพื่อยกระดับความรู้สึกถึงภารกิจต่อสังคม อัครศิริ จึงใช้วิธีการข่มตัวเองลง
 เสมือนวาทกรรมเพื่อยกย่องวีรชน ผู้สละเลือดเนื้อในเหตุการณ์นั้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่อีก
 ด้านหนึ่งก็คือการสร้างมิติแห่งการรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยวาททะเลมคมปิดท้ายเรื่องสั้นเรื่องนี้ว่า

..นักหนังสือพิมพ์อย่างผม ชี้ตลาด และอับอายเกินกว่าจะทำอะไรได้มากไปกว่านี้..

(หน้า 53)

อัครศิริให้สัมภาษณ์ว่าเขาเองเชื่อมั่นในเสรีภาพคนทำสื่อหนังสือพิมพ์ แต่โดยบุคคล
 ส่วนตัวแล้วเป็นคนที่ไม่ชอบชกไล่เรียงสัมภาษณ์บุคคล การเข้าทำหนังสือพิมพ์ก็เพื่อจะ
 ได้ไปเขียนหนังสือ เป็นคนที่เข้าไปทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ และหนังสือพิมพ์สยามรัฐก็เป็น
 หนังสือที่ไม่ต้องทำข่าวอะไรมากนัก ต้องการคนเข้าไปทำหน้าที่นักเขียนมากกว่านักข่าว เป็น
 หนังสือพิมพ์ที่เน้นชายสกุ๊ป ชายความคิด และก่อนหน้าที่จะเข้าทำงานที่สยามรัฐ อัครศิริเคยเขียน
 วิจารณ์ภาพยนตร์ให้กับหนังสือ “ประชาชาติ” ยุคที่มี สุจิตต์ วงษ์เทศ เป็นบรรณาธิการ เมื่อ ม.ร.ว.
 คึกฤทธิ์ ปราโมช เจ้าของหนังสือพิมพ์สยามรัฐลงเล่นการเมืองจนได้เป็นนายกรัฐมนตรี (เป็นนายก
 รัฐมนตรีคนที่ 13 ดำรงตำแหน่งระหว่าง 14 มี.ค. 2518 - 20 เม.ย. 2519) ก่อนเปลี่ยนเป็นรัฐบาล
 ของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช สมัยที่ 3 และ 4 (เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ขึ้นในสมัยรัฐบาลเสนีย์
 4) ดังนั้นจุดขายของหนังสือพิมพ์ดังกล่าว จึงต่างไปจากเล่มอื่น ที่มีการกำหนดตำแหน่งให้เป็นเวที
 แห่งคลื่นความคิด

จากจุดนี้เองที่ทำให้เวทีสยามรัฐกลายเป็นเวทีในการเพาะบ่มอัครศิริ จากข้อเขียนที่สลับ
 กันเขียน กลายเป็นคนเขียนคอลัมน์ประจำโดยใช้นามปากกา “ชะลอม” ที่นำมาจากชื่อพี่ชายคนโต
 ในเวลานั้นหนังสืออื่นโดนปิด เพราะอำนาจของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน แต่สยามรัฐอาศัย

บารมีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงมิได้ถูกปิดแม้บางครั้งจะ‘เล่นข่าว’ที่ล่อแหลมก็ตาม มีผลทำให้คนอ่านเพิ่มจำนวนมากขึ้น อัศศิริกล่าวยืนยันว่าตอนนั้นหนังสือพิมพ์สยามรัฐขายดีมาก เพราะสะใจคนอ่านในการเสียดสีล้อเลียนรัฐบาล

ด้วยความจำกัดในการเสนอข่าวสาร จึงทำให้อัศศิริกลับไปรื้อฟื้นการเขียนเรื่องสั้นอีกครั้งในยุคหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ประกอบกับหนังสือ “ชาวกรุง” เป็นหนังสือรายเดือนที่อยู่ภายใต้ชายคาเดียวกับสยามรัฐ และเป็นเวทีเรื่องสั้นที่ดีว่ามีมาตรฐาน โดยมี ประมูล อุณหภูม เป็นบรรณาธิการ ทำให้อัศศิริมีเวทีเรื่องสั้น 2-3 เดือนได้ลง 1 เรื่อง จนพอมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักหนังสืออื่น ๆ ก็เริ่มขอเรื่องสั้นไปลงบ้าง อัศศิริกล่าวว่า..ยุคนั้น เป็นยุคของหนังสือวรรณกรรม ผมก็เริ่มถูกจัดเป็นนักเขียนทั้งที่แต่ก่อนก็เป็นเพียงคอลัมนิสต์ และในยุคนั้นถือว่าวรรณกรรมเป็นหัวหอกทางวัฒนธรรม

และเมื่อยังมีสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ เป็นหนังสือวิเคราะห์ข่าวรายสัปดาห์ในเครือของสยามรัฐอีกเล่มที่มีหน้าเรื่องสั้น 1-2 เรื่องในแต่ละสัปดาห์ ก็เป็นเวทีอีกเวทีหนึ่งที่อัศศิริได้มีโอกาสแสดงผลงาน ในทัศนะของอัศศิริเองจึงรู้สึก.. ‘โอกาสของผมน่าจะมีมากกว่าคนอื่น อาจจะได้เปรียบนักเขียนคนอื่น’ ตอนเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 อัศศิริเป็นคนหนึ่งที่เข้าไปในธรรมศาสตร์และเห็นคนตายเป็นจำนวนมาก บังเกิดความสลัดใจ จึงเขียนเป็นสารคดีเพื่อสะท้อนถึงว่าลูกหลานใครหนอที่มานอนตายอยู่ที่นั่น พ่อแม่จะรู้สึกอย่างไร เขียนเต็ม 1 หน้าหนังสือพิมพ์ แต่ปรากฏว่ารัฐบาลสั่งปิดหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ แต่ในความทรงจำครั้งนั้นอัศศิริได้นำมาเขียนเรื่องสั้น “ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ” ในคราวที่เกิดเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ”

‘เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยในใจฉัน’ เป็นการผนวกเอาจากบ้านเช่าที่เขาเคยอยู่ในซอยพาณิชย์การธนบุรี ที่เห็นนักเรียนอาชีวศึกษาไล่ตึกนักศึกษาที่ปิดโปสเตอร์ และต่อมาเขาได้รู้จักกับหญิงสาวคนหนึ่งที่เปิดเผยตัวเองว่าสมัยเป็นนักศึกษาเคยอาสาปิดโปสเตอร์และถูกนักเรียนอาชีวะไล่ตีหาว่าเป็นพวก‘นักแผ่นดิน’ ผนวกกับการเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา อัศศิริ กล่าวว่า.. ผมต้องการชี้ให้เห็นว่าเขาไม่ได้ทำอะไรเลวร้าย เขาต้องการความยุติธรรม ที่ผมตัดสินใจเขียนเป็นเรื่องสั้น เพราะในหนังสือพิมพ์นั้นมีแต่ข่าว มีแต่ตัวเลขจำนวนคนตาย มันไม่ได้ก่อความรู้สึกการให้อารมณ์ของหนังสือพิมพ์โดยตัวข่าวมันทำไม่ได้..

..หนังสือพิมพ์อาจบอกได้ว่า 14 ตุลา 6 ตุลา เป็นอย่างไร คนตายกี่คน แต่บอกไม่ได้ว่าครอบครัว ญาติ พี่น้องเขาเป็นอย่างไร ความรู้สึกที่กระทบกระเทือนกับสังคมเป็นอย่างไรมันบอกไม่ได้ แม้ว่าเรื่องสั้นมันอาจจะไม่แพร่หลายมาก แต่คนอ่านเป็นประชาชนทั่วไป เป็นปัญญาชน เป็นครูบาอาจารย์ นำที่จะนำเสนอถึงความแตกต่างหรือความแตกแยกที่เกิดขึ้น เรื่องสั้นก็น่าจะมีประโยชน์..

(สัมภาษณ์ 2 มีนาคม 2548)

ดังนั้นการเป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ของอัศศิริ ธรรมโชติ คือการได้ทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ ของคนหนังสือพิมพ์

5. โลกทัศน์ของ อัครศิริ ธรรมโชติ

อัครศิริ ได้ให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยว่า หากจะเอาวันเวลาที่ผ่านไปมาตริตตรง เขาสามารถชี้ลงไปได้อย่างแม่นยำ และสามารถยืนยันว่าในตอนนั้นเขาต้องการสื่อสารให้คนอื่นรับรู้ เพราะมีความเหงาเปลี่ยว.. เพราะผมเป็นคนบ้านนอกก็อยากเสนอเรื่องราวของหม้อออกมา และในเวลานั้นเพื่อนฝูงหายไปในป่าหมด ทางหนึ่งคือการระบายออกถึงความรู้สึก..(สัมภาษณ์ที่ร้านสกายไฮ, 6 มีนาคม 2545) เหมือนกับที่ตัวเขาเองยืนยันเอาไว้ในบทสัมภาษณ์ของหนังสือ “เรื่องสั้นอันเป็นที่รัก 10 เรื่องสั้นแสนรักของ 5 นักเขียนซีไรต์” ว่า.. “การเขียนหนังสือนี้ก็เป็นที่ระบายอย่างหนึ่ง และบางเรื่องมันสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองด้วย..” (ประยงค์ คงเมือง, บรรณาธิการ, 2538 : 24)

เมื่อถามประเด็นว่าการเขียนเรื่องสั้นเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองหรือไม่ อัครศิริตอบว่า “เรื่องสั้นมิใช่มีหน้าที่ในการเสนอการต่อสู้ทางการเมือง มันเป็นเรื่องเล่า มันมีความเรีงรมย์อยู่ในตัวมัน เรื่องสั้นหรือนิยายไม่เหมือนบทความที่เอาสาระกันเปรี้ยว ๆ โครม ๆ แต่มันนิ่มนวลกว่า มีลีลา มีลูกเล่น แต่คนที่เขียนหากเขาอยู่ในสังคมแบบไหน ย่อมเสนอเนื้อหาของสังคมในขณะนั้นไม่มากก็น้อยเช่นเดียวกัน ในภาวะการเมืองแบบนั้นคนหนุ่มสาวที่มีความคิดก้าวหน้าย่อมคิดถึงสังคม ผมจึงสื่อออกไปแบบนั้น บอกว่าต้องการสื่อสารทางการเมืองไหม บอกว่าใช่..” เขายังต่อดูด้วยว่า “..ในภาวะเช่นนั้นหากเราไม่คิดแบบนั้นก็คิดขว้างไปเลย บ้านเมืองในตอนนั้นมันแยกข้างกันง่าย ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้นั้นซับซ้อน เราไม่รู้เลยว่าไหนขวา ไหนซ้าย”

ต่อกรณีของการบรรณาธิการ อัครศิริกล่าวว่า “การเรียงเรื่องก็มีความสำคัญ คุณนิรันดร สุขวัฒน์ และคุณคมศร คุณดิลก เป็นคนเรียงเรื่องมาดูก่อนว่าควรเอาเรื่องอะไรไว้ก่อนไว้หลัง การเรียงเรื่อง “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” หากไม่เรียงไว้หน้าสุดก็ต้องเอาไว้หลังสุด แต่หากมาวางหน้าสุด คนอ่านจะอ่านยากมาก เพราะหากไม่คุ้นเคยจะอ่านไม่รู้เรื่อง จึงตกลงเอาไว้หลังสุด เพราะพออ่านไปเรื่อย ๆ แล้วสรุปตอนท้ายว่าเรายังมี หวังว่าขุนทองจะกลับมา..” ส่วนความบันเทิงใจเรื่อง “ขุนทองฯ” มาจากข้อสังเกตเหมือนที่ ถวิล มั่นสนั่นอม เขียนไว้หรือไม่ อัครศิริบอกว่า “..อ่านเพลงขลุ่ยเหนือรวงข้าว แล้วมันได้สัญจร มันมีนัยเอาอันนี้แหละ เพราะไม้นั้นถ้าเอา-นกสีเหลือง นกสีแดง นกพิราบ มันพื้น ๆ และมันโจ่งแจ้ง เป็นภาษาฝ่ายชายตรง ๆ เลยมันดูแข็งไป เอาขุนทอง นี่แหละ..”

ในการให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยเพิ่มเติม เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2548 ที่ร้านอาหารสกายไฮ ถนนราชดำเนิน อัครศิริ ได้ทบทวนถึงบทบาทของเขาเองออกมาว่า

“หนังสือพิมพ์สมัยก่อนกับสมัยนี้ไม่ได้แตกต่างกันมาก เพียงแต่สมัยก่อนยังไม่มีเรื่องธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องมากนัก ยังไม่มีการเข้าตลาดหุ้น หนังสือพิมพ์ในยุค “ขุนทอง” เป็นยุคเคร่งเครียดทางการเมือง เป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อที่ยังไม่มีการยอมรับความแตกต่างทางความคิดกันและกัน นักหนังสือพิมพ์ในรุ่นนั้นจึงเข้ามาทำหน้าที่สะท้อนความคิดให้ผู้มีอำนาจเข้าใจ หนังสือพิมพ์ในเวลานั้นมีบทบาทในเรื่องนี้สูง แม้ว่าจะมีอำนาจรัฐที่เข้ามาควบคุม ควบคุมหนังสือพิมพ์โดยสามารถปิดหนังสือพิมพ์ได้ หนังสือพิมพ์ก็กลัว แต่แหยได้ก็แหย”

ความรับผิดชอบต่อสังคมต่อชาว เท่าที่ประสบการณ์ตรงของอัครศิริสัมผัสมา ประเภทมีอุดมการณ์เดินทางเข้าสู่เขตป่าเขาก็มาก นักข่าวก็เหมือนคนทั่วไป มีชาย มีชวา มีกลาง นักข่าวใน

ยุคแรกเรียกว่า มาจากกองกระดาษจริง ๆ มีการดูแล เป็นพี่เป็นน้อง ไม่มีการจัดการแบบสมัยใหม่ การได้เป็นนักข่าวในสังกัดใด ส่วนใหญ่แล้วชักชวนแนะนำกันไป หรือมีคนรับรอง ยังไม่มีสอบเข้า ทำให้แต่ละฉบับมีเอกลักษณ์เฉพาะตน เงื่อนไขของหนังสือพิมพ์ในตอนนั้นยังไม่ต้องยุ่งกับผลประโยชน์อื่นใด เพราะมีภาระทางการเมืองให้ยุ่งอยู่แล้ว เป็นช่วงจังหวะของการพัฒนาความคิดเห็น เรื่องนี้เป็นเหมือนกระแสใหญ่ของสังคม ภายในองค์กรก็แบ่งงานกันไป

ในแง่วรรณกรรมก็เข้ามามีบทบาทมาก อย่างเรื่องสั้นก็มีเยอะ มันมีความหลากหลาย หลังยุค 6 ตุลา หนังสือถูกเก็บกวาดไปจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นหนังสือลัทธิมาร์ก สังคมนิยม วรรณกรรมจึงมีบทบาทสูง อัครศิริ มองว่าวรรณกรรมได้เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาพลิกฟื้นสังคมไทย ในภาวะคับขันเวลานั้น ในภาวะที่บ้านเมืองเกิดความแตกแยก ใครเขียนบทกวีสักประโยคที่ประทับใจ คนก็สามารถจดจำนำไป พูดยาวออกไป มันมีอำนาจเช่นนี้ต่างไปจากปัจจุบันที่ปัจจัยต่าง ๆ เปลี่ยนไป

“ในการเขียนหนังสือครั้งแรกก็ไม่ได้คิดว่านี่คืองานอาชีพ เพราะเราคือคนทำหนังสือพิมพ์ แต่ผมว่าคนเขียนหนังสือมีความรู้สึกอย่างหนึ่งคือเขียนด้วยความสุข เขียนแล้วมีความสุข ส่วนการที่ได้รับรางวัลมันเป็นผลพลอยได้ ที่จริงผมเคยพูดตอนได้รับรางวัลซีไรต์ใหม่ ๆ ว่าผมเป็นนักหนังสือพิมพ์ ส่วนการเขียนเรื่องสั้นเป็นเหมือนการปลูกดอกไม้เป็นงานอดิเรก แต่บังเอิญงานเขียนเป็นงานที่กลายเป็นตัวตน หลังจากได้รางวัลซีไรต์ภาพของเราก็กลายเป็นนักเขียน ไม่ค่อยมีคนคิดว่าเราเป็นนักหนังสือพิมพ์ คนเขาสัมไป แต่..เมื่อก่อนนั้นมันแยกกันไม่ค่อยออกระหว่างนักเขียนกับนักหนังสือพิมพ์ อย่าง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กุหลาบ สายประดิษฐ์(ศรีบูรพา) คนเหล่านี้ก็มีภาพ 2 ภาพ”

ต่อกรณีของการวางตำแหน่งของการทำงานเขียน อัครศิริมีหลักที่ได้รับมาจากความคิดของ ‘ประยูร จรรย์วงศ์’ มาเป็นหลักในการใช้ชีวิต โดยกล่าวว่า.. “ประยูร จรรย์วงศ์ เคยกล่าวว่า การเป็นนักหนังสือพิมพ์ หากเขียนหนังสือไม่เป็น มันปลายจะลำบาก นักข่าวพอเก่า พอแก่ จะไม่มีความหมาย แต่นักเขียนยังอยู่จนแก่เฒ่า ข้อเขียนมันไม่แก่ตามวัยของคนเขียนมันยังอยู่ นักหนังสือพิมพ์ควรจะเป็นนักเขียนด้วย นั่นเป็นทัศนะในยุคสมัยของท่าน ผมเลยมาไตร่ตรองดูท่าจะจริง หากเราเขียนหนังสือไม่เป็นมันก็สื่อความหมายกับคนอื่นลำบาก”

งานเขียนกับงานข่าวในทัศนะของอัครศิริ เขาเห็นว่า “สมัยนี้ข่าวสารอาจจะมากเกินไปด้วยซ้ำ เพราะยุคสมัยนี้คือยุคของสังคมข่าวสาร คนมานั่งรับรู้ตัวเลข นับจำนวนคนตาย คนบาดเจ็บ แต่สิ่งที่ขาดหายไปก็คือขาดนักคิด ขาดนักแสดงความรู้สึก ไม่มีใครติดตามต่อหรือคิดต่อไปว่า หากมีคนหนึ่งเสียชีวิตไป ลูกของเขาที่เป็นเด็กกำพร้าจะมีชีวิตอย่างไร เหมือนที่ผมบอกไปว่าตอนที่เขียนเรื่องสั้นขุนทองฯ เพราะข่าว มีเพียงรายงานและตัวเลข แต่มันบอกความรู้สึกอย่างอื่นไม่ได้”

สำหรับเทคนิคของการเขียนแบบตัดฉากกลับไปกลับมา ที่ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง ในชุดนี้ อัครศิริ กล่าวว่า “เอามาจากการดูหนัง เริ่มตั้งแต่ที่เราอยู่บ้านที่หัวหินตอนเด็ก ๆ เขามีการบนบานศาลกล่าว ก่อนออกทะเลหรือจะทำการใหญ่ ๆ เมื่อเป็นไปตามที่หวังก็แก้บนด้วยหนังสือ ตอนเด็ก ๆ จึงเริ่มจากการแกะรูปตัวหนังสือ เล่นหนังสือเอาสนุก แต่ผมเป็นคนขี้อาย เล่นได้ แต่หากมีคนมาดูจะหยุดเล่น แต่มันทำให้เราชอบ เมื่อเรียนนิเทศศาสตร์ก็ชอบเทคนิคของภาพยนตร์จึงเริ่มดูหนัง(ภาพยนตร์) อย่างเพื่อน ๆ ที่ล้นทัดเรื่องนี้ก็มี โดม สุขวงศ์ ซึ่งต่อมาก็เป็นคนรวบรวมฟิล์ม

ภาพยนตร์มาตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ งานเขียนก็เหมือนกันจะทำอย่างไรให้คนอ่านเห็นภาพ ภาพยนตร์มีเทคนิคการตัดต่อด้วยภาพด้วยฟิล์ม แต่งานเขียนเราตัดต่อด้วยภาษา จูงคนไปให้เห็นภาพอย่างที่เราต้องการ เมื่อใช้เทคนิคในการเขียนแบบนี้ ทำให้งานของผมสั้น ๆ ไม่ยาว”

เมื่อถามว่าหากกลับไปเขียนเรื่องสั้นในแนวนี้จะยืนยันอย่างนี้อีกไหม อัครศิริบอกว่า.. “ไม่ต้องเขียนแล้ว ขุนทองฯ อาจมีจุดอ่อนในเรื่องวรรณศิลป์เพราะเป็นงานแรก ๆ แต่เนื้อหามันยังอยู่ การเอาเปรียบ การทุจริต สังคมการศึกษามันยังไม่เคลื่อนไปไหน แม้จะมีคิดใหม่ทำใหม่แล้วตรวจเผด็จการยังอยู่ เพราะคนในรุ่นที่เป็นผู้ปกครองประเทศและข้าราชการที่เป็นรัฐยังคงมาจากเปลือกเดิม เมื่อสังคมเป็นอย่างนี้ก็เขียนแบบเดิม ๆ แต่ต้องใช้มุมมองใหม่ ๆ มิเช่นนั้นมันก็ซ้ำซากน้ำเนา..” สอดคล้องกับที่เขาให้สัมภาษณ์นิตยสาร “ไรเตอร์” เอาไว้ว่า “..จากต่าง ๆ อาจนำมาใช้ใหม่ได้ แต่เป็นจากที่มันเร้าอารมณ์ เช่นทะเล ทะเลไทยยังคงสวยงาม ที่จริงมีเรื่องที่มากกว่านี้ แต่ผมไม่รู้จักเขียนสิ่งที่ตัวเองรู้จัก เรื่องไกลเกินตัวเราไม่ลึกซึ้ง..” ... (ไรเตอร์, พ.ศ.2538 : 64)

และบางปัญหาได้ขยายตัวออกไปมากกว่าเดิม อย่างเช่น “..อย่างโสภณี เรามีโสภณี เด็กอายุ 12 ปี เขาก้าวจากเด็กมาเป็นอีตัวได้เลย มันร้ายกว่าที่ผมเขียนไว้ในขุนทองฯ อีกนะ..” และในบทสัมภาษณ์ หนังสือไรเตอร์เล่มเดิมเขาย้ำอีกว่า “..เด็กที่ก้าวจากเด็กมาเป็นอีตัวเลย มันบอกถึงความล้มเหลว ไม่มีทางที่เด็กเหล่านี้จะได้เป็นคนดี โลกมันกำลังจะแตก..” (เล่มเดิม : 78)

ในฐานะคนทำหนังสือพิมพ์ ทำสื่อ เขาแสดงความเห็นว่า “... ความเป็นนักหนังสือพิมพ์ อาชีพนั้นยังมีอยู่ แต่นับวันจะน้อยเพราะอยู่รอดได้นั้นขึ้นอยู่กับการทำโฆษณา เมื่อราคาขายกับต้นทุนไม่สมดุลกันมันก็ต้องพึ่งโฆษณา ส่วนหนึ่งของหนังสือพิมพ์มันคือการทำธุรกิจ โดยแค่ผู้อ่านน้อยลงเพียงแต่จิตสำนึกใน การรับผิดชอบต่อสังคม ยังมีอยู่..”

วันนี้อัครศิริ ได้ลาออกจาก “สยามรัฐ” ไปเขียนหนังสืออยู่ที่บ้าน เขาไม่ต้องเข้าออฟฟิศเหมือนคนอื่นอีกต่อไป แต่เขาให้ทัศนะว่า.. “นักคิด นักเขียน คงอยู่คู่กับหนังสือพิมพ์ เพราะนักข่าวก็ต้องทำข่าว มีค่าตัวของนักข่าว เขาอาจเป็นนักบริหารหนังสือพิมพ์ที่ดีต่อไป แต่หนังสือพิมพ์เป็นงานศิลปะ มันต้องมีทั้งข่าวและข้อเขียน ระหว่างนักข่าวกับนักเขียน จึงแยกออกมาชัดเจน ต่างมีความสำคัญพอกัน..”

เมื่อถามถึงความรู้สึกที่ตัวของอัครศิริ ธรรมโชติ ในขณะที่ลาออกจากงานประจำ ไปทำหน้าที่เป็นคนเขียนคอลัมน์ในหนังสือต่าง ๆ เป็นคนเขียนบทละครโทรทัศน์ บทภาพยนตร์ และเป็นนักเขียน (หรือที่ให้สัมภาษณ์นิตยสารไรเตอร์ว่าวันหนึ่งจะลาออกจากงานประจำเพื่อเขียนนวนิยาย) เขา คิดว่าตัวเองมีอาชีพอะไร อัครศิริยังตอบอย่างเชื่อมั่นว่า..ลึก ๆ แล้วผมยังคิดว่าผมเป็นนักหนังสือพิมพ์ อยู่กับเรื่องนี้จน มันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่แยกไม่ออก ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ทำงานแบบเดิม แต่ลึก ๆ ในใจยังตอบได้ว่า.. เราเป็นอย่างนี้ “เราต้องการสื่อเรื่องสิทธิเสรีภาพและสันติภาพ”

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาการสื่อสารทางการเมือง ที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง ของ อัครศิรี ธรรมโชติ นักเขียนรางวัลซีไรต์ และศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือเพื่ออธิบายสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในช่วงเวลาที่อัครศิรี ธรรมโชติ เขียนงานชุดนี้ ว่ามีสภาพอย่างไร มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสื่อสารทางการเมือง โดยผ่านทางเรื่องสั้นอย่างไร พร้อมกันนั้นก็ได้อธิบายกลยุทธการสื่อสารทางการเมืองจากรวมเรื่องสั้นชุดดังกล่าวด้วยในเวลาเดียวกัน

ผลการศึกษาพบว่า อัครศิรี ธรรมโชติ ได้ใช้เรื่องสั้นสื่อสารทางการเมืองเพื่อบอกเล่าถึงเหตุการณ์ทางการเมืองในยุค 14 ตุลาคม 2516 แสดงให้เห็นพลังที่บริสุทธิ์ของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่เรียกหาเสรีภาพ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสารไปยังผู้รับสารที่เป็นนักศึกษา ปัญญาชน และประชาชน โดยในเนื้อสารได้ใส่สัญลักษณ์เพื่อสื่อสารถึงการเมืองและการต่อสู้ที่บริสุทธิ์อย่างมีความหวัง พร้อมกันนั้นในการบอกเล่าเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ได้บอกถึงบรรยากาศที่มืดดำ โดยอิงเอาเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเป็นบริบทที่ผู้มีประสบการณ์ร่วมสามารถบอกได้ว่าเรื่องสั้นเหล่านี้ใช้ฉากและเหตุการณ์จริง

ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อัครศิรี สื่อให้รู้สภาพปัญหาความยากจน ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ปัญหาสังคมเช่นปัญหาโสเภณี ปัญหาสวัสดิการ ความล้มเหลวของระบบการศึกษา และปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ทำให้คนในชนบทมีชะตากรรมต่าง ๆ นานา

นอกจากนี้แล้ว อัครศิรี ธรรมโชติ นับเป็นผู้มีพรสวรรค์ในการใช้ภาษาที่ทำให้เกิดจินตภาพด้วยภาษาสละสลวย รุนแรง แบบกวี แม้จะนำเสนอเรื่องราวหนัก ๆ แต่ก็มีความลื่นไหลชวนติดตามทั้งในระบบบรรณาธิการที่ได้จัดเรียงเนื้อหาตามลำดับเรื่องให้คนอ่านสามารถติดตามอย่างต่อเนื่องและเข้าใจประเด็นการนำเสนอสาระ

เทคนิควิธีการนำเสนอของอัครศิรีต่างไปจากนักเขียนคนอื่น ที่นำเสนอตามชนบเรื่องสั้นแบบเก่า แต่เรื่องของอัครศิรีบางเรื่องไม่มีโครงเรื่อง ใช้การเล่นกับอารมณ์ความรู้สึก ใช้การบรรยายภาพให้เกิดความสมจริง ให้เห็นข้อขัดแย้งภายในของมนุษย์ ทำให้ตัวละครเป็นเหมือนคนจริง ๆ ทำให้อ่านแล้วเกิดความสะเทือนใจในชะตากรรมของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ในด้านวาทกรรม อัครศิรีได้ใช้รหัสทางวัฒนธรรม เอาเรื่องของความเชื่อดิชน มาใช้เพื่อโยงเรื่องเข้ากับเนื้อหาที่จะนำเสนอ ทำให้เนื้อหาของเรื่องใหญ่ขึ้นเมื่อเข้าถึงบริบทหรือบริบทภาษา ทั้งการจัดวางตัวละครที่ให้อ่านางหน้าทีเข้าไป ทำให้เนื้อหามีความเด่น มีพลัง สมจริง สะเทือนใจประทับใจ

และโดยบทบาทของ อัครศิรี ธรรมโชติ เป็นนักหนังสือพิมพ์ เขาได้ทำหน้าที่สื่อสารการเมืองไปยังผู้อ่าน โดยถือว่าสิ่งนี้คือความรับผิดชอบของนักเขียน โดยมีต้องคิดหวังว่าผู้อ่านจะคิดเห็นชอบด้วยหรือไม่ เพียงแต่การเขียนหนังสือกระทำด้วยความรักและรับผิดชอบ มิได้เริ่มต้นมาจากความต้องการเงินทอง ดังเช่นอาชีพนักหนังสือพิมพ์ในยุคเริ่มต้น ที่ต้องการนำเสนอความจริงและทำทนายอำนาจรัฐที่ควบคุมเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา การสื่อสารทางการเมืองที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น “ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ของอัศศิริ ธรรมโชติ ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า

อัศศิริ ธรรมโชติ มีงานเขียนรวมเรื่องสั้น 7 เล่ม เรื่องสั้นขนาดยาว 4 เล่ม นวนิยาย 2 เล่ม วรรณกรรมเยาวชน 4 เล่ม ในงานเขียนของอัศศิริ ได้แฝงนัยทางการเมืองเอาไว้เกือบทุกเล่ม น่าจะได้นำเอางานเหล่านี้มาวิเคราะห์ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นเพียงการนำเอางานยุคแรก มานำเสนอในแง่ที่เป็นงาน ‘พิมพ์นิยม’ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง หากมีการศึกษาต่อจากนี้ น่าจะเห็นความชัดเจน ความเป็นไปของการสื่อสารทางการเมืองของนักเขียนคนนี้ ว่าในเวลาที่ย้ายไปสังคมเปลี่ยนแปลงไป การสื่อสารและบทบาทของเขาจะเป็นอย่างไร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กอบกุล อิงคุทานนท์. **ศัพท์วรรณกรรม**. กรุงเทพฯ : ชรณัฏ, ม.ป.ป.
- กาญจนา แก้วเทพ. **การวิเคราะห์สื่อ แนวคิดและเทคนิค**. กรุงเทพฯ : บริษัทเอดิสันเพรสโปรดักส์ จำกัด, 2542
- . **การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ : แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย**. กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์, 2541
- . **สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : บริษัทเอดิสันเพรสโปรดักส์ จำกัด, 2543
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. **มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่**. กรุงเทพฯ : บริษัท เอดิสันเพรสโปรดักส์ จำกัด, 2543
- คาราวาน. **ประวัติ บทเพลง คาราวาน**. กรุงเทพฯ : บริษัทคาราวาน จำกัด, 2543
- จิตรลดา สุวัตติกุล. **วรรณกรรมไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม, 2526
- เจตนา นาควัชร. **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศยาม, 2542
- . **ทางอันไม่รู้จบของวัฒนธรรมการวิจารณ์**. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, 2530
- เจน สงสมพันธุ์ และ นิศรัย หนูหล่อ แปลและเรียบเรียง. **คำให้การของนักเขียนเบสต์เซลเลอร์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : นาค, 2544
- ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ. **อาชญากรรมรัฐ ในวิกฤติการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการรับข้อมูล และสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, 2544
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **20 ปี 6 ตุลา**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2539
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. **จาก 14 ถึง 6 ตุลา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544
- ดรุณี หิรัญรักษ์. **การหนังสือพิมพ์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539
- ทีปกร. **ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ชมรมโดม-ทักษิณ, 2517
- ทองสุก เกตุโรจน์ แปล. **คู่มือนักเขียน**. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2528
- ธัญญา สังขพันธานนท์. **ปรากฏการณ์วรรณกรรม**. กรุงเทพฯ : นาค, 2538
- ปรมะ สตะเวทิน. **หลักนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพฯ : บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด, 2529
- ประยงค์ คงเมือง(บรรณาธิการ). **เรื่องสั้นอันเป็นที่รัก 10 เรื่องสั้นแสนรักของ 5 นักเขียนซีไรต์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2538
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2539

- ภาษาและหนังสือ. **รวมบทความว่าด้วยเรื่องสั้น พ.ศ.2575-2540.** กรุงเทพฯ :
ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2542
- มาลี บุญศิริพันธ์. **หลักการทำหนังสือพิมพ์เบื้องต้น.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ปรกาศพริก,
2531
- วิภา กงกะนันท์. **กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2540
- วีระศักดิ์ สุนทรศรี. **ที่อยู่, ที่ยืนของเพื่อชีวิต.** กรุงเทพฯ : นาคร, 2541
- ลิขิต อีรวะดิน. **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547
- สมบัติ จันทรวงศ์. **ภาษาทางการเมือง.** กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2533
- สมบัติ จำปาเงิน และ สำเนียง มณีกาญจน์. **หลักนักเขียน.** กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า,
2536
- สมเกียรติ วันทะนะ. **อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขต กำแพงแสน, 2544
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. **ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง.** กรุงเทพฯ : 6 ตุลารำลึก, 2544
- เสนีย์ เสาวพงศ์. **“นักเขียนธรรมศาสตร์กับการสร้างสรรค์วรรณกรรมไทย”** ปากกาโดม.
กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537
- เสถียร จันทิมาธร. **สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย.** กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา,
2525
- เสถียร เขยประทับ. **การสื่อสารทางการเมือง เน้นสังคมประชาธิปไตย.** กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540
- , **การสื่อสารเพื่อการพัฒนา.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ลีเหร์. **ผีเพลง.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2544.
- สุโขทัยธรรมาธิราช. **เอกสารการสอนชุดวิชา. พฤติกรรมศาสตร์การสื่อสาร.** พิมพ์ครั้งที่ 10.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538
- , **เอกสารการสอนชุดวิชา. การสื่อสารเพื่อการพัฒนา.** พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539
- สมาคมภาษาและหนังสือ. **25 ปีซีไรต์ รวมบทวิจารณ์คัดสรร.** กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2547
- ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย. **ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516.** กรุงเทพฯ :
กรุงสยามการพิมพ์, 2517
- อัศศิริ ธรรมโชติ. **ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ก.ไก่, 2530
- อัศศิริ ธรรมโชติ. **ทะเลร่ำลมโศก** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มิ่งมิตร, 2546

วารสาร

“ผมใฝ่ฝันว่าจะเขียนนวนิยาย อัศศิริ ธรรมโชติ” **วารสารไรเตอร์.** ปีที่ 3, ฉบับที่ 35.

สิงหาคม 2538

“โลกาภิวัตน์” วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 24, ฉบับที่ 1-2.

มิถุนายน 2544-พฤษภาคม 2545

วิทยานิพนธ์

วรรณวิภา นิยมไทย. “สังคมศาสตร์ปริทัศน์ กับบทบาทในการพัฒนาภูมิปัญญาทางการเมืองในสังคมไทย” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533

สัมภาษณ์

กนกพงศ์ สงสมพันธุ์. นักเขียนเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ บรรณาธิการนิตยสารไรเตอร์.

สัมภาษณ์ สำนักพิมพ์นาคร. 9 กันยายน 2545

คำสิงห์ ศรีนอก (ลาวคำหอม). นักเขียน ศิลปินแห่งชาติ.

สัมภาษณ์ ไร่ธารเกษม อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา. 25 ธันวาคม 2547

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. กวีรางวัลซีไรต์ ศิลปินแห่งชาติ.

สัมภาษณ์ บ้านบ่อนอก จ.ประจวบคีรีขันธ์. 4 มีนาคม 2545

อัศศิริ ธรรมโชติ. นักเขียนรางวัลซีไรต์ ศิลปินแห่งชาติ.

สัมภาษณ์ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ. 6 มีนาคม 2545 และ 2 มีนาคม 2548

ไพวรินทร์ ขาวงาม. กวีรางวัลซีไรต์. สัมภาษณ์ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ. 6 มีนาคม 2545

ภาษาอังกฤษ

Books

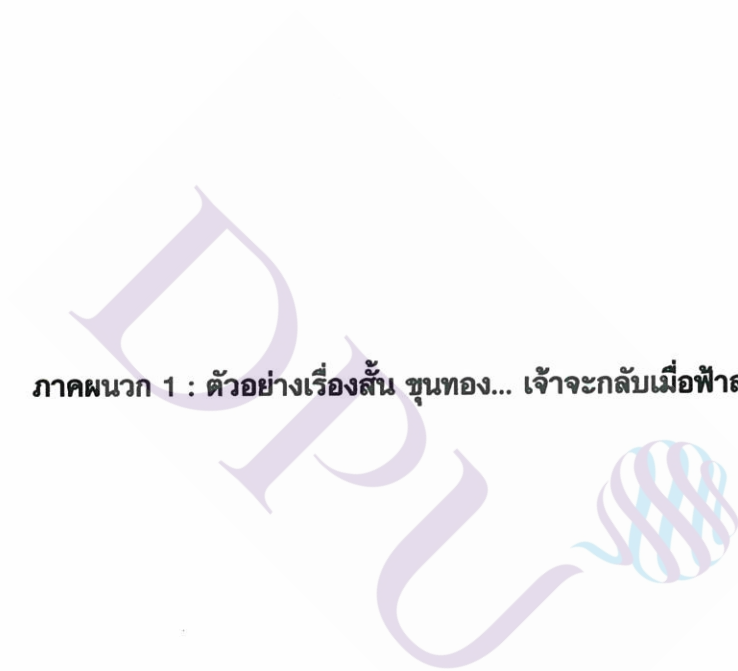
A S Hornby. **Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English**. Fourth Edition. England : Oxford University Press, 1991.

Terry Eagleton. **Marxism And Literary Criticism**. California : University of California Press, 1976.

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1 : ตัวอย่างเรื่องสั้น ชุนทอง... เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง

ตัวอย่างเรื่องสั้น ขุนทอง... เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง

รำลึกกันมาตั้งแต่ต้นฝนเข้าพรรษาว่าเจ้าขุนทองมันจะได้กลับมาบ้าน มาเป็นผู้คนพลเมืองอย่างถูกต้องอย่างเพื่อนบ้านคนอื่นได้ก็เห็นจะคราวนี้แหละ! ถึงแม้ฝนจะยังไม่มา ทุ่งนาจะยังแล้งน้ำในหัวใจของแม่อันเคยเหือดแห้งก็กลับจุ่มชุ่มขึ้นอย่างประหลาดสิ้นเหลือ

แม่กระวีกระวาดตระเตรียมตัวไปรอรับการกลับมาของเจ้าขุนทอง...

เจ้าขุนทองมันสะพายย่าม ทิ้งเรือนหายลับไปนับแต่กลางฤดูฝนปีที่แล้วโดยไม่รำลืออาลัย และโดยไม่บอกให้ใครแม้แต่แม่รู้ ชาวว่ามีคนเห็นมันกลั้นสะอื้นไปคนเดียวด้วยสองมือว่างเปล่า เข้าไปปากว่างอันอ้างว้างมืดมน

“ดาบล่ะ! เอ็งไม่เอาไปด้วยหรือ?” คนสวนทางทักถาม

“ไม่ต้อง ข้าไปหาเอาข้างหน้าได้”

เจ้าขุนทองมันว่าอย่างนั้น ก่อนจะสะบัดหน้าแล้วเดินหายเข้าป่าไป!

แม่ลงเรือพายทวนกระแสน้ำ ในลำคลองที่ไหลระเรื่ออ่อนราด้วยน้ำน้อยฝนแล้งนั้น ไปอย่างช้าๆ เมื่อฟ้าสว่าง ตรงข้ามกับหัวใจที่ร้อนรรีบเร่งล่องไปแล้วข้างหน้า คือศาลากลางเมืองที่เขาจัดไว้รอรับให้เจ้า ขุนทองมันกลับมา...โยจะไม่ดีใจ โยไม่อยากเห็นหน้า ก็มันร่วมปีแล้วละนะที่มันได้จากบ้านไป แม่วาด ภาพลูกชายในห้วงคิดคำนึง พลังหันหน้าบอกบ่าวให้เร่งฝีพายมันเร็วขึ้น

“ถ้าขุนทองไม่กลับมาล่ะ แม่เฒ่า?” บ่าวฝีพายเอ่ยถาม

“กลับซี! มันต้องกลับ...มันต้องคิดถึงแม่ ข้ารู้ใจ”

แม่ยืนย่นถ้อยคำกับบ่าวในบ้านอย่างแข็งขัน แต่สีหน้าปิดผันแปรเปลี่ยนเป็นสลดซีดลงอย่างสังเกตุเห็นได้ชัด

“ถ้าขุนทองไม่กลับมา!” คำนี้สะอึกหัวใจนักแล้ว

ยิ่งนึกถึงตอนที่ขุนทองมันร้องไห้ในวันเกิดเหตุใหญ่แล้วแม่ยิ่งใจหายหนัก! ยังจำได้ว่าก่อนมันจะหายหน้าไป มันนอนร้องไห้รำพันอยู่ในเรือนจนดิ๊กตื่น

แม่รู้ว่าขุนทองมันโกรธ มันน้อยใจ - แต่มันน้อยใจใคร โกรธใคร จนปานนี้ แม่ไม่รู้

อดนึกย้อน สะทอนใจ สงสัยไปถึงความโกรธความน้อยใจของเจ้าขุนทองมันไม่ได้ว่าทำไมหนอ มันถึงได้มากมาย ถึงกับมันต้องตัดใจทิ้งถิ่นฐานบ้านช่อง และทิ้งแม่ไปได้ - ทั้งความสุขในชายคาบ้านไป เคียงคว้างอยู่กลางป่า เป็นปฏิบัติต่อบ้านเมืองให้กฎหมายลงทัณฑ์

และนี่ขุนทองมันจะแลกบ้านแลกแม่ เพียงเท่านั้นแหละหรือ...? ไม่น่าเป็นไปได้! แม่ร้องคำนอ อยู่ในใจ...

แสงเรื่อรางสว่างสลัวพันขอบฟ้าเหนือเวียงคลอง เห็นรำไรข้างหน้าสุ่มทุ่มพุ่มไม้สองฟาก ฝั่งมองอับเฉามัวหม่นอยู่ในความวิเวก กระท่อมทับ โรงนา และเรือนไม้ที่เรือพายผ่านไปซ่อนอยู่ในเงาไม้เป็นเงาตะคุ่มแลทะมึนเปล่าเปลี่ยวและเหงาเหมือนกับเรือนร้าง ในฉับพลันช่วงนั้นและในเรือนหัวใจที่หวั่น ไทวไม่เป็นสำ แม่แว่วเสียงขุนทองอันเจื้อยแจ้วขึ้นเหนือสุ่มทุ่มพุ่มไม้รายคลองอันวิเวกนั้น

“ฉันมันใจนะแม่ ว่าสองมือเปล่า ๆ นี้ จะเอาชนะมันได้”

“มันนะใครล่ะ?”

ซุนทองไม่ตอบแม่ในตอนนั้น แต่ออกท่าทางเกรี้ยวกราดเหมือนโกรธแค้นใครมา เมื่อรำคาญ แม่ก็ว่า “เอาเถอะ! อย่าฆ่าฟันกันก็แล้วกัน” ซุนทองมันได้ยินดังนั้นก็หัวเราะ ประกายสดใสอยู่ด้วย ร่องรอยของวัยเด็ก

แม่ไม่เคยนึกสักนิดว่าในกาลต่อมา มันจะไปถือดาบที่เยวคลุกอยู่กับเลือดและความตาย ท่องอยู่ตามป่าเขาและคงดิบก้นดารไกล ทั้งที่ก็ไม่เคยเห็นมันจับดาบนอกจากหนังสือหนังหาที่มันรักของมัน!

นกสองฝั่งคลองส่งเสียงเพรียกเหมือนเรียกภวังค์อันหวนไหวของแม่ให้กลับคืนมา ฟ้าสาางอย่าง เต็มที่จนแลเห็นควันไฟลอยล่องอยู่เหนือ ณ แมกไม้ไกลลิบ - สีขาวมัว อ้อยอิ่งตัดกับแสงมลังเมลิอง ณ ขอบฟ้าโพ้นไกล

“แกว่า ซุนทอง มันจะไม่กลับมางั้นรี?” แม่หันถามบ่าวผีพายเมื่อเห็นมันนั่งไข้จำพายอยู่ เหมือนหุ่น

“แล้วแม่เดาว่าจะกลับมั้ละ?” บ่าวผีพายย้อนถาม

“ข้าว่ามันต้องกลับ ข้ามันใจ!”

บ่าวผีพายมันพยักหน้าแล้วจำพายเร็วแรงขึ้น...

ซุนทองมันหายลับเข้าป่าไปนับแต่ปลายพรรษาปีก่อน ปล่อยความทุกข์เข้าครองเรือนครอง หัวใจของแม่มันมาแล้วก็นานหนักหนา...ณ บัดนี้ ถึงอย่างไรแม่ก็ยังปลงใจเชื่อว่า มันจักต้องทวนกลับมา สู่ความสุขแห่งครอบครัว และความรักความอบอุ่นอันเป็นของมารดาที่เที่ยงแท้แน่นอน

ความโกรธแค้นนั้นมันมากก็จะต้องหายไปได้ด้วยกาลเวลาลบเลือน ความสุขแต่หนหลัง จะเรียกหากย้อนตราายในป่าใหญ่จะผลัดกันให้มันกลับ - เจ้าซุนทองจะต้องทิ้งดาบออกจากป่ามาบ้าน และ ฟ้าสาางวันนี้ - มีหรือจะไม่มีมัน?

แม่เตรียมด้ายมาผูกมือรับขวัญและเตรียมข้าวของเครื่องใช้มาให้ซุนทองแล้ววันนี้!

บ่าวเหเรือเข้าท่า เมื่อตะวันสายพรราวแสงเป็นตุ้ตันระริกจับผิวน้ำในลำคลอง แล้วสองคน กับบ่าว แม่ก็เร่งฝีเท้าออกเดินคุ่มมุ้งมันไปยังศาลากลางเมือง

“เขาตายแล้วละ!” เด็กหนุ่มคนหนึ่งบอกแม่

แม่ร้องไห้...ซุนทองตายเสียแล้ว!

“เจ้าพบศพเขารึ?” แม่ถาม

“ไม่ - ไม่ใช่ศพเขา พบตัวเขานั้นแหละ เขาให้บอกแม่ว่าเขาตายแล้ว” เด็กหนุ่มคนนั้นว่า

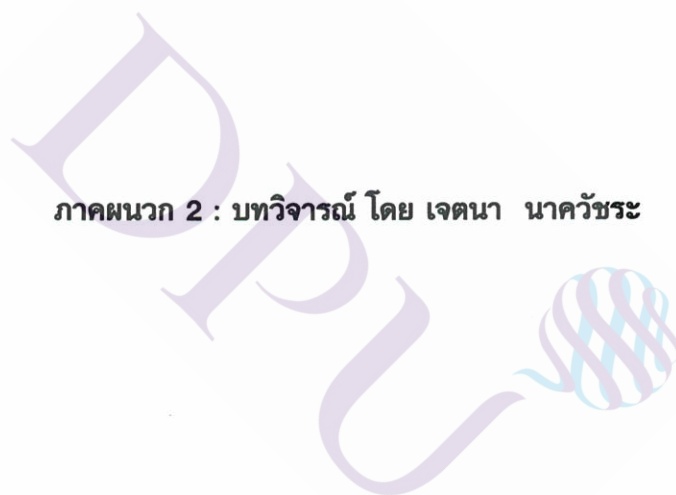
“เขาอยู่กับใคร?” แม่ถามอีก

“เขาอยู่กับดาบนะซี! ดาบเปื้อนเลือด...รอยคราบของความชิงชัง!” เด็กหนุ่มตอบ

เรือของแม่ล่องตามน้ำกลับบ้านเมื่อตะวันตรงหัว พร้อมด้วยข้าวของเครื่องใช้กองเต็มลำเรือ เหมือนเก่า เจ้าซุนทองมันโกรธใครแรงแค้นมากมายถึงปานนี้ ถึงสู่ตายไปจากแม่และเหย้าเรือนโดยไม่ กลับมาอีกและจนปานนี้แม่ก็ไม่รู้ หากคำตอบไม่ได้

เสียงพายกระทบน้ำเป็นจังหวะอยู่ในความเงียบ แม่เริ่มร้องไห้ออกมาอีกเมื่อนึกถึงความเงียบ ความว่าแห้วภายในเรือนของแม่ที่ยืนรออยู่ข้างหน้า และนานนับชวบปีแล้วที่ขาดร่างขาดเงา ของเจ้าซุนทอง เหมือนก่อนเคย

ภาคผนวก 2 : บทวิจารณ์ โดย เจตนา นาควัชระ

บทวิจารณ์ โดย เจตนา นาควัชระ

ในรายการการบรรยายทางวิทยาการศึกษา ที่ข้าพเจ้าและเพื่อนร่วมงานจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ร่วมกันจัดทำต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายปีแล้วนั้น มีวัตถุประสงค์ที่จะกระตุ้นให้ผู้สนใจวรรณกรรม ได้เห็นตัวอย่างการวิจารณ์วรรณกรรมทั้งที่เป็นเรื่องของ “การวิจารณ์เชิงปฏิบัติ” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในวงวิชาการสากลว่า “Practical Criticism” และที่เป็นเรื่องของ “ทฤษฎีวรรณคดี” หรือที่เรียกกันว่า “Literary Theory” ข้าพเจ้าได้เริ่มการบรรยายชุดแรกด้วยการปูพื้นในทางทฤษฎี ซึ่งบทบรรยายชุดนั้นต่อมาได้รับการปรับปรุงหนังสือเล่ม ชื่อว่า **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี** ในการบรรยายชุดต่อมาได้มีการเลือกวรรณกรรมที่สำคัญๆ ของหลายชาติมาวิจารณ์เป็นเรื่องๆ ในรายการที่ชื่อว่า **วรรณกรรมเอกของโลก** โดยใช้ผู้บรรยายหลายคน และในช่วงสุดท้ายข้าพเจ้าได้นำเอาชีวประวัติและผลงานนักประพันธ์เอกของตะวันตก คือ แบล็กทอลล์ เบรคคท์ มาบรรยายต่อเนื่องกันเป็น 2 ชุด ซึ่งบทบรรยายที่กล่าวถึงนี้ ข้าพเจ้ากำลังนำไปปรับปรุงและเขียนเพิ่มเติมให้เป็นหนังสือเล่ม มีชื่อว่า **แนะนำวรรณกรรมละครของ แบล็กทอลล์ เบรคคท์** สำหรับการบรรยายชุดใหม่ประจำปี 2524 นี้ ข้าพเจ้าและเพื่อนร่วมงานจะใช้วิธีการของ “ทฤษฎีวรรณคดี” และ “การวิจารณ์เชิงปฏิบัติ” ประสมกัน และจะเปลี่ยนวิธีการบรรยาย ทั้งนี้จะเลือกเรื่องสั้นของนักประพันธ์ไทยร่วมสมัย ที่ได้มีการรวมเล่มเป็นชุดแล้วมาวิเคราะห์ โดยจะมีการบรรยายในหัวข้อเดียวกันซ้ำกันโดยใช้ผู้บรรยาย 2 คน เพื่อให้เห็นความแตกต่างของวิธีการวิจารณ์ และให้เห็นทัศนคติที่แตกต่างกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะวรรณคดีวิจารณ์-ดังที่ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวย้ำไว้หลายครั้งแล้ว-เป็นกิจกรรมทางปัญญาที่มีลักษณะเป็นอัตวิสัย เมื่อผู้บรรยายได้วิจารณ์เรื่องสั้นชุดหนึ่งไปแล้วโดยเอกเทศ ผู้บรรยายทั้ง 2 คนก็จะมาพบกันและสนทนากันในรายการครั้งต่อไป โดยมีผู้ร่วมรายการคนที่ 3 ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการอภิปรายและทำหน้าที่เป็น “ผู้วิจารณ์นักวิจารณ์” ด้วย ทั้งนี้ผู้ร่วมสนทนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดำเนินการอภิปรายจะพยายามให้ข้อสรุปเชิงทฤษฎี และชี้ให้เห็นที่วิธีการวิจารณ์ได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์เรื่องสั้นร่วมสมัยของไทย ผู้ร่วมรายการครั้งนี้ประกอบด้วย อาจารย์กอบกุล อิงคุณานนท์ อาจารย์ ดร.สดชื่น ชัยประสาธน์ และข้าพเจ้าเอง ทั้ง 3 คนเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร

ข้าพเจ้าจะเริ่มรายการด้วยการวิจารณ์เรื่องสั้นซึ่งรวมเล่มแล้วมีชื่อว่า **ขุนทอง...เจ้าจะกลับมาเมื่อฟ้าสว่าง** ของอัศศิริ ธรรมโชติ ซึ่งเป็นเรื่องสั้นที่เพิ่งได้รับรางวัลซีไรต์ประจำปี ค.ศ. 1981 ไป เรื่องสั้นที่ตีพิมพ์รวมเล่มอยู่ในชุดนี้มีทั้งหมด 13 เรื่อง เรื่องสุดท้ายมีชื่อว่า **ขุนทอง...เจ้าจะกลับมาเมื่อฟ้าสว่าง** ซึ่งผู้แต่งได้ใช้เป็นชื่อของหนังสือรวมเรื่องสั้นชุดนี้ด้วย หนังสือชุดนี้ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2521 (ข้าพเจ้าจะอ้างถึงฉบับตีพิมพ์ครั้งแรกในการบรรยาย) เรื่องที่เก่าที่สุดในชุดนี้คือ **ดอกไม้ที่เธอถือมา** ตีพิมพ์ครั้งแรกในวารสาร **นิสิตนักศึกษา** เมื่อเดือนธันวาคม 2516 เรื่องที่ตีพิมพ์ล่าสุดคือ **เข้าวันต้นฤดูฝน** พิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร **หนุ่มสาว** เดือนมิถุนายน 2521 ที่ข้าพเจ้าได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการตีพิมพ์ครั้งแรกของแต่ละเรื่องมาดังนี้ ก็ใช้แต่เพียงประสงค์จะแนะนำว่าในการวิจารณ์นั้น เราควรจะให้ความสนใจว่าวรรณกรรมเรื่องใดถือกำเนิดขึ้นมาเมื่อใด ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นการศึกษาวรรณกรรมเชิงประวัติ แต่อันที่จริงแล้วข้าพเจ้ามีเหตุจูงใจอย่างอื่น เมื่อได้อ่านเรื่องสั้นชุดนี้ของอัศศิริ ธรรมโชติ แล้ว ข้าพเจ้าพบว่าอัศศิริแต่งเรื่องที่มีความผูกพันกับสังคมร่วมสมัย และเรื่องสั้นบางเรื่องก็มีฐานมาจากเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในประเทศไทย อาทิ เรื่อง **ดอกไม้...ที่เธอถือมา** ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นเรื่องที่ผู้อ่านทุกคนจะเห็นได้ทันทีว่าได้แรงกระตุ้นมาจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเรื่อง **ขุนทอง...เจ้าจะกลับมาเมื่อฟ้าสว่าง**

ก็ได้รับแรงกระตุ้นจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แต่คงเขียนขึ้นหลังเหตุการณ์น่านพอสสมควร คือในช่วงที่มีการประกาศเรียกร้องให้ผู้ที่ยลบทหนีเข้าป่าไปกลับมารายงานตัวได้แล้ว ทั้งนี้ได้หมายความว่าเรื่องสั้นเหล่านี้เป็นเรื่องของชีวิตจริง เรื่องสั้นเป็นงานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ที่นักประพันธ์แต่งขึ้น โดยอาจจะได้รับแรงกระตุ้นจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ในเรื่องความจริง-ความลวง-ความสมจริง ในวรรณกรรมนั้น ข้าพเจ้าได้ให้อธิบายไว้โดยพิสดารแล้วในหนังสือ **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี** สิ่งที่ข้าพเจ้าต้องการจะเน้นในที่นี้ก็คือ การที่เราสำนึกในเรื่องภูมิหลังในทางประวัติศาสตร์และในทางสังคมของวรรณกรรมบางเรื่อง จะทำให้เราเข้าใจ เข้าถึง และซาบซึ้งในวรรณกรรมดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ได้หมายความว่าวรรณกรรมเหล่านั้นจะมีคุณค่าแต่เฉพาะในสังคมที่ตัววรรณกรรมถือกำเนิดขึ้นมากี่เท่าไร

ผู้ที่อ่านเรื่องสั้นชุด **ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง** บางคนอาจจะคิดเอาว่า อัครศิรี ธรรมโชติเขียน วรรณกรรมตามแบบแผนของกลุ่มนักประพันธ์ที่เรารู้จักกันในนามว่ากลุ่ม “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” ถ้าจะให้ พิจารณากันในแง่เนื้อหาแล้ว เรื่องสั้นส่วนใหญ่ในชุดนี้มีแนวทางที่จะเบนไปในในทาง “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” อยู่ไม่น้อย เราจะพบกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความกดดันและความขัดแย้งทางการเมืองในหลายเรื่อง เช่น **เธอยัง มีชีวิตอยู่อย่างน้อยก็ในใจฉัน** หรือ **ดอกไม้ที่เธอถือมา** เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมทางสังคมและความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจน เช่นในเรื่อง **เมื่อเย็นย่ำของวันอันร้าย** เรื่องของความยากลำบากของ คนชนบทใน **เสียแล้วเสียไป**

เรื่องของชีวิตสลัมในเมืองหลวงใน **ถึงคราวจะหนีไกลไปจากลำคลองสายนั้น** เรื่องของโสเภณีจำเป็นที่จะต้องขายตัวไปเลี้ยงครอบครัว ใน **รถไฟครั้งที่ห้า** แต่ถ้าเราอ่านเรื่องสั้นของอัครศิรีด้วยความพิถีพิถันแล้ว เราจะพบว่าเขาเป็นนักเขียนที่มีความสามารถในเชิงสร้างสรรค์อยู่ในขั้นที่น่าทึ่ง เรื่อง **ถึงคราวจะหนีไกลไปจากลำคลองสายนั้น** ก็ชี้ให้เห็นแล้วว่า เขาเป็นนักประพันธ์ที่ตีปัญหาสังคมได้อย่างลึกซึ้ง มันเป็นเรื่องของแม่หม้ายยากจนที่อาศัยที่ซุกหัวนอนอยู่ใต้สะพานข้ามคลองแห่งหนึ่งในเมืองหลวง เธอกับลูกหากินด้วยการขอทานและเก็บเศษอาหารมากิน คลองสายนั้นเป็นถิ่นค้าประเวณีแบบล่องเรือไปตามลำคลอง เพื่อนบ้านของเธอก็คือโสเภณีนั่นเอง โสเภณีเหล่านี้ แสดงความเป็นมิตรกับลูกของเธอเป็นมิตรจนถึงขนาดที่ลูกสาวผู้ไร้เดียงสาของเธอเริ่มตั้งความหวังไว้ว่าจะมีอนาคตเช่นพี่ๆ ผู้น่ารักเหล่านี้บ้าง เมื่อสิ่งแวดล้อมมิได้เป็นพิษแต่ในเชิงกายภาพเสียแล้ว แต่มลภาวะที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่เป็นพิษต่อจิตใจของลูกเธอ เธอก็จำต้องตัดสินใจหนีหนีสิ่งแวดล้อมนั้นไปเสีย ผู้เขียนมิได้บอกว่าเธอหนีไปไหน เขาเพียงแต่ชี้ให้เห็นว่า คนจนนั้นใช่จะถูกกำหนดด้วยสิ่งแวดล้อมจนเป็นทาสของวัตถุไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คนจนยังมีความเป็นมนุษย์ คนจนยังมีทางเลือกที่เป็นอิสระเป็นไทต่อตัวเอง แม้ว่าทางเลือกนั้นก็คือการเปลี่ยนสภาพ เปลี่ยนถิ่นฐานจากความจนไปสู่ความจนนั่นเอง อัครศิรีบรรยายภาพของแม่ลูกครอบครัวนี้ไว้อย่างน่าประทับใจ ด้วยถ้อยคำสำนวนที่เป็นวรรณศิลป์อย่างแท้จริง

“ความคิดดับพลันผ่านเข้ามาในสมอง หัวใจตระหนกทวนหวาดนั้นทำให้ลอนผวาเข้ามุ้งและดึงเอาลูกสาวกำลังหลับนั้นมากอดนอนแนบอก เสียงลูกร้องครางเบา ๆ ขณะสะพานไหวลั่น และกระต้อมริมน้ำสะเทือนฟังเสียงดัง พร้อมด้วยเสียงรถแล่นผ่านไปด้วยความรวดเร็วฉันจะต้องไปจากที่นี่ พาลูกไปให้ไกลจากสิ่งนี้...ไกลแสนไกล” (หน้า 37)

แต่นั่นก็เป็นการมองโลกในทัศนะหนึ่ง ในกรณีอื่น อัครศิรีจะตีปัญหาเรื่องความยากจนในอีกรูปแบบ หนึ่ง เช่นในเรื่อง **บนท้องน้ำเมื่อยามค่ำ** ซึ่งเป็นเรื่องที่อัครศิรีแสดงฝีมือในการวาดภาพแบบที่เรียกว่าเป็น ลักษณะ “ธรรมชาตินิยม” (naturalistic) อย่างเต็มที่ คือ พยายามให้รายละเอียดในการพรรณนาเพื่อให้เกิด ความรู้สึกที่รุนแรง รุนแรงจนถึงขั้นขยะแขยง แต่เขาก็มีทางแก้ด้วยการสร้างอารมณ์ชดเชยที่ทำให้เรา

ยังให้ความชื่นชมต่อภาพที่น่าขยะแขยงได้ เรื่องของชาวสวนผู้ยากจนต้องพายเรือบรรทุกแดงไม่ไปขายได้เงินมา แทบไม่พอเลี้ยงครอบครัว แต่โชคดีไปพบศพเด็กลอยน้ำมา ศพนั้นเน่าจนอืด ส่งกลิ่นเหม็น กลิ่นอาเจียนไว้ไม่ อยู่แต่หนูน้อยผู้นั้นสวมสร้อยทองที่ข้อมือ เขาตัดสินใจกรีดเอาสายสร้อยเส้นนั้นมาจากศพลอยน้ำ ทางเลือกของเขาเป็นไปคนละแบบกับหญิงม่ายผู้ยากจนในเรื่อง ถึงคราวจะหนีไกลไปจาก ล้าคลองสายนั้น แต่มันก็เป็นทางเลือกทางหนึ่ง ทางเลือกของคนจนที่พยายามจะหาเหตุผลมาได้แย้งกับตัวเองว่าเขาไม่ได้ทำอะไรผิด

“เขาเปรียบเสมือนคนแรกที่มาถึงที่ซุกซ่อนสมบัติ ต้องอยู่กับความหวาดกลัว ผจญกลิ่นอันร้ายแรงอยู่โดยลำพังเดียวดาย สมบัตินี้ไม่มากก็จริงอยู่ แต่มันมากเกินไปแดงมทั้งลำเรือของเขา ซ้ำลอยมาเองตาม ลำน้ตามธรรมชาติของโชคชะตาที่ไม่มีใครอาจหลีกเลี่ยงได้”

ในตอนสุดท้ายของเรื่องผู้แต่งบรรยายความคิดของตัวละครตัวเดียวของเรื่องนี้ไว้ว่า

“เขาไม่มีเวลาจะคิด ว่าศพของเด็กน้อยผู้นี้ลอยมาจากไหนแน่ จะมีใครที่เป็นพ่อเป็นแม่จะมีโอกาสรู้หรือเปล่า ภายในใจส่วนลึกเขาเพียงแต่รู้สึกสลดและเสียใจให้กับโชคชะตาของเพื่อนมนุษย์บ้างเล็กน้อยเท่านั้น” (หน้า 98)

เราคงจะต้องถามตัวเราเองในฐานะผู้อ่านว่า เราขยะแขยงกับเรื่องนี้จนถึงขนาดที่เราจับไม่ได้หรือไม่ ข้าพเจ้าเองมีความรู้สึกที่ ผู้แต่งหาทางกลบอารมณ์อันรุนแรงของผู้อ่านได้ด้วยวิธีการที่แบบเนียน นั่นก็คือเอาเรื่องของการใช้เหตุผลมากลบเรื่องของอารมณ์ เราติดตามการใช้เหตุผลเข้าข้างตัวเองของชาวสวนผู้นี้ และในที่สุดเราซึ่งเป็นผู้อ่าน ก็ต้องใช้เหตุผลพิเคราะห์ต่อไปว่าการกระทำของเขาเป็นเรื่องที่เหมาะสมหรือถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรมหรือไม่ ผู้แต่งราวกับจะจงใจให้เราใช้ความคิดต่อไปด้วยตัวของเราเอง แม้ว่าเรื่องจะจบไปแล้ว จากเรื่องของซากศพที่ชวนอาเจียน เขาได้แปลงสาส์นให้เป็นปริศนาในเชิงวิทยาศาสตร์ไปเสียแล้ว นั่นคือความสามารถในแง่หนึ่งของผู้แต่ง สิ่งที่ข้าพเจ้าต้องการจะชี้ให้เห็นในที่นี้ก็คือ ในฐานะผู้อ่านเราจะต้องเฝ้าสังเกตปฏิกิริยาของเราเอง และพยายามที่จะวิเคราะห์ปฏิกิริยานั้น และเขียนวิจารณ์ออกมาด้วยวิธี การที่เราคิดว่าผู้อื่นจะเข้าใจได้ ในส่วนที่เป็นทฤษฎีวรรณคดีที่เกี่ยวกับอารมณ์ ขดเขยั้น ข้าพเจ้าได้ให้อรรถาธิบายไว้แล้วในหนังสือ **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี** ในบทที่เกี่ยวกับ “อารมณ์ โศก”

ประเด็นที่เราควรจะนำมาพิจารณาด้วยในที่นี้ก็คือว่า อัศศิริมิได้เขียนเรื่องแบบเดียว แม้แต่ทางออกของคนจนก็มีหลายแบบ อันที่จริงแล้วหนังสือรวมเรื่องสั้นเล่มนี้ให้เห็นถึงความหลากหลายของทั้ง สิ่งที่เป็นเรื่องของประสบการณ์มนุษย์ และสิ่งที่เป็นเรื่องของเทคนิคการประพันธ์ ผู้อ่านจะต้องปรับจินตนาการของตนให้เข้ากับเรื่องที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ในเรื่อง แล้วหัวหน้าแพราก็แปลกลาญ ผู้อ่านจะต้องพยายามเข้าใจความคิดแบบประเพณีของไทยในเรื่องของความผูกพันและความสัจย์ชื่อของบ่าวที่มีต่อนาย ซึ่งเป็นเรื่องที่เกินเลยเหตุผล และเกินเลยปทัสฐานในทางศีลธรรม เมื่อมาถึงเรื่องในแบบของเธอยังมีชีวิตอยู่อย่างน้อยก็ในใจฉัน เราจะต้องพยายามเข้าใจโลกแห่งความรู้สึกนึกคิดของคนหนุ่มสาวในเรื่อง ของอุดมการณ์ทางการเมือง และยิ่งอัศศิริพยายามเอาภาษาของความรักมาใช้กับเรื่องของ ตีมด้าที่มีต่อ อุดมการณ์อันค่อนข้างจะเป็นนามธรรมด้วยแล้ว การที่จะหวังให้ผู้อ่านทุกคนเข้าถึงปรัชญาอันเป็นแก่น ของเรื่องได้ ก็อาจจะจะเป็นสิ่งที่หวังได้ยาก เรื่องที่ยากที่สุดในหนังสือเล่มนี้อาจจะได้แก่นบนเส้นทางของหมาบ้า ซึ่งใช้วิธีเขียนแบบที่อาจจะเรียกเป็นภาษาสากลว่า “Surrealistic” คือเป็นเรื่องที่บรรยายอารมณ์ที่อยู่กึ่ง กลางระหว่างความจริงกับความฝัน เมื่อถึงจุดหนึ่งมนุษย์เราก็มีอารมณ์ความรู้สึกที่แสดงออกมาเป็น พฤติกรรมที่อธิบายไม่ได้ด้วยวิธีการที่เป็นเหตุผล มันเป็นพฤติกรรมที่เทียบได้กับหมาบ้า

แต่อัศศิริ มิได้ใช้ความเปรียบในเชิงวรรณศิลป์ในการวาดภาพของสภาพจิตใจที่ใกล้ลัสต์ของตัวพ่อในเรื่องนี้ เขาใช้วิธีการที่เป็นรูปธรรมคือกำหนดให้คนกับหมาบ้าวิ่งไปบนทางที่ขนานกัน เขาจบเรื่องนี้ด้วยภาพที่ข้าพเจ้าอยากจะเรียกว่าเป็นวรรณศิลป์ที่แฝงอยู่ในรูปของจิตรกรรม

“ตะวันลับลงหลังทิวเขา ค่อย ๆ กลบดินฟ้าแดงเลื่อนหาย หิ่งห้อยสรรพัสสารพันให้เป็นเงาดำ อยู่กับความมืด ทั้งหมด-คน และถนนลูกรังเส้นนั้นก็ถูกลบเลื่อนเคลื่อนหายไปด้วยสายสัมพันธ์แห่งกาลเวลา...” (หน้า 120)

อีกครั้งหนึ่งที่อัศศิริกลบความรู้สึกขะเขยงของหมาบ้าและคนบ้า ด้วยภาพธรรมชาติที่กำหนดด้วยมิติของจักรวาล

สิ่งที่ข้าพเจ้าต้องการจะเน้นในที่นี้ก็คือว่า นักเขียนที่มีความสามารถย่อมจะไม่ผูกติดอยู่กับเนื้อหาหรือรูปแบบใดที่ตายตัว เขาจะต้องสร้างฐานประสบการณ์ทั้งที่ลุ่มลึกและกว้างไกล และเขาจะต้องหาวิธีเขียนที่ต่างแนวออกไปอยู่เสมอ หน้าที่ของผู้อ่านคือการปรับอารมณ์และความคิดให้เข้าแนวกับงานประพันธ์ให้ได้ ซึ่งก็หมายความว่าผู้อ่านจะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในทางอารมณ์ที่ลุ่มลึกและกว้างไกลเช่นกัน ผู้อ่านที่จะทำหน้าที่เป็นนักวิจารณ์ด้วยจะต้องสามารถที่จะถอยห่างจากตนเอง และตั้งตัวอยู่ในที่ ๆ จะสามารถวิเคราะห์บทกวีสัมพันธทางอารมณ์ ที่มีต่อตัววรรณกรรมได้ด้วยวิธีการที่เป็นเหตุเป็นผล ผู้อ่านที่ดีควรจะเคลิ้มกับวรรณกรรม แต่ก็จะต้องสามารถตื่นจากภวังค์นั้นให้ได้ เพื่อที่จะทำหน้าที่ของนักวิจารณ์

ถ้าจะว่ากันในด้านของเทคนิคการประพันธ์แล้ว เรื่องสั้นชุด **ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง** ชี้ให้เห็นถึงความสามารถของผู้แต่งที่จะแหวกแนวมาจาก “เรื่องสั้น” แบบประเพณีที่จำเป็นจะต้อง “เล่าเรื่อง” ที่น่าสนใจ เรามีนักเขียนเรื่องสั้นที่มีความสามารถในการ “เล่าเรื่อง” ได้อย่างดีเยี่ยมอยู่หลายคน เช่น อาจินต์ ปัญจพวรรณ์ แต่อัศศิริมิได้เขียนเรื่องสั้นในลักษณะนั้น ถ้าจะว่ากันโดยตรงไปตรงมาแล้ว เรื่องสั้นของเขาบางเรื่อง “ไม่เป็นเรื่อง” คือไม่มี “เรื่อง” จะ “เล่า” เราอดรู้สึกไม่ได้ว่า **ดอกไม้ที่เธอถือมา** เป็นกวีนิพนธ์มากกว่า เป็นเรื่องเล่าเป็น “Lyric poetry” มากกว่าเป็น “story” หรือ “narrative” แต่เราก็คงจะต้องเรียกว่าเป็น “กวีนิพนธ์ที่เขียนด้วยร้อยแก้ว” ดังที่มีตัวอย่างมาแล้วในวรรณคดีฝรั่งเศสนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ดังที่เรียกกันว่า “Poesic en pros” คือเป็นการบอกความ หรือส่งสาส์นที่มีอาจเล่าเป็นเรื่องที่เป็นการลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง แต่เป็นการสื่อความรู้สึกภายในออกมาด้วยภาษา ข้าพเจ้ามีความคิดว่า อัศศิริมิได้พะวงในเรื่องของการจำแนกประเภทของวรรณคดีเลย บางครั้งเราอาจจะกล่าวได้ว่าเขาเอา “สารคดี” เข้ามา ปะปนกับ “เรื่องสั้น” ตัวละครของเขาโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมือง พุดภาษาที่เป็นความเรียง เช่น ตัวเอกในเรื่อง **เธอยังมีชีวิตที่อยู่อย่างน้อย** ก็ในใจฉัน คำพูดซึ่งผู้แต่งต้องการจะชี้ให้เห็นว่าเป็นคติพจน์ว่า

“ในประเทศของเรานั้น เราจะต้องช่วยกันสร้างความถูกต้องและเป็นธรรม” (หน้า 16, 17)

6 ตุลาคม 2519 อาจจะใช้คำพูดแบบนี้ในชีวิตจริง ในรูปของการประกาศอุดมการณ์ แต่ในบริบทของเรื่องซึ่งเป็นวรรณกรรมที่จะต้องอยู่ได้ด้วย “ความสมจริง” คำพูดดังกล่าวเป็นบทสนทนาระหว่างคน 2 คน และในแง่ของผู้อ่าน คำพูดดังกล่าวอาจจะมิใช่ “คำพูดอันแสนจะธรรมดา” (หน้า 16, 17) ดังที่ผู้แต่ง กล่าวไว้ถึง 2 ครั้งในเรื่องนี้ก็ได้ ประเด็นเชิงทฤษฎีที่จะต้องพิจารณาในที่นี้ เป็นประเด็นที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ แล้วในหนังสือ “ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี” นั่นก็คือว่า นักประพันธ์ทุกคนจะต้องหยิบยืมภาษากลางอันเป็นสมบัติร่วมของคนในชาติภาษานั้น มาหลอมเสียใหม่ให้เป็นภาษาวรรณศิลป์ที่เหมาะสมกับบริบทของตัววรรณกรรม อัศศิริยังมีข้อบกพร่องเล็กๆ น้อยๆ ในเรื่องของการใช้ภาษาที่ไม่เข้ากับบริบทอยู่บ้าง

ตัวอย่างอีกตอนหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือเรื่อง **ขุนทอง...เจ้าจะกลับมาเมื่อฟ้าสว่าง** เรื่องนี้เป็นเรื่องของคนบ้านนอก และอัศศิริก็ใช้ภาษาที่เป็นภาษาธรรมดากระเต๋ยดโป้ในทางชาวบ้าน บรรยายความรู้สึกของแม่ของ ขุนทองมาตลอด คำว่า “แม่” ในเรื่องนี้เรายิ่งฟังเรายังซึ่ง เพราะเราเห็นอกเห็นใจเธอเพิ่มขึ้นทุกที แต่ตอน ไกลจะจบ อัศศิริกลับใช้ภาษาความเรียงที่ทำลายอรรถรสของบริบทไปอย่างน่าเสียดาย

“ขุนทองมันหายลับ เข้าป่าไปนับแต่ปลายพรรษาปีก่อน...ปล่อยความทุกข์ เข้าครองเรือนครอง หัวใจของแม่มันมาแล้วก็นานหนักหนา... ณ บัดนี้ ถึงอย่างไรแม่ก็ยังปลงใจเชื่อว่ามันจะต้องหวน กลับมาสู่ความสุขแห่งครอบครัว และความรักความอบอุ่นอันเป็นของมารดาที่เที่ยงแท้แน่นอน” (หน้า 126)

อัศศิริเป็นนักประพันธ์ที่ยังจะก้าวไปได้อีกไกล ถ้าเขาพร้อมที่จะใช้ความพินิจพิเคราะห์ในการเขียนให้มากกว่านี้ ซึ่งทั้งนี้มิได้หมายความว่าเขาไม่สนใจในเรื่องของความเป็นจริงในการใช้ภาษา ในทางตรงกันข้าม เราอาจจะรู้สึกเสียด้วยซ้ำว่าเขาตั้งใจจะเขียนร้อยแก้วที่เลือกเฟ้นถ้อยคำจะมีจังหวะ จะโคจรราวกับจะเป็นร้อยเสียด้วยซ้ำ แต่โดยสรุปแล้วเราก็ยังจะต้องยอมรับว่า เขาสามารถแสดงออก ซึ่งอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของคนรุ่นหนุ่มสาวที่ได้ฝ่าทะเลเลือดแห่งประวัติศาสตร์ยุคใหม่ของชาติไทย มาแล้วในช่วงระยะเวลาเพียงไม่กี่ปี เขามาถึงระดับที่จะเขียนวรรณกรรมที่เป็น **การแสดงออก** ซึ่งอารมณ์ร่วมของคนเป็นจำนวนมากได้อย่างดียิ่ง งานชิ้นต่อไปของเขาก็คือ เขาจะต้องชี้ทางออกให้แก่เพื่อน ร่วมสมัยของเขาหาทางที่จะพัฒนาบทบาทของวรรณกรรมร่วมสมัยที่จะให้ “แสงสว่าง” เป็นเครื่องนำทาง ให้แก่สังคมให้มากกว่านี้ ข้าพเจ้าอยากจะได้คิดว่าข้าพเจ้าได้เห็นวิแววบางประการแล้ว แม้จะยังเป็นแสง ริบหรืออยู่บ้าง แต่ก็อาจจะเป็นทางที่เขาจะพัฒนาศิลปะของเขาให้สูงส่งยิ่งขึ้นได้ เขาเขียนเรื่อง **แล้วหญ้าแพรกก็แหลกลาญ** โดยพยายามที่จะให้เรา เข้าใจแนวความคิดแบบประเพณีในเรื่องบัวกับนาย เพื่อนรักทั้งสอง คือเห็นกับขนาดต้องฆ่ากันตายเพื่อพิทักษ์ ค่านิยมเก่าที่เขาไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ แต่ผู้แต่ง ก็ได้ชี้ให้เห็นแล้วว่าทางของอนาคตจะเป็นทางที่แจ่มใสกว่านี้ ค่านิยมที่มาจากนิทานโบราณในเรื่องของความ จงรักภักดี อย่างไรก็ดีที่บัวจะต้องมีต่อนายจบ ลั่นลงด้วยชวอายุของคนรุ่นเห็นกับขนาด นาคเป็นผู้ที่ตื่นขึ้น รับแสงสว่าง จากบทเรียนที่เขาต้องชดใช้ด้วยชีวิต เขากล่าวไว้ก่อนตายว่า

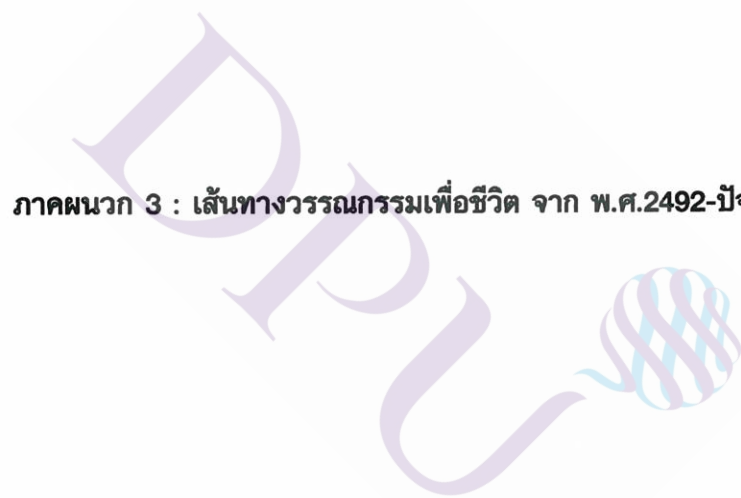
“แม่...นิทานของแม่ถูกแล้ว แต่ฉันก็คิดว่าโชคดี ที่ไม่ได้เล่านิทานเหล่านี้ให้ลูกๆ ของฉันฟัง...”

(หน้า 89)

คนรุ่นลูกคงจะเป็นคนที่ดำรงชีวิตด้วยสติปัญญา มิใช่เรื่องงมงายในค่านิยมอันสืบทอดมาโดย ไม่มีใครกังขานั้นคือทางของอนาคตขอให้เรามีวรรณกรรมที่ชี้ไปข้างหน้าบ้างเถิด

ภาคผนวก 3 : เส้นทางวรรณกรรมเพื่อชีวิต จาก พ.ศ.2492-ปัจจุบัน

เส้นทางวรรณกรรมเพื่อชีวิต จาก พ.ศ.2492-ปัจจุบัน

ผลิบาน

วรรณกรรมเพื่อชีวิตช่วงปี 2492-2495

จุดเริ่มของ “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” น่าจะมาจากแนวคิดเรื่อง “ศิลปะเพื่อชีวิต” ซึ่งนำเสนอโดย อัครณี พลจันทร์ (อินทรายุทธ์, นายผี) และอุดม สีสุวรรณ (พ.เมืองชมพู, บรรจง บรรเจิดศิลป์) ทั้งสองเสนอ แนวคิดเรื่องนี้ในบทความที่ตีพิมพ์ในนิตยสารชั้นนำในขณะนั้น “อินทรายุทธ์” เสนอความคิดในอักษรสาส์นรายเดือนในปิฎกภูมิและมหาชน เขาวิจารณ์วรรณคดีไทยโบราณหลายเรื่องโดยยึดหลักการว่ากวีต้องอยู่เคียงข้างประชาชน และวรรณคดีต้องนำเสนอความเป็นจริงแห่งชีวิตและสังคม ส่วน พ.เมืองชมพู ยืนยันโดยหนักแน่นว่า “ศิลปะเพื่อศิลปะ” ไม่มีและก็ไม่อาจมี มีแต่ “ศิลปะเพื่อชีวิต” เพราะศิลปะกำเนิด จากชีวิตและเกี่ยวพันกับชีวิต

“ชมรมนักประพันธ์” ก่อตั้งขึ้นในเดือนมกราคม ปี พ.ศ.2493 โดยการริเริ่มของมาลัย ชูพินิจ (แม่เอ็งค์) ชมรมนี้จัดประชุมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันบ่อยครั้ง ด้วยหัวข้อที่เกี่ยวกับการประพันธ์ ครั้งหนึ่งมีการเสนอคำว่า “ศิลปะเพื่อชีวิต” เข้าสู่วงอภิปราย นักเขียนเพื่อชีวิตในยุคแรกหลายคนได้แสดงจุดยืนและอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรม เช่น อิศรา อมันตกุล ประกาศว่า “ข้าพเจ้าจะไม่ให้ยาพิษแก่ประชาชน” ศรีบูรพา ตั้งคำถามว่า “จะใช้ศิลปะเพื่อให้เป็นคุณกับคนส่วนมากหรือเป็นคุณกับคนส่วนน้อย” และกล่าวว่า “ทำอย่างไรจึงจะทำให้ศิลปะนั้นเป็นประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์อย่างไพศาลที่สุดที่จะเป็นได้” การอภิปรายของ “ชมรมนักประพันธ์” น่าจะจุดประกายความคิดสร้างจิตสำนึกแก่นักประพันธ์ รุ่นใหม่ในยุคนั้นไม่น้อย

ในช่วงนี้มีวรรณกรรมเพื่อชีวิตเกิดขึ้นมากมาย ประเภทนวนิยาย, เรื่องสั้น, กวีนิพนธ์ที่เด่นๆ มี กุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) เขียน นักบุญจากขานตัน ขอแรงหน่อยเถอะ เรื่องสั้น, จนกว่าเราจะพบ กันอีก นวนิยาย, อุดม อุดการ (อ.อุดมการ) เขียน บนผืนแผ่นดินไทย เรื่องสั้น, อัครณี พลจันทร์ (นายผี) เขียน อีสาน กวีนิพนธ์, อิศรา อมันตกุล เขียน เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี กวีนิพนธ์, เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียน ความรักของวัลยา นวนิยาย, ศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์ เขียน แผ่นดินนี้ของใคร นวนิยาย, ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา (อุชเชณี) เขียน บทกวีใน “ขอบฟ้าชลิบทอง” และ “ดาวผ่องนภาดิน” กวีนิพนธ์

นอกจากนี้ยังมีกวีนิพนธ์ของเปลื้อง วรรณศรี และทวีป วรดิลก (ทวีปวร)

หนังสือสารคดีมี เดชา รัตนโยธิน เขียน วิวัฒนาการทางสังคม อุดม สีสุวรรณ (อรัญญ์ พรหมชมพู) เขียน ไทยกึ่งเมืองขึ้น, อุดม สีสุวรรณ (บรรจง บรรเจิดศิลป์) เขียน ชีวิตกับความใฝ่ฝัน, สุภา สิริมานนท์ เขียน แคบทะเลลึกลับ

นอกจากนี้ยังมี “รวมปาฐกถาภาคฤดูร้อน พ.ศ.2495” ซึ่งมีบทความเด่นๆ เช่น “ฐานะของสตรีตาม ที่เป็นมาในประวัติศาสตร์” ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ และ “การประพันธ์และสังคม” ของเสเนีย์ เสาวพงศ์

ช่วงนี้คือช่วงผลิบานของวรรณกรรมเพื่อชีวิตยุคแรก

กบฏสันติภาพ

เกิดรัฐประหารเงียบในปลายปี 2494 มีการคุกคามเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ นักเขียน, นักหนังสือพิมพ์จึงรวมตัวกันตั้ง “คณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหนังสือพิมพ์” เพื่อต่อต้านการคุกคาม เสรีภาพของสื่อมวลชน พร้อมกับเคลื่อนไหวเรียกร้องสันติภาพ ต่อต้านสงครามเกาหลี วันที่ 10 พฤศจิกายน 2495 รัฐบาลกวาดล้างจับกุมนักเขียนหนังสือพิมพ์ที่ร่วมชุมนุมกัน ข้อหากบฏภายใน ราชอาณาจักร พร้อมกันนั้นมีการกวาดล้างกลุ่มการเมืองอื่นๆ เช่น ขบวนการกู้ชาติ ขบวนการ สันติภาพ การกวาดล้างจับกุมครั้งใหญ่นี้ มีผู้ถูกจับกมนับร้อยคนทั้งนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักศึกษา ประชาชน รัฐบาลใช้พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ในวันที่ 13 พฤศจิกายน 2495 มีผลให้ รัฐบาลโยงข้อหาผู้ถูกจับกุมเข้ากับพระราชบัญญัติฉบับนี้ ด้วยการกวาดล้างฝ่ายต่อต้าน รัฐบาลครั้งใหญ่ซึ่งเรียกกันว่า “กบฏสันติภาพ” หรือ “กบฏ 10 พฤศจิกายน” ผู้ที่ถูกจับกุมได้แก่ ศรีบูรพา อารีลีวีระ (ต่อมาถูกตำรวจ ของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ยิงทิ้งอย่างเหี้ยมโหด) สุภา สิริमानนท์ อุทธรณ์ พลกุล เปลื้อง วรรณศรี นเรศ นโรปกรณ์ สุพจน์ ด้านตระกูล เป็นต้น ต่อมาผู้ถูกจับกุมเหล่านี้ได้รับนิรโทษกรรม ในปี พ.ศ.2500 เนื่องในโอกาสฉลองปีกิ่ง พุทธกาล

สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงชะงักงันไปโดยปริยายชั่วขณะหนึ่ง

ไม่ยอมสยบ

วรรณกรรมเพื่อชีวิตช่วง พ.ศ.2495-2501

แม้จะถูกกวาดล้างกรณี “กบฏสันติภาพ” นักเขียนยังผลิตวรรณกรรมเพื่อชีวิตออกมาอย่างต่อเนื่อง

“ศรีบูรพา” สร้างงานจากคุกกบขางขวาง “แม่” ของ แม็กซิม กอร์กี้ เรื่องแปล “แลไปข้างหน้า” นวนิยาย “อาชญากรผู้ปล่อยนกพิราบ” กลอนเปล่า

เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียน “ปีศาจ” “ล่องใต้” (นวนิยายการปฏิวัติในละตินอเมริกา) นวนิยาย

ศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์ เขียน “เมืองทาส” “โคกนาฏกรรมของสัตว์เมือง” นวนิยาย

สด กุระมะโรหิต เขียน “ระย้า” “เลือดสีแดง” “เลือดสีน้ำเงิน” นวนิยาย

อิสรา อมันตกุล เขียน “ธรณีประลัย” นวนิยาย

สุวัฒน์ วรดิลก เขียน “หลังเลือดลงโลมดิน” (แรงบันดาลใจจากบทกวี “อีศาน” ของนายผี)

นวนิยาย “เทพเจ้า” เรื่องสั้น

เดชะ บัญชาชัย เขียน “ประวัติจริงของอาคิว” เรื่องแปล

รุ่งแสง เขียน “ลุ่มแม่น้ำวอลก้า” “รวมเรื่องสั้น แม็กซิม กอร์กี้” เรื่องแปล

สุภา สิริमानนท์ เขียน “คอร์ปชั่นในวงการหนังสือพิมพ์” บทความ

นวนชน เขียน “หลูชิน” เรื่องแปล

คำสิงห์ ศรีนอก (ลาว คำหอม) เขียน “ฟ้าบ่กั้น” รวมเรื่องสั้น

อัศนี พลจันทร (นายผี), (อินทราวุธ) เขียน “เราชนะแล้ว แม่จ๋า” “โคลงกลอนของนายผี” “ศิลปะการแห่งกบฏกลอน” กวีนิพนธ์

อุชเชนี และนิต นรารักษ์ เขียน “ขอบฟ้าชลิบทอง” รวมบทกวีนิพนธ์

ปี พ.ศ.2498 จิตร ภูมิศักดิ์ (ทีปกร) ได้เขียนบทความขนาดยาวอันลือลั่น 4 ตอน อะไรหนอที่เรียกว่าศิลปะ, ศิลปะบริสุทธิ์มีจริงแท้หรือไฉน, ที่ว่า “ศิลปะเพื่อศิลปะ” นั่นคืออย่างไรกันแน่หนอ และ “ศิลปะเพื่อชีวิต” ความหมายแท้จริงของมันเป็นไฉน ในปี พ.ศ.2500 จิตร ยังมีบทความ “ศิลปะเพื่อประชาชน” ออกมาอีก บทความทั้งห้าตีพิมพ์เป็นเล่มเดียวกันชื่อ “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” ในปี พ.ศ.2515

การไม่ยอมสยบกับเผด็จการแสดงถึงอหังการของนักเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตยุคแรก

ยุคมืดทางปัญญา ปี 2501-2507

เดือนตุลาคม 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กระทำรัฐประหารใช้อำนาจเผด็จการโดยเบ็ดเสร็จ กวาดล้างจับกุมนักเขียน, นักหนังสือพิมพ์เข้าคุกเป็นจำนวนมาก ปิดหนังสือพิมพ์ ประกาศรายชื่อหนังสือต้องห้าม เช่น “แม่” แปลโดย ศรีบูรพา “นิติศาสตร์ 2500” ที่ตีพิมพ์งานอย่าง “โฉมหน้าศักดินาไทย” ของสมสมัย ศรีศุทรพรวณ (จิตร ภูมิศักดิ์) “การวิเคราะห์ลักษณะทางชนชั้นในประเทศไทย” ของพัฒนา รัมยะสุด “โฉมหน้าจักรพรรดินิยม” ของ มณี ศุทรวรรณ

การจับกุมคุมขังนักเขียน, นักหนังสือพิมพ์กลายเป็นแรงผลักดันให้นักเขียนหลายคนเข้าร่วมกับ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย “ศรีบูรพา” ลี้ภัยไปอยู่ประเทศจีนจนเสียชีวิตที่นั่น เสนีย์ เสาวพงศ์ หยุดเขียนชั่วคราว มุ่งรับราชการทางการทูตอย่างเดียว “ลาว คำหอม” ไปทำไร่ที่ปากช่อง นักเขียนหลายคน เปลี่ยนแนวเขียนไปเป็นเรื่องเรื้องรมย์

จิตร ภูมิศักดิ์ คนเดียวที่ยังยึดหยัดเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตอย่างต่อเนื่องจริงจัง แม้จะถูกขัง อยู่ในคุกหลายปี จิตรยังสร้างผลงานที่มีคุณค่า เช่น “พจนานุกรมไทย-มูเซอ” “ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ” งานแปลมี “แม่” ของแม็กซิม กอร์กี้ “ธรณี กรรแสง” ของนักเขียนอินเดีย บทละครเรื่อง “มนต์รักจากเสียงกระดิ่ง” และบทเพลงอีกจำนวนหนึ่งเช่น “แสงดาวแห่งศรัทธา” “มาร์ชชาวนาไทย” “รำวงวันเมย์เดียร์” “ศักดิ์ศรีของแรงงาน” เป็นต้น

ปี 2507 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่ถูกคุมขัง จิตรแต่งกวีนิพนธ์ในนาม “กวี ศรีสยาม” และ “กวีการเมือง” ลอบส่งออกมาตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย เช่น “จิ้งเหลนกรุง” “โคลงสรรเสริญเกียรติกรุงเทพ มหานครยุคไทยพัฒนา” “วิญญานหนังสือพิมพ์-เปิบข้าว” บทกวีเหล่านี้มักจะยาว แต่งโดยใช้ฉันทลักษณ์โบราณ แต่เนื้อหาก้าวถึงทุกข์ยากของประชาชนและการกดขี่ของชนชั้นปกครอง ยุคนี้อาวุธวรรณกรรมเพื่อชีวิตแทบสูญหายโดยสิ้นเชิง ด้วยอำนาจเผด็จการ

ฟื้นตัว

วรรณกรรมเพื่อชีวิตก่อน 14 ตุลา (พ.ศ.2508-2516)

หลังจากจอมพลถนอม กิตติขจรสืบทอดอำนาจเผด็จการจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ความตึงเครียดทางการเมืองเริ่มผ่อนคลาย แม้จะตกอยู่ใต้อำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จเป็นเวลายาวนาน ประเทศชาติกลับตกต่ำลงในทุกทาง นักวิชาการรุ่นใหม่, นักศึกษาจึงหันมาตรวจสอบสภาพทางสังคม

รอบตัวอย่างจริงจัง ตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบถึงสังคมและชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่

การที่แกนนำนักเขียนเพื่อชีวิตลี้ภัยไปยังต่างแดนหรือเข้าป่าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้ความศึกษาคักตอกอยู่ในรั้วมหาวิทยาลัย ชุมนุมวรรณศิลป์และกลุ่มวรรณศิลป์อิสระ เช่น ชมรมพระจันทร์เสี้ยว, กลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวย, กลุ่มเทคนิคโคราช, กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ กลายเป็นกลุ่มสำคัญในการผลักดันวรรณกรรมเพื่อชีวิต มีการจัดนิทรรศการ, อภิปราย, พิมพ์บทประพันธ์, นำบทประพันธ์ เพื่อชีวิตในยุคก่อนมาพิมพ์ซ้ำ การเคลื่อนไหวเหล่านี้ทำให้วรรณกรรมเพื่อชีวิตเริ่มฟื้นตัว

มินิตยสารเกิดใหม่ช่วงนี้ ทำให้วรรณกรรมเพื่อชีวิตมีเวที สามารถงอกงามขึ้น ได้แก่ สังคมศาสตร์ปริทัศน์, สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา, ชัยพฤษฉัตรฉบับนักศึกษาประชาชน, ประชาธิปไตย และ มหาราชฎูร์ ที่สำคัญคือ กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้ออกหนังสือ “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” ตีพิมพ์ผลงาน ทั้งเก่าและใหม่ กลุ่มนี้ออกหนังสือได้หกฉบับ คณะผู้จัดทำหลายคนถูกจับข้อหา “กบฏเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” (ซึ่งนำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลา) หนังสือวรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงปิดฉากไป

ในยุคนี้มีการนำวรรณกรรมเพื่อชีวิตเด่นๆ ในยุคแรกมาตีพิมพ์ซ้ำ เช่น “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อ ประชาชน” ของ “ทีปกร” (จิตร ภูมิศักดิ์) “เมืองนิมิตร” ของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ ความรักของวัลยา, ปีสาย ของเสนีย์ เสาวพงศ์ “เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี” ของ อิศรา อมันตกุล “เราชนะแล้วแม่จ๋า” ของ อัศนี พลจันทร

การได้สัมผัสกับงานเขียนที่ดีของนักเขียนก้าวหน้าในอดีต ทำให้รู้สึกว่าคุณกำลังต่อสู้กับสิ่งเดียวกันกับที่คนรุ่นก่อนเคยต่อสู้มาแล้วอย่างดุเดือด จึงเป็นการปลุกเร้าจิตสำนึกทางสังคมการเมืองของคนยุค นี้ให้เข้มข้นขึ้น

วรรณกรรมเพื่อชีวิตเริ่มฟื้นตัวมารับใช้สังคม

ต้นเกิดเสรีชน

การเติบโตของวรรณกรรมเพื่อชีวิตก่อน 14 ตุลา ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมเพื่อชีวิตยุคแรก ทั้งรูปแบบ เนื้อหา แนวคิด และวิธีการนำเสนอ อาจมีบางคนทดลองใช้กลวิธีใหม่ในการนำเสนอ แต่ทุกคน มีจุดยืนว่าการสร้างสรรค์วรรณกรรมต้องเป็นไปเพื่อการสร้างสรรค์สังคม

เนื่องจากข้อจำกัดหลายอย่าง วรรณกรรมเพื่อชีวิตที่สร้างสรรค์โดยนักศึกษารุ่นใหญ่จะเป็นเรื่อง สั้นและกวีนิพนธ์ที่เด่นๆ มี “ตัวเดินทาง” ของประเสริฐ สว่างเกษม “ความเงียบ” ของสุชาติ สวัสดิ์ศรี “ละคอนโรงเก่า” ของนัน บางนรา “ฉันจึงมาหาความหมาย” ของวิทยากร เชียงกูล “คนบนต้นไม้” ของ นิคม รายนว “ถนนไปสู่ก่อนเมฆ” ของธัญญา ผลอนันต์ “เบิ่งฟ้าแนมดิน” ของศรีศักดิ์ นพรัตน์ “เราจะฝ่า ข้ามไป” ของวิสา คัญทัพ “สงครามในหลุมศพ” ของสุวัฒน์ ศรีเชื้อ “ดอกไม้ที่หายไป” ของสาคร “ใต้ สำนัก” ของวิรุณ ตั้งเจริญ “ภาพชิ้นสำคัญ” ของวรฤทธิ ฤทธาคณี “เนื้อในกระดุก” ของเน่งน้อย พงษ์ สามารถ “หนุ่มหน้ายัคนักรั” “โง่งเงาเตาตุณ เมดอินยูเอสเอ” ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่องสั้นใช้รูปแบบนิยายวิทยาศาสตร์ เช่น “ตัวทาส” ของอนุช อภาภิรม “กรุงเทพฯ 1982” ของอดุล เปรมบุญ “วันหนึ่งของกรุงเทพฯ” ของศิริชัย นฤมิตรเรขการ “จุลินทรีย์พลาสติก” และ “การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลขหนึ่ง” ของสุวัฒน์ ศรีเชื้อ

นอกจากนี้มีบทละคร เช่น ชั้นที่ 7 ของสุชาติ สวัสดิ์ศรี ฉันทเพียงแต่อยากออกไปข้างนอก, งานเลี้ยง, นายอภัยมณี ของวิทยากร เชียงกุล นกที่บินข้ามฟ้า ของคำรณ คุณะดิถ

ด้านกวีนิพนธ์ กวีรุ่นใหม่ประสานบทบาทกวีนิพนธ์เข้ากับการต่อสู้ทางการเมืองโดยเฉพาะ บทกวี ของยุทธพงษ์ ฐิริสัมบรรณ (รวี โดมพระจันทร์), วิสา คัญทัพ, เสกสรรค์ ประเสริฐกุล บทกวี “ตื่นเกิด เสรีชน” ของรวี โดมพระจันทร์

ตื่นเกิดเสรีชน   อภัยอมทนกัมหน้าผืน

ดาบหอกกระบอกปืน   หรือทนคลื่นกระแสเรา ฯลฯ

บทกวีนี้กลายเป็นบทกวีแห่งการสู้รบของประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 และถูกขับขานทุกครั้งในการชุมนุมทางการเมือง

อีกคนหนึ่งคือ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อดีตนักกลอนกลุ่มสายลม-แสงแดด เริ่มหันมาเขียนบทกวีสะท้อนสังคมอย่างจริงจังเริ่มจาก “เพลงขลุ่ยกลับมาหากอไผ่” “เพลงเปลญวน” “ทางเดินแห่งหอยทาก”

ทางด้านนักประพันธ์อาชีพมีนิยายหลายเล่มกล่าวถึงสังคมและการเมืองที่เด่น ๆ มี “เขาค้อกานต์” ของสุวรรณี สุคนธา และ “ความรักสีเพลิง” ของสีฟ้า (ม.ล.ศรีฟ้า มหาวรรณ) ที่กล่าวถึงทัศนคติของนักศึกษาต่ออำนาจเผด็จการขณะนั้น

วรรณกรรมเพื่อชีวิตเริ่มทำหน้าที่ปลุกเร้าผู้คนให้ลุกขึ้นสู้กับเผด็จการ

หนังสือเล่มละบาท

นอกจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรรวมศูนย์ของนักศึกษาแล้วยังมีกลุ่มนักศึกษาที่รวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมและการเมืองมากมายหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มสภาน้ำโดม, กลุ่มเศรษฐธรรม, กลุ่มผู้หญิง (ธรรมศาสตร์), กลุ่มสภากาแฟ (เกษตร), กลุ่มรัฐศึกษา และกลุ่มฟื้นฟูชีวิตใหม่ (จุฬาฯ), กลุ่มวลัญชทัศน์ (เชียงใหม่), ชมรมคนรุ่นใหม่ (รามคำแหง), กลุ่มศิลป์และวรรณลักษณ์ (ประสานมิตร), กลุ่มศิลป์ (เทคนิคโคราช) ในระดับนักเรียนนอกจากศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย มีกลุ่มยุวชนสยาม กลุ่มกิจกรรมเหล่านี้มักจะจัดทำหนังสือหารายได้ โดยขายหน้าประตูมหาวิทยาลัยในราคาเล่มละ 1 บาท หนังสือประเภทนี้จึงเรียกขานกันว่า “หนังสือเล่มละบาท” หนังสือ รายสะดวกเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็น “ภัยขาว” “คัมภีร์” “ปลด” “วลัญชทัศน์” “กต” ฯลฯ มักนำเรื่องสั้นและบทกวี เพื่อชีวิตยุคแรกมาพิมพ์ เช่น บทกวีของนายผี, เปลื้อง วรรณศรี, จิตร ภูมิศักดิ์ และเสนอบทความแนวคิด มาร์กซิสต์ เช่น มาร์กซิสต์: แนวคิดสำหรับชายใหม่ และคำประกาศของความรู้สึกใหม่ใน “วลัญชทัศน์” ฉบับมนุษย์และปัญหาใน “คัมภีร์” เริ่มพูดถึงการปฏิวัติของประชาชน ส่วน “ภัยขาว” โจมตีอเมริกาใน สงครามเวียดนาม หนังสือ “เล็บ” ของกลุ่มผู้หญิงที่เรียกร้องให้ปลดปล่อยผู้หญิงเสียทีและ “ภัยเขียว” ที่ เขียนทีมแห่งผู้นำเผด็จการทหารบางคน

หนังสือเล่มละบาท “มหาวิทยาลัย : ที่ยังไม่มีการตอบ” ของชมรมคนรุ่นใหม่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในหน้าที่ 6 มีข้อความว่า

สภาสัตว์ป่าแห่งทุ่งใหญ่ มีมติให้ต่ออายุสัตว์ป่าอีก 1 ปี เนื่องจากสถานการณ์ภายในและภายนอก เป็นที่น่าไว้วางใจ

ข้อความนี้เสียดสีการต่ออายุราชการของจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ผลคือ อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหงมีคำสั่งลบบชื่อนักศึกษารามคำแหงในชมรมคนรุ่นใหม่ เป็นผลให้นักศึกษาทุกมหาวิทยาลัยชุมนุมประท้วงที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 21-22 มิถุนายน 2516 และขยายผลเป็นการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ การประท้วงครั้งนี้นักศึกษาได้รับชัยชนะ บทกวี “ตื่นเถิดเสรีชน” ถูกย้ำครั้งแล้วครั้งเล่าพร้อมทั้งเพลง “สู้เข้าไปอย่าได้ถอย” ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล การประท้วงครั้งนั้นจบลงด้วยการเรียกร้องให้รัฐบาลเผด็จการทหารร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จภายใน 6 เดือน ใครจะนึกว่าการประท้วงครั้งนั้นจะเป็นการข้อมใหญ่ของนักศึกษา ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลา นี่คือผลสะท้อนจากหนังสือเล่มละบาท!

14 ตุลาคม 2516 อำนาจเผด็จการพังทลาย ส่วนหนึ่งย่อมมาจากอำนาจของวรรณกรรม

แตกดอกออกข้อ

วรรณกรรมเพื่อชีวิตระหว่าง 14 ตุลา 16-6 ตุลา 19

แม้จะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นเพียง 3 ปี แต่เป็นช่วงเวลาที่มีการสร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อชีวิต อย่างมากมาย ด้วยปัจจัยบรรยากาศแวดล้อมทางสังคมการเมือง และด้วยจิตสำนึกขบถของนักเขียนหนุ่มสาว เนื้อหาของวรรณกรรมยุคนี้เน้นการต่อสู้ของนักศึกษา ชาวนา กรรมกรกับอำนาจรัฐและความทุกข์ยากในชีวิตมักปลุกเร้าให้ต่อสู้ด้วยความรุนแรง ผลงานส่วนใหญ่จะเป็นบทกวีและเรื่องสั้น นวนิยาย มีบ้างไม่มาก

เรื่องสั้นในยุคนี้ที่เด่นๆ มี

“ก่อนไปสู้ๆเขา” ของ สถาพร ศรีสังข์

“ความในใจของกระตูดในฟาร์มจระเข้” “งูกินนา” ของ วัฒน์ วรรณยางกูร

“แก้วหยดเดียว” “พ่อ” และ “ชายผ้าเหลือง” ของ ศรีดาวเรือง

“แค้นของคำพา” ของ วิสา คัญทัพ

“คดีฆาตกรรมบนก้อนเมฆ” ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ

“บันทึกของคนแช่แข็ง” ของ กรณ์ ไกรลาศ

นวนิยายส่วนใหญ่เป็นงานเขียนของนักเขียนรุ่นอาวุโส ที่เด่นๆ มี

“พิราบแดง” “พ่อข้า พึงจะยิ้ม” “แผ่นดินเดียวกัน” ของ สุวัฒน์ วรดิลก (สันติ ชูธรรม,

รพีพร)

“ไผ่ตัน” ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

“ตำบลช่อมะกอก” ของ วัฒน์ วรรณยางกูร

“กระทรวงคลังกลางนา” ของ นิमित ภูมิถาวร

“แสงเสรี” ของ สุชีพ ณ สงขลา

วรรณกรรมยุคนี้จึงเสมือนเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้ทางความคิด และเป็นเครื่องมือเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง ช่วงเวลาดังกล่าวมีหนังสือเกี่ยวกับการเมืองตีพิมพ์กว่า 300 เล่ม นักเขียน คือ “นักรบ” วรรณกรรม คือ “อาวุธ”

กวีประชาชน

กลุ่มนักเขียนที่เป็นผลผลิตที่น่าภาคภูมิใจของเหตุการณ์ 14 ตุลา คือ กวีช่วงนี้ถือเป็นยุคทองของบทกวีเพื่อชีวิต กวีแนวเพื่อชีวิตสร้างสรรค์ผลงานออกมามากมาย เช่น

“บทกวีเพื่อชีวิต” “ต่อสู้กับชาติ เอกราษฎร์ อธิปไตย” และ “พลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน” ของ รวี โดมพระจันทร์

“ด้านสาวคอย” “เราจะฝ่าข้ามไป” ของ วิสา คัญทัพ

“ซั๊ดแดง” ของ ประเสริฐ จันดำ

“น้ำท่วมฟ้า ปลาгинดาว” ของ วิสา คัญทัพ และประเสริฐ จันดำ

“จารึกบนหนังสือ” ของ ประเสริฐ จันดำ และ สุรชัย จันทิมาธร

“คำเตือนของผองเพื่อน” ของ สถาพร ศรีสังข์

“ขออย่าให้เราสลายพลังเพราะจะพังทลาย” “เขียนให้อาชีวะ” ของ ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์

“อหังการของดอกไม้” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา

กวีเด่นที่มีผลงานลุ่มลึกหนักแน่นในแนวคิดเชิงสังคม และแพรวพราวด้วยภาษาและกลวิธีทาง วรรณศิลป์ คือ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ผลงาน “อาทิตยถึงจันทร์” เป็นโคลง 500 บท พรรณนาเหตุการณ์ ต่อสู้ของนักเรียนนิสิตนักศึกษาจากวันอาทิตย์ที่ 14 ตุลา 16 ถึง วันจันทร์ที่ 15 ตุลา 16 อีกเล่ม คือ “เพียงความ เคลื่อนไหว” รวมบทกวีที่ตีพิมพ์ที่เด่นคือ “หนทางแห่งหอยทาก” “เพียงความเคลื่อนไหว” รวมบทกวี เล่มนี้ได้รับรางวัลซีไรต์ปี 2523 และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติสาขา วรรณศิลป์ ในปี 2536 คู่กับ “อุชเชนี” (ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา) กวีหญิงแนวเพื่อชีวิตในทศวรรษ 2490

นักเขียนอาวุโสแนวเพื่อชีวิตอีกคนที่ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ คือ “ลาว คำหอม” คำสิงห์ ศรีนอก

ช่วงเวลาเบ่งบานของวรรณกรรมเพื่อชีวิตแสนสั้น วันที่ 6 ตุลาคม 2519 ดอกไม้แห่งปัญญาดอกนี้ถูกทำลาย

หนังสือต้องห้าม

หลังการทำลายชีวิตนักศึกษาอย่างเหี้ยมโหดในวันที่ 6 ตุลา 19 รัฐบาลเผด็จการสมัยนั้นยังติดตาม ทำลายหนังสืออีกมากมาย มีการประกาศรายชื่อหนังสือต้องห้าม 204 รายชื่อ มีผลให้วรรณกรรมเพื่อชีวิต นับล้านเล่มถูกเผา ถูกฝัง ถูกทำลาย กลายเป็นหนังสือหายากในปัจจุบัน ช่วงเวลานี้เป็นช่วง “ตายสนิท” ของวรรณกรรมเพื่อชีวิต นักเขียนเพื่อชีวิตส่วนใหญ่หนีตายขึ้นภูร่วมต่อสู้รัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์ หลายคนยุติบทบาทหรือเปลี่ยนแนวการเขียน

รายชื่อหนังสือต้องห้าม (ปัจจุบันยังไม่มีกรายกเลิก)

ประกาศกระทรวงมหาดไทย

เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามผู้ใดมิได้ครอบครอง

ด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าเอกสารสิ่งพิมพ์ต่อไปนี้ เป็นเอกสารสิ่งพิมพ์ซึ่งเสนอข่าวสาร บทความ และข้อเขียนแสดงความคิดเห็นอันส่อไปในทาง ก่อให้เกิดความแตกแยกความสามัคคีในชาติ หรือชักนำผู้อ่านให้เกิดความนิยมเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน หรือให้ประชาชนล่วงละเมิดกฎหมาย แผ่นดิน คือ

1. การเมืองเรื่องของประชาชน เขียนโดย แนวร่วมประชาชาติกันทรารมย์
  2. แก้อีป่า เขียนโดย แก้อีป่า
  3. การปฏิวัติจากจีนใหม่ หมูแดง จดหมาย ชนไก่ กองทหาร เขียนโดย หวาซาน
- หลิวจี้อ้าว
4. การปฏิวัติของจีน เขียนโดย กองบรรณาธิการ สังคมศาสตร์ปริทัศน์
  5. การศึกษาปฏิวัติประชาชนลาว เขียนโดย ไกรสร พรหมวิหาร
  6. ก่อนไปสู่ภูเขา เขียนโดย สถาพร ศรีสังข์
  7. ภาพยนตร์ของเหมาเจ๋อตุง เขียนโดย ประไพ วิเศษธานี
  8. เข้าโรงเรียน เขียนโดย กวันหาว
  9. ข้อขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียต กับ จีน เขียนโดย กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ เหยินหมิน ยี่เป่า และกองบรรณาธิการนิตยสารหงฉี
  10. คติพจน์ประธานเหมาเจ๋อตุง ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน แต่พิมพ์ที่สำนักพิมพ์ต่างประเทศ ปักกิ่ง และสุนทรการพิมพ์ หจก.จรัสสินทวงศ์ บางพลัด กรุงเทพมหานคร
  11. คัมภีร์นักปฏิวัติ เขียนโดย กลุ่มอีสานปฏิวัติ
  12. คาร์ล มาร์กซ์ ผู้สร้างทฤษฎีนิรันดร เขียนโดย วิตาลี ไวกอดสกี
  13. ความชัดเจนทางประวัติศาสตร์ของเผด็จการ ชนชั้นกรรมาชีพ ไม่ปรากฏผู้เขียน แต่พิมพ์ที่สุวิทย์การพิมพ์ ขอยอรรณสิทธิ์ สาทรใต้ กรุงเทพฯ
  14. เคียงข้างกันสร้างสรรค์โลก เขียนโดย แสงเสรี
  15. ความคิดของเหมาเจ๋อตุง เขียนโดย สุรัฐ โรจนวรรณ
  16. โจวเอินไหล ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน แต่พิมพ์ที่วัชรินทร์การพิมพ์ 364 ถนนพระสุเมรุ กรุงเทพฯ
  17. จะวิเคราะห์ชนชั้นในชนบทอย่างไร เขียนโดย กลุ่มเยาวชนรับใช้ชาติ
  18. จากโฮจิมินห์ ถึง เปเล็อง วรรณศรี เขียนโดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี

19. จรรยา-ใต้ดิน เขียนโดย ตะวันฉาย
20. จีนคอมมิวนิสต์ เขียนโดย สมอง วิริยะผล
21. จิตใจปฏิวัติ ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน แต่พิมพ์ที่สาธารณรัฐประชาชนจีน
22. จีนแผ่นดินแห่งการปฏิวัติตลอดกาล เขียนโดย Jan Myrdal & Gun Kessle
23. ลัทธิสังคมนิยมแบบเหอฝันและแบบวิทยาศาสตร์ แปลโดย อุทิศและโยธิน
24. ลัทธิวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์ เขียนโดย ตะวันฉาย
25. ลัทธิเลนิน กับลัทธิแก้ม้ยใหม่ เขียนโดย ชมรม 13
26. ลัทธิเลนินจงเจริญ เขียนโดย กองบรรณาธิการนิตยสารหงฉี
27. ลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ว่าด้วยทฤษฎีสังคมนิยมที่เป็นวิทยาศาสตร์ แปลโดย คูทร ศรีประชา
28. ว่าด้วยรากฐานทางสังคมกลุ่มหลินเปียวที่ค่านพรรค เขียนโดย เหยาเหวินหยวน
29. วิจารณ์คำแถลงของพรรคคอมมิวนิสต์อเมริกา กระจกสองพวกลัทธิแก้ม้ยใหม่ ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน แต่พิมพ์ที่ธนศ วรการพิมพ์ 489 ถนนบำรุงเมือง กรุงเทพฯ
30. วิพากษ์ลัทธิแก้ม้ยใหม่ ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน แต่พิมพ์ที่ สมชายการพิมพ์ 270/77 ซอยวิมลสรกิจ บางยี่ขัน กรุงเทพมหานคร
31. วิวัฒนาการความคิดสังคมนิยม เขียนโดย ชาญ กรัสนัยปุระ
32. ว่าด้วยรัฐบาลรวม เขียนโดย เหมาเจ๋อตง
33. วิเคราะห์การต่อสู้ของพรรคลาวต้อง เขียนโดย อีรยุทธ บุญมี
34. วิวัฒนาการของมาร์กซิสม์ เขียนโดย น.ชญาอนุตม์
35. วัฒนธรรมจีนใหม่ เขียนโดย ใจเป็ยน
36. วี.ไอ.เลนิน-รัฐ เขียนโดย ชมรมหนังสือแสงดาว
37. วีรบุรุษสู้รบ เขียนโดย สหพันธ์นิสิตนักศึกษาอีสานแห่งประเทศไทย
38. ว่าด้วยประชาธิปไตยรวมศูนย์ แปลโดย เศรษฐวัฒน์ ผดุงรัฐ
39. ลัทธิวัตถุนิยมวิภาษ และวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ เขียนโดย โจเซฟ สตาลิน ปรกาศ สุชีวิน แปล
40. ภาวะของศิลปะใต้ระบอบเผด็จการฟาสซีสม์ เขียนโดย จิตติน ธรรมชาติ
41. หลักลัทธิเลนิน เขียนโดย บำรุง ไพรัชวาทิ
42. หนทางการปฏิวัติไทย ไม่ปรากฏผู้แต่ง และไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์
43. 50 ปี พรรคคอมมิวนิสต์คิวบา 50 ปี สหพันธ์สตรีคิวบา ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่พิมพ์ที่ ประจักษ์ การพิมพ์ กรุงเทพฯ
44. เดินทางทัพทางไกลไปกับประธานเหมา เขียนโดย เฉินซางเฟิง
45. เดินทางไกลครั้งที่ 2 เขียนโดย เหยิน จางหลิน
46. หยางกิ้นซือวีรชนอมตะ เขียนโดย ว่างเฮา
47. เหมาเจ๋อตง ผู้นำจีนใหม่ เขียนโดย เท็ด ประชาธรรม
48. นอร์แมน เบทูน แปลโดย ศรีนรา

49. บนเส้นทางไปสู่สังคมนิยมจีน เขียนโดย อีริยูท บุนญี
50. บทกวีเพื่อผู้ถูกกดขี่ เขียนโดย วิทยากร เชียงกุล
51. คาร์ล มาร์กซ์ คำจ้าง ราคา และกำไร แปลโดย ประสาท ลีลาเอียร
52. บันทึกของไฟฉวิน ม่านเทียนเสื่อ แปลโดย แจ่ม จรัสแสง
53. ประวัติศาสตร์ 30 ปี ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เขียนโดย หูเจียวมู เจอดจาร์สแปล
54. ดั่งเหล่ายิวคนาม เขียนโดย อุดร ทองน้อย
55. ทหารน้อยจางก่า เขียนโดย สีกวงเย่า
56. แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ เขียนโดย คาร์ล มาร์กซ์ เฟรเดอริก เองเกิลส์
57. บทวิเคราะห์วรรณกรรมยุคศักดินา เขียนโดย จิตร ภูมิศักดิ์
58. ปัญหาลัทธิเลนินในยุคของเรา เขียนโดย ชมรม ดาวรุ่ง
59. แนวร่วมปลดแอกของโฮจิมินห์ เขียนโดย บัณฑูร เวชสาร
60. นิพนธ์ปรัชญา 4 เรื่องของประธานเหมาเจ๋อตุง แปลโดย ชมรมหนังสือรวงข้าว
61. แนวทางแห่งการต่อสู้ แนวทางแห่งชัยชนะ เขียนโดย กลุ่มพลังชน
62. นักศึกษาจีนแนวหน้าของขบวนการปฏิวัติสังคมนิยม แปลโดย เท็ด ธงธรรม วรรณ

พรประเสริฐ

63. ด้วยเลือดและชีวิต เขียนโดย จิตร ภูมิศักดิ์
64. แนวร่วมเอกภาพเพื่อการปลดแอกแห่งชาติ เขียนโดย ชมรมหนังสืออิสรภาพ
65. ทฤษฎีการเมืองว่าด้วยเศรษฐศาสตร์การเมือง สำหรับชนชั้นกรรมาชีพ แปลโดย เมธี

เอี่ยมเจริญ

66. ชีวิตคนหนุ่มสาว ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน แต่พิมพ์ที่บริษัทพิมพ์การพิมพ์ 70 ถนนราชพิศ กรุงเทพมหานคร
67. ชีวิตคนเฒ่าคนแก่ ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน และไม่ปรากฏที่พิมพ์
68. ชวนคนไทยกับการเปลี่ยนแปลง แปลโดย สุเทพ สุนทรภัสส์
69. เซ กุวารรา นายแพทย์นักปฏิวัติผู้ยิ่งใหญ่ เขียนโดย ศรีอุบล
70. ชีวิตในคอมมูน เขียนโดย สันติสุข
71. ชนกรรมาชีพทั่วโลก จงสามัคคีกันคัดค้านศัตรูร่วมกับเรา เขียนโดย

สำนักพิมพ์เขมทิศ

72. ชัยทหารก เขียนโดย วิ.ไอ.เลนิน
73. สืบทอดภารกิจปฏิวัติ เขียนโดย ชมรมดาวรุ่ง
74. สุนทรพจน์ของประธานเหมาเจ๋อตุง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่พิมพ์ที่ศรีเพ็ชรการพิมพ์

169/120 ตรอกวัดตีตวัด บางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

75. สงครามปฏิวัติ เขียนโดย ชมรมดาวรุ่ง
76. สงครามกองโจรของ เซ กุวารรา แปลโดย ฤตินันท์
77. สรรนิพนธ์ โฮจิมินห์ แปลโดย วารินทร์ สิ้นสูงสุด ปารวดี วรณจิต

78. เสียงร้องของประชาชน แปลโดย จิรพันธ์ พิตรปรีชา
79. สงครามยึดเยื่อ เขียนโดย เหมาเจ๋อตุง
80. สรรนิพนธ์เลนิน คอมมิวนิสต์ปีกซ้าย โรครไ้เคียงสา แปลโดย นพคุณ ศิริประเสริฐ
81. สรรนิพนธ์เลนิน เพื่อคนจนในชนบท แปลโดย พัลลภา บั๊นงาม
82. สงครามอุโมงค์ เขียนโดย เจ้อเหมย ปี้เหลย
83. สตรีกับภารกิจแห่งการปฏิวัติ เขียนโดย จินดา ไชโยทยาน
84. ยืนหยัดเคียงบ่าเคียงไหล่ ต่อสู้กับคลื่นลม ไม่ปรากฏผู้เขียน และไม่ปรากฏที่พิมพ์
85. ระลึกคอมมูนปารีสครบร้อยปี เขียนโดย ชมรมหนังสือตะวันแดง
86. ศัพทานุกรมปรัชญา เขียนโดย เมธี เอี่ยมเจริญ
87. สาธารณรัฐประชาชนจีน แปลโดย ถ่องแท้ รจนาสัณห์
88. เมฆเซดุง เขียนโดย ศิริวิทย์
89. ยูโกสลาเวีย เป็นสังคมนิยมจริงหรือไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน แต่พิมพ์ในสาธารณรัฐ

ประชาชนจีน

90. ปัญหาปฏิวัติประเทศไทย เขียนโดย กลุ่มชนภูเขา
91. เอกสารสมัชชาผู้แทนทั่วประเทศครั้งที่ 10 ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
เขียนโดย กลุ่มเยาวชนรักชาติ
92. โฉมหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์ไทย เขียนโดย สายใย เทอดชูธรรม
93. พระเจ้าอยู่หัวไทน์ เขียนโดย นายผี
94. พระสงฆ์ลาวกับการปฏิวัติ เขียนโดย คำตัน
95. แล้วเราก็ปฏิวัติ ไม่ปรากฏผู้เขียน แต่พิมพ์ที่ เจริญวิทย์การพิมพ์ บ้านพานถม

กรุงเทพ-มหานคร

96. รัฐกับการปฏิวัติ เขียนโดย วิ.โอ.เลนิน
97. เลนินจักรวรรดินิยมขั้นสูงสุดของทุนนิยม แปลโดย ประสาท สีลาเอียร
98. ว่าด้วยปัญหาที่ดินและชาวนาของประธานเหมาเจ๋อตุง ไม่ปรากฏผู้เขียน
และไม่ปรากฏที่พิมพ์

99. วีรสตรีจีนปฏิวัติหลิวหูลาน แปลโดย วีรจิตร
100. อัลเลนเด์วีรปฏิวัติ เขียนโดย สุรย์ พลังไทย

อาศัยอำนาจตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 43 ลงวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ข้อ 2 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงขอประกาศให้ทราบทั่วกันว่าเอกสารสิ่งพิมพ์ รวม 100 ฉบับ ตามรายชื่อข้างต้นซึ่งต้องห้ามมิให้ผู้ใดมิได้ครอบครอง

ประกาศ ณ วันที่ 3 มีนาคม 2520

สมัคร สุนทรเวช

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ประกาศกระทรวงมหาดไทย

เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามผู้ใดมีไว้ครอบครอง

ด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่อไปนี้เป็นเอกสารและสิ่งพิมพ์ซึ่งเสนอข่าวสาร บทความ และข้อเขียน แสดงความคิดเห็นอันส่อไปในทางก่อให้เกิดความแตกแยกความสามัคคีในชาติ หรือชี้้นำให้ผู้อ่านเกิดความนิยมเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน หรือให้ประชาชนล่วงละเมิดกฎหมายแผ่นดินไม่ว่าวิถีทางใด อันเป็นการทำลายความมั่นคงของชาติ ตามบัญชีรายชื่อต่อไปนี้

1. กบฏ-วรรณกรรมชาติสม์ เขียนโดย โกสุม พิลัย
2. กบฏปากกา จัดพิมพ์โดย ชมรมสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. กวีการเมือง เขียนโดย โยธิน มหายุทธนา
4. การต่อสู้ทางชนชั้นและการปฏิวัติสังคมนิยมไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน
5. การต่อสู้ของกรรมกรไทย ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน
6. การศึกษาเพื่อมวลชน เขียนโดย จักรกฤษณ์ นาคะรัต เสกสรรค์ ประเสริฐกุล นิโคลัส เบนเนสท์ จูเลียส ไนเยียเร รวบรวมโดย สมาน เลือดวงหัด เรืองชัย พุทธาโร
7. การศึกษาสำหรับผู้กดขี่ เขียนโดย เปาโลว์ แพร์ แบลโดย ช. เขียวพุ่มแสง
8. การปฏิวัติชนชั้นกรรมาชีพกับลัทธิแก๊ง ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน
9. กอ.รมน. องค์การสัตว์นรกของอเมริกันในประเทศไทย เขียนโดย ยอดธง ทับทิวไม้
10. กลุ่มทุนนิยมผูกขาดในประเทศไทย เขียนโดย ณรงค์ เพชรประเสริฐ
11. กลับมาจากสายเลือด เขียนโดย วัฒน์ วรलयงกูร
12. กรรมกรในระบบนายทุน เขียนโดย สุกชัย มนต์ไพบูลย์
13. กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาความยากจนในประเทศไทย เขียนโดย รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์
14. กงล้อประวัติศาสตร์จีน เขียนโดย สุวรรณ วิริยะผล
15. การวิจัยเพื่อขายชาติ เขียนโดย รัก เอกราชไม้กล้า
16. ก่อนสู่เส้นทาง จัดพิมพ์โดย องค์การนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางแสน
17. ก่อนกลับบ้านเกิด จัดพิมพ์โดย ชมรมนักแปลนิรนาม
18. กฎหมายสหภาพแรงงานประชาชนจีน ธรรมนูญสหภาพแรงงานประชาชนจีน การประท้วง แรงงาน เขียนโดย แก้ว กรรมาชน
19. กรณีพิพาทไทย-ลาว จัดพิมพ์โดย กลุ่มนักศึกษา ปัญหาไทย-ลาว
20. ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย เขียนโดย พิชิต จงสถิตย์วัฒนา
21. ขบวนการเรดการ์ด เขียนโดย จำลอง พิศนาคะ
22. ขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย เขียนโดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี

23. ความเรียงว่าด้วยศาสนา เขียนโดย ยอร์จ ทอมสัน แปลโดย จิตร ภูมิศักดิ์
24. ความเป็นเอกภาพของชาติกับปัญหาสามจังหวัดภาคใต้ เขียนโดย ปรีดี พนมยงค์
 แซ่ม พนมยงค์ อำนาจ ยุทธวิวัฒน์ ภูเขาไฟ สุพจน์ ด้านตระกูล สุภัทร์ สุนคนธาภิรมย์
25. คาร์ลมาร์กซ์ แปลโดย จิตร ภูมิศักดิ์
26. โครงสร้างสถานการณ์ จัดพิมพ์โดยกลุ่มนักศึกษาประชาชนเพื่อต่อต้านสงคราม
 จิตวิทยา
27. คู่มือรัฐประหาร เขียนโดย พันศักดิ์ วิญญรัตน์
28. ใครละเมิดอำนาจอธิปไตย เขียนโดย เขียน วีระวิทย์ พันศักดิ์ วิญญรัตน์ สุชาติ
 สวัสดิ์ศรี
29. คัมภีร์ของผู้ถูกกดขี่ เขียนโดย เปาโลว์แฟร์ แปลโดย จิราภรณ์ ศิริสุพรรณ
30. คำประกาศของความรู้สึกใหม่ เขียนโดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี
31. คำประกาศเพื่อสังคมใหม่ เขียนโดย จูเลียส ไนยาเร แปลโดย สันติสุข โสภณศิริ
32. ครอง จันดาวงศ์ และชีวิตบนเทือกเขาภูพานของ จิตร ภูมิศักดิ์ ไม่ปรากฏผู้เขียน
33. คาร์ลมาร์กซ์ แรงงานรับจ้างและทุน เขียนโดย คาร์ลมาร์กซ์ แปลโดย รจเรช ปัญญา
 ประสานชัย
34. คิดอย่างเยาวชนใหม่ จัดพิมพ์โดย กลุ่มหนังสือตะวันตก
35. จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม เขียนโดย ปรีดี
 พนมยงค์
36. จงร่วมกันสร้างสรรค์สังคมนิยม เขียนโดย กิม อิล ซอง แปลโดย กิตติกุล
37. จากเล็กซิงตันถึง...สิบสี่ตุลา จัดพิมพ์โดย ชมรมรัฐศึกษา สจ.ม.พรรคจุฬาประชาชน
38. จีน...หลังการปฏิวัติ เขียนโดย สิทธิสฤติย์
39. โฉมหน้าจีนใหม่ จัดพิมพ์โดย องค์การบริหาร องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์
40. โฉมหน้าศักดินาไทย เขียนโดย สมสมัย ศรีสุทรพรรณ
41. มนุษยธรรมกับการต่อสู้ทางชนชั้น เขียนโดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล
42. มาร์กซ์ จงใจจะพิสูจน์อะไร อย่างไร? เขียนโดย สุภา ศิริमानนท์
43. ศัตรูประชาชน แปลโดย กวี ศรีประชา
44. เศรษฐกิจในระบอบประชาธิปไตยแผนใหม่ เขียนโดย เส้นจ้อยหวาน แปลโดย
 ส.ว.พ.
45. เศรษฐกิจของจีน (โดยสังเขป) เขียนโดย เจิ้งสื่อ
46. เศรษฐศาสตร์เพื่อมวลชน เขียนโดย วิภาช รักษาชาติ
47. ศัพทานุกรมปรัชญาว่าด้วยจิตนิยมวัตถุนิยม เขียนโดย เมธี เอี่ยมเจริญ
48. แนวทางการต่อสู้ของ นักเรียน นิสิต นักศึกษา จัดพิมพ์โดย กลุ่มนักศึกษาประชาชน
 เพื่อพัฒนาชนบท

49. แนวร่วมปลดแอกประชาชนชาวไทย เขียนโดย โด널ด์ ฮี วิเทอร์บี แปลโดย แสงเพลิง
50. แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์โลก เขียนโดย ฉี่ซุน แปลโดย ศรีอุบล
51. นิพนธ์ 5 บท ประธานเหมาเจ๋อตุง จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ปฏิวัติ
52. ร้อยกรองจากซิบแดง เขียนโดย ประเสริฐ จันดำ
53. รุ่งอรุณ ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน
54. แต่เขาวชน ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน
55. เบทูนนายแพทย์นักปฏิวัติ ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน
56. ปลุกผีคอมมิวนิสต์ เขียนโดย ธนาลัย
57. ปัญหาและแนวทางการต่อสู้ของผู้หญิง เขียนโดย ฤดี เรืองชัย
58. หลักเศรษฐศาสตร์มาร์กซิสต์เบื้องต้น เขียนโดย เอิร์นเนสท์ แมนเดล แปลโดย ทวี

หมิ่นนิกร

59. หลักลัทธิเลนินกับการต่อสู้ด้วยอาวุธ เขียนโดย เอนูเบอร์ก แปลโดย รุ่งอรุณ ณ บูรพา
60. หลักลัทธิมาร์กซ์เลนิน เล่ม 1-3 แปลโดย ทวี หมิ่นนิกร
61. ได้ลัทธิแก่ไทยวิจารณ์แห่งวิจารณ์ เขียนโดย อุทิศ ประสานสภา
62. ตะวันสีแดงส่องทาง เขียนโดย อุดร ทองน้อย
63. ตะวันสีแดง เขียนโดย สุทัศน์ เอกา
64. ตะวันดวงใหม่แห่งบูรพา เล่ม 1-2 เขียนโดย ทวี เกตะวันดี
65. ตื่นเถิดชาวเอเชีย เขียนโดย วิ.โอ.เลนิน
66. ไทย-ไท จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ ไทย-ไท
67. วิญญาณปฏิวัติ เขียนโดย สีหนาท
68. ทนายแก้ต่างของลัทธิล่าเมืองขึ้นใหม่ จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศปักกิ่ง
69. ด้วยมือที่หยาบกร้าน เขียนโดย นายผี รมย์ รติวัน ช.เพ็ญแข คุณาวุฒิ ไพฑูรย์สุนทร

ศิริรัตน์ สถาปนวัฒน์

70. เดินทางซ้าย เขียนโดย ณรงค์ วิทย์ไพศาล
71. พิทักษ์เจตนารมณ์วีรชน จัดพิมพ์โดย ฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ งานรำลึกวีรชน

14 ตุลา ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

72. วิพากษ์ นายผีได้ลัทธิแก่ไทยวิจารณ์แห่งการวิจารณ์ อุทิศ ประสานสภา เขียนโดย

อำนาจ ยุทธวิวัฒน์

73. วิพากษ์ ทฤษฎีจอมปลอม เขียนโดย กระแสทาน พรสุวรรณ
74. พลิกฟ้า คว่ำแผ่นดิน เขียนโดย รวี โดมพระจันทร์
75. วีรชนเอเชีย จัดพิมพ์โดย กองบรรณาธิการ สังคมศาสตร์ปริทัศน์
76. ทศนคติ ชีวิตที่ก้าวหน้า จัดพิมพ์โดย กลุ่มพัฒนา วัฒนธรรม
77. โลกทัศน์เขาวชน เขียนโดย อนุช อภาภิรม
78. ไทยกิ่งเมืองขึ้น เขียนโดย อรัญ พรหมชมภู

79. วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน เขียนโดย นคินี วิฑูธีรศานต์
80. ที่เขาเรียกกันว่าลัทธิแก่นั้นหมายความว่าอะไร และความเป็นมาแห่งลัทธิวิเศษชั้นนิสม์
เขียนโดย ปรีดี พนมยงค์
81. ฟาทอง เขียนโดย อนุช อภาภิรม
82. ยุทธวิธีของชาวบอลเชวิค เขียนโดย เจ.วี สตาลิน แปลโดย นพพร สุวรรณพานิช
83. ผู้หญิง (1) เขียนโดย ปนัดดา เลิศล้ำอำไพ จิรพันธ์ พิตรปรีชา ศรีศักดิ์ นพรัตน์
สุขสันต์ เหมือนนिरุทธ์
84. ยาวชนผู้บุกเบิก แปลโดย ศรีสารคาม
85. สรรนิพนธ์เหมาเจ๋อตุง (ทุกภาค ทุกตอน) เขียนโดย เหมาเจ๋อตุง
86. สรรนิพนธ์การทหารเหมาเจ๋อตุง เขียนโดย เหมาเจ๋อตุง
87. ผ่าตัดพุทธศาสนา จัดพิมพ์โดย ฝ่ายวิชาการองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
88. วันกรรมกร นครราชสีมา ไม่ปรากฏผู้เขียน
89. ช้องกั๋ง แบบอย่างลัทธิยอมจำนน เขียนโดย ศิวะ รณชิต
90. ศาส์นศยาม ไม่ปรากฏผู้เขียน
91. โลกทัศน์เยาวชน ฉบับเสียงเยาวชน เขียนโดย อนุช อภาภิรม
92. สภาพการกอดชู้ชู้ตรีต ชาวนา ชาวไร่ไทย เขียนโดย จรัส จันतालักษณ์
93. ยาวชนแดง “นิทานพื้นเมืองยุคปฏิวัติ” ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน
94. ระบบทุนนิยมในสังคมไทย เขียนโดย จันดา สระแก้ว
95. กบฏ ร.ศ.130 เขียนโดย ร้อยตรี เจริญ ศรีจันทร์ ร้อยตรี เนตร พูนวิวัฒน์
96. ไทย-โดเจสท์ ฉบับที่ 4 ปีที่ 1 พฤษภาคม 2518 บรรณาธิการบริหาร มนตรี
จึงสิริอารักษ์
97. LENIN SELECTED WORKES
98. LENIN ON WORKERS CONTROL AND THE NATIONALISATION OF
INDUSTRY
99. LENIN ON THE UNITY OF THE INTERNATIONAL : COMMUNIST MOVE-
MENT
100. MARX ENGELS LENIN
101. MAN AND THE SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL REVOLUTION
102. SOCIALISM TODAY
103. TERIA Y CRITICA PROGRESO
104. YOUTH AND THE PARTY

อาศัยอำนาจตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 43 ลงวันที่ 21 ตุลาคม
พ.ศ. 2519 ข้อ 2, ข้อ 4 และข้อ 5 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงขอประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

เอกสารและสิ่งพิมพ์ รวม 104 ฉบับ ตามบัญชีรายชื่อข้างต้นนี้ เป็นเอกสารและสิ่งพิมพ์ซึ่งต้องห้ามมิให้
ผู้ใดมิได้ครอบครอง

อนึ่ง ให้เจ้าของผู้ครอบครองเอกสารและสิ่งพิมพ์ตามบัญชีรายชื่อข้างต้นนี้
และเจ้าของผู้ครอบครองเอกสารและสิ่งพิมพ์ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ในราชกิจจานุเบกษา
ฉบับพิเศษ เล่ม 94 ตอนที่ 18 วันที่ 11 มีนาคม พุทธศักราช 2520 นำส่งมอบแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ
ณ ท้องที่ที่ตนอาศัยอยู่ภายใน กำหนด 30 วัน นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 6 ตุลาคม 2520

สมัคร สุนทรเวช
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

วรรณกรรมบาดแผล

วรรณกรรมเพื่อชีวิตหลัง 20 ตุลาคม 2520

รัฐบาลเผด็จการพลเรือนถูกโค่นล้มเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 หลังจากใช้อำนาจเผด็จการ
อย่างเมามันได้เพียงหนึ่งปี บรรยาการการเมืองเริ่มผ่อนคลาย เมื่อเหล่าปัญญาชนเริ่มกลับเข้าเมือง
หลังประกาศนโยบาย 66/23 วรรณกรรมเพื่อชีวิตเริ่มปรากฏตัวขึ้นอีก คราวนี้ส่วนใหญ่จะพูดถึงความ
สะเทือนใจเจ็บช้ำ, ปวดร้าวจากเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 และความผิดหวังจากการสู้รบร่วมกับพรรค
คอมมิวนิสต์ วรรณกรรมยุคนี้จึงเปรียบ เสมือนยาสมานแผลในใจสำหรับคนหนุ่มสาวที่มีความหวังดี
ต่อบ้านเมือง แต่ต้องพบกับความผิดหวัง, พ่ายแพ้ในการต่อสู้เพื่อสังคมที่ดีกว่า มีบางคนขนานนาม
วรรณกรรมยุคนี้ว่าเป็น “วรรณกรรมพลาสติก” สร้างสรรค์เพื่อสมานแผลในใจของนักปฏิวัติหนุ่มสาว

วรรณกรรมที่กล่าวถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาที่เป็นเรื่องสั้นและนวนิยายมี

“ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” ของ อัศศิริ ธรรมโชติ

“แม่” ของ เหลืองฝ้ายคำ

“จนกว่าจะถึงวันนั้น” ของ พีร์พลา

“ดอกไม้เบื่อนเลือด” ของ ออระสี

“ดอกไม้ตาย” ของ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล

“วันเวลาที่ผ่านเลย” ของ สายโท

“ดอกไม้บนปลายปืน” ของ แม่จันทร์

“ทางสายที่ต้องเลือก” ของ ชามา

“บนราวแห่งความคับแค้น” ของ พิบูลศักดิ์ ละครพล

“ผู้หญิงคนนั้นชื่อศาวิกา” ของ สมศักดิ์ วงศ์รัฐ

“ภาพเขียนที่ยังไม่เสร็จ” ของ แชลดา วงศ์สิริ

ที่เป็นกวีนิพนธ์มี “อิสระและเสรี” ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์, “เขมรกล่อมลูก” ของ
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “ดาวศรัทธายังโชนจ้าแสง” ของ พนม นันทพฤษ (สถาพร ศรีสังข์)

ผลงานรวมเล่มเรื่องสั้นและนวนิยาย ได้แก่
 “แสงดาวแห่งศรัทธา”, “สำนักขบถ” ของ คมทวน คันธนู
 “กลิ่นจากสายเลือด”, “ข้าวแค้น”, “ความหวัง เมื่อเก้านาฬิกา (หรือนกพิราบสีขาว)”,
 “ใต้เงาปืน”, “ดงแดง”, “ทลายแนวปิดล้อม” ของ วัฒน์ วรรณยางกูร
 “คำขอโทษ” ของ หนวนอู้
 “ฤดูใบไม้ผลิจักต้องมาถึง” ของ วิทยากร เชียงกุล
 “พิราบเมิน” ของ รพีพร (สุวัฒน์ วรรณิก)
 หลังการกลับคืนเมืองวรรณกรรม “บาดแผล” ทั้งบทกวี, เรื่องสั้น, นวนิยายเล่มเด่นๆ เช่น
 “คืนก่อนการก่อเกิด”, “เรือลำใหม่”, “กลับไปหาแสงสว่าง”, “แต่ความรักอันงดงาม” ของ
 วิสา คัญทัพ

“ฝันให้ไกลไปให้ถึง”, “ด้วยรักแห่งอุดมการณ์” ของ วัฒน์ วรรณยางกูร
 “กลางเปลวแดด” ของ ประเสริฐ จันดำ
 “ไปเหนือก้อนเมฆ” ของ เสถียร จันทิมาธร
 “ฤดูกาล”, “ดอกไฟ”, “มหาวิทยาลัยชีวิต” ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล
 “ใบไม้ที่หายไป” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา
 วรรณกรรมเพื่อชีวิตพลิกฟื้นอีกครั้ง

หนทางข้างหน้า

ระยะหลังมีการวิจารณ์วรรณกรรมเพื่อชีวิตเรื่อง “สูตรสำเร็จ” ในแง่ความซ้ำซากของเนื้อหา ความไม่เป็นเอกภาพระหว่างรูปแบบและเนื้อหาความจริงใจของผู้เขียน การมีเป้าหมายเพื่อการเมืองอย่างเดียว ฯลฯ คำวิจารณ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่นักเขียนแนวเพื่อชีวิตนำไปพิจารณาปรับปรุงตนเอง

วรรณกรรมเพื่อชีวิตช่วงสิบปีหลังไม่มีกลิ่นอายของการต่อสู้ที่ดุเดือด มักกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมในลักษณะแปลกแยกตัวละครแสดงความโดดเดี่ยวและเป็นปัจเจกชนสูง กล่าวถึงความ ล่มสลายของสังคมชนบท ความเสื่อมโทรมของสถาบันครอบครัว, ศาสนา, จริยธรรม, สิ่งแวดล้อม สะท้อน ปัญหาโดยไม่มีการชี้แนะอย่างในอดีต

นอกจากนี้ นักเขียนรุ่นใหม่มีได้ใช้แนวสมจริงเป็นแนวทางเดียวในการเสนอวรรณกรรมเพื่อชีวิตอีกต่อไป มีการทดลองใช้แนวสัญลักษณ์นิยม แนวแอบเสิร์ด แนววิทยาศาสตร์ แนวเซอร์เรียลลิสม์ แนวจินตนาการ (FANTASY) แนวลัจนิยมมายา (Magical Realism) เป็นต้น

สิ่งที่สนับสนุนการเติบโตของวรรณกรรมเพื่อชีวิตในช่วงที่ผ่านมา คือ นิตยสารทางวรรณกรรม เช่น โลกหนังสือ ถนนหนังสือ ช่อการะเกดและนิตยสารไรเตอร์ นิตยสารเหล่านี้เป็นเวทีสนับสนุนการสร้างสรรค์วรรณกรรม ส่งเสริมนักเขียนรุ่นใหม่ให้เข้ามาบนถนนวรรณกรรมอย่างไม่ขาดสาย

เหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในช่วงวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 ทำให้วิญญูณต่อสู้นักเขียน วรรณกรรมเพื่อชีวิตคุโชนขึ้นอีก บทกวีที่ถ่ายทอดเหตุการณ์หลังไหลออกมามากมาย

“น้ำค้างกลางถนน” ของ ไพบุลย์ วงษ์เทศ
 “หมายเหตุประชาชน” ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ
 “ใครฆ่าประชาชน” ของ ยืนยง โอภากุล
 “ปฏิญาณ” ของ ทิวา สารระจุกะ
 “แด่วีรชน” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
 “ฝนแรก” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ 14 ตุลา 16 ยังคงอยู่ในความทรงจำของคนร่วมสมัย ทั้งที่อยู่ในเหตุการณ์และไม่อยู่ในเหตุการณ์ ความทรงจำนั้นถูกกรองร้อยเป็นวรรณกรรมเพื่อปลุกจิตสำนึกสร้างอุดมคติของความเสียสละเพื่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม จิตวิญญาณของ 14 ตุลา 16 จึงยังคงสืบสานสู่คน รุ่นหลังอย่างเข้มข้น เข้มแข็งไม่มีวันดับสูญ

ถึงวันนี้สังคมเปลี่ยนไป ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติรุนแรงอีกครั้ง กลายเป็นลูกหนี้รายใหญ่ของ IMF คนตกงานมากมายนับล้านคน สังคมตกอยู่ในภาวะตึงเครียดแสนสาหัสครั้งใหญ่อีกครั้ง สภาวะการณ์ นี้จะเป็นพลังผลักดันให้มีการสร้างสรรค์วรรณกรรมที่แหลมคมออกมาอีกหรือเปล่า วรรณกรรมเพื่อชีวิตจะกลับมาชี้นำสังคมได้อีกหรือไม่ เราคอยคำตอบอยู่

ที่มา : คัดจากหนังสือ “อนุสรณ์สถาน 14 ตุลาคม 2516” จากข้อมูลของฝ่ายนิทรรศการ 25 ปี 14 ตุลา ในชื่อเดิมว่า “25 ปี 14 ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต” จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ สายธาร, ตุลาคม 2541.

ภาคผนวก 4 : รางวัลซีไรต์

รางวัลซีไรต์

“รางวัลซีไรต์” หมายถึงรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน รางวัลนี้เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2522 โดยโรงแรมโอเรียลเต็ลได้ริเริ่มขึ้นด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการจะสนับสนุนนักเขียนรุ่นใหม่ ของประเทศแถบอาเซียนที่มีผลงานวรรณกรรมดีเด่น ในปีแรกได้ตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งมีพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตรเป็นองค์ประธาน ที่ประชุมได้พิจารณาตั้งชื่อรางวัลว่า S.E.A. WRITE AWARD ซึ่งต่อมาได้ตั้งชื่อเป็นภาษาไทยว่า รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน และรู้จักกันสั้น ๆ ว่า รางวัลซีไรต์ และได้มอบให้สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย ร่วมกันตั้งคณะกรรมการคณะหนึ่งทำหน้าที่คัดเลือกวรรณกรรมสำหรับประเทศไทย ส่วนการคัดเลือกวรรณกรรมของประเทศอาเซียนอีก 4 ประเทศ คือ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์นั้น แต่ละประเทศรับไปดำเนินการเองตามความเหมาะสม และตามดุลพินิจ ของประเทศนั้น ๆ (ยุรฉัตร บุญสนิท, ภาษาและหนังสือ, 2542 : 160)

เครื่องหมายรางวัลซีไรต์ในยุคแรกเป็นเครื่องหมายปากกา 5 ด้าม หมายถึง 5 ประเทศ แต่เมื่อ มีประเทศต่าง ๆ เข้ามาร่วมมากขึ้นจึงเพิ่มเครื่องหมายปากกาตามจำนวนประเทศ ปัจจุบันมีการพิจารณา รางวัลของนักเขียนในประเทศอาเซียนรวม 10 ประเทศ เครื่องหมายรางวัลซีไรต์ ในปัจจุบัน จึงประกอบด้วยปากกา 10 ด้าม เรียงเป็นรูปวงกลมโดยหันปลายปากกาออกด้านนอก มีคำว่า THE S.E.A. WRITE AWARD ล้อมรอบเป็นวงกลมรอบปลายปากกาอีก 1 ชั้น

ปัจจุบันรางวัลซีไรต์ มี *ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร* เป็นองค์ประธาน และมีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เป็นองค์พระราชทานรางวัล

ภาพที่ 19 เครื่องหมายรางวัลซีไรต์ในปัจจุบัน
มีปลายปากกา 10 ปาก หมายถึงนักเขียน 10 ประเทศ

ภาพที่ 20 บัตรีเชียวเข้าร่วมงานพระราชทานรางวัลซีไรต์ ปี พ.ศ. 2544
ทำรูปแบบเครื่องหมายผิดไปจากเดิม คือ มีขนนกและธงชาติของประเทศต่าง ๆ เข้ามาประกอบ

ภาคผนวก 5 : ประวัติศาสตร์ ธรรมโชติ

ประวัติอัศศิริ ธรรมโชติ

“อัศศิริ ธรรมโชติ” เป็นคนอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกิดเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2490 เป็นลูกคนสุดท้องของครอบครัว บุตรนายเชื่อม นางกิ่ง ธรรมโชติ อาชีพหลักเป็นชาวประมง อัศศิริเรียนหนังสือจบชั้นมัธยมปีที่ 4 โรงเรียนไกลกังวล ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีชื่อของอำเภอหัวหิน แต่ครั้งสอบตกในชั้นมัธยมปีที่ 5 จึงเดินทางเข้ามาเรียนต่อในกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนพดุงศิษย์วิทยา และ เรียนจบมัธยมปีที่ 5 เมื่อ พ.ศ.2510 หลังจากนั้นไปสมัครสอบเข้าศึกษาต่อที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่สอบเข้าไม่ได้ ทั้งครอบครัวประสบปัญหาทำประมงขาดทุน อัศศิริจึงตัดสินใจสมัครเป็น ลูกจ้างชั่วคราวของสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นเวลา 2 ปี อัศศิริกลับมาเรียนต่ออีกครั้งเมื่อสอบเอ็นทรานซ์ เข้าศึกษาที่คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เมื่อปี พ.ศ.2513 ขณะเรียนอัศศิริเขียนเรื่องสั้นเรื่องแรกชื่อ “สำนึกของพ่อเฒ่า” ได้รางวัลอันดับที่ 3 จากการประกวดรางวัลพลับพลามาลี ของชุมนุม วรรณศิลป์จุฬาฯ เมื่อเรียนจบออกมาได้ทำงานที่หนังสือประชากร, ประชาชาติ, สยามรัฐรายวัน, สยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์ โดยอยู่ที่สยามรัฐ นาน 7 ปี ก่อนไปทำหนังสือมาตุภูมิ, สู่อานาคต ก่อนกลับมาทำงานที่หนังสือพิมพ์สยามรัฐอีกครั้งก่อนลาออกไปเป็นนักเขียนอิสระในปัจจุบัน

ผลงานรวมเล่มของอัศศิริ ธรรมโชติ มีทั้งหมด 19 เล่มดังนี้

1. ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง (เรื่องสั้น, 2521)
2. เหมือนทะเลมีเจ้าของ (เรื่องสั้น, 2524)
3. ทะเลและกาลเวลา (นวนิยาย, 2524)
4. สหายาย ขอบฟ้าทะเลกว้าง (เรื่องสั้นขนาดยาว, 2524)
5. ดาราลับฟ้า (เรื่องสั้น, 2526)
6. บ้านริมทะเล (เรื่องสั้น, 2527)
7. โลกสีน้ำเงิน (วรรณกรรมเยาวชน, 2528)
8. งามแสงเดือน (เรื่องสั้น, 2529)
9. มหกรรมในท้องทุ่ง (วรรณกรรมเยาวชน, 2530)
10. ขอทาน แมว และคนเมา (เรื่องสั้นขนาดยาว, 2531)
11. นวลน้อย (นวนิยาย, 2531)
12. เด็ก ผู้หญิง คนแก่ แมว และผม (เรื่องสั้นขนาดยาว, 2532)
13. ชีวิตคือวัยอันผันผ่าน (วรรณกรรมเยาวชน, 2532)
14. หลาย ๆ ครั้งในชีวิต (เรื่องสั้นขนาดยาว, 2533)
15. นักฟุตบอลบ้านนอก (วรรณกรรมเยาวชน, 2533)
16. มโนสำเนา (บทความ, 2534)
17. ทะเลรำลมโศก (เรื่องสั้น, 2535)
18. เสือกระต๊อ (บทความ, 2538)
19. หลาย ๆ ครั้งในชีวิต (เรื่องสั้นขนาดยาว, 2533)

ภาพที่ 22 อัคริธี ธรรมโชติ

ประวัติผู้เขียน

นายเจน สงสมพันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2504 ที่จังหวัดพัทลุง สำเร็จการศึกษานิเทศศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เมื่อปีการศึกษา พ.ศ. 2541 วิทยาศาสตรบัณฑิต จากสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เมื่อปีการศึกษา พ.ศ. 2542

ประวัติการทำงาน เป็นนักข่าวและคอลัมนิสต์ หนังสือวิเคราะห์ข่าวการเมืองรายสัปดาห์สยามใหม่ และมาตุภูมิรายวัน ในปี พ.ศ. 2526 เข้าศึกษาในระดับปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ภาควิชานิเทศศาสตร์ สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ เมื่อปี พ.ศ. 2543 ปัจจุบันเป็นเจ้าของสำนักพิมพ์นาคร์ นาคร์มีเดีย และเป็นบรรณาธิการบริหารนิตยสารรายเดือน อิเล็กทรอนิกส์แฮนด์บุ๊ก

